کۆمەڵگا بە بێ ژن.. مەحمود عەبدوڵڵا

لەگەڵ هێرشی تیرۆریستان بۆ گەڕەکەکانی شێغ مەقسود و ئەشرەفیە جەدەلەک کۆمەڵگای کوردی ، لە باشور کرد بەدوو بەشەوە. بەشێکی لەگەڵ ئەو گوتارە نەرسالاریەی هەندێک مەلا بون کە پێیان وایە شوێنی ژن ماڵەوەیە، بەشێکیش لەدژی ئەم گوتارە وەستانەوەو بەگوتارێکی دژە ژن و دواکەوتو ودونیابینی تیرۆریستانی دەزانن. لەم نێوەندەدا گوتارێکی خەڵەمشیش هەیە کە لەنێوان هەردوو گوتاری لایەنگرو دژە ئازادی ژن یاریدەکات .

ئەوانەی لایەنگری زهنیەتی نەرسالارین پێیان وایە ئازادی ژن پێچەوانەی شەریعەتە و ڕاستیشن چونکە لەڕاستیدا ئازادی ژن بەرهەمی مەدەرنەو گوتاری ڕەشنگەرییە نەک ئاین.ئەوانەشی کە لایەنگری ئازادی ژنن ،پێیانوایە ژن پێویستی بەوەنییە بگەڕێتەوە بۆ گوتاری دینی دەربارەی بون و پێگەی لەکۆمەڵگادا، ئەوە ژن خۆیەتی بۆیاردەدات چی بێت و چی نەبێت. هەرچی گروپی سەهەمە دەیهەوێت جوانکاری بە دەقەکان بکات و ئاین لەگەڵ گەڕانکاریەکانی دونیا دا بگونجێنێت و لەوەگەیەوە خۆی لە دونیابینی تیرۆریستانن جودابکاتەوە. بەخوێندنەوەو تەفسیری نوێ. لەڕاستیدا پێویستە ئەمە چیتر نکۆڵی لەوە نەکەین کە دەقە دینیەکان گیردەی کات و شوێنن ، بۆیە ئەمە یان دەبێ دونیا بگۆڕێنەوە بەدواوە بۆئەوەی لەگەڵ دەقەکان بگونجێت وەک ئەوەی تاڵیبان لەئەفغانستان ئەنامیاندا.یان دەبێ ددانی پەدابنێین کە دەقەدینیەکان دژە ئازادین و لەگەڵ دونیابینی و هۆشیاری و پەداویستی ئەم سەردەمە ی ژندا ناکەکن.

یەکەمین بەریەککەوتنی دەقە ئاینیەکان ،دژایەتییە لەگەڵ جانامەی جیهانی مافەکانی مرۆڤ ،چونکە بەگوێرەی جانامەی مافەکان ژن و پیاو یەکسانن،بەڵام دەقە دینیەکان بەڕوونی دژی ئازادی و یەکسانین لەنێوان ژن و پیاودا. ئەگەر بەگوێرەی دەقە ئاینیەکان بێت نەک هەرژن ئازاد نییە،بەڵکو پیاویش ئازاد نییە،وەک بونەکی ڕەسەن بیربکاتەوەو بژیت. دوەمین بەریەککەوتن و دژایەتی دەقەکان دەربارەی ژن ،ناکەکی و پارادەکسە لەگەڵ فەلسەفە،چونکە بیرکردنەوەی فەلسەفی پێمان دەڵێت:

بونی ڕەسەن بونەکە کە خۆی بەیار لە چارەنوسی خۆی دەدات،سەیەم بەرکەوتن و دژیەکی دین بەریەککەوتنە لەگەڵ گوتاری ڕەشنگەری ،چونکە ڕەشنگەری بریتییە لەتوانای تێگەیشتن و بیرکردنەوە بە

گەانەوە بە ئەویتر. بەڵام ئاین کەمەک بکە و مەکە، چاکەو خراپەی دیاریکردووە و هەرکەس پەچەوانە بجووتەوە ئەوە بەسەرپەچی دادەنەت. دواجار بەرکەوتنی ئاشکرای ئاین بەرکەوتنە لەگەڵ واقیع ،ئەمە لەواقیعەکدا دەژین کە زەر جودایە لەگەڵ ئەو واقیع و ژینگەیەی دەقەکانی بەرهەم هەناون و لەژیکی ئاین ناتوانەت کەس ئیقناع بکات چونکە هەزی لەژیکی لەدەستداوە، تەنیا لەگەڵی لەژیکی هەزەوە مومکینە ژنان بەگوەری خواست و ئارەزوی پیاو بژین. وەک جەن ستیوارت میل دەەت:" تەنیا یاسای قەزەونی هەزە،کە ئازادی ژن زەوت دەکات نەک لەژیک" دەبە ئەمە ئەواستیە بزانین ئەو زهنیەتەی بەکەیلەکردنی ژنان سەرچاوەکەی یاسای قەزەونی هەزە! نەک خواوەند . ئەوانەی دژە ئازادی ژنن دەبە ئەواستییە بزانن کە دژی خودی ئازادی کەمەگەشن،چونکە ئەو سەلمەندراوە کە لەهەموکات و شوەنەک ئازادی کەمەگە و ئارادی ژن پەکەوە دەنە بون و هاتونە بون ،هەروەها پەشکەوتن و ئازادی ژن دووەی دراوەکن ،کەس ناتوانەت لەسەر گەی زەوی سیستەم و حوکمەانی و شارستانیەتکمان پیشان بدات،کە پەشکەوتو و دژە ژن،ئازاد و دژە ژن بەت! بەیە ئەوانەی دژی ئازادی ژنن لەبنەەتدا دژی ئازادی و پەشکەوتنن بەخودی کەمەگە ،کاتەک ئەمە بانگەشە بە ئازادی ژن دەکەین،لەوەوانگەیەوەیە کە کەمەگە بەبە ئازادی ژن کەمەگەیەکی دواکەوتووە لەلایەک،لەلایەکیتر دەکەوەتە ژەر حوکمی ئیستیبداد،ئەوەیە کەمەگە بەبە ژن! ئازادی ژن ئازادی و پەشکەوتنی خودی پیاوانیشە. بەیە دروشمی ژن ژیان ئازادی ،لەخەا نەوتراوە، بەگەی مەژویی و فەلسەفی و ئەقەانی لەپشتە. بەیە ئەوانەی دژی ئازادی ژنن،لەگەڵ تیرەریستان یەک دونیا بینیان هەیە لەبنەەتدا مرەڤگەلەکن ئارەزوی ستەمکاری و کەیلایەتی و جەگیری دونیا دەکەن، لەترسی گەانی جیهان و لاوازی توانای خەگونجاندن پەنا بە سەرکوتکردنی ژنان دەبەن.

مەحمود عەبدوەا

تارماییەکانی ٣١ ی ئاب..

مەحمود عەبدوڵڵا

٣١ ی ئاب تەنیا ڕابردوێک نییە، کە ئێمە یادی بکەینەوە؛ بەڵکو داهاتوشە دەبێت ببێ لەبگرین،ئەستایە دەبێت لەگەڵی بجەنگین. ٣١ی ئاب تەنیا هەمایەک نییە بە ناسینەوەی هێزێکی سیاسی "پارتی" بەڵکو تارماییەکیشە بەسەر هەرەمی کوردستانەوە.
ئێم خیانەتە نیشتیمانییە، چرکەساتێک نییە تێپەڕی بێت، بەڵکو لەگەڵمان دژیت و لە پشمانەوەیە، نەک بە گوتەی ئێمە، بەڵکو پارتی خۆی پەیمان دەدات "هەر کات فشارمان لەسەر بێت پەنا بە خیانەتێکی نیشتیمانی دەبەین"
بەیە هەر هەوڵێک بە چەسپاندنی بنەماکانی دیموکراتی ،هەرقسەیەک ،نوسینێک ،چالاکییەک ،داواکارییەک بە چاکسازی و گۆڕینی سیستەمی حوکمەانی، جەرەکە لەفشار بە سەر پارتی،یاخود پارتی بەفشاری دەزانێت لەسەرخۆی لە بەر ئەوە پارتی دژە کردەوە نیشان دەدات، بەرامبەر هەر چالاکییەک و هەر هەوڵێک بە گۆڕینی ئەو واقیعەی ٣١ی ئاب دروستی کردووە. پارتی تائەستا هەزی خۆی لە و خیانەتە وەردەگرێت . جوگرافیای پارتی جوگرافیای سی و یەکی ئابە.
بە هەر مرەڤێک کە پارتی بناسێت دەزانێت ئێم مەژووە ڕابردوو نییە ئەستاو داهاتووە،لەدوامانەوە نییە،لەگەڵمانە و لەپشمانە هەموو چرکەساتێکە.
چونکە پارتی بەردەوام بەرژەوەندی وەاتانی تر دەپارێزێت لەسەر حیسابی بەرژەوەندی نیشتیمانی و نەتەوەیی خۆی قەدەوە دەکات. بەیە سی و یەکی ئاب تەنیا هەنانی سوپای داگیرکەر نییە، بە سەر خاکی کوردستان،بەڵکو پاراستنی بەرژەوەندی دەوڵەتانی داگیرکەر ە لەسەر حیسابی بەرژەوەندییە نیشتیمانییەکان، تاەانی ئابوورییە، ەگەر نەدانە بە دامەزراندنی حکومەتێکی نیشتیمانی و ناحیزبی و قەرخکردنی سەرچاوەکانی ئابوری ، پێک خستنی پەرلەمان، ەیفراندەمی حیزبی ،چونکە دواجار هەموو ەەفتارەکانی پارتی دەبنە هۆی لاوازی هەرەمی کوردستان لە ئاستی ناوخۆیی و دەرەکی. کاتێک هەزێک بەخیانەتی نیشتیمانی ببەتە هەزی یەکەم،ئەوا هەربەخیانەتیش وەک هەزی یەکەم ودەمنەتەوە
ئێمە ناتوانین بەەین ئێم خیانەتەمان تێپەڕکردووە،تا ئەو کاتەی ترسمان لە شەی ناوخە و دیکتاتۆریەتی پارتی هەبێت ،تائەستاش پارتی دەستی لەم عەقلییەتە هەنەگرتووە،بەڵکو ئەوە تەزێکی نەگەڵ کە پارتی هەرکات فشاری لەسەربێت خیانەت دەکات.ئیتر ئێمە وەک یاسایەکی فیزیایی سادە ی لەهاتووە و گومان هەناگرێت.

ئەمە چەن دەزانین کە ئاسن بەگەرم بوون دەکشێت،ئاواش دەزانین کە پارتی فشاری لەسەربەت خیانەتی نیشتیمانی ئەنجامدەدات بەشێوەیەک لەشێوەکان.

بەیە ئەم بەروارە سەر چاوەی بە هیوایەکی گەورەی هەزە دیموکراتییە کان و سەرجەم هاوڵاتیانە . بەچونی هاوڵاتییە کی سادە ئەویە" هیچ ناکرەت،گەلانکاری ڕونادات دەست بە هەر شتەک بەریت پارتی کەتنەک دەکات ،پشت بە داگیرکەران دەبەستەت،شەی ناوخە هەدەگیرسەنەت و ..."

پارتی بەهەی ئەم خیانەتەوە گەورە بوو لە بەرئەوە لای پارتی پیرەزە و بەرگری لەدەکات و دەست و پەنجەی لەگەڵ نەرم دەکات دەیژیەنەت، چونکە ئەم هەزە مەرگی خەی لەناو ئاوەنەی دیموکراتی دەبینەتەوە ،ئیتر نەک لەی ڕاناکات ،بەکو بەرەو پیری دەچەت و خەک و هەزە دیموکرات خوازەکانی پە دەترسەنەت ،بەجەرەک پارتی وەک بەمبەکی تەوقیتکراوی لەهاتووە کەس ناوەرەت دەستی بە بەرەت نەک بتەقەتەوە و کارەساتەکی ترمان بەسەر بەنەت!ئەمەیە ئەو هەزەی بانگەشەیەیفرانەدە م و سەربەخەیی و دەوەت دەکات،لەکاتەکدا تارماییەکانی سیویەکی ئاب بەسەر هەرەمی کوردستانەوە .

ئیتر پارتی ناچار نییە فەزیلەتی سیاسی هەبەت،مادام بەهەی خیانەتەکی نیشتیمانییەوە گەیشتبەتە لوتکە .ئەم هەزە بەردەوام هەوەی جوانکردنی ئەم خیانەتە ئەدات بەجەرەک باوەی بەلا یەنگرانی خەی هەناوە کە پەویستییەکی نیشتیمانی بوو! کەواتا کارەساتەکە ئەویە ئەم هەزە کادیرانەک پەروەردە دەکات کە خیانەتی نیشتیمانی بە فەزیلەتی سیاسی بزانن.ئەمەیە تارماییەکانی سی و یەکی ئاب ،کە پارتی کردویەتی بەوانەیەک لەپەروەردەی سیاسی دا .ئیتر چەن ئەم ڕوداوە کەتایی دەت و تارماییەکانی دەوەتەوە. ئەمە ئەمە لەواقیعەکدا دەژین بەرهەمی ٣١ی ئابە. لەبەر ئەوە بە ئەم هەزە سیویەکی ئاب دەبەت بردەوام بەت، بەشەوازی دیکە، بەئەوەی نائومەدی و بە ئینتیمایی بەرهەم بەنەت،چونکە گەلەک نائومەد و بە ئینتیما نکرەت،قبوەناکات هەزەک بەخیانەت خەی بەسەردا بسەپەنەت. کاتەک دەەین ئەستا مەژوی پارتییە،و مەژووی پارتی ئەستایە،واتای ئەویە ئەوهەزە بەردەوام دەبەت لە خیانەتی نیشتیمانی،دەبەت هەستی نیشتیمان پەروەری سوک بکات، بە ئەوەی بتوانەت پاساو بەخیانەت بهەنەتەوە. سوککردنی هەستی نیشتیمانیش بەسیایەتی برسیکردن و ترساندن و ڕفاندن و کوشتن،جەنگی دەرونی و... پشت بەستن بەداگیرکەران دەبەت.

مەحمود عەبدوڵا

کـورداییـتی و گازلایتـرکـانی.. مـحموود عـبدوللا

گازلایت ،یان بـکوردی چرای گازی، چـمکـکی دـروننـاسییـ،لـ فیلمی (gaslight)، وـرگیـــراوـ. بـــام ئـم چـمکـ ئـمـ لـ بـــواری دـروننـاسی و شیکاری سیاسی و فـلـسـفـدا بـکاردـت.
فیلمـکـ بـاس لـ کـسـک دـکـات کـ، بـکـمـــک تـکنیکـی دـرونـی، هـوـدـدات دـستبـسـر ئـقـی خـزانـکـیدا بگـرـت . پیاوـکـ ژنـکـی دـگـیـنـتـ ســـنوری شـتی.بـنمـــونـ بـدزییـوـ، چراگـــازیـکـ خـف(کز)دـکات.کـاتـک ژنـکـ دـــت :ژورـکـ تـاریکـ . پیـاوـکـ دـــت:ـونـاکیـکان وـکخـیانن هیچ تاریک نییـ ،و لـخـتـوـ وـــنـد ـکـیت،ئـوـش وادـکات ژنـکـ گومان لـ هـستـکانی خـی بکات،لـگـــ چـندین تـکنیکـی دیکـ کـ پیاوـکـ بـکاری دـنـت.
گاسلایت، بـ خراپبـکارهـنانی دـرونی دـوترـت ،کـ ـــکخراوـک، یان کـسـک ،ـابـری گروپـک، بـرامبـر ئـوانیتـر دـیکـات. بـمـبـستی کـنتـــکردنی ـــفتاریان. گازلایتـر گومان دـخاتـ سـر تـندروستی دـرونـی بـرامبـر؛ بـدـســتگرتن بـســر ـــفتاریـدا، بـجـرـک کـسـی بـرامبـر گومان لـ ـاستی و دروستی بـچونـکانی خـی بکات. یان گومان لـیادـوـری خـی بکات.بـواتایـکیتر گومان لـ توانای خـی بکات، بـ دـرککردنی واقیع. وـ ـــی میدیای دـســـات، لـ شـواندنی واقیع و ساختـکردنی دـچـتـ خانـی ئـودیاردـیـ.واتا گازلایتـینگ.
گاسلایتـرـکان، کـسانـکن ،بـردـوام نکـــی لـکارـ پیسـکانی خـیان دـکـن"بـرپرس و ـاوـژکارو نوسـرـ فاسدـکان بـنـ بـرچاو سـبارـت بـقـیرانـکان و نکـــیکردن لـ کـموکـویـیـکان "، بـردـوام نکـــی لـقـیران و کـشـی کارـبا، موچـ …، بـنمونـ کاتـک خـــک کـشـی دارایـی هـیـ، ئـوان دـــن خـــک ئـتـمـبـلـی هـیـ ،ئـگـر خـــک کـشـی هـیـ ئـی بـ ملـیـنـک ئـتـمـبـل هـیـ. لـرـدا دـیـوـت پـمان بـــت:مامـستایان،ـــشنبـیران، خـــک بـگشتی هـــن،کـشـکـ لـ خودی خـیاندایـ،ئـوان نازانن. قـیران چییـ. هـبونی ئـتـمـبـلـک پاساوـ بـ دزینی چوار ئـتـمـبـلی خـــک!
ئـو بـناو سـرـک حکومـتـ دـیـوـت خـــکی ئـتـمـبـلـکانیش بفـرـشن ئـینجا بـگوـدـرـژ ئـو شارو ئـم شار بکـین .ئـوسا جـنابیان بـــت:

وەتا باوکم ڕاستە خۆ قەیرانە. ئاستی ژیان، بەگوێرەی سەردەم دیاری دەکرێت، ئەگەر بتوانین ژیان بگەڕێنینەوە دواوە،خەڵک گوێدرێژی هەبو، یەک ملیۆن گوێدرێژ بەس بو بەئەوەی سەرکی حکومەت بونی گوێدرێژ بکاتە پاساوی نکۆڵیکردنەکانی چەتەییەکانی بنەماڵەکەی.
کێشەیەک نییە،کارەبای بیست و چوار سەعاتی هەیە،یان دەڵێن: خەڵک بەهیچ ڕازیی نییە، زەرەکیش بەوادەکەن کە ئەوە خیانەت خراپ بیردەکەنەوە، ئەگینا واش نییە! ئەمانە قوربانی ئەودیاردەیەن بەناوی گازلایتینگ. هەندەکجار هەوەدەن ئەرە بەراوردبکەن بەهەژارترین وەاتی دنیا،ئینجا پەمان بڵێن:سوپاسی خوابکەن، هەموو دەربینەکان خەدزینەوەن لەبەرپرسیاریەتی.وەک ئەوەی ئیشی حکومەتەک ئەوەبەت وەامی قسەی خەڵک بداتەوە،لەکاتەکدا حکومەت دەبەت وەامی داخوازی خەڵک بەکردار بداتەوە. دەی گەمژەترین کەس بکە سەرەک وەزیران کە هەموو پلانی ئەوەبەت مەشکی بگوشەت تاقسەیەک فەڕبداتە ناو خەڵک ،دەتوانەت تەنانەت گەمژەترین کەس باشتر لەدوان دەدات . وەک دەڵێن کەس دەمی نەبەستراوە. بەڵام وادیاە ئەمان بەزنجیری تورکی دەستیان بەستراوە.
گازلایتەر والەکەسەک دەکات کە نەتوانە خەی بیرکاتەوەو بە بەیاردان پەویستی بەکەسیتر بەت،لەبواری ژیانی کەمەایەتی،کاتەک کەسەک دەیەوەت دەستبگرەت بەسەر بیروبەچون و ەفتاری کەسەک.زەرجار لە بواری کار و ژیانی تایبەتیش کەسانەک دەست وەرداندەکەن و بەناوی دەسەزی پەش کەسەکە دەکەون،یان کەسەکە بەیارەک دەدات،گازلایتەر دەڵێت:چەن وادەکەیت؟چەن ووابیردەکەیتەوە تە دەبەت ئاوابکەیت،ئاوات باشترە؟ بەکورتی قوربانی وای لەدەت گومان لە توانای بەیاردانی خەی بکات،وگومان لە بەچونەکانی خەی بکات،گەرچی وەک ەژی ەون شتەکان دیاربن. گازلایتەر ،کە سادیست و نەرجسیە،دەشە ژن بەت یان پیاو، بەئاشکرا دەدەکات،بەرامبەر کەسی قوربانیو،ەفتاری بەوشەوەیە:
یەکەم: تەنگپەهەچنینی قوربانیەکە، گاسلایتەر وانیشاندەدات کە بایەخ بەکەسی بەرامبەرنادات و لەمەبەستی تەناگات،دەستەواژەی "دوبارە دەستیپەکردەوە...سەدجار پەم نەوتی کە... لە بواری سیاسیدا گازلایتەر بە بایەخی خەی بەم شەوەیە نیشاندەدات، بەنمونە مسرور دەڵێت:سوپاس!
دووەم:گازلایتەر گومان دەخاتە سەر زاکیرەی قوربانیەکە سەبارەت بەابردوو،کاتەک باسی ەوداوی چەندساە پەش دەکرەت دەڵێت:نانا بیرت چەتەوە، ئای! تە کەشەی بیرچونەوەت هەیە ەوداوەکە ئاوانەبوو، بەو شەوەیە من بەت دەگەمەوە.لە بواری سیاسیدا گازلایتەرەکان خیانەت دەکەنە نیشتیمان پەروەری بەنمونە ٣١ی ئاب. دیارە بەهەی دەیان

کەسی بەکرەگیراو و میدیای زەبەلاح پەوپاگەندەی لەم شەویە دەکەن. بەڵام مرۆڤێک قوربانی گازلایتەر نەبێت،دەزانێک ئەو لەواقیعەکدا دەژی دەرەنجامی ئەم خیانەتەیە...

سێیەم :لادان لەبابەت ،گازلایتەکە بابەت دەگۆڕێت، بەنمونە دەڵێت :تە لەخەتەوە شت دەڵێیت و شت دەدەزیتەوە تا دژی من بەکاری بهێنیت ،یان لەکەسێکیتر ئەوەت بیستوەو ...واتا جەلاد خۆی وەک قوربانی و غەدر لەکراو نیشاندەدات "نمونە لەحیزبەکانیش هەیە کاتێک حیزبێک سەرۆکی ئەوەی بەژێر ونەک هەرچی کاری پیسە دەیکات هەشتا دەڵێت:کەسانێک هەن دژی پارتیمانن دەڵێشن و لەخەوە ڕقیان لەپارتییە. یاخی بونی مەدەنی وناڕازایی ناودەنێن ئیرهابی فیکری! لەکاتێکدا ئەوان لەڕێگەی ئیەهابی فیکری درێژە بەهەبونی خۆیان دەدەن.

چوارەم:گرنگی نەدان بەقوربانیەکە مەسەلەن نیگەرانیەکانی کەسی بەرامبەر بە بایەخ دەکات و دەڵێت :لەسەر ئەم شتە بەمانایانە لەمن نیگەرانی!لەکاتێکدا بە ئەنقەست کەسەکە نیگەران دەکات!مەسەلەن کاتێک تە لەدواکەوتن ی مەوعید یان وەامنەدانەوەی تەلەفۆن نیگەران دەبیت لەکاتێکدا ئەوبە ئەنقەست وادەکات دەڵێت:ئای ئەمانە کەی مەوزوعن تە خەت وایت ، هەستیاریت،گرنگی بەوشتانە ئەدەیت دەنا من هەر بەم گرنگ نییە ،تە زەر بە ئارامیت.کەسی گازلایتەر سادیستە،چەژ لەئازاردانە دەرونی دبینێت. وانیشاندەدات کە هەستکانی تە خراپن. یان خەگیلدەکات لە هەندە بابەتی پەیوەست بەهاوەیەتی و پەیوەندی هاوسەری و ....لەبواری سیاسیدا کەس یان حیزب دەڵێت :موچە چییە،توسەری من باسی مەکەن، بابەتەکەتان زەر گەورەکردوە. یان ئەڵێن موچە هەموشتێک نییە.لەکاتێکدا سەدان هەزاریان بە موچە بەدەنگ کردووە.موچەی بندیواری.

پەنجەم :نکەڵیکردن لە قەول و قەراری پەشتر، ئەمە پەم وتبوی کەناتوانم بەم بەدواتدا ،شک و گومان دروستکردن لەیادەوەری.لەکاتێکدا وای نەگوتووە. بەئەوەی چاوەڕوانی کەسی بەرامبەر بەبایەخ بکات.گازلایتەر نەرجسیە و هەرگیز داوای لەبوردن ناکات.

نیشانەکانی کەسی قوربانی دیاردەی گەس لایتینگ

١-هەستدەکات لەجاران زیاتر بەگومانە لەخۆی.

٢-هەست بەسەر لەشەواوی دەکات و پەیوایە تەندروستی دەرونی تەواونیە.

-پەیوایە بەردەوام دەبە داوای لەبوردن بکات لەهاوەکەی یان ئەوکەسەی کە هەویداوە کەنتەڵی بکات.

-سەرەای هەکاری زەری خەشحاڵی، بەڵام هەست بە خەشحاڵبون ناکات.

-هەستدەکات دەبێ تاکتاکی ڕەفتاری هاوسەر یان هاوڕێکەی بێ ئەوانیتر ڕونبکاتەوە. لێبواری سیاسی،تاک هەوەدەدات بەحکومەت ڕونیبکاتەوە کە ئەوەتا جزدانەکەم ، سوێند دەخوات پارەی پێنییە! بەجۆرێک دەپاڕێتەوە،کە بیسڵمێنێت ئەو وەاتەکەی خەشدەوەت، بەڵام زۆری بەهاتوە. چونکە دەترسێت و گومانی لێ هەوەستی خەی هەیە، ئەترسێ گازلایتەرکان تاوانباری بکەن، بە یاخیبون و شەتی …
-دەزانێت کەشێیک هەیە، بەڵام بەدیاریکراوی نازانێت کەشکە چییە.
-بەردەوام هەستدەکات دەبێ ئینسانێکی باشتربێت
-هەستدەکات لیاقەتی هاوڕێ یان هاوسەرکەی نییە.
تائێرە زیاتر باسکی گشتییە. بەڵام با لەمەودوا تەنها گازلایتەری سیاسی وەربگرین،کە چەن هەوەدەدات ئەقەی میللەت لاقە بکات. دەسەڵات بەنرخی قوتی خەڵک، خەڵکی بەناو ڕەشنبیرو ئەکادیمی بەکرێگرتووە، بەنکەڵەیکردن لەبونی پارەی تەرخانکراو بە موچە.تا بەنە سەرشاشەوتەڵەکەمەڵایەتیەکان و پاساو بهەننەوەو والەخەڵک بکەن ،گومان لەهەستی خەیان بکەن سەبارەت بە حکومەت. ڕەشنبیرێک تا دوێنە ڕەخنەی دەگرت، لەناکاو دەگۆڕێتەوە لای دەسەڵات. لەرە دا ئەوی حوکم دەکات پارەی نەک لەجیک.ئەم هاتن و چونی ڕەشنبیری حیزبی ،وادەکات کەسانێک هەبن،گومان لەهەوەستی پەشتری خەیان بکەن.
کەسی گازلایتەر ،نەرجسییە. ئەو پەی وایە هەڵەکردن واتای ناتەواویە، بەیە هەرگیز دانبەهەڵەکانی خەی دانانێت. بەڵکو لەجیاتی ئەوە، گومان دەخاتە سەر دروستی بیرکردنەوەی بەرامبەرکان. بەڵام گازلایتەر دوژمنێکی ترسناکە،چونکە ئەو دوژمنایەتی ڕاناگەیەنێت ،بەڵکو بەپێچەوانەوە، لەژێر ناوی خەشویستی و دەسزی کارکانی دەکات.لەگەڵ هەرلەدانێکی سادیستی، نەرجسیانە شدا بەمبارانی سەزداری قوربانی،یان قوربانیکان دەکات. هەروەک ئەو سیاسیانەی لەژێرناوی خەشویستنی کوردوکوردستاندا، دەستیان بەسەر چارەنوسی میللەتێک داگرت، لەژێرناوی کوردپەروەری و نیشتیمانپەروەریدا کارکانیان ئەنجامدەدەن. جاکاتێک گاسلایت ڕەکخراوەک بە ملیاران دەلار بخاتە خزمەت تەکنیکەکانی کەنتەڵەکردن دەبێ چ ئەنجامێکی هەبێت!
نائومێدی، گومانکردن لەیادەوەری، بەوابەخەنەبون و … هتد .
کەشەی موچە: نزیک دەساڵە ،هەرچی قەڵەمفرەش و زوناژەنی کوردایەتییە ،تادگاتە تیکتەکچی و کچەمەدەل ،هەنایانە سەرساشە تا بە خەڵک بڵێن دەخەکە بەوشەوەیەنییە خەڵک خەی خەتابارە لەوەی پارەی نییە. بەنمونە لە قسەکانی ئەو قەڵەمفرەش و بەکرێگیراوانە :
-خەڵک تەمبەڵە و کارناکات.

-خەڵکی ئەمە دەعوەت زەرئەکات.
-گەنج کارکردنی پێ عەیبە.
-خەڵک هەرچاوی لێ دامەزراندنە.
-سەیرانگاکان جمەیان دەت.
-باحکومەت ئەوەندەی هەیەتی دابەشی بکات. "لەبەردا جەنابی ڕەشنبیر وادەکات خەڵکەک گومان بکەن لەوەی حکومەت پارەی هەبەت کابرای بەکرەگیراو خەی دەکاتە دەسزی خەڵک، ئەڵێ هەرچەندەک بەت نیوموچە دابەشبکەن. ئەم دەیەوەت پەمانبەت ڕازیبن بە نیوموچەش، بەڵام جەنابی لەبەر زەرخواردن هەناسە بەکەیەتی، وەک ئەڵێن لەبەر ورگی بەساڵ قاچەکانی خەی نابەنەت"
-شەڵشمان بە موچە نەکردوە.
-کەڵامەت هەبەت پارە ش دەبەت...ئیتر ئاوا لیستی قسە و دەربەینەکان درەژ دەبەتەوە، وەک گوەیان...
بەڵام لەهەموویان بەشەرمانەتر ئەوەیە :کە بەناو سەرەکی حکومەت دەڵێت :سوپاس!وەک ئەوەی لەگوەی گادا نوستبەت و گوەی لەم هەموو سوکایەتیە نەبوبەت کە پەیکرا.نە ئەوسەدان و هەزاران لەدوان و نوسینانە. لەکاتەکدا شەقیان لەمامەستا هەدا،سوکایەتیان بە سەدان کەس کرد، گازی فرمەسک ڕژیان بەکارهەنا، مانگرتن، بایکەت،شکایەتکردن لە دادگای فیدەالی و،کەچی بەلەشاو...
بەڵام ئەو دەڵێت:سوپاسی خەڵاگری خەڵک دەکەین. گاسلایتەر دەت پەماندەڵێت: من ئاگاداری هیچ شتەک نیم ،ئەوەندەی ئاگادارم خەڵک خەڵاگربو. خەڵک حکومەتی خەی خەشدەوەت.
ئەو چاک دەزانەت کارەگەری وئەوخەڵاگریە درەزنانەیە چیبوە،لەسەر کەمەڵگا. ئەودەزانەت گەنجەکان نیشتیمان بەجەدەڵن بەلەشاو،دەزانەت ڕەژەی جیابونەوە دەهەندە زیادیکردوە، کوشتن و کەشە کەمەڵایەتیەکان،کەشەدەرونیەکان چەند زیادبوون،چەن کەمەڵگە لەداهاتودا کارەگەری پەکخستنی پەروەردەی لەدەردەکەوەت ،نەمانی ئینتیما و... بەڵام هەشتا سوپاسی خەڵک دەکات. ئەبەت ئەمە سوپاس نییە جنەوە،ئیهانەیە و بە شعوریە. بەڵام بەشعوری دەرمانی نییە.

مەحموود عەبدوڵا

سەردەمی پۆپوچی.. مەحمود عەبدوللا

سەردەمی پۆپوچی "میدیۆکراسی"
ناونیشانی کتێبێکی ئالان دۆنۆیە، ئەم کتێبە وێنەیەکی پوختی ئەو دنیایە پێشکەش دەکات کە لەسایەی نیولیبەرالیزم پێکهاتوە. دنیایەک کە لەڕێکخستنی سیاسی و ڕۆشنبیری و هونەردا ،گەیشتۆتە ئاستی داڕوخان،سیاسەت مردووە ،لەجیاتی سیاسەت حکومداری جێگەی گرتۆتەوە،کە تەکنیکێکی ودی کارگێڕیە.
مەبەست لە حکومداری نیولیبەرال ، نەهێشتنی پۆوەرکان،بەهاکان ، هزری فەلسەفییە ، بە پێیوانیمان بە جیهانەوە.داماڵران لەمەرال،و بە بایەخکردنی بە هاکان لەلایەن چینێک لەکەسانی پۆوپوچ کە دەستیان بەسەر دەسەڵات داگرتووە،ئەم چینە کە ڕێی ناوەندێک دەبینن لەنێوان تاکەکان و بەرژەوەندی سەرمایەدارەکان،هەوڵدەدەن یەک جەربیرکردنەوە بەسەر کەمەگە دا بسەپێنن. نکۆڵی لەهەرچەشنە بیرکردنەوەو و ئایدیایەکی باڵا دەکەن،بەناو ئەمە لەڕاستیدا بە ڕەگریکردنە لە هەرچەشنە مەزنییەک کەمرۆڤەکان بتوانن لەخۆیانی نیشان بدەن. هەوڵدەدرێت لەڕێگەی ئاکادیمیە کۆیلەکان ،زمانێکی نەرم و هەمەن بسەپێنن بەسەر بیرکردنەوەی گشتیدا، بەجۆرێک هەرزبریەکی زمان، لەبارەی بەهاکان وەک گەلەتی دەبیندرێت. بەخێت بژی، حەقی هیچت نەبێت، هەموشتێک گۆڕاوە، ئەمە نابێت وەک ڕابردوو ،جدیبین،کتێبە ئاڕەزەکانت بخەلاوە، پراگماتیبە، چونکە لەوانەیە هەڕەبین، ئەم دونیا بینییە هەوەکە بە داستبەرداربونی ئینسانەکان لە بیرکردنەوەو خۆدانە دەست چەژپەرستی و دورکەوتنەوە لەدانایی.
لەکاتێکدا ڕەژ بەڕەژ میللەتان دەچەوسێندرێنەوە ،بازرگانی چەک و شەڕو شۆڕ پەرەی پەسەندرێت ،لەلایەن ئەم چینە دەسەڵاتدارە کە بوکەڵەی کەمپانیا فرەگەزەکانن.حکومەتداری نیولیبەرال هەوەکە بەگونجاندنی سیاسەتی دەوڵەت لەگەڵ بەرژەوەندی کەمپانیاکان و ملیاردێرەکان. ئەم چینە ناوەندکن بە ڕێکخستنی پێوەندی تاک لەگەڵ پیشەسازیەکان، بازرگانی و کەمپانیاکان.
حکومەتەکان داوای سک هەڵگوشین دەکەن،ڕەخنەی خەرجکردنی زەری کەمەگە دەکەن،لەکاتێکدا سەرمایەداران لەڕێگەی شارەزایانی میکانیکی کە هەوەدەدن بەهەشتێک بە دەوڵەمەندان دروستبکەن، بەجۆرێک بەنمونە دروستکردنی فڕۆکەی تایبەت بە ملیاردێرەکان ، بەکارهێنانی هەموشارەزایی ئەکادیمیەکان و پسپۆڕانی میکانیکی

بەخزمەتی ئەوانە بەکاردەت، ئەم کەیلەکردنە لەگەڵی زانکەکان دەکرەت، بەجۆرێک زانکەکان پەیمانگاکانی توژینەوە گەندەترین داموودەزگان،کە بەرژەوەندیان لەگەڵ بازاڕ گرەدراوە، پەفیسەرەکان وەک مافیاکانی دەرمان وان،کە برانەدەکانی زانکە دەفرۆشن، توژینەوەکانیان ئەی فەتوا دەبینن،لە شەرعی بونی هەموو ئەو چاوچنۆکی و تەکدانەی کەمپانیاکان دەیکەن لە ژینگەدا،لەلایەکیتر پارە لەو سیستەمدا ، بەتە بەهایەکی ئەهاو ،ناوەندی بەهاکان،ئەوش بەبەوای دەنە لەبەرئەوەیە پەوپوچەکان جگە لە ئابوری لەهیچ مەجالەکیردا ناتوانن ئەی سەرکردایەیەتی ببینن. پەوپوچەکان لەگەڵی حوکمداریەوە هەوەدەدەن ئەو بە بەهایی و پەوپوچیە لە هەموئاستەکان، بکەنە بەهایەکی گشتی کەمەگە،سرجەمی لایەنەکانی ژیان توشی داوخان هاتون،هونەرو وەرزش و سیاسەت و ئەشنبیری،هەمویان گەئاون بە پیشەسازی و قازانج.

زانکە وەک ناوەندەک بەکاردەت بە نەرمکردنی مرۆڤ و ئامکردنی وکوشتنی کەستی شەشگەە، ئەبەت زمانی توژەرە گەورەکان ئەکدیمیست و پەفیسەرەکان ،زمانەکە کە وەک دەنە دەەت:زمانەکە لەسر بنمانا وەستاوە، نوسینی ئاەز و توژینەوە زەرەکان کە کەکەکی وایان نییە تایبەتمەندی ناوەندە ئەکادیمیایەکانە، بەبەوای ئالان دەنە، توژەرەکان ،خەبیرەکان لەبیرکردنەوە دابەاون، ئەوان بە خەیان بیرناکەنەوە، بەکو بیرکردنەوەکانیان ،مەعریفەکانیان دەفرۆشن،لەژەرکاریگەری قازانج و سەرمایە و باربەکردنی کەپانیاکاندان. ئەمەش واتا ونبونی ئەقە و تراژیدیای ئەشنبیری.

ئالان دەنە، بە پشت بەستن بە بەچونەکانی جەرج سیمیل، باس لە دەخی تراجیدی ئەشنبیری و پەوپوچی بیرکردنەوە دەکات و دەەت: بیرکردنەوە پەوپوچ دەبەت کاتەک توژەر بایەخ نادات بەگونجاندنی گیانی بە توژینەوە پەشنیارکراوەکان. توژەر بەخزمەتی ئابوری دادەمەزرەت، ئەوکاتەش بیرکردنەوە خەوشداردەبەت،دەچەتە ژەرباری ویستی دامەزراوەکەوە، نەک ویستی تاکەکەسی . ئەقانیەتی ئامەری ئەقانیەتەکە هەوەی ئازیکردنی توانای بەرهەم هەنانی دامەزراوەکە و سیستەم دەکات، نەک ئازیکرنی خودی.ئەمە یە کە سیمیل ناوی دەنەت تراژیدیای ئەشنبیری.

هەکاری ئەمەش بەئای دەنە: بریتیە لە زەری توخمە بابەتیەکان وەک ئاپەتەکان ،کتەبەکان،زانیاری ئەژو چەمکەکان و زانیاری و کارە پشتیوان بەتیەریەکان،کە ئەیان هەیە وەک نەوەندی گوزانەوە بەهەزر. لەرەدا ئەقە وندەبەت، تەنانەت ئەقە هەست دەکات لەنەو دەریایەک زانیاری دا نقومبوە ،لەترسەکدایە کە ئەوەی بەرهەمی دەنەت کارساتی سەربارە بە دیاردەکە. ویستەکی مەعریفی ئاستقینە

و کەسی لە پشت بەرهەم هێنانی ڕەشنبیریەوە نییە، ئەوەی هەیە ویستی دامەزراوەکان و هەکارە ئابورەکانە. ئەمەش دورکەوتنەوەیە لە پرسی مەعریفە، کە پشت بە پەداویستی وئاوەزو توانا دەبەستێت، کە کەسی داهێنەر ئاسودە دەبێت بەکارەکەی، لەبەردا کاری ئەقڵیش ،وەک کاری دەستی کارەکی بەگیانە، کارەکە لە پێناو دەستکەوتی ئابوری و هیچیتر. بەرهەم هێنانی مە عریفە لەژێر کاریگەری پاڵنەرە ئاوریەکانەو هیچیتر.

پەوپوچی زاڵبوو، بەجۆرێک زۆرترین داخوازی لەسەر پروپوچییە، پەوپوچیش هەڵەکە بەسەرکەوتنی تاکەکەسی، بەجۆرێک کە ئەمە لەسەردەمێکدا دەژین ناتوانین بیر لەئابوری بکەینەوە بەشێوەی دەستە جەمعی، بیرکردنەوە لەقازانج حیکمەت و ئاوەز وندەکات. پارە بەدەنگی دەکەت، هەموشتێک لەژێر دەسەڵاتی پارەدا دەجووڵێتەوە، ئەمەش واتا ئیفلاسی ئابوری گیانی لەبەرامبەر ئابوری مادیدا. وەک دەنە دەڵێت: پارە لە ئاستە سایکۆلۆجیەکەیدا کاریگەری شێوەنەری هەیە، پارەتیشکەی چالاکی لەسەر ئامرازێک کەدەکاتەوە، کەهەموو ئاوەزی ئەقڵانی وندەکات، لەڕێگەنگاو ڕەنگکردنی جیهاندا. ئەم بەچونەی دەنە ڕاستیەکی حاشا هەڵنەگرە، ئەمە جیهان لەسایەی سیستەمێک دادەژیت کە نکۆڵی لە هەمەڕەنگی دەکات، هەوەدەدرەت تەواوی مرۆڤەکان بکەونە ناو پەوپوچی، من ناوی دەنێم فاشیزمی پارە، چونکە لەم لایەنەوە پارە بکوژی دیالۆگ و حیکمەتە ،کە گەمژەیی و نائەقڵانی و دەمارگیری توخمی ناو ئایدیۆلۆژیا فاشیستیەکانن بەرهەم دەنێت . بەباوەڕی من هیچ شتێک هەندی پارە بکوژی دیالۆگ نییە، چونکە پارە وەک بەهایەکی ڕەها سەپێندراوە و دانایش لەبیرکردنەوە جیادەکاتەوە.
دەنە پەی وایە لە سەردەمی پەوپوچیدا، پیشەکان گۆڕاون بە ئیش، ئیشی ڕوت، بەو واتایەی لەم سستەمەدا هیچ ئیشێک تایبەتمەندی زاتی نییە، دەرهێنەرەکان سورن لەسەر بینینی ڕەک بەکەسێک پەیوەندی بەهونەرەوە نیە، ئەمە لەبواری هونردا، ،ئەمەش واتا ئیشی وەهمی ئەوەیدەکرێت هیچ نییە، هونەرمەندی بەناوبانگ خاوەن خەڵات، بەڵام هیچی نەکردووە، تەنها لاسایکردنەوەی ئیشە. بەیە هونەری خراپ، ئاڵاستەکراو بەرهەمەدەت، مرۆڤ دابەاوە لەئیشی درۆژخایەن، بەبەوای دەنە سیستەمی پەوپوچی گونجاوە لەگەڵ گەشەی سەرمایەدا گواستنەوە لەئیشێک بە ئیشکیتر و ئیشکردن تەنها لەپێناو قازانج وایکردوە ئیش بەگیان بێت، و ئیشکریش وەک ڕەبەت بەقازانجی سەرمایدارو کەمپانیاکان ئیشبکات. واتا هیچ پاڵنەرەکی زاتی نییە بە ئیش. تەنانەت کاری هزری و مەعریفیش، تینوەتی نییە بە مەعریفە، بەڵکو بە دەستکەوتنی قازانجە و گونادرەت بە کاریگەری

ئەو مەعریفەیەی بەرهەم دەت لەسەر کەمەگا. ئابوری بەپلان، بە بەهایی ، بەبازاڕکردنی هونەر ڕەشنبیری، دەرکەوتنی ڕەشنبیرە بچوکەکان، بوکەڵەی میکانیکی تایبەتمەندی سیستەمی پۆپوچین.
ئەمە یاریەکە ،کە پۆپوچەکان دەیکەن، یاریەکە بکە دەستواژەیەکی ڕانگەیەنراو ، یاساکانی فەرمی و نوسراونین، بەڵام چی دەگەیەنێت. یاریەکە بکە
ئەم دەستواژەیە،گوزارشتە لەو یاریی دەکرێت لەجیهاندا، یاریەکە بەکورتی ئەویە کە پۆپوچەکان ،سەرەڕای بەتایبەت لەبوارەکدا بەڵام وەک پاڵەوان دەردەکەون.لەبوارەکانی هونەر ،سیاسەت ڕەشنبیریدا، یاریەکە قەزەونە، توندوتیژە بە بەزەییانەیە. ئەویاریە بەرلەهەرشت جێخت لە پارە دەکاتەوە وەک ناوەندە بەهاکان،چونکە پۆپوچەکان جگە لەبواری ئابور لەهیچ بوارەکیتردا مەجالی سەرکردایەتیان نیە.لەبەر ئەوەی جگە لەپارە هیچ شتەکیتریان نییە. یاریەکە جیهانیە،چینکی پۆپوچ بەڵەوەی دەبەن،لەهەرکوێش مەبەستیان بیت پۆپوچەک قوت دەکەنەوە، بەمەرجێ یاریەکە بکات، یاریەکە لەبنەڕەتدا لەسەر ئەوە وەستاوە تە یاری بکەیت بە دەستە نادیارەکان پۆپوچ بیت، بەڵام خەت لە ببە بەشت. لەهەموشی گرنگتر وەهمی دەوەمەندکردنی هەموانە،.خەیاڵی سوپەرمانبون لە چیڕۆکەکەی مارشاڵ ماکلەهاندا دەڵەت مرۆڤی نیاز پیس و بچوک لەهەموکەس زیاتر خەیاڵی سوپەرمان بون دەکات.لەم یاریدا کەهەموبوارەکاندەگرێتەوە پیشە واتای لەدەستداوە، ئەوەی دەکرێت ئیشی وەهمییە. تەنها لەئاستی زماندا شت دەکرێت، پۆپوچەکان هەوەدەن یان دەتوانن لەهەربوارەکدا ببنە یاریکەر، بەمەرجەک ملکەچی یاساکانی یاریەکەبن. چینکی پۆپوچ کە خەیان لە دەبە بەشت ئوکەش و بە پەوەری تایبەتمەندیانە.کەسانەک دەبنەیاریکەر وەک دەوترێت:کە هیچ شەونخونی و ماندوزونیان پەو دیارنیە،هیچ نازانن،وەلە وەک زانا و بلیمەت دەردەکەون،لەکاتەکدا تەنها کەمەک قسە دەجونەوە، خاوەنی مەعریفەیەکی پوختن،زانین لەبارەی هەموشتەک ، بەڵام ئوکەشانە. خەبیر،یان پەڕفیشناڵ تایبەتمەندی کەسەکە کەڕەبەتیانە ئیش دەکات بە ئەڕەبابەکانی سیستەمی هیچوپوچی. ئەودونیایەی تێیدا دەژین ، دنیایەکە بەگوەرەی بەرژەوەندی دەوەمەندکان،سیاسیە پۆپوچەکان ڕەکخراوە، بەیە لەبواری سیاسی هیچ داهێنانەک نابینین ،هەموشتەک لەسەرمەزی گفتوگە دەکەدرێت و دەفرۆشرێت،هیچ شتەکیش جگیر نییە، بەربەریزمەکی ئابوری داهاتوی مرۆڤی نا ڕەشنکردووە. پۆپوچەکان تەواوی کەمەگاکان بە بەرژەوەندی کەمینەیەک دەکەنە قوربانی. بە بەزەییانە شە هەدەگیرسێنن،خەک ئاوارەدەکرێت،کەمەکوژ دەکرێت، بەڵام یاریەکە بکە کەدەکە بە ئەوەی

پۆپوچۆکان هەموشتێک پێردەپێش بکەن. نیولیبەرالیزم بەتەنها دەستی نادیار، ئەمە مرۆڤایەتی بەهۆی دەستە نادیارەکان ئادەوەشێندرێت. بە هۆی هێزی پارەو کاریگەری وروژێنەرەکانی نیولیبەرالی مرۆڤەکان شوێن ئارزوە کەسیەکان کەوتون، لە هیچ شوێنێک بەرژەوەندی گشتی نەماوە. سەرکەوتای تاکەکەسی، خۆیانی سوپەرمانبون، مرۆڤەکانی دابەاندووە بە ئوبەوبونەوەی سیستەمی پۆپوچی.

بەکورتی پۆپوچی سیستەمێکە کە پۆپوچۆکان بەدەوەی دەبەن. مەبەست لە پۆپوچۆکان کەسانێکن کە لە دەرەوەی پێوەر و بەهاکان ئەفتاردەکەن، بە گوێدانە بنەما ئایدیۆلۆجیەکان. دەکرێت وەک کەسانێک دەستنیشانبکرێن کە دابەاون لەمەعنەویات. پۆپوچی هەبونی توانایەکە بە لاسایکردنەوەی کار، نەک توانای ئاستقینە، زمان لوسی و زەربەیی دەکرێت وەک توانایەک بە پۆپوچۆکان دەرفەتی سەرکەوتنیان بداتێ، لەسیستەمێکی پۆپوچدا. کاری سیاسی، هونەر و تا بوار ی ئەکادیمی و ئەشنبیریش کەوتونەتە ناو سیستەمی پۆپوچی. بەبەوای ئالان دۆنە جاران پۆپوچۆکان کەمینەیەک بون بەهەندە مەسەلە سودیان لەوردەگیرا، بەڵام ئەمە خواستێکی تەواو هەیە بە پۆپوچی، پۆپوچۆکان زەرینەن و داستیان بە سەردەسەداتدا گرتوە. زیرەکی ئەوان بریتییە لە توانای ناسینی پۆپوچۆکیتر و یەکتر هەڵدەنەن. وەنەبە کەسانی بەتوانا بن، بە پەچەوانەوە ئەوانە دەبەت کەسانێک بن، کە ئاستێک لەتوانا پیشانبدەن، کە نەبەتە هەی گومانکردن لەسیستەمەکە. بەبەوای ئالان دۆنە پۆپوچی لەجیاتی دورکەوتنەوە لە گەمژەیی، گەمژەیی لەفەرمی دەسەداتدا نمایش دەکەن، ئەوانە کەسانێکن دەتوانن مەیلی چاکسازی بەردەوام، پەشکەوتن وەک ئوکاری دەرەوەی گەمژەیی نمایش بکەن، بەبە ئەوەی کارێک بکەن. سیستەمی پۆپوچی گوزارشتە لە مردنی سیاسەت و بەها باڵاکان، کە حوکمداری شوێنی گرتەتەوە، بەجۆرێک هەوەدەرەت تەواوی کەمەگاکان بەرەو جۆرێک بیرکردنەوە ئاڵاستە بکرێن کە خواستی پۆپوچۆکانە، لەگەڵ حوکمداریەوە، لەگەڵ سەپاندنی کەمەڵێک مەرج و دانانی نەریتێک بە گواستنەوە لە پەیژەی کەمەایەتیدا، ئەبەت پۆپوچی واتای ئەوەنیە کەسەکە سەرکەوتونەبەت لەکارەکی دیاریکراو بەڵکو مەبەست لە وەیە کە بەتە ئەفتارەکی گشتی وباو کە پۆپوچۆکان دەتوانن لە داگیرکردنی پۆگەی کەمەایەتیشدا سەرکەوتوبن. دەکرەت پۆپوچی وەک مەیلێک ببیندرێ بە سەرکەوتنی کەمەایەتی، بەشەوەیەکی سیستاماتیکی لەلایەن ناوەندەکانی دەسەات و سەرمایە ئەگەڕ خەشدەکرەت.

مەحمود عەبدوڵا

هراری لەسەر کاپیتالیزم... محمود عەبدوللا

مرۆڤی بەبێ بەتکراو ،وەک بەدوای چێژو ، بەختەوەری "گا ئاسا"وەک نیچە دەیگوت:مرۆڤی مەدەرن دەیەوێت بەختەوەربێت وەک گایەک. ژیان کورت دەکرێتەوە لەوەی تە بخەیت و بخەویت،هیچ پەویست ناکات مەراقی کەمەکوژی ملیۆنان مرۆڤ بیت ،پەویست ناکات خەمی ئەوانیترت بێت،لەگەڵ با خەمک لەنەهامەتیدا بژین،ئەگەر تە شوێنکەت ئارامبو ئەوا کەشەی تەنیە خەکیتر بەهەی جەنگەکانی کاپیتالیزمەوە ئاوارەن،لەگەڵ گرنگ تەکارو ئابوریەکی باشت هەیە،سوپای بەکاران بەتەچی. نیچە لەڕدا دژی فەلسەفەی تاکگەرایی مەدەرنەیە کە مرۆڤکە بیریش ناکاتەوە بەئەوەی گەدەی تەک نەچێت.

نوح هەراری بە پشت بەستن بەفەلسەفەی ئەبیکەڵ و بەنتهام و میل ،مەیلەکی وانیشاندەدات،ئەلبەت هەردەبە پەنا بەزانستیش ببات ،چونکە ئەمە هەندەک خوافە بە پاپشتی زانست مومکین نین.

زیرەکی هەراری لەوەدایە بەشەوازەکی گریمانەیی ،مەژوی ئایندەمان بە دەخوێنتەوە،وەک فاگرەوەیەکی سیستەم گریمانەی ئایندەیەکی زەیین دەکات ،لەلایەکیش وا نیشاندەدات کە ئەوە هەر خەیاڵەک بێت،گریمانەیەکی دور بێت،وەلە دەستبەرداری ئەوە نابێت کە پەمانبێت:ئەوگریمانانە پەویستین بە سیستەمی سەرمایەداری . چ گریمانەیەک ؟ قسە لەسەر دوگریمانە و پەشبینی بەئایندە دەکات ،نەمری و بەختەوەری.

سەیر ئەوەیە هەراری ئەوانە وەک پەویستی کاپیتالیزم دەبینێت،واتا سەرمایەداری ئەو دو ئارزوە دەکاتە پەژەی خەی،بەڵام دەڵێت: نەک لەبەر خودی مرۆڤ بەڵکو لەپەناو قازانج،ئە دیارە دەبە وابێت چونکە سەرمایەداری بەچاوی قازانج سەیری هەموشت دەکات تەنانەت ئەخلاق و مرۆڤ و خودی ژیانیش . ئەو پەیوایە کە مرۆڤ لەسەدەی ٢١ دا،پشکەکی گەورەی دارایی دەخەنە گەڕ، بە درەژکردنەوەی تەمەن، هەروەها جەنگ لەدژی مەرگ و پیری لەسەدەی بیست و یەک درەژکراوەی کلتوی مەدەرنە بەبەوای ئەو.

کەشەکە ئەوەنیە کەمرۆڤ خەیاڵەکی وای لەسەرداهەیە،بەڵکو ئەم خەونە شتەکە لەدیدی ئەودا کە بە ژیانی کاپیتالیزم پەویستە. باسی ئەم

هەوڵانەش دەکات کە لە ئەستاوە خراونەتەگەڕ،وەک تەرخانکردنی لەسەدا سی وشەشی دارایی گەگە بەدروستکردنی
کەمپانیای کالیکە ، بە بە چارەسەری کەشەی مەرگ ...کالیکە کەپانیایەکی تایبەتە لەلایەن گەگە دامەزراوە.
پەشبینیکانی ،ئەبرای گرای و ەی کەرزوەل بەنمونە دەنەتەوە،کەدەەن هەرکەس دوهەزاروپەنجا خاوەن لەشکی تەندروست و هەژمارەکی بانکی پە بەت دەتوانە دەساە دەساە تەمەنی درەژبکاتەوە،دەساە دەساە تەمەنی درەژ دەکاتەوە.ئەمە لەەاستیدا قوربانیدان بەئەستایە لەپەناو داهاتو،وەک ئایدیەلەژیا کانیتر،ەەنگە وەهمەکی خەشی نیولیبەاەکان بەت،بەئەوەی ئیدی مرەڤ لەئەستا وە چاوی لەسەر ساەی ٢٠٥٠ بەت.زەر خەشخیاەانە دەەت :پیتەر تیەل دامەزرەنەرانیر پەی پال کەمپانیای بواری ئاەوگەروگواستنەوەی دراو بەشەوەی ئەلیکترەنی لەسەردیواری کەمپانیاکەی نوسراوە:
ماەئاوا یەکسانی بەخەربەیت نەمری!ئەمە چ جەر خەیاە پەاوەکی کاپیتاەانەیە، ئەم سەرمایەدارە لەسەردیواری کەمپانیاکەی نوسیوە هەژاری و نایەکسانی فشەیە،جا قوبەسەری ئەویە هەژاران تاهەتایە هەژاربن! ەەنگە مردن بەهەژاران باشتربەت.بەەام ئەم سەرمایەدار بەگومان دەزانەت تا ئەوکاتە ئەسقانیشی نامەنەت،بەیە پەی ئاساییە ئەسقانی هەژاران ببینەت.نوح هەراری دەەت:
جەنگلەدژی مەرگ لەلوتکەی پەەژەکانی سەدەی بیست و یەک دا دەبەت. بەەام لەئەستاوە ئەمە دەبینین چ ەودەدات،ئەم ەەویە زیرەکە لەجەنگی ئەکرانیاش دەیەوەت یەخەی پەتین بگرەت،نەک خودی سیستەم..لەوانەیە ئەویش پەی وابەت شەخوازی پەتین خەتای ئەویە زەر لیبەاە نییە!وەک چەن نیولیبەاەکان هەمیشە کەشەکان دەگەەنەوە بە کەمی لیبەاەبون،ئەم بانگەشەیش وەک هی مەلاکانە کەدەەن:چارەسەر لە ئیسلامدایە!نوح هەراری دەەت:
گەرباوەەی خەمان بەپیرەزی ژیانی مرەڤ و پەشکەوتنی زانستی بەردەوام وپایەدار"پەشکەوتن لەدیدی نیچەوە هەەیەکی مەدەرنیتەیە" لەبەچاوبگرەن کەلەسەرەوەی هەرەمی پەداویستی ئابوری سیستەمی سەرمایەداری دەن.
لەبەرئەوە جەنگ دژی مەرگ ناچاریە.مرەفەکان بەهەرهەکارەک بمرن بەئەمە بەسانایی قبوەناکرەت،ئەم خەباتە دژی مەرگ بە پایەداری زانست و سیستەمی سەرمایەداری حاشا هەەنگرە.
بەبەوای حەراری خەمی سەرمایەداری بەختەوەری و نەمری مرەڤ ،ولەلوتکەی داخوازی سیستمدایە زانایان و دەاەانی بانک ئەویان بەگرنگە تا دەستیان بەداهەنان و قازانجی نوە بگات ،ئایا زانست و

زانایی لەم زیرە کانەتر هەیە. بەڵام ڕاستی بە قازانج شتێکی وا پێویست نییە بەسەرمایەداری بازرگانی چێک و مرۆڤ کوژی و شێ قازانجی زیاترە. هەروەها دەڵێت:
ئەگەر ماهیەتی پێویستیە ئابوریەکانی ی سیستم بەس نەبێت ترس لەمردن ئەوهەستە دەوروژێنێت. بەڵای هەراریەوە پێش هەرشت ئەم پێژانە پێژەی سەرمایەدارین، ئەوسستەمەی زانستیشی قەرغکردوە بە مەبەستی خۆی. سەیرە سیستەم بەم هەموو توانایە خۆی لە هەژاری و بەدبەختی و جەنگ و نەخۆشیە کەمەایەتیکان گەلبکات، بەڵام لەخۆیاڵی ئەوداین لەداهاتودا مرۆڤ نمربێت، پرسیار ئەویە ئەوکات لەشکری بەکار دەمێنێت ،کە پێویستی حەتمی ماناوەی سیستەمی کاپیتاڵی قازانج پەرستە. پاشانحەراری دەڵێت:
بەشێکی گەورە لەداهێنانە هونەری وپرەنسیپە سیاسی و خەپارەزیەکان، ئاینی سەرچاوەیان بەترس لەمەرگە. ئەمەش بە هیچ شێوەیەک ڕاست نیە، ئەوداهێنانە بەباشترکردنی هەل و مەرجی کەمەایەتین!
ودی ئالن: وتویەتی من نامەوە لە ڕێی هونەر نەمربم .دەمەوە بەنە مریبگەم..
هەراری دەڵێت کاتێک خەڵکی بیر لەدەرفەتی ڕاستەقینەی نەمری بکەنەوە ویستی ژیان لەواندا هەموو بیانویەک بە هەڵگرتنی باری قورسی ئایدیەلەژیا”،وهونرو ئاین پوچەدەکاتەوە.
بەکورتی دەمەوێت بڵێم :سستەمی سەرمایەداری کە ئایدیەلەژیای زیرەکانەی لیبەرالیزم تەبانی دەکات بەردەوام نکەڵی لەئایدیەلەژیا دەکات،لەڕدایە کە ڕەویبونی حەراری دەردەکەوێت “باری قورسی ئایدیەلەژیا”نوح پەماندەڵێت :واز لەبیروباوەڕ بێنن،چونکە بەختەوەر نابن، بەڵام لەڕاستیدا مرۆڤی بەئایدیەلەژیا بەختەوەر نییە،ڕاستە ئایدیەلەژیەکان کەشش دەخوەقێنن، بەڵام ئەوەی واش دەکات مرۆڤ نەبێتە ڕەبێت و پێیوەندیەکی ڕوت”ئاژەڵیانە”ی بەجیهانەوە نهبێت بیروباوەڕو ئایدیەلەژیایە. دەشێت شانبەشانی زانست و تەکنەلەژیا ،بیروباوەڕو بەهای نوە بخوەقێت .بەڵام زانایانی تەکنیک و زانستی تەکنەلەژی کە دەیانەوێت زانست عەرشی فەلسەفە داگیربکات، نکەڵی لەتوانای فەلسەفە دەکەن بە کەشکانی مرۆڤایەتی، مرۆڤ دەکەن بەڕەبێت.وەک نیچە دەڵێت: بەهەی نکەڵی لەفەلسەفە یان داگیرکرانی لەلایەن زانست تەنانەت لەئەوروپا لەڕەکخستنی سیاسیدا گەیشتونە ئاستی داوخان. نەخشی مەدەرنیتە دابانە لەمەعنەویات و تاکگەرایی ڕەها و لەهەمانکاتدا تاکگەرایی ئەمە لەسەر حیسابی ئەخلاق .نکەڵیکردن لەهەرجەرە بابەتکی مەعنەوی وەک سەرچاوەی بەختەوەری، لەوانەیە تەنیا لەلەواری تیەریدا بسەلمەندرێت،واقیع شتەکیترە. بەدیدی ئەو ، بەپشتبەستن بە

بەنتهام و میل ،لەدەرەوەی چەژو ئازار هیچ شتێک مایەی خۆشنودی نییە، یان بەدبەختی،وەلێ ئەمە تەنیا بەبێ بەتکردنی ئینسانێ.داماینیەتی لەهەستی مرۆڤانەو کەمرۆڤ. بەدابەینی تاکەکان و چەککردنیانە ،چەکی فیکر،کە تەنیا چەکە دەتوانێت بەرامبەر وەرانکاری و بە ئەخلاقی سەرمایەداری بوەستێت و مرۆڤایەتی ەزگاربکات،لەمەترسی وەرانبونی ژینگە،ودیکتاتەریەتی تەکنەلەژی ئایندە، بەگومان لەناوبردنی مرۆڤ و کەمەکوژی لەوانەیە پەژەی شاراوەی سیستەم بێت.نەک گەیشتن بەنەمری.ئەمە شایەتی ئەو حەقیقەتەین کە مرۆڤکان هەندجار لەپەناو ئامانجەکدا تەدەکشن گیانی خۆیان دەبەخشن هەشتا هەستبەبەختەوەری زیاتر دەکەن،لەوانەی کە لەبانیە خۆیان دەشەن و فەکەی تایبەیان هەیە ،ئەمەکە وەاتانی پەشکەوتوی سەرمایەداری چیتر لەگەگی چەکەو پەویستیان بە مرۆڤ نیە بەسنورەکانی خۆیان ،سەرمایەداری لەسەردەمی فەتحکاریدا بەیە گاەتەکردن بە نیشتیمانپەروەری و بەرژەوەندی گشتی لەوەاتانی جەتەماحی حکومەتە نیولیبەالەکان فەلسەفەیەکی پەویستە. نابێت مرۆڤ بیر لەئازادی بکاتەو،با کەمپانیاکان ئازادبن لە تاەانی وەاتانی جیهانی سەیەم! خەمی گشتی،بەرژەوەندی گشتی ئەمانە لە فەلسەفەی نیولیبەالدا گەلەتین،بخە و بنو بەختەوربە وەک گا یەک .لەژەر سایەی ئەم تاکگرایە بە هەستە دەسەاتی دیسپلینکەر هەموو دەستدرەژیەک دەکاتە سەر ژیان و ژینگەو کەمەگە و مرۆڤیش دەکاتە ەبەتەکی بە هەست و ەوح،دەبێت خەریکی پەکردنی هەژماری بانکی بێت،نەک مەشکی،چونکە لەوانیە لەداهاتودا بتوانێت تەمەنی درەژبکاتەو بە و پارەیە. ئەگەر پەویستبکات چەژی سەکسی بە درەژ دەکرەتەو،ئەمانە گریمان و خەمی زانستی کەنتەکراوی سەرمایەدارین.

مەحمود عەبدوەلا

خورافیاتی ئاشتی ەاستەقینە ی

نـــوح هەراری لە هەمدیەســـدا...

مەحمود عەبدوڵڵا

جەنگ بەشێکە لەسروشتی مرۆڤ ، بەگوێرەی تیۆری جینەکانی داوکینز بەت، ئەمە بەرهەمی جینەکانین،وە جەنگ لەبناغەی نەخشەی خیلقەت دا هەیە. ئەمە وادروستکراوین خەپارست بین،- جینی خەپارست- لەوبارەیەوە زانیاری سەرنج ڕاکێشی تەدا و زەر خوافیاتی- سروشت - لەبارەی مرۆڤەوە پوچەڵ دەکاتەوە. ئەوەش هەواڵێکی ناخۆشی زانستی جینەکانە، بەڵام هەواڵی خۆشیش ئەوەیە کە لەبەرامبەر جینەکاندا - مەم هەیە، تیۆری مەمی داوکینز واقیعیە، واتا کولتور دەتوانێت کاریگەری لەسەر جینەکان دابنێت، ئەمە لەڕێگەی کولتورەکی باوەوە دەتوانین بەسەر سروشتدا زاڵبین.

هەرچی سەرمایەداری و نیولیبەرالیزمە نکۆڵی لە کولتورەکی باوا دەکات، بەڵام تکردنەوەی هەر جۆرە ئایدیەلۆژیایەک و بە یەکچاو سەیرکردنی تەواوی دونیابینییەکان،گوایە مرۆڤ لە قۆناغی بان ئایدیەلۆژیدا ناکەکی نامێنێت ربەڵام ئەوە خوافیاتەکە وهیچیتر،مرۆڤی نائایدیەلۆژیش دواجار بە ئامانجە لۆژیاندا کە نیچە مرۆڤی بە ئامانج ناودێنێت دواین مرۆڤ سوکترین مرۆڤ. لە ڕوی سایکەلۆژیشەوە بە گوێرەی دەرونشیکاری فرۆیدی کەتایی جەنگ مەحاڵە و هەردو غەریزەی مەرگ و ژیان ململانە دەکەن دیدەکی تاادەیەک قەدەر گەرایانەیە. پوختەی بابەتەکە ، قسەکردنە لەسەر گریمانەی بەرقەراربونی ئاشتی لەسەر بنەمای گەڕانکاری لە ئابوریدا، بەگوێرەی بەچونەکەی هەراری ،لەدوای گەڕانی بنەمای ئابوری لەئابوری مادی پەتیەوە بە ئابوری زانستی،جەنگ ڕونادات،مەگەر لەوەاتانی دواکەوتو لەوی ئابوریەوە،چونکە بەپێی ئەم گریمانەیە ئابوری پشتبەستو بەزانست پەویستی بەداگیرکردن نیە،زانست داگیر ناکرێت وەک کانە سروشتیەکان، بەیە جەنگ لەنێوان چین و وەاتانی تر زەحمەتە، بەنمونە چین لەڕێگەی کەینی بەرنامەکانی کەمپیوتەر قازانجی زیاتری دەستدەکەوێت،لەوەی پەلاماری کالیفۆنیا بدات .

بەباوەڕی هەراری زانست بنەمای ئابوریە، بەیە بەوەاتەکی وەک چین ناواقیعی و شێتایەیە پەلاماری کالیفۆنیا بدات،چونکە گەر سەریشبکەون لە سلیکۆن ڤەلی کانی سلیکۆنی لێنیە، ئەوەی هەیە زانستی داتاو زانیاریە ئەلیکتریکیە مەجازیەکانە ئەم زانستەش بەجەنگ کەنتەڕە ناکرێت، بەیە لەڕێگەی هاریکاری لەگەڵ زلهێزو زەبەلاحەکانی تەکنەلۆژی بەنمونە ئەپە مایکرۆسۆفت لەڕێگەی کەینی سۆفتوێرکانیان

ملیۆنان دۆلاریان دەستبکەوێت. بە ئەوی پەویست بە بژاردەی جەنگ بکات. ئەوەی لە ڕەگەی داگیرکاری ڕواندا دەستی دەکەوێت لەکەنگە لەساڵەکدا ئەوا چین بەڕژێک دەستی دەکەوێت لە ڕەگەی مامەڵەیەک لەگەڵ ئەپەدا.

بەگوێرەی ئەو خوافیاتە جەنگ لەنەوان فەرەنساو ئەڵمانیا ڕونادات چونکە لەڕەگەی پەیوەندی بازرگانی و بەرژەوەندی ئابوری دەتوانن ئاشتی درێژە پەیدەن، ئەمەش خوافیاتی لیبەرالیزمە کە قەدەری مرۆڤ دەخاتە دەست بازاڕ، کە کاهینەکانی بازاڕی ئازاد بانگەشەی بەدەکەن، جەرە ئاینەکە، ئاینی بازاڕ، ئەگەر نەڵەم ئاینی بازاڕی. ئەم قوتابخانە یەش هەموشتێک دەبەستێتەوە بە بازاڕەوە. ڕاستە لەڕابردودا جەنگەکان وەک برنارد لویس دەڵێت جەنگی ئیمان و تەماح بون، بەڵام ئیمان و تەماح هەردەمێنن، بازاڕ ی ئازاد ئەگەر نەبوبێتە ئاینەکی شەڕخواز، ئەوا نەشبێتە جەگرەویان.
ئاشتی پشتبەستو بە ئابوری بازاڕ ،یان ئاشتی مەدەرن، کە نوح هەراری ناوی دەنێت لەڕاستیدا خوافیاتە، مەدەرنیتە ی سەرمایەداری فەتحکارو داگیرکارە ،جەنگ و جینەساید لەبناغەی مەدەرنیتەداهەیە ،بەیە خەیاڵی ئاشتیەکی ڕاستەقینە ئەفسانەیەک یان حیکایەتەکی گەورەی ترە دوای کەتای ی هاتنی حیکایەتەکانی ئیمان بە ئەقڵ و پەشکەوتن ...و
جارە بەرلەهەرشت دەوڵەتی مەدەرن زانستی بەحەی قەرغکردوەو ئەگەری نەک جەنگ ی کلاسیک بەڵکو خەکوژی شەتانەشی زیاد کردوە. دەوڵەت وەک کەمەگەی سەرو خودی زانستی کردەتە ئامرازێک بە ئەنجامدانی دەندەیی مەدەرن نەک ئاشتی مەدەرن. تەنانەت دامەزراوە زانستیەکانیشی بەلاڕەدا بردوەو بەگوێرەی ئامانجی بیەدەسەڵات ڕاڤەی دیاردەکان و خودی مرۆڤیش دەکات. ئیتر لەسایەی مەدەرنیتەدا نەک وەاتانی خەرەڵات بگرە ئاشتی لە ئەوروپاش پایەدارنیە. حەزی داگیرکردن، داگیرکاری و فەتح لەگەڵ هەزی دەوڵەت پەیدادەبێت. هیچ شتێک هەندەی هەز و فیزی هەز پاساوی جەنگ و داگیرکری نادات. دەوڵەت خودی زانست داگیردەکات و کەمەگەی لەبەبەش دەکات، مەبەستم بەبەشکردن لە دیاریکردنی ئامانجی بەکارهێنانی زانستە. بەرهەم هێنانی چەک ،بازرگانی چەک مەترسیەکی بەردەوامە .ئاشتی بەدینایەت تا بنچینەی یان بنەمای ئەوشارستانیەتە نەگەڕێت، لەڕەگەی شەڕشی گەلان و سنوردارکردنی دەوڵەت وەک ئامەری قەکردن. پەشکەوتنی زانست و تەکنیک نابەتە گرەنتی ئاشتی ،تەنانەت هەندەی پەژەکەی کانتیش. ڕاستە حەراری پەشبینی جەنگی نوە دەکات ،بەڵام وەک شتەکی لاوەکی، بەڵام لەڕاستیدا گریمانی ئاشتیەکی پایەدار لەوەهم و

حیکایەتەکی پەوپوج زیاتر نییە. ئەو حکومەتانەی ئەستا کە لەدەست نیولیبەراڵکاندان لەڵاستیدا بریتین لە حکومەتی ئەلیگاریشی دارایی .تەواوی چارەنوسی مرۆڤ خراوەتە ژێر چنگی تەماح و دیکتاتۆریەتی بورجوازی ، تەنانەت جەنگ و قەکردن وەک یاریەکی شەیتانی وسەرگهرمکردن دەبینن. جەنگی ئەکرانیا پەمان دەڵەت : بە شەشی گەلان و سنوردارکردنی دەوڵەت گیانەوەرە ئەفسانەییەکەی ناو تەوات مرۆڤایەتی ئایندەی نییە. دەوڵەت ئامرازی شەڕە تەنیا گەلان دەتوانن بەئاشتی بژین.شەشی گەلان وەک هەوا بەسیەکان بە ئاشتی و مرۆڤایەتی پەویستە. لەکاتەکدا گەلان ئیمانیان بەدەوڵەت لەدەستدا و لە پەست مەدەرنەدا دەژین ،ئاشتی لەسایەی شارستانیەتی سەرمایەداریدا،خوافیاتەکی کەنی مەدەرنە زیندو دەکرەتەوە.

مەحمود عەبدوڵا

خوەندنەوەی گەمژانەی مەژوو... مەحمود عەبدوڵا

ئەبو بەکر کاروانی بەنمونە

دەبەت سەرەتا ئەوە بڵەم لەبنەڕەتدا سیاسەتی اخوانەکان گەمژانەیە.چونکە وەک باربارا تەکمان دەڵەت:هەموسەردەمەک داب و نەریتی خەی هەیەوسیاسەت بەگوەرەی ئەوداب و،نەریتە دادەڕژرەت. بەڵام ئەوان برا موسەمانەکان بە ئاوەزو گەمژانە لەوسەردەمەی ئەستادا، بەگوەرەی سەردەمی سوەتان سەلیم و مەلا ئیدریس سیاسەتی خەیان داەشتووە، بە لەژیکی نەکەرایەتی سوەتان ئیش دەکەن! بەرلەوەی بزانین ەابردوچەن بووە،دەکرەت لەئەستای ئەوەوە بزانین، براموسەمانەکان،ەابەردینیەکان تەنهەا وەک نەکەر ئەرکدارکراون بە خەلیفە و سوەتانەکان.ئەوەی ئەوە دەیکەن لەخیانەت وجاشایەتی فیکری،وڤیستیڤاەی بە توررکردن ونکەی لەکولتوری خەمان ،درەژکراوە ی نەکەرایەتی سەعید نورسی و مەلا ئیدریسە، ئەوە پاشماوەی ئەو دەربارو نەکەرانەن،.لەناو کوردا ئیسلامەتیتان کردەتە چەکی جاشایەتی.

خەریکی بە هەشکردنی تاکیکوردن.ئەگەر ئەوە لەابردو ئەستادا نەکەرەتیتان نەکردوە،خەرە وەها بەچەی ئیش لەسەر پەروەردەکردنی کچانی کورد دەکەن لەسەر شەوازی ئیسلامی تورکی .ستایلی ژنەکەی ئەردەغان دەکەنە واجبی دینی کیژە کوردە کان.
ئەمە بەخوایە یان بەخەلیفە؟سەیرکەن چۆن،لەابردودا نورسی دەگما خوداو خورما تەکەە دەکات.دەەت ئەگەر سەیری مانگ بکەیت وەنەی خورمایەک دەبینیت!ئەوە اخوانەکان کتەب لەسەر کتەبی خالید ئەرتوغرول دەکەنە کوردی کە ناسیەنالیستەکی تورکە هەدەفتان خواناسیە یان خالید ناسی و تورکناسی؟ئەزانن ئەوخالیدە چ ژەهرەکی ناسیەنالیستیتورکی دەەژەت،چەنباسی نورسی دەکات ئەوانەی دژی دەوەتی تورکن بە یاخییان دادەنەت،ودەەت نورسی لەوانە نەبوو.خوەنەر بەدرەژەی ئەوباسە دەتوانەت سەیری؟وتارەکم بکات لە کورستان پەست. ئەم لینکە ی خوارەوە،خوەنەرە حەپەلەکانی خالید ئەرتوغرول.
https://www.kurdistanpost.nu/?mod=news&id=89537
بەەە ئەوە ئیسلامی سیاسی سیاسەتی خەتان لەسەربنەمای نەکەرایەتی و گەانەوی خەلافەتی ئیسلامی تورکی داەشتووە،واز لەابردو بەنن،خە ئەستا هەموو،کەس دەزانەت ئەوەی دەیکەن بە پەوەری ئەمە جاشەتیفیکریە و نەکەرایەتییە بەعوسمانیە نوەکان.چونکە تەنهالەوەگەیەوە دەتوانن لەناوکورد پەگەیەکتان هەبەت،بەپاپەشتی دارایی وەاتانیتر گەنج،ولاوی کورد پەروەردە دەکەن ،ئەوەگەشتی نەکەرەتیتان داهەنا بەتورکیا لەسەرزاری عەلی قەرەداغی مەلا ئیبلیسی سەردەم ەاتان گەیاند کە نەکەری سوەتانن.

دەوەتی عوسمانی ،لەمەژودا بەپیاوەنەخەشەکە ناسراوە،ئەوە تەنها ئەقەی نەخەشە دەتوانە بەرگری لەبکات.دەوەتی عوسمانی هەموو خەروبەرەکەی بەکورد سەپاندن باج،کەکردنەوەی سەربازو سەرانە بو،لەگەە دابەشکردنی موی پەیامبەر!جەنگی بەردەوامی سوەتانە خوەنەژەکان،تەنهە بە ئەقە نەخەش وفاشیستەکان جەگای ەەزە،بەئەومرەقانەی لەمەژودا دەژین و لەواقیع نامەکراون.سوەتان محمد فاتیح چۆن قوستەنتینیەی گرت؟فەرمانیدا سە ەەژ سەربازەکان ئازادبن لەابواردن لەگەە ژنە ەەمیەکان!ئەم ئەقە نەخەشانە مەشکە کیرانە ئەم فاتیحە داگیرکارو بەەەوشتە پیرەز دەکەن.هەربەەاستی ئەمانە ویژدانیان بیمارە،نەخەشن

بەر لەوەی بپرسین کور د کەیە و چی بوو دەبەت بپرسین فەتح چییە؟
کەشەی ئیسلامی سیاسی ئەویە مەژوو بەئیسلام دەستپەدەکەن،ئەوان

گەربەیان بکرێت نکۆڵی لە مژووی مرۆڤایەتی دەکەن، و هەموشتێک دەگەڕێنەوە بەسەردەمی پەیدابونی ئیسلام.مرۆڤ حیزبی سەسینگی بیردەتەوە لەمانی ١٩٨٤ کە چەن دەیەوەت هەموشتەکی بەر لە شەش بسەتەوە،دونیا دابەشبکات بە پەش شەش و دوای شەش ،دونیای پەش شەش هەمووی نەزانی و چەوساندنەوەیە و دوای شەش هەموشتێک باشە. ئەمە فەمی حیزبەکی تەتالیتارە کە دەیەوەت هەموشتێک بگەڕێت زمان،مژوو ،غەریزە،دیارە ئەوش دەکرێت بەماوەیەک لەی پەروەردەیەکی ئایدیەلژی و خیانەت لەهەشیاری!ئیسلامیەکات بەهەمان تەکنیک سەیری دونیا دەکەن،لای ئەوان چرکەساتی مژوو ئەو چرکە ساتەیە کە گروپەکەی محمد هەدەکوتنە سەر کاروانەکی بازرگانی ئەو گروپە کە بەفەرماندەیی محمد ئەو کاردەکەن بە سریە نەخلە بەناوکراوە. ئیسلامیەکان بەوشەوەیە مامەڵە لەگەڵ مژودەکەن،سرینەوەی هەموشتێک پەش ئیسلام و دابەشکردنی دونیا بە پەش ئیسلام و دوای ئیسلام.سەردەمی ئیسلام و نکۆڵی لە هەر شتەکی پەش ئیسلام دەکەن.دەیانەوەت هەموشتێک بگەڕێن ،جگە لەخوەندنەوەی ئایدیەلجی ئیسلامی هەموو خوەندنەوەو تەفسیرەکیتر بە دونیا ڕەتدەکەنەوە.

لەکاتەکدا بەشەکی زەری شەریعەتی ئیسلام لە سەردەمی جاهیلی وەرگیراوە، ئەبەت بەگوەرەی دونیابینی ئیسلامیەکان سەردەمی جاهیلیە، ئەگەرنا وەک وتم ڕەگ و ڕیشەی ئیسلام لەسەردەمی جاهیلیدایە هەربەنمونە حەج، قەدەغەکردنی چوارمانگی جەنگ لە کولتوری سەردەمی جاهیلییە. بەڵام ئیسلام لەگەڵ ئەوسەردەمە سەنتەز دروستدەکات و فەمەکی پەشکەوتوتر پەشکەش دەکات. خوەندنەوەی دیالەکتیکانە بە مژوو ئەوەیە هەموو سەردەمەک لە جیاوازی و ناکەکیەکانەوە بەرەو سەردەمەکیتر دەچێت،کە تەک هەڵکەشە. نەوەک خوەندنەوەی ئیسلامیەکان کە هەوەدەدەن لە سەرتاوە دەستپەبکەنەوە،و نکۆڵی لەهەوەڵکانی پەشتربکەن .وەک ئەوەی مژوی بیرکردنەوە بەئیسلام دەستپەبکات، بە ئاگا لەوەی ڕەگو ڕیشەی قورئان دەگەڕێتەوە بە سەردەمی سەمەریەکان و بابلیەکان عەرەب کە ئەوانیش سامین شەریعەتکەیان،شەریعەتی ئیسلام بەشەکی لەیاساکانی عاموابی ئاودەخواتەوە. سەیرنییە ئیسلامیەکان ئەوەندە جەخت لە ڕاست دەکەنەوە و فەزڵی ڕاست دەدەن بەسەر چەپدا،واتا لای ڕاستی لاشەی مرۆڤ.لە ئاینی کەنی کوردستان فەزڵی چەپ لەپەش ڕاستە! پەیکەرەکان ئەوە نیشان دەدەن، حاشا لەم بابەتە ناکرێت لە زەرەک لەو پەیکەرانەی خواوەندەکان خواوەندەکانی کوردستانی دەرین قاچی چەپیان لەپەشە! ئیتر ئاسایی ئەوە دەردەکەوێت پەشخستنی ڕاست جیاوازی و ناکەکی کولتوریە نەک شتەکیتر،میللەتان و شارستانیەتەکان بەم شەوەیە لەنەو جیاوازی و ناکەکی کولتوریدا

ژیاون. ئەو سروشتی شارستانیەتەکانە کە لە من منەتیدا دەژین،هەموو شارستانیەتەکان هەوەدەدەن مژوو بەخەیان دەستپەبکەن، بە شارستانیەت ی ئیسلامیش هیچ ڕیزپەڵەک نییە. هەروەک چۆن خەرئاواش هەوەی سینەوەی شارستانیەتەکانیتر ئەدات .فەتح و داگیرکاری پەش ئیسلام و دوای ئیسلامیش هەبوو ئەستاش شارستانیەتی سەرمایەداری بەناوی ڕگاری میللەتان و دیموکراتی لەهەوەی فەتحکردنی جیهانداید. تاادەیەک ئەو ئەنجامدراوە، بەڵام دەگماتیزمی ئیسلامی مەشکی ئەم براموسەمانانە فەتح نەبووە و داخراوە بەوی گەڕانکاری و نوبونەوە هەمیشە لە نوستالژیادا دەژین ،دەیانەوەت مژوو بوستنن و ژیان بگەڕننەوە دواوە. دیارە وەک بەرنارد لویس دەڵەت :جەنگەکان جەنگی ئیمان و تەماح بون.هەموو فەتحەکان لەمژوودا پاساویان هەزە،لەژەرناوی خوادا،ئەگینا خودا تەنها پاساوەکە. فەتح لەپەناو داگیرکردنی زەوی تر و بردنی سەروەتی ئەوخاکەی داگیر دەکرەت. دیارە هەمو ئیمپراتۆریە تەکانیش پاساویان هەیە و بەناوی خوایەک هەرشدەکەنە سەر وەاتانیتر لەلایەک لەڕەگەی خواکانەوە جەنگەکەیان پیرەز کردوە،لەلایەکیتر وەک جەنگەکی کولتوری لەگەڵ خوای بەرامبەر خودایەکیان ڕاستکردەتەوە. بەڵام بەبە هەز هیچ خوایەک بەیاری فەتح نادات.پاشا ئاشوریەکان بەناوی ئاشوری خواوەند،یان ئیسلام بەناوی ئەڵا هەرش دەکە نە سەر وەاتی دیکە هەر یەک شتە لەناوەڕەکدا، بەڵام فەڕەمی داگیرکاریەکان جیاوازە"فەڕەم ناوەڕەک دەشارەتەوە" ، نکەڵی لەوەناکرەت جەنگەکان جەنگە ئیمان و تەماحبون و ئەستاش هەمان شتە.

عەرەب کاتەک لە ڕەگەی ئیسلامەوە یەکەتیەکیان پەک هەنا و پەلاماری وەاتانیاندا، بەناوی ڕزگاری وەک ئەمە باسی دەکەن، بەڵام لەڕاستیدا عەرەب برسی بون، بەنان و گان پەلاماری وەاتی فارسیاندا،ئەوەتا وەک عەبدولحسین زەرنکوب دەڵەت :سەسەد هەزار ژن و منالیان بردەوە بەلای عومەر.لەگەڵ ساماندکی زەری وەاتی فارس تا برا عەرەبەکان لەناوخەیان دابەشی بکەن.ئەمەیە عەدالەت. ئەنوشیروانی ساسانی عادل بو یان عمر ئەو با ئیسلامیەکان بچن مژوی ئەم پاشا ساسانیە بخوەننەوە کە خواکەی ئاهورامەزدایە نەک ئەڵا ئەوسا دەزانن خواکان بەرهەمی کولتورن. خواکانی بەجیاوازی ژینگە لە خەسەتەکانیان جیاوازن، نەک حەقیقەتی خەیان .تاانی کەکولتوری خەڵە عەرەبەکانە دەبەتە خەسەتی ئەڵای محمدیش ،چونکە خودایەک بەتەواوی لە نەتەوەیەک جیاوازبەت و ڕووت بەت لەخەسەتەکانی کولتورەکە جەگای نابەتەوە. وەک وتم تاکە پاساوی فەتح هەزە، فەتحەکان شەرعیەت لەهەز وەردەگرن نەک خواکان. ئەو خوەندنەوە ئایدیەلەژیە گەمژانەیە ی ئەبو بەکر کاروانی دەبەت وەک ڕوانگەیەکی

کەسی سەیربکرێت نەک واقیعی و مێژویی.
وتراوە مێژوو بەسەمهە یەکان دەست پێدەکات، ئەوەسەمەیەکانن داهێنەری نوسین و خوێندنن نەک اللە! هەموو سەردەمێک بیرکردنەوەی تایبەت بەخۆی هەیە، یاساو سیستەمی حوکمانی بەگوێرەی ئەوسەردەم دادەڕێژرێت.
نکۆڵیکردن لە بونی هەستی نەتەوەیی ،لەابردودا ،شتێکی ناواقیعیە،وە تەنها لەمەشکی ئایدیۆلۆژی جێگای دەبێتەوە. ئەوان کە لەگەڵی پەسەی مەشک شەردنەوە غەریزەش دەگەڵن ئاسایيە پێیان وابێت،کە نەتەوە بونی نەبووە،لەم ڕەگەیەوە کولتوری جاشایەتی فیکری بەاودەکەنەوە. ئەگەر نەتەوە و هەستی نەتەویی نەبوە، ئەگەر عروبە نەبووە خەرە بەبە جەنگ عەرەب خلافەت نادات نەتەوەیەکیتر، بەچی لە سە سەردەمی خلافەت هەر عەرەبە چاوەشکان نوێنەری خوان. بەچی لەچوار خلیفەی ڕاشدین کوردێک نەبو بەخلیفە. بەچی محمد قیبلەی گەی ئەگەر مەسەلە تەماح نەبوو،ئاخر داهاتی کەعبەی موسەمانان هەردەبێت بچێتەوە لای نەتەوەی عەرەب. بەچی ئیسلام ئەگەر مەبەستی ڕزگاری بەشەریەتە لەکوفر بە دانی سەرانە واز لە وانە دەنێت موسەمان نابن،ئەمە منیش نایەم،ەای مەعروف ڕەسافی عەرەبە کە وەک ڕەشنبیرێک ئەو ستەمە دەبینێت.عەرەب بەناوی خوداوە سرانەو سەبایاو کەنیزەکی دەوێت. با ئەبوبەکر پەمان بێت کە ئیسلام پەیوەندی بە عروبەوە نیە بەچی ناوی شارکوردەکان دەگەڵن،مەگەر ئەمە سەینەوەی زمان و تەعریب نییە پەش بەعس! ئەلەخەڵانیە عەفلەقی دامەزرێنەری بەعس دەڵێت :ئەمە قەرزاری محمدین، ئەوان دەرانن محمد چی بەکردون، بەڵام کوردە بەر نەزانێت چی بەسەر هەناوین. ئەبوبکر کاروانی دەڵێت:لەسایەی ئیسلام سەلاحەدین دەرکەوت، بەڵام ڕاستیەکەی ئەویە سەلاحەدین وەک ئەمبرا ئیخوانیانە ئیمانی بەکورد نە بو،لەژێر کاریگەری کولتوری داگیرکەردا ژیاوە. بەیە پایتەختەکەی کوردستان نییە.ئە ناکرێت چونکە عەرەب دوای کوردناکەوێت هەردەبێت کورد دوای عەرەب بکەوێت.زەر گەمژانەیە بەیت نەتەوەو هەستی نەتەویی بونی نەبوە،دەرکەوتنی ناسیۆنالیزم لە ئەوروپا وەک تیەر شتەکە و هەبونی نەتەوە لەواقیعدا شتەکیترە. کە پەشتر نەتەوەکان بەناوی نەتەوە خەباتیان نەکردوە،مەسەلە ئەوە یە کە ئەونەتەوانە داگیرکراون لەژێر کاریگەری ئیمپراتەریەتدا بون و نەیان توان
توانیوە،چونکە سەردەمی ئیمپراتەریەت بووە، بەڵام نەتەوەکان پارەزگارریيان لەهەبونی خەیان کردوە. ئەم ئیمپراتەریانەش هەر سەردەمەو لەژێر دەسەڵاتی نەتەوەیەک دابوە،جگە لەکورد لەدوای ئیسلام ،تورک،عەرەب،فارس سودیان لە ئاین وەرگرتوە، بەڵام کوردە

موسڵمانەکان تەنها سودیان بە ئاین هەبوە.خەلافەت بەخەشی نادرێتە تورک یان فارس ،ئەوە ئەوکاتەیە کە خەلیفە لەگەندەیدا نقوم دەبێت و دادەزێت .خەلافەت دەکەوێتە دەست تورکەکان،بەڵام تورکەکان دیسان هەستی ئایینی بەکاردەنن و لەلایەن مەلا ئیبلیسی بەدلیسی کورد دەکرێنە سوڕی بەر لەشکر وەک چەن ئەستا ئیخوانەکان بونە جاشفیکری ئەردەغانو عوسمانیەتی نوێ.دیارە ئەبوبەکر کاروانی جیاوازی دەوڵەتی نەتەوەیی و هەستی نەتەوەیە ناکات،ئەوکات سەردەمی دەوڵەتی نەتەوەیی نەبوە، بەڵام ئیمپراتۆریەت نەتەوەیی بووە. بە کورد نەبەتە سوڵتان،خە مەلا ئیدریسی نەگریس و نەکەری سوڵتان شەرعزان بو، بەڵام ئەو نەکەری سوڵتانی پەخەشتربو لەوەی ببێتە سوڵتان.ئەوکولتورە جاشایەتیە ئیسلام بەدیاری بەی هەناین،کەشەی برا موسڵمانەکانمان ئەوەیە کە پەیان وایە حەرامە کورد ببێتە سوڵتان. ئەی بەچی هەموو میرنشینەکان لەناوبران؟بەچی تا ەوخانی عەباسیەکان میرنشینەکان دەرنەکەوت،ئەم میرنشینانە دیاری ئیسلام نین عەبوبەکر،بەکو تەنها لە ئەنجامی نەمانی دەسەڵاتی ئیسلامی و لەبەشایی دەسەڵات دەرکەوتن،بەڵام دیارە بەهەی هەستی نەتەوەیی تورک و فارس و پەرش وبڵاوی کورد نەتواندراوە ببنە سوڵتان.ەبەرە ئاینیەکانیش خائین بوون،مەلا ئیدریسەکان ئامادەنین داوای یەکگرتویی بکەن بە ئەوەی کوردەک ببێتە خەلیفە،بەڵام بە کردن بەنەکەری خەلیفەی بەگانە هەموشتەک دەکەن. باشە بەچی عەرەبەکان لەوپەڕی دەسەڵاتداری دا بە کوردو فارس دەڵەن مەوالی و عەلوج با ابوبکر ئەوەمان بەون بکاتەوە . ئەگەر هەستی نەتەوەیی نەبوە بەچی تورکەکان تورک دەنن بەکەرکوک و بولگاریا ئەمە تەتریک نییە.ئەی هەنانی هەزە عەرەبەکان و گەینی ناوی شارکوردیەکان تەعریب نییە؟ یانی چی منایش دهزانێت عەرەب لەژەرناوی ئایندا تەعریبی کردووە،ئەی بەچی خەلافەتی ئیسلامی هەزە کوردی نابات بە مەککە و جەگیری ناکەن .بەچی ئەگەر بەزگاری هاتوون هەندە شار ی دەوڵەمەند دوجا ر فەتح دەکەن.بەچی بەدرەژایی چەندین سەدە عەرەبەکان هەوەی دامرکاندنەوەی شەشە کوردیەکانیاندا دژی عەباسیەکان.بەچی ئەبا عوبەیدی جەراع لەشکری ناردە سەر کوردستان وەک ئەردەغان؟ئەم درە و دەلەسو جاشایەتی فیکریە تاکەی. چەواشەکردنی مەژو بە ئەخلاقیە و هەوەی سینەوەی میللەتەکە،ئەمە دەکەن تا وەک سوڵتان سەلیم کە بە مەلا ئیدریسی دەگوت :نەکەرە خەشویستەکەم ئەردە داعش پەتان بە نەکەرە خەشویستەکانم .سەرەای هەموو ئەمانە گریمان هیچ یەک لەم شتانە نەبوو،ئەمە چ کەرەتیەکە بتانەوێت کورد بگەڕێتەوە سەردەمی جەنگەڵە و فەتح و داگیرکاری سوڵتانەکان وببنەوە نەکەری سوڵتانە خونەژو دەندەکان.باشە ابردو هەرچییەک بوبێت،ئەمە سەردەمی نەتەوەو

گەلانە، ئەوە چەن نکەتەی لەهەستی نەتەوەیی دەکەن لەئەمەدا ، ئەی پیرە خائینان ئەگەر وانیە و ئاسیمیلە نەبوون بەچی گەتان تە بەردەبەت بە مورسی بەهام بە داگیرکردنی عەفرین و سەرکانی تەقەی سرتان دەت. بەچی دژی داگیرکردنی بەرزایەکانی جەلانن بەهام هەموو قەندیل بگیرە باکتان نیە. نەخەر ئەوە مەشکتان شەردراوەتەوەو لەژەر کولتوری داگیرکردا گەورەبوون و لەسەر حیسابی کورد وەکنەتەوە درەژە بە پەگەی جاشایەتیتان ئەدەن. ئەوە هەر لەبنەتەوە نەکەری سوەتانن، ابەرەکەنەکانیش نەکەربون، ئەوە پاشماوەی نەکەرەتی مەلا ئیدریسن و هیچیتر.

دیارە مەژوو دەتوانەت ئامرازەک بەت بە هەشیاری،و بەپەچەوانەشەوە. بەهام خوەندنەوەی مەژوو بە توخمی ئەقە هەمیشە وەک چیرەکی لەدەت. بەای ئیبن خەلدون بە بەشداری ئەقە لەلەکدانەوەی مەژودا ،مەژوو هیچ واتایەکی نابەت و خوەندنەوکان بەمەژوو نازانستی دەبن. ئی ئەچ.کار لەو بارەیەوە دەەت:دەکرەت کتەبەکی مەژویی بنوسیت بە ئەوەی هیچ ەویدابەت.یان دەکرەت مەژویەکی پەچەوانە بنوسیت.کەواتا بەشداریکردنی ئەقە لە لەکدانەوەی مەژودا مەژو دەکات بەزانست.هیچ کاتەک مەژووی فەرمی بە درەو چەواشەکاری نییە. تاودانە کتەبەک و خوەندنەوەی وەرگرتنی وەک مەژوو خیانەتە لەهەشیاری و خەخەتاندنە.خوەندنەوەی ئایدیەلەژی بە مەژوو،مەترسیدار و خیانەتکاریە لەهەشیاری گەلەک یان لەهەشیاری مرەقایەتی ئەوەی ئیخوان دەکات سەبارەت بەمەژوو گەانەوەی مەژویە وەک چیرەکەکی پیرەز و حەتمی و ئایدیەلەژیانە هیچ توخمەکی ئەقەانی تەدانیە. بەکورتی سەبارەت بە بەموسەمانبونیکورد ،ودەوەتی عوسمانی ئەبوبکر کاروانی و مەلا ئیخوانیەکان خیانەت لەهەشیاری کورد دەکەن. بەبەوای من بەشەەفانترین شت شەواندنی مەژویە لەو شەوەی ئیسلامیەکان. کە سنوری مەژوو خوەافیاتیان نەهەشتووە. بەنمونە دەربارەی بەئیسلامکردنیکورد مرەف زەر نەزان نەبەت چەن بەوادەکات ئیسلام بەشمشەرو کوشتاربەاوبوبەتەوە لەکاتەکدا خودی مەککە فەتحکراوە وو بەشمشەر .خەرە کورد وەها تامەزرەبون بەدینەک کە ئەستاش لەزمانەکەی تەناگەن.سەبارەت بەدەوەتی عوسمانی لە ئیسلامبولی پایتەخت سوەتان کەنیزەکی دەفرەشت.ئەبوبەکر عەلی دیارە ئارەزوی کەنیزەک و مناەبازی و نەربازی عوسمانیەکانی گەرەکە. سوەتان ئەحمەدی عوسمانی تاکە ژنەک لەدەربارەکەیدا نەبو ،چونکە نەرباز بو!خەلیفە تورکەکانداگیرکارتانچی و خوەی بون ئەوە بەس نییە! باشە بە پەوری ەحی سەردەم ئەردەغان دیکتاتەرەکی لەمپەنی خوەی نییە؟وەکیتر جگە لەسیاسەتی پەرتکەو زاەبە بەکورد چیان هەبووە.عوسمانیەکان تەنانەت لە ئەنادەیش داگیرکاربون نەک

کوردستان بەام سودیان لەنەکەرە کوردەکان وەرگرتوە بە فەتحی وەاتان.
سە تەزی سەقەتی ئیسلامیەکان لەبارەی ئیسلام و خەلافەت پەویستی بە لەسەروەستانە یەکەم تەزی نەتەوەیی نەبونو نەبونی هەستی نەتەوایەتی لەابردودا
دووەم موسەمانبونی کورد بەئاشتی و دەخوەزانە
سیەم ئیسلام وەک ەزگارکەرو نەهەشتنی کەیلایەتی
لەاستیدا ئەم تەزانە سەقەت و بەبنەمان. لەسەردەمی عەباسیەکان شەشی کەیلەکان ەویداو،کوردیش بەشداربون!ئیسلام لە خودی نیمچە دورگە بەشمشەر بەاوبەو نەک لەناو ناعەرەبەکان،وە ئیسلام ئیمپراتەریای عەرەب بوو.

مەحمود عەبدولا

پەروەردەی بانکی و خەساندنی ئەقە و بیرکردنەو... مەحمود عەبدولا

چەمکی پەروەردەی "بانک"ی لای پاوە فەری چەمکەکە بە جەرەک لە پەروەردەو فەرکردن کەتیدا مرۆڤ لەمرۆڤ دەخرەت و دەکرەت بەکالا یان میمەرییەک .کە قوتابی تیدا تەنها ەەی ئامەری خەزنکردن دەبینەت.ئەم جەرە لەپەروەردە پەیوەندییەکی ناکەک دروستدەکان لەنەوان مامەستاو قوتابیدا،مامەستا ەەی فەرماندە رو ەەنمایکەر دەبینەت، لەم جەرە پەروەردەو فەرکردنە ستونیدا قوتابی وەک ئامەر مامەەی لەگەدەکرەت،لەهەمانکاتدا ئەم جەرە پەروەردەیە خزمەتی سیستەمی ستەمکاری و ئەقەیەتی مەگەلی دەکات،مرۆڤی دەستوپە سپی و بیرنەکرەوەو دەگما و دواجار دەمارگیر دروستدەکات.مامەستاش خزمەتی ئایدیەلەژیایەکی دیاریکراو وچینەکی بەهەژمون دەکات لەکەمەگەدا،کەدواجار بەرهەمی ئەو مامەستایانە تەنها خزمەتی داهاتوی ئەوچینە دەکات نەک داهاتوی قوتابیان.
لەپەروەردەی بانکیدا ،چ لەقوتابخانەو چ لەدەرەوەی

قوتابخانە، پەیوەندی مامستاو قوتابی پەیوەندیەکە لەسەر بنەمای ناکۆکی و دژیەکی . واتا لەوسیستەمە فەرکاریەدا مامستا هەموشتزانە ،قوتابی نەزانەکی ەەها،مامستا ئەوەی خەی فەریبووە،دەیگوازەتەوە بەقوتابی بە گفتوگۆ و دیالۆگ وگومان و پرسیار ،مامستا قسەکەرەو قوتابی گوێگر،مامستا بیردەکاتەوەو قوتابی بیری پەدەکرەتەوە ،وە مامستا دەسەاتی پیشەیی و مەعریفی تەکەدەکات. لەبەرامبەردا پەروەردەکردنی ئاسەیی بابەتەکان دەخاتە بەردەست بە بیرکردنەوەو تەامان و پرسیار کردن و گفتوگۆکردن واتا لەفەرکردنی ئاسەیدا مامستاو قوتابی دوجەمسەری ناکۆک نین هەردوکیان هەم مامستاو هەم فەرخوازن .

لە پەروەردەی بانکیدا مامستا سوبەکتە،و قوتابی ئوبەکت،واتا مامستابکە رەو قوتابی کارتەکراو ،مامستا حیکایەت خوانەو قوتابی گوێگر ، ناوەەکی وانە چیرۆک ئاسایە و مامستا توشی نەخەشی گەانەوە دەبەت.لەلایەکیتر مامستا "لەقوتابخانەو دەرەوەی"دا، وا مامەە دەکات لەگەە واقیع وەک ئەوەی نەگەەو بەجوەە و یەکپارچەیە ،دەربارەی هەرشتەک بەت،ئەگەربەهایەک بەت،یان بابەتەکی مەژوویی مامستا وانیشانی ئەدات کە جەگیرو نەگەەە بەشەوەی چیرۆکی مرودو بە ەەح،لەدەرەوەی ویستی مرۆڤ وەنای دەکات،وەک ئەوەی مرۆڤ بونیادنەری واقیع نەبەت.مامستا واباسی بارودەخ دەکات وەک شتەک لەدەرەوەی ژینگەی قوتابی و شتەکی نامە،دواجار مرۆڤ و واقیع لەیەکتر نامە دەبن.لەم شەوازە دا قوتابی زانیاری وەردەگرەت و لەبارودەخیتردا توتی ئاسا دەیەتەوە ،یان لە ئیمتیحاندا نمرەی پە بەدەست دەنە،بەبەواوی فرەری چەندە قوتابی دەرخ بکات و مەشکی پەبکات ،زیاتر ناهەشیار و بە ئاگا دەبەت.بەگوەرەی سیستەمی فەرکردنی بانکی قوتابی دەفرەکە چەندە مامستا شتی زیاتری تە بئاخنە باشترە،قوتابیش چەندە وەرگرەکی باشبەت زیرەکترە.بەەام لەەاستیدا ئەمپەەسەیە لەمرۆڤ خستن و خەساندنی ئەقەەو دواجار تاکی بیرنەکەرەوە ،دەگما و دەمارگیر و دەستو پە سپی دەخاتە کەمەەگاوە.بەەای فرەری هەکاری دەست وپەسپیبونی تاکەکان و وەستانی پەەژەی بیرکردنەویان سەرچاوەکەی ەەشبینی و نائومەدیە لە وبەەوبونەوەی جیهانەکەیاندا بە گەەانکاری.

ئەم میتەدە لەسەرتاوە جیاوازی دەکات لەنەوان ئەوانەی زانیاریبەخشن لەگەە ئەوانەی زانیاریا ن نیە،واتا کەمەگە دابەش دەکات بەئەوانەی دەزانن و ئەوانەی نازانن،قسەکەرو گوێگر.ئەمەی ئەمەە دەیبینین هەمانشتە لەکەمەگەدا زەرینە هەموو لەشی بەتە گوە،توەژەکیش بەردەوام قسەدەکەن ،واتا لەرەدا بیرکردنەوە بە توەژەکە،گوێگرتن بە زەرینە ئەمەش خزمەتی ستەمکاری و ئایدیەلەژیای

ستەمکاری دەکات،کەمەنگە پەکی دەکەوت و خەلکی وەک توتی ئەوە دەنناوە کە گوەیان لەبووە، بە ئەوەی بوەرن، لەحەقیقەتی شتەکان و پەویستیان بکەنناوە، نەک هەر ئەو ە بەلکو پرسیارو گومان بە تاوان ولادان دەزانن!ئەمەیە خەساندنی ئەقە و بیرکردنەوە. لەم شەوازە بانکیەدا متمانە بەماەستا ناکرەت،ماەستا بە ئەوەی بەخەی بزانە دەبەتە خزمەتکاری کەنەپەرستی و ئایدیەلەژیا ستەمکارەکە. بەبەوای پاولە فرەری ئەم شەوازە ی فەرکردن و حیکایەت خوانی جگە لە زربەلەی شتەکیتر نییەو توانای داهەنان دەکوژەت . بەشی هەرە گەورەی کەمەنگا دەبە بەگوەگر بەچی؟هەکارەکەی ئەم پەروەردە بانکیەیە کە ماەستاکان،دایک و باوک مەلاکان لەمنالیەوە ئەم میتەدە بەکار دەهەنن،دواجار لەگەورەیشدا سیستەمی بیرکردنەوەی خەلکەکە بەم شەویە دەبەت کە زانیاری ئەداتەوە، نەک بیربکاتەوە! کاتەک ەوبەوەی واقیعەک دەبنەوە وەک ئەوەوایە دەست لە دوگمەی تەسجیلەک بدەیت،ەاستەوخە کەمەک قسە دەبیستی کە خەزنکراوە!مەجالی دیالەگ و گفتوگە نییە. ئەم سیستەمە دواجار مرەڤکان بە توانا دەکات لەوبەوبونەوەی واقیع دا دەستو پە سپی قەدەرگەرا دەبن،چونکە پەژەی بیرکردنەویان نییە توانای بەرهەم هەنانی مەعریفەی نویان نییە. ئەم ەکەکەوتنە ی "تەخت و میتراب"نهەنیکەی لەوەدایە،کە فەرکاری چ لەقوتابخانەو چ لەدەروەدا مرەڤی دەگماو دەست وپە سپی بەرهەم دەنەت کە دواجار هەردولا واتا ئەوانەی دەبنە واعیز و دەساتداران بەخەم دادنیشن،چونکە زرینە هەست بەبە توانایی دەکات لەبەرامبەر سوەتە و واسەیری مرەڤ دەکەن کە ئەوە قەدریەتی،واقیع شتەکی نەگەە وەستاوە ،لەلایەکیتر چونکە مرەڤکان دەزگای بیرکردنەویان لەکاردەخرەت بە واعیزکان ئاسانە ببنە حیکایەتخوان،وەک بەلی ئەقەی تاکەکان سیستەمی بەرگری نەماوەو نەخەشە زو بەوا دەکات و تەسلیم دەبەت،وە باوەیشی بەوجیاوازیە هەیە کە ئەو نەزانەو ئەویتر زانا،بەام لە پەروەردەی ئاسەیدا واقیع شتەک نیە پەشبینی بکرە ،وەستاوبە ، بەلکو واقیع دەخرەتە بەردەست و توەژینەوەی بەدەکرەت،هەردولا،ماەستاو قوتابی پەکەوە لەگەی امان و گفتوگە وپرسیارو دیالەگ دەگەنە حەقیقەت. واقیع بەرهەمی مرەڤە نەوەستاوە نەپیرەز، نەتەکستەکان ئەزەلین،هەموشتەک شایانی لەکەینەوە و شیکاریە. مەژوو بەرهەمی مرەڤ،مرەڤیش بەرهەمی مەژوو نییە، بەلکو مرەڤ مەژو دروستدەکات.دەکرا ەوداوکان بەشەویەکی دیکە ەویاندابایە.... لەسیستەمی بانکیدا ماەستا جارەک زانایە لەگەی خوەندنەوە و ...فەردەبەت لەقەناغیدوەمدا فەردەکات ئەوەی فەریبوە دەیگوازەتەوە و ،لایەنی بەرامبەر وەریدەگرەت بەهایی.

ئەم شـــوازە جگە لەوەی خزمەتـــی ئایـــدیەلۆژیایەکی دیـــاریکراو دەکات، یان واقیع و بیرکردنەوەی باو دەسەپێنێت، بەردەوام دژی ئەو تاکانەیە کەدژی دەوەستنەوە، وەک حاڵەتی تاکەکەسی سەیری دەکەن، مەلا دەڵێت: ئەم یان ئەو لادەر، دەبێت تەبگەیەندرێت، هەمو ئایدیەلۆژیا ستەمکارەکان وا مامەڵە دەکەن کەمـــرەڤ خـــاوەنی هەش نییە، هەشـــی بەدروستدەکرێت، بەیە بیرکـــردنەوەی جیـــاواز ڕەتـــدەکرێتەوە .چـــونکە لەسەرتاوە واوەنای واقیع دەکرێت کەنەگەڕێ نابە بگەڕێت.
هەرکەس ئەگەربـــایی ئەوە ش زیـــرەک نەبێت، دەزانـــێت ئەمە دەگوزەرێت لە پەروەردەدا لەهەرەمی کوردستان فەرکردنی بانکییە و سیســـتەمەکە لەخـــزمەت واقیعـــدایە نەک گەڕانکـــاری، بگرە مەیلـــی کەنەپەرستی لەهەڵکشاندایە، گەڕانەوە بە خوەافیاتو حیکایەت خوانی ئارەزوکراوە. دەمارگیری لەهەڵکشاندایە دەخەک کە هەمومان وەستاوی بیرکردنەوەو و لەمرەڤخستن دەبینین. پەروەردەی بانکی هەوەڵکە بە لەمـــرەڤ خســـتن و نەزانکردنـــی تاکەکـــان، کە خەاراکـــدەری سیســـتەمی ستەمکاریە. ئەم سیستەمە وادەکات دواجار خەڵکی نەتوانن بیربکەنەوە بە گەڕینی واقیع، ئەگەرچی ددانی پێدا نانێن، بەڵام لەبنەڕەتدا کەمتوانان لە چاکردنی بارودەخی خەیان و پەیوەندیا ن بەجیهانەوە کەیلانەو پاسیڤە. لەچاوەڕوانی فریادڕەسدان. چاوەڕوانن کەسانی دیکە لەچەشنی سەرکی کاریزما دەرکەون و واقیعیان بە بگەڕێت، کەدواجار ئەو فریادڕەســـش دەبێتەوە ســـتەمکار. پەروەردەی بـــانکی مرەڤـــی خەگونجێنەر و ملکەچ وخەوشدار بەرهەم دەنێت، کە بونی خەی دەداتە دەست کەسانی دیکە، توانای خە سەلماندنی نییە لەبیرکردنەوەدا کەڕێ و دەگەڕێتەوە بە یادگە ،واتا بیرناکاتەوە، بیری دەتەوە. واقیعی ئەمە جـــودایە لەدوەنە، ســـبەیش جیـــاوازە، پەروەردە دەبێـــت مرەڤەک دروســـتبکات لە کـــارکردن لەجیهـــان و بـــارودەخی خەیـــدا کـــارابێت، مەعریفەی نوە بەرهەم بەنێت. بەڵام پەروەردەو فەرکردنی بانکی شتەکـــی پەچەوانەیە. ئەمە چ دەزانیـــن؟ ئەوە کەســـی خەی هەیە؟ هیـــچ ناکرێت؟ ئەم دەربەینانە وەردی سەرزاری ئەو کەسانەن کە قوربانی فەرکردنی بانکین، لەڕاستیدا وەک میمەری وان ،ناتوانن بیری نوە بەرهام بەنن، کەلەئاستی گرفتو پەویستی ئەمەدابن. لەبنەڕەتدا ئەو مرەڤانە قەدەرگەران ،وا سەیری خەیان ناکەن کە تەرازوی مرەڤبونیان لاسەنگەو هاوسەنگیان لەدەستداوە. خاوەنی بیری ڕەسەننین واتا بیرەک کە لەئەنجامی پرسیارو وگومان و شیکردنەوە هاتبێت، بەڵکو بیرەکەکان کەنن وەرگیراون گواستراونەوە لەمەشکەکەوە بەمەشکەکیتر…بەبەچونی فرەری مرەڤبـــون تەنهـــا لەگەڕێ تـــوەژینەوەو پراکتیکـــی بەردەوامـــدا هەیە. بەڵام فەرکردنی بانکی بەردەوام لە مرەڤخستن پەشدەخات، مرەڤی پاســـیڤ و بەتوانـــاو خەون و مەرگ دەســـت بەرهـــم دەنێـــت. کە مەرەڤـــی

مەرگدەست ئارەزودەکات شتەکان نەگەڕێن ، تەنها لەمیانەی کاڵا و خاوەندارێتیدا پێیوەندی بەجیهانەوە دەبێت وەک ئەریک فرۆم دەڵێت:مرۆڤی مەرگدەست کاتێک خاوەنی جیهان نەبێت پێیوەندی بەجیهانەوە دەپچڕێت دەستەبات خوازە،ژیانی خۆش ناوێت لەچوارچێوەی بون بەخاوەنی شتەکاندا نەبێت،واتا پێیوەندی لەگەڵ مرۆڤیشدا وەک کاڵا یە.

مەحمود عەبدوڵڵا

ئامانج و بەختەوەری لەژیاندا لەدیدی فرۆیدەوە... مەحمود عەبدوڵڵا

ئاشکرایە تاقە ڕەسایەکی مسۆگەر نییە بە بەختەوەربون. بەئەندازەی جیاوازی مرۆڤەکان ڕەگای بەختەوەریش هەن.هەربۆیە وەک فرۆید دەڵێت :ڕەسایەکی زێڕین نییە بە بەختەوەربون کە بەسەرهەموواندا بچەسپێت. بەدرێژایی مێژوو ،فەلسەفە و ئاینەکان لە لەگەڵیندابون بە وەامی پرسیاری ئامانج و بەختەوەری لەژیاندا. سەرتا ئامانج لەژیاندا چییە؟ لەوانەیە ئەوە سەرەکیترین پرسیاربێت لەژیانی مرۆڤدا؟ بەڵام بەدیدی فرۆید سەرچاوەی ئەوپرسیارە لوت بەرزی و خۆ بەزلزانی مرۆڤ،مرۆڤ و ئیگۆی مرۆڤ خۆی دەکاتە سەنتەری ژیان ،ئینجا بەدوای وەامی ئەوپرسیە دەگەڕێت،بەڵام کەس ناپرسێت ئامانج لەژیانی ئاژەڵەکان چییە؟ ئەبێت مرۆڤ خوپەرستانە و بگرە منامانش وەامی دەداتەوە و دەڵێت : بەخزمەتی مرۆڤ،بەڵام ئاژەڵگەلێکی زۆر هەن مرۆڤ نەشیناسیون و دەستی پێنەگەیشتون کەلەناو چون یان قەیان تێکەوتووە. ڕەنگە ئەم وەامە سادەیە منامگەرایی دەرونی بێت کە دینەکان هەویانداوە بیخەنە زیهنی م رۆڤکانەوە ، سادەکردنەوە یەکی لەوجۆرە فیتاوفیتی ئەقڵی حەشامات،هەربۆیە حەشامات بەگەرموگوێیەوە پێشوازی لە ولامەکانی دین دەکەن تا زانست و فەلسەفە.

بەڵام بەباوەڕی فرۆید پرسیاری سەرەکی ئەویە مرۆڤکان چییان

دەوەت ؟بەدوای چییەوەن لە ژیانی ئەم دنیایەدا؟ بەگومان مرۆڤکان بەدوای بەختەوەریەوەن ، بەگوێرەی بەرنامەی پرەنسیپی چەژ . واتای سەرەکی بەختەوەریش هەر ئەوەیە واتا چەژبینین لەژیان و دورکەوتنەوە لەئازار. بەڵام پرەنسیپی چەژ دولایەنی هەیە ،لایەنەکی خەلادان لەئازار،لایەنەکیشی ئەزمونکردنی چەژە چەوپەکان .چالاکی مرۆڤکان لەگەڵ دوانەیی ئامانجکان بەدوئاڵاستە دەبەن. ئەگەرچی پرەنسیپی چەژ بەکەمکە و ەسانی دەرون کەنتەڵە دەکات، بەڵام هەرلە بنەڕەتدا پرەنسیپی چەژ لەگەڵ گەردونی گچکە "مرۆڤ خەی"وگەردونی گەورە ناکەکە و ئە پرەنسیپە هیچ کات جەبەجە ناکرەت نەگەڵ یاساکانی گەردون، نەلەگەڵ ەسای کەمەگەو شارستانی ناگونجەن،وەک بەی مەرامی بەختەوەری لە نەخشەی خیلقەتدا نییە.
ژیان بریتییە لە بارەکی قوەس کەمەک ئازارو ناخەشی ،کە بەبە ئامرازە یارمەتیدەرکان بەرگەیان ناگیرەت. لالایەکیتر تەنها ئیمکانی ەژەیەکی مامناوەندی بەختەوەری هەیە.چونکە ئەمە وا دروستکراوین تەنیا لەمیانەی ناکەکی و دژیەکی چەژەکی زەر بەدەست دەنین،کەواتا پرەنسیپی چەژ لەگەڵ خودی پەکهاتەی کەئەندامی دەرون ناکەکە. فرەید نمونەی وتەیەکی گەتە دەنەتەوە کە دەەت: هیچ شتەک لەوەقورستر نییە بەرگەی زنجیرەیەک لەەژە خەشکان بگریت. بە مرۆڤ خەشیەکی بەردەوام نە ئیمکانی هەیە نەبەرگەی دەگیرەت.

مرۆڤکا ن سە ەگە بەکاردەنن بە بەرگەگرتنی واقیع و دورخستنەوەی ئازار و ناخەشی، یەکەم ئامرازە هەش پەرتکەرو سەر گەرمکەرەکان، تەربونە جەگرەوەکان و مادە سرکەرەکان. یەکەمیان زانست و داهەنان دەگرەتەوە،دووە م هونەرەکان ،چونکە هونەرەکان کەمەک فە و چاوبەستن بەرامبەر واقیع بەڵام کاریگەریا ن هەر هەیە بەهەی ەی فەنتازیا لەژیانی دەرونی دا، سەیەمیان مادە سرکەرەکان وادەکەن دونیایەکی تایبەت مان هەبەت و لەواقیع دابببەین. بەبەوای فرەید ئاینیش هەم ەی خەلادان لەواقیع دەبینەت و وەک یەکە لە ئامرازە سوکنایی بەخشە و خە لادان لەواقیع ەە دەبینەت . ئای ن جەرەک وەەمەی دەستە جەمعییە بە گەەینی واقیع،تا بەرگەی ژیان بگرین .ئەمەی مرۆڤ لەسە لاوە وبەەوی ئازار دەبینەوە لە دونیای دەرەوە،لە جەستەی خەمان و لە پەیوەندی لەگەڵ مرۆڤکان، بەڵام ئوەی دواییان لەهەمویان کاریگەرترە. بەخە لادان لەم ئازارانە،مرۆڤکان ناچارن ئەوجار واز لە بەرنامەی پرەنسیپی چەژ بەنن. بەگوێرەی پرەنسیپی واقیع هەەس و کەوت بکەن. واتا ناچارن ئامانج و ئارەزوەکانیان کەم بکەنەوە ، بەخە لادان لە ئازاری مرۆڤکان گەشەگیری ەنگە تاکە ەگای دورکەوتنەوەبەت لە ئازاری

مرۆڤکان. مرۆڤکان چۆندین ڕێگا بەکاردێنن ،هەندێکجار دورکەوتنەوە لە ئازار زاڵدەبێت و مرۆڤ بەوەندە سوکنایی دێت کە لە ئازار دورکەوێتەوە.هەندێکجاریش خودی چێژ دەبێتە سەرچاوەی ئازار بۆیە مرۆڤ دەبێت ڕوبکاتە گۆڕینی پاڵنەرەکان ،یان باڵاکردنیان. ئەو وزە ی ژیانە کە پاڵنەرێکی سەکسی هەیە دەگۆڕێت بە شتی ماقوڵتر بەنمونە لەڕێگەی هونەرو داهێنان مرۆڤ چێژ دەبینێت و خۆ لەواقیع لادەدات.واتە تەکنیکی گۆڕینی پاڵنەرەکان . زوهد ،گۆشەگیری ،هونەر ئایین ،ئەشق،کار ،هەریەک بەجۆرێک ڕێ دەبینن لە گۆڕین و کەنتەڵکردنی پاڵنەرەکان و دورکەوتنەوە لە ئازارو بەدەستهێنانی چێژ.

بەڵام بەدیدی فرۆید ئاین زاڵمانە تاقە یەک ڕێگا دیاری دەکات،لەڕێگەی تەقاندنی هەش و پەردان بە مناڵگرایی دەرونی ،جۆرە جیاوازەکان ی خۆگونجاندن بچوک دەکاتەوەو یەک یاسا پێشنیاردەکات بە بەختەوەری کە لەگەڵ سروشتی مرۆڤ ناکۆکە.هیچ کات مرۆڤکان ناتوانن بە یەک شواز بەختەوەربن.دین تەکنیکەکەی کەمکردنەوەی بەهای ژیان و شواندنی وێنای ژیانە و لەکەوتی وێمەدا،و بەزەری زەرداری سەردەکەوێت لە وەک یەک لەکردنی خەڵک تەکهەڵکەشکردنیان لەوەنەیەکی دەستجەمعیدا .ڕێگاکانی بەختەوەری زەرن،وەلە پێشنیارکردنی تاقەڕێگایەک و سەپاندنی دەبەتمایەی ئازارو بەدبەختی بە زەر خەڵکی. مرۆڤ لە و پاڵنەرانەی کە کەنتەڵکراون ،چێژی کەمتری دەست دەکەوێت،بەبەشبونیش ازاری کەمتر،بە پێچوانەوە لە وپاڵنەرانە ی ئامنەکراون چێژێکی چێتر دەبینێت ،هەربۆیە بە بەشبونیش لەیان بە ئازارترە.ئەو ناکۆکییە ی نێوان پاڵنەرە ئامکراو ئامنەکراوەکان نهێنی ئەوەیە کە مرۆڤکان ئارزویان بە مادەسەکەرەکان و شتە قەدەغەکراوەکان زیاترە وەک دەڵێن هەرچی مەمنوعە مەرغوبە.

مەحمود عەبدوڵا

سەرچاوە :شارستانیەت و ناکامیەکانی

بەگی بەمناڵ مەهنەوە..
مەحمود عەبدوڵا

دیدی جان جاک ڕۆسۆ لەبارەی بەگی ئەقڵانی بەمناڵان

هەزی ئاوەز دوای هەموو هەزو وزەکانیتر گەشەدەکات، بەیە ڕۆسۆ پەیوایە گەمژەییە ئەمە بەبەگی ئەقڵانی بمانوەت وزەو هەزەکانیتری مناڵ گەش پەبکەین... ئەمە ڕێک پێچوانەی پەروەردەی دروستە ...بەبەوای ڕۆسۆ هەنانوەی بەگی بەمناڵ سودی نابەت،چونکە دواجار فێری ئەو وشانە دەبەت کەلەیان تەناگات وشەی وەک ئەرک ، ئەخلاق...واتا چەمکە ئەخلاقیەکان، بەیە دواتر مناڵ بەفشە ئەم وشانە بەکاردەنە و تەنانەت وانیشاندەدات کە لەمامەستاکەی بەتواناترە و مشتومە دەکات و سەربزەو دەبە لەجیاتی گوڵایەی... چەمکە ئەخلاقیەکان بەمناڵ واتایان نییە و تەیان ناگات، بەڵام ئەم مناڵە فێردەبەت چی لەقازانجیەتی و چی زەرەریەتی، بەیە ئەوە وادەزانن قەناعەتی بەقسەکانتانکردوە، بەڵام لەڕاستیدا گاتەتان پەدەکات و فریوتان دەدات، فێری دوویی وخەپەرستی دەبەت،لەبەگی یاریکردن بە وشەو هەوەدەدات ئەوشتەی حەقی ئەونییە بەدەستی بەنە،هەوەدەدات بە قسە ڕاستی ڕوداوەکا ن بشارەتەوە، ئەم جارە پەروەردەیە وادەکات مناڵ لەکاتەکدا بزانەت ئەوکارەی دەیکات ئەگەر ئاشکرانابەت، ئەوا هیچ هەست ناکات هەیە،کە ئاشکراش بو دانی پیادەنەت. ئەم پەروەردەیە وادەکات لەگەورەیشدا هیچ کارەک بە ئارەزوو نەکات، بە چاودەری و زەرلەکردن،ڕەنگە بەڕەن گەورەکانیش سەبارەت بەیاسا وادەکەن، بەڵام ئەمە هەر ئەنجامی بەبەگی هەنانوەیە. مناڵ نابە بەبەگی بەبهەنیتەوە دەبەت ڕەگری ڕەفتارەکی لەبکەی بە ئەوەی بەبەگی بە بەنیتەوە.

هەندە پەروەردەکار دەیانوەت مناڵ مامەستایەکی ساوابەت، یان بیرمەند، دەیانوەت مناڵەکی دەساڵان بە بەبەگی هەنانوە ئیقناعبکەن ، بەڵام لەڕاستیدا ئەمە پێچوانەی سروشتی مناڵە. مناڵان بەهەی ئامەژگاریە ئەخلاقیەکانی پێچوانەی سروشتیان ڤیا ن لەمامەستا دەبەتەوە، ئەمەش وادەکات پەنا بەرنە بەرفەوفە. پەویستە یەک شت بکەین ئەویش ئەویە کە تەی بگەینین ئەو ئاتاجی بەشتانەک هەیە، ئاتاجی سروشتی، نەوەک لەبەر ئەمە گوڵایەبەت. بەبەوای ڕۆسۆ ئەمە ئەو پەویستیانەی لەلاوازی سروشتمانەوەن قبوەدەکەین، بەڵام پەویستیمان بەکەسانیتر لا ناخەش.چونکە مناڵ حەزیان لەئازادییە

،ئازادییان قەربوی ئازارکانیان دەکاتەوە . بەڵگە هەناوەی ئەقڵانی ئەنجامەکەی ناگوڵایەی و چەقەسرییە. کەواتا مناڵ دەبێت ڵابهێندرێت لەسەر هەندێ ڕەفتار بەشێوەیەک کە وابزانێ شتێکی سروشتییە، نەک لەبەرئەوەی ئەگەروانەکات سزا دەدرێیان ناچارە گوڵایەڵ بێت، یان لەبەرئەوەی ئەوڕەفتارە نائەخلاقییە. عەلی وەردی کەمەناس هەمان ڵای هەیە، دەڵێت :مامەستاکان ئامۆژگاری پێچەوانەی سروشتی مرۆڤ دەکەن، هەربۆیە قوتابیان گوێدەگرن ، ئەمە وادەزانین قناعەتیان کردوە بەڵام هەر کە چاویان لەمامەستا نەما ،دەگەڕێنەوە سەرسروشتی خۆیان، تەنانەت مۆلاکانیش بەئامۆژگاریکانیان خەڵک دەخەنە گریان ، ئامۆژگاریی ئەوەی قەڵەی خەڵک نەبێن، بەڵام حاڵی بازاڕ شتێکیتر دەخوازێ ، بۆیە هەرئەوەندە خەڵک لەمزگەوت هاتن دەرەوە دەگەڕێنەوە سەرسروشتەکەی خۆیان.

ئەم دوو حاڵەتەی مۆلاو پیاوانی ئایینی زۆر تراژیدی کەمیدییە. زۆرجار مامەستایان گلەیی دەکەن کە قوتابیەکانیان ئامۆژگاری وەرناگرن ،دوای قسەکردن و کەچاویان لەمامەستا نەما،دەستدەکەنەوە بە ڕەفتاری پێچەوانەی ئامۆژگاریەکان.لەڕاستیشدا لەبەر ئەوەیە مامەستایان دەیانەوێت مناڵ وەک گەورە ڕەفتاربکەن،لەلایەکیتر بە فەرماندان و ئامۆژگاری وەسیان دەکەن.مناڵا نابێت وابزانێ مامەستا فەرمانی بەسەردادەدات،دەبێت وابزانێت ئەو کارەیدەیکات شتێکی سروشتییە، نەک لەترسی سزاو سەرزەنشت و پاداشت،چونکە دواجار ڕەفتاری نابەجێ دەکات و لای مامەستاش پاساوی بە دەنێتەوە، یان دانی پیادەنێت .

ڵاسە دەڵێت:چاولێبونی باش و پەروەردەکردنی خوباشکان تا تەمەنی پێنج ساڵی باشترە لەکارو بەڕەوبەنی ئەوانەی لەقوتابخانەکاندا چەقدەبەستن لەسەرهەوەدان بە پەشکەشکردنی هزرو بیری ڵوت بەگەیشتن بەئاکارو مەڵاڵی باش .

مەحمود عەبدوڵا

قوبەسەری پەروەردە پەروەردەی قوبەسەری.. مەحمود عەبدوڵڵا

لەم ڕۆژانەدا گوتاری نەرسالاری زاڵ،لەهەموو شوێنێک گومان لەزایەڵەی ئەم دەنگە نەشازە دەبێت لە هەموو لایەکەوە پەلاماری ژن دەدرێت. یەکێک بەناوی پارێزگاری لە ڕەوشتی کەمەڵگاو، یەکێک بەناوی بە پاشابونی ژن و کردنی بەشاژنی ماڵەوە ، یەکێکیتر بەناوی لاوازی ئافرەت و..هتد،لە بەرامبەردا ژن هەردەڵەی مەریەمی پاکیزەیە و زمانی بەستراوە ،لە بەرامبەر ئەو گوتارە دژە ژنەدا بەدەنگە.

بەڵام لەهەمووی مەترسیدارتر ئەو دەنگە نەشازە گەیشتە پەروەردە و بەڵەوبەری گشتی پەروەردە ئامادەیی ژنی لە کاریی پەروەردەیدا وەک قوبەسەری پەروەردە بەناوکرد،دیارە ئەم زهنیەتەش دەرئەنجامی پەروەردەی قوبەسەریە نەک ئەوە قوبەسەری پەروەردەبێت.جیا لەوەی شارەزایانی پەروەردە دەڵەن ژنان سەرکەوتوترو گونجاوترن لە بواری پەروەردەدا بەتایبەت لەسەرەتایی چونکە مناڵ زیاتر هەگری دایکە،ئەمەش ئاسایشی دەرونی بە مناڵ دابینەکات،لەلایەکیتر ژن بەتەحەمولترن لەگەڵ کەشکانی مناڵان .بەڵام لەوەش گرنگتر ئەوەیە کە لەتەواوی وڵاتانی ئەندامی یەکێتی ئەوروپا ڕۆژی ژن زیاترە لەپیاوان لەبواری پەروەردەدا و بەنزیکەیی ڕۆژی مامەستایانی ژن لە سەدا حەفتاودوویە. تەنانەت لەئەفغانستان ڕۆژی ژنان لەکاری پەروەردەدا نزیک بو لەوەڕۆژەیەی دەشاد عمر باسیدەکات.بەڵام تاڵیبان ڕەگری دەات لە مامەستایانی ژن!ئەمە ئەقڵیەتی تاڵیبان و داعش و گروپە هاوشێوەکانیانە،نەک بەڵەوبەری پەروەردەی هاوچەرخ.ئەم دەربڕینەی جەنابی بەڵەوبەری گشتی پەروەردە مەترسیدارە ،ئەنگەزەیەکی لەپشتە ئەویش ئەنگەزەی دەرکردنی ژنە لەبازاڕی کارو سیاسەت و پەروەردە.درەژکراوەی ئەوگوتارە ئایدیەلۆژیە دینیە دژە ژنەیە کە لە میدیاو مینبەری ئاینەوە گومان لەدەبێت.هەرش بەسەر کەسەتی ژن ،جگە لە دواکەوتویی و کەنەپەرستی و نەرسالاری هیچ پاساوێکیتری نیە. ئەوانەی هەرش دەکەنە سەر ژن، بەناڵاستەوخە هەرشدەکەنە سەر ژیان و ئازادی کەمەڵگە،چونکە کەمەڵگایەک نیە ئازاد بێت و ژنیش تەیدا گوڵەایەی پیاو و کەیلە بێت.دەبێت لەرەوە بەرگری لە ئازادی ژن بکرێت.لەخۆا نیە کەدوترە بە ئازادی ژن کەمەڵگا ئازاد نابێت. ئەوە ڕاستیەکی سەلمەندراوە،هەربۆیە لەژێر هەرناوەکدابێت هەرش و فشاری ئایدیەلۆژی بەسەرکەسەتی ژن ،هەرشە بەسەر ئازادی.کەیلایەتی کەمەڵگا

گرەدراوی کۆیلایەتی ژنە و بە پەچەوانەشەوە... لە ساڵی ١٨٦٥دا خەباتی باشترین مامۆستای جیهان درایە مامۆستایەکی ژن لە وڵاتی ئەران .فنلەند ەەژەی مامۆستای ژن لەبواری پەروەردە لەسەدا حەفتا زیاترە لەکاتەکدا باشترین سیستەمی پەروەردەی هەیە.
ئەم گوتارە نەرانەیە پەی وایە ئەقە ەەگەزی هەیە،ئەمانە هەشتا لە مەنتیقی هەزو ماسولکەوە دەەواننە دونیا،لەکاتەکدا سەردەمی هەزی مەنتیقە. لەتورکیا ئەمجەرە قسانە دەبیستین لەبەرپرسەکانی ئاکەپە کەخەونی سوەتانیزم و دیکتاتەرییان هەیەو دەیانەوەت ژن لە کەمەەگە وەدەرنەن،هەروەها لە کەماری سەدارەو تاەیبانیش ئەو قسانە دەبیستین، بەەام لەشاری ەەشنبیریدا ئەم دەربەینە ئابەوچونە بە خاوەنەکەی. لەەاستیدا ئەم دەربەینە خزمەتی زهنیەتی عەشیرەتگەری و دیکتاتەری و ئاغاواتی و پیاوسالاری دەکات، نەک کەمەەگایەکی مەدەرن و یەکسان و ئازادیخواز.هەزە کلاسیکیە کانی کوردایەتی دەمکە دەرگای هەموو ناوەندەکانیان وەاکردووە بە کەنە پەرستان تا کەمەەگە لەو کەمە بەروپەشچونەی بەدەستی هەناوە پاشگەزبکەنەوە. ئەم دەربەینانەش لەچوار چەوەی ئەم مەسەلەدایە و هاوەایی عەوامە لەسەر پرسی کەستی ژن و پەگەکەی لەکەمەەگادا.ئەم بەەوەبەرە لە قوبەسەری خەی بە ئەم هەمووکەشە جدیانەی پەروەردە هاتووە پە ئەداتە ژن ،ئەمە جگە لەخەشاردنەوە لەکەشکان و بەلاەەدابردن و خەخەەتاندن هیچیتر نییە.

مەحمود عەبدوەەا

مەرق و جین و مەم لەجینی خەپەرستدا.. مەحمود عەبدوەەا

جینی خەپەرست ناونیشانی کتەبەکی(ریچارد داوکینز)ە. ناوەەکی ئەم کتەبە باس لە جینەکان و کاریگەرییان لە سەر ەەفتاری مرق دەکات. هەروەها جەخت لەوەدەکاتەوە کە سروشتی مرق خەپەرستانەیە، بەهەی ئەوەی جینەکان مرق بەرنامەدار دەکەن. لە ەوانگەی جینیتیکیەوە ئەمە مەشینەکین جینەکان دروستیان کردوین. لەهەمانکاتدا مەشینەکی کلتوریشین. هەم جین و هەم مەم هەوەدەدەن

خەیان دوپاتبکەنەوە،جینەکان لەگەڵی سپەرم و هێلکە، مەمەکانیش لەگەڵی مەشکەوە دەگوازرێنەوە.

مرۆڤ و هەموو زیندەوەرەکانیتر مەشینەکن بە مانەوەی جینەکان،جینەکان نەمرن . مرۆڤ یان مەشینی جینی، وەک کەمپیوتەرەکی بەرنامەدارکراوە ،لەلایەن جینەکانەوە ،ەفتاری مرۆڤیش پەیوەستە بەوەی جینەکان وا مەشینەکە بەرنامەدارداکە ن کە خزمەتی مانەوەی جینەکان بکات.لەبەر ئەم هەکارە هەر مەشینەکی جینی خەپەرستانە ەفتاردەکات. هەبژاردنی سروشتیش ئەو جینانە هەدەبژێرت کە خەپەرستن، بەواتایەکیتر هەبژاردنی سروشتی هەبژاردنی تاکە نەک گروپ. بەیە لەدیدی داوکینز وەک پسپۆڕی بایەلۆجی دەستایەتی جیهانی و لەخەبوردویی شتانەکی مەحاڵن لەنەوان مرۆڤکاندا لەسەربنەمای یاسای جینەکان. چونکە ئەوە جینەکانن بەیاردەدەن کە مرۆڤ یان مەشینی جینی چەن ەفتاربکات،جینەکان تەنها فەرمانی گشتی بەمەشینەکان دەدەن،هەرچی بەمانەوەی خۆت باشە ئەوەبکە،ئەوە فەرمانی جینەکانە. هەربۆیە مرۆڤ لەهەر ئاستەکی ەشنبیریدا بێت سەزو پاریزگاری بەنزیکەکان زیاترە. لەدیدی جینەوە خەپەرستی تایبەتمەندیەکی باشە . دیارە جینەکان پەشبینی تەواوی ەوداوەکانی داهاتو ناکەن،هەروەک چەن یاری شەترەنج لەکەمپیوتەردا پەشبینی هەموو ئەگەرەکی جوە ناکات ، چونکە لەکاتی دانانی پرۆگرام بە کەمپیوتەرەکە تەنها یاسایەکی گشتی دادەنرێت لەلایەن پەگرامدانەر، بەەام دواتر جوەکان دەکەوێتە سەر بارودۆخ و پرۆگرام دانەر دەستەوەردان ناکات.بەەام پەکرام دانەری شەترەنج هەموو بارودۆخەکی مومکین لە یاری شەترەنجدا پەشبینی ناکات، چونکە ژمارەی بارودۆخە مومکینەکان لەشەترەنجدا بەادەیەکە پەش تەواوبونی لیستەکە گەردون کەتایی دیت.بەهەمان شێوە جینەکانیش بەم شێوەیە مەشینی جینی جەستەی ئەمە بەرنامەدارداکەن و دواتر دەستەوەردان ناکەن.

مرۆڤیش بەم شێوەیە ،جینەکان وا پرۆگرامی دەکەن کە خەپەرستانە ەفتاربکات، بەەام نەک لەبەر خودی مەشینەکە، بەەکو لەبەر خودی جینەکان خەیان. هەربۆیە هەموو جینەکان هەوەدەدەن نەمربن،ئەم جینانە کە مەشین یان جە ستەیەک دروست دەکەن ،واپرۆگرامی دەکەن کە هەوەی گواستنەوەی جینەکان بدەن. هەربۆیە دەبینین ەفتاری مرۆڤ تەنها بەرامبەر خزمە نزیکەکان لەخەبوردوانیە. مەشینەکی جینی تەنها کاتەک ئامادەی مردنە کە بزانێت ئەوانەی بەرگریان لەدەکات جینەکانی لەگەڵ خەیدا هاوبەشن،وەک بەرگری باوان لە وچە و

برالە برا.

ئەم گەفتارە لەخەبوردوانە بەهەی ئەویە کە لەنەوان ئەو خزمانە ژمارەیەکی زۆر جینی هاوبەش هەیە. واتا بەنمونە ژمارەی جینەکانی تە نیوەی کەپی جینەکانی باوک و نیوەی هی دایکە، بەپێچەوانەشەوە لەسەر ئەم بنەمایەیە کە لەناو تەواوی بونەوەراندا گەفتاری لەخەبوردوانە پەیوەندی بەخزمایەتی جینییەوە هەیە. بەادەی کەم بونەوەی گەژەی جینی هاوبەش ئاستی لەخەبوردوی کەم دەبەتەوە، بەنمونە لەنەوان تە و ئامزاکەتدا جینی هاوبەش کەمترە هەربەیە ئاستی لەخەبوردویی تە بە براکەت زیاترە،چونکە بەمانەوەی براکەت نیوەی جینەکانی تە پارەزراو دەبن. بەام لەوانەیە ژمارەی جینی هاوبەش لەنەوان تەو ئامزاکەت یەک لەسەر هەشت بەت. بابەتەکیتر کە جەختی لەدەکرەتەوە لە جینی خەپەرستدا پرەنسیپی دەنیایی جینییە، ئەگەر تە پەت وابەت کەسەک جینەکانی لەگەڵ جینەکانی تە هاوبەشن ئەواتە بەهەمان ئادەی خەت گرنگی بە خەشگوزەرانی ئەو دەدەیت"لەوانەیە هەندەک جار خەشویستنی برایەک لەویتر پەیوەندی بەم پرەنسیپی دەنیایی هەبەت"هەربەیە لەدیدی جینەتیکیەوە دەبەت خاە لەمام زیاتر گرنگی بەخوارزاکەی بدات چونکە ئەودەنیایە نیوەی جینەکانی هاوبەشە،چونکە لەسەدا سەد نیوەی جینەکانی تە لەدایکتەوە گواستراونەتەوە، بەام بە مام ئەو دەنیایە نییە. هەروەها داپیری دایک بەمنالی کچەکەی سەزی زیاترە تاکوەکەی! بەهەی پرەنسیپی دەنیایی چونکە دەنیایە کە نیوەی جینەکانی نەوەکەی لەگەڵ خەی هاوبەشە.

بەیە داوکینز دەەت :لەکەمەگایەک کە خیانەتی زەوجی زەربەت بەپەی پرەنسیپی جینی دەبەت خاە زیاتر گرنگی بە خوارزا بدات،چونکە ئەو دیسان دەنیایە لە بونی هاوبەشی نیوەی جینەکانی خوارزاکەی. پوختەی تیەری جینی خەپەرەست ئەویە کە مرەڤ مەشەنەکی جینییە،جینەکان بەشەویەک پەەگرامیانکردوە کەهەوەی مانەوەی خەی بدات، بەئەوەی جینەکانی بگوازەتەوە بەداهاتو،جینەکان دەیانەوەت نەمربن،مەشینە جینیەکان دەمرن، بەەام جینەکان دەمننەوەو نەمرن. بەم شەویە جینەکان هەرتایبەتمەندیەک بدەنە مەشینەکی جینی بە ئەویە بتوانەت پارەزگاری لەمانەوەی جینەکان بکرەت. سەبارەت بە ئامانجداری و پەشبینی داهاتو ،جینەکان ئامانجدارن بەەام ئامانجیان مانەویە نەک شتیتر، نەک ئەوئامانجانەی ئەمە دواتر فەریان دەبین لەەەی کەلتورەوە. بەەام سەبارەت بە پەشبینی داهاتوو،جینەکان ناتوانن بەتەواوی پەشبینی بکەن،جینەکان لەسەربنەمای بارودەخەکی کە

تێیدان،واتا لەسەربنەمای ئەزموونی ئابردوو مەشینەک دروستدەکەن، بەنمونە جینەکان وا پێشبینی دەکەن کە چەژی سەکسی واتا ڕەحەتبون و شیرینی باشە بە مانووەی جینەکان، بەڵام پێشبینی دەسپێو شکری دەستکرد ناکەن ،کە ئەم هەموو نەخشیە لە شکری دەستکرد دەکووتەوە. کەواتا وەک چۆن ڕەفتاری مرۆڤ لەسەربنەمای زانیاری کەن هەڵە دەبێت،ئەوا ئەگەر بارودۆخ زەربگەڵەت مەشینی جینی هەڵەدەکات و لەوانەیە بفەوتێت.هەربۆیە جینەکان تایبەتمەندی فەربونیش دەدەن بە مەشینەکان. ئەم مەسەلەیە گرنگە بۆتایبەت لەمرۆڤدا ئەگەری گەڕان لەسەر کەلتوورەوە ئەگەرەکی کراوەیە،کاریگەری کلتور لەسەر جینەکان هەیە ،واتا دەکرێت ڕەفتاری مرۆڤ بگەڕێت بە لەخۆبوردویی زیاتر بۆتایبەت ئەگەر ببێتە هۆی پارەزگاریکردن لەجینەکان!

بەڵام مەم چییە؟لەرە دا بە ئەوەی خوێنەر ماندونەکەم،زەر درێژە بە بابەتەکە نادەم. بەکورتی مەم یەکەی گواستنەوەی کەلتورە،داوکینز دەڵێت: زەربەی ئەوشتانەی مرۆڤ لەئاژەڵە جیادەکاتەوە دەکرێ ناوی بنێین کەلتور.واتا کەلتور لەتوانایدایە ڕەفتاری مرۆف کە لەسەربنەمای یاسای جینەکانە و خۆپارستانەیە بگەڕێت،دیسان کەلتوریش دەکرێت خۆپارستانە بێت! بەهەر حاڵ ئەزمونی مرۆڤایەتیش پەمان دەڵێت ڕەنگە ئایدیەلەژیاکان کەم نییە لەسەر گەڕینی ڕەفتار "کاپیتالیزم و مارکسیزم"لەبەرچاو بگرن.مەم لەوانەیە ئایدیایەک بێت ،وەک سۆسیالیزم داروینیسم.کاتێک یەکێک مەمی داروینی لەمەشکی ئەمەدا دەچێنێت ئەوە ئەم مەمە وەک جینەکان هەوەی خۆدوپاتکردنەوەدەدات. ئەوئایدیایەی گەشبینانەیە ئەوەیە ئەمەی مرۆڤ دەتوانین لەدژی دروستکەرەکانمان "جین و مەم"ابپەڕین. دەکرێت لە ڕەگەی پەروەردەوە مرۆڤ والەبکەین لەخۆبوردوانە ڕەفتاربکات.ئەگەرچی مەم وەک جین کوەرانە خەی دوپات دەکاتەوە ئامانجی دورمەوداو بە ئاگایانەی نییە ،مەمەکان ململانێی مانووەدەکەن. لەوانەیە مەی باوەی دینی یان خودا کوەرانە بگوازرێتەوە نەوە لەدوای نەوە. بەڵام هەرچەنەک بێت لەڕەگەی پەروەردە دەتوانین کاریگەری لەسەر مەمەکان دابنێین،دەرکەوتنی مرۆڤی مەدەرن بەگەیە لەسەر کاریگەری مەم و پەرەسەندنی کەلتور.

مەحمود عەبدوڵا

[illegible]ی پ[illegible]ردە لە چاککردنی خوی خ[illegible]شبا[illegible]ی و د[illegible]رباو[illegible]یدا.. م[illegible]حمود ع[illegible]بدو[illegible]ا

"مرۆڤی پ[illegible]ردا ن[illegible]کراو نام[illegible]نتیقییە." فردریک نیچە

ئاشکرایە کە تەنها پ[illegible]ردەیەکی دروست دەتوانێت ڕووی وەات بگ[illegible]ت، هەتا بەگ[illegible]ینی جیهانیش ڕ[illegible]گایەکیتر نییە جگە لە پ[illegible]ردە. پ[illegible]ردە دروستکردنی مرۆڤ ، ئەگەر سروشت پەکهەنداری بایەلەژی بێت، ئەوا پ[illegible]ردە پەکهەنداری لایەنی سایکەلەجییە . ئەگەرچی گریمانی سروشتی باشی مرۆڤ لای هەندە دەروناس هەیە، کە مرۆڤ بەسروشت باشە ، بەڵکو کەم[illegible]گە و شارستانیەت خراپی دەکات، بە[illegible]ام گ[illegible]انەوە بە تیری گەشبینی سروشتی گریمانەکراو نزیکە لەمحاڵ ، کەواتا کاری کردنی تەنها گرنگیدانە بە پ[illegible]ردەیەکی دروست ، پ[illegible]ردەیەک لەگە[illegible]حی سەردەم گونجاو بێت و پاساوکانی لەگە[illegible] ئاستی پەشکەوتنی زانستی و مادی شارستانیەت و مرۆڤی ئەم[illegible]یە گونجاو بێت. بە ڕزگاربون لە هەچونی بەکەم[illegible] و کەف وکوڵی دەروونی وبە بەزەیی و نەفرەت و وەرانکاری وستەمکاری ،لەپەناو کەم[illegible]گەیەکی لەبوردەو ئازاد و دیموکرات هیچ ڕ[illegible]گایەک نییە جگە لە پ[illegible]ردەیەکی دروست و سەردەمیانە پ[illegible]ردەیەک کە فەلسەفەکەی دژیەک نەبێت لەگە[illegible] مافەکانی مرۆڤ و مافەکانی منداڵان .ئەم[illegible] کاری پ[illegible]ردە قوستربوە لەبەر کەم[illegible]ک هەکا، بە[illegible]ام سەرکیترینیان تەکنەلەژیای زانیاریە کە لەبەردەستی منداڵان و هەرزەکاراندایە، بەو هەیشەوە باس لەوە دەکرێت کە تەمەنی نەوجەوانی نەماوە، بەهەی بەکارهێنانی ئینتەرنێت ،قوتابیانی قەناغی بنە[illegible]تی زیاتر لەتەمەنی خەیان دەزانن ،ئەمەش وایکردووە کاریگەری مامەستا کەمتربێتەوە لەسەر دەرونی قوتابیان، بەیە پەویستی خەپ[illegible]ردەکردن و خوێندنەوە بەمامەستایان لەجاران زیاتر گرینگە . لەلایەکیتر مەمەستایان بەردەوام گلەییان لە قوتابیان هەیە و ئەزی مامەستا ناگرن وەک جاران! ئەبێت ڕوونە دوو هەکار هەیە بە ئەم پرسە:
کەکەم منداڵان تارادەیەک بەو مافەی خەیان گەیشتون ئەویش نەمانی توندوتیژییە یان قەدەغەکردنیەتی، دووەم دەرئەنجامی هەمان هەکاری

گرینە کە بووەتە هۆی نەمانی قەناعی نەوجەوانی . بەگومان دەبێت بەهەردوو پرسی ڕەز نەگرتن و نەمانیقەناعی نەوجەوانی بەدیل هەبێت. ئاشکرایە بەیەکەمیان خۆشویستی و هاوڕێیەتی قوتابییە ، ئەوە خەشمان نەوەت و خەشی نەوەین ناتوانێت کاریگەریمان لەسەردابنێت.

بەدووەمیان زیاتر دەبێت خەزان و ڕاگەیاندن هاوکاری قوتابخانە بکەن لەگەڵ ئەوەی کە دەبێت مامەستا ڕێی هەبێت لەهۆشیارکردنەوەی قوتابیان بەرامبەر بەکارهێنانی ئینتەرنێت و تەکنەلۆژیاتیەکان . بەئەوەی چیتر لەناوەڕێکی بابەت دورنەکەوەمەوە باس لە کێشەیەکیتر دەکەین ئەویش چاککردنی خوی خەشباوەڕی ودەر باوەڕییە کە گرفتەکە کەمەڵگاکەمان بەدەستیەوە گرتووە، دەبێت لەم سەردەمەدا پەروەردە ڕێی خۆی ببینێت لە چارەسەری ئەم گرفتە ،چونکە بەوکە ش گرفتەکی سادە وساکارە، بەڵام لەناوەڕۆکدا گرفتەکی قوڵی دەرون مەعریفیە و شای کێشە کانە ،هەکاری توندڕەوی و دەگماتیزمە ،واتا کێشەی خەشباوەڕی و دەرباوەڕی.

ئەبێت منال پەروەردەبکرێت،ئینجا لەگەڵیین دواتر مرۆڤ چی دەخوێنێتەوەو گوە لەکە ئەگرێت.ئەگینا دورنیە بەڕەکەوت کتێبەکی بکەوێتە دەست و هزری داگیربکات با ئەوکتێبە خراپیش بێت! یان بکەوێتە بەر ڕەحمەتی کەسەکی زمانپاراوی دەگماو کەنەپەرست! ئەوەی ئەمە لە کەمەڵگە ی ئەمە دەبیندرێت ڕێی زمانپاراویە بەهەی لاوازی ئەقڵکان لەداوەریکردن، زمانپاراوەک ئەتوانێت سەت هەندەی بیرمەندەکی ژیر کاریگەری هەبێت ،هەرچەندە بیروڕاکانی مەترسیداربن لەناو زماندا دەیان شارەتەوە،ئینجا کەمەڵگایەک کە ئیش لەسەر ڕوکەشدەکات،لەهزروبیریشدا هەروایە ئەوەندەی سەرنجی خەڵک لەسەر زمانە هەندە لەسەر تەگەیشتنو ژیری نییە،ئاشکراشە کە کەسانی تایبەت پەروەردەدەکرێن تا خەڵک هەڵبخەڵەتێنن و بیانخەنەداوی زمانپاراوی نەک ژیری و بیرکردنەوە،لەوەوە حوکمە ڕەهاکانی خەیان ئەسەپێنن. ئەمە جگەلەوەی فەرکاریە تەقینیە بەکەمەڵەکان، ئەو فەرکاریە هزریانەی لەمناەیدا فەری خوەندکاردەکرێن،کەهەشتا لەیان تەناگات، دواتر قوتابی ئەوپەڕی هەوەدەدات لەکاریگەریە سیحریەکانی ئەو فەرکاریانە ڕزگاری نەبێت ،نەک بەهەی بەگەی ئەم هزرانە بەکو بەهەی تەقینکردن و زمانپاراوی فەرکارو تەکەکردنیان بە سەزو کەفو کوە. یان هاندان بەنەفرەت لەشتانەکی دیاریکراو ،کەوادەکات منال لەگەوریشدا بەو ئەندەشانەوە بژی وەک ڕق لەبباوەڕ و ئەزیدی و مەسیحی ئاینەکانیتر…لەکاتەکدا ئەوکەسانە داوەریان نەکردوە و بەوهەی تەقین و باوەڕی پەشینە، وەک سەردەمی منالی بەیار دەدەن و ڕقیان لە ئەوانەیە هاوڕایان نین. کەف و کوە

و هەچونی دەستجەمعی ئەنجامی پەروەردە نەکردنی تاکەکانە، ئەنجامی هەمان خەشباوەیی یان دەرباوەییە، کە ئەنجامیش باوەی کوەرانەو نەفرەت و وەرانی و بە بەزەیی لەدەکەوتوە. بەیە بەبە ئەو پەروەردەیە دیموکراتی مەحال دەبەت .ئەوەتا لاوکەکی ئەزیدی هەچونی موسەمانانی گرتەتەوە کە تەنانەت دوای ئەم هەموو کارساتی بەسەریان هات هەشتا ق و توەییان نەنیشتوتەوە، ئەمە هەکاری نەبونی پەروەردەی نادروست و نەبونی توانای دواوەریکردنی تاکەکەسییە کەوادەکات بانگخوازەک ەقی موسەمانان دژی ئەزیدیەکان بجوەنەت ، بەهەی دروستکردنی کەمەک ئەفسانە و تەمەت لەدژی ئەزیدیەکان،موسەمانان نەک هەستی بەزەییان نەجوەا ،بەکو هەرشیان دەکردە سەر کەلتورو ەشنبیی کەمەگەی ئەزیدی کە پاراستنی ئەوکلتورە مافی خەیانە..برتراند ەاسەل: پەی وایە هەچونی دەستجەمعی ەفتاری کوەرانەو،نامرەقانەی لەدەکەوتەوەو ئەم جەرە خەکانە بەهەز نەبەت پەشیان پە ناگیرەت، وەک داعش دونیا وەران دەکەن دەسەاتیان ببەت ئەمانە بیرکردنەویان نییە بەهەی حوکمە پەشینەکان بەیار دەدەن،هەرئەوەندە ئاگاداربکرەنەوە مەترسیان لەسەرە لە لەژیک دەچنە دەرو کەفو کوە و هەراوزەنایان پەیدادەبەت.

برتاند ەاسەە دەربارەی ئەم خاەە ،واتا زمانپاراوی و خەپارەزی لەی، پەیوایە بەم شەویە دەبەت مناە پەروەردە بکرەت و دەەەت: پەروەردەو فەرکردن ئەبەت بەشەویەک بەت،کە خەشباوەی و دەرباوەییە سروشتیەکانی مرەڤ لەبەرچاو بگیرەت چاکسازی تەدابکرەت.خوی باوەکردنی قسەیەکی دەنیایی بە بەگە و،خوی باوەنەکردنی قسەیەکی نادەنیاهەرچەندە کە باشترین بەگەی بە بەکار بهەندرەت.
بەگومان ئەم حاەتە کاریگەی هەیە لەسەر هەشتنەوەی کەمەگا بە دواکەوتویی، چونکە زمانپاراوی ەگا دەگرەت لە پەشکەوتن و پشکوتنی هزری زانستی و دواجار زیان بە مەعریفە و زانستمان دەگەیەنەت،و پەمان وایە بەهەی لاسایکردنەوەی دەربینەکانی ەابەرە سیاسی و ئاینیەکان،دەتوانین،خەمان لەنەزانی بدزینەوە. سبارەت بەمەژوو وباقی زانستەکان ئەمە توخمەکی ئەفسانەیی بەسەر مەعریفەماندا زاەە ،وەک ئەرستە لە میتافیزیکادادەەت : ئەمە گوە بەقسەیەک دەگرین و یەکەک ەتدەکینەوە ،لەبەر ئەوەی لەگەە زهنیەتمان نایەتەوە.ئەمە یەکەکە لەگرفتەکان،نەبونی کەشەی حەقیقەت،شتەک ەاستە لەبەر ئەوەی من پەم خەشە،و بە پەچەوانەشەوە بەەام نابەت هیچ شتەک بکرەتە قوربانی حەیقەت.
برتراندەاسە لەوبارەیەوە دەەەت:ئەگەر سەرپشکی پەروەردەو فەرکردن

لەدەستی من بوایە، مناڵەکانم ئەخستە بەردەم توندترین و پاراوترین قسەکەر وبەرگریکاری بەشەکانی مەسەلەسیاسیەکان،تالەڵادیەی بی بی سی وانەیان بە باسبکرایە. پاشان دەبوو مامەستا لەفەرخوازەکانی بویستایە کە بەڵگەوباسەکان کورتبکەنەوەو زەربەناسکی ئەم خاڵیان بە فەرخوازەکان تەڵقین بکردایە کە هەرچەندە قسەکان پاراوتربن بەهای مەنیقیان کەمترە! بەدەستهەنانی خەپارەزی لەبەردەم پاراوی ڕەوانبەژی بە هاوەاتیانی دیموکراتی ئەو پەڕی نرخ و بەهای هەیە. بەنمونە وانەی مەژوو ئەبەت هاوەڵی ئەم جەرە ڕوحیەتەبەت. لەڵابردوودا قەسەکەر و ڕەوانبەژ، بەژیرییەکی فراوانەوە باس و بەرگریان لەبابەتەک دەکرد.وەک ڕاستایەتی جادوو، سودی کەیلەیی …هتد. بەڵام ڕاسەل دەڵێت:
من ئەم قسانەو مامەستاکانیان ئەناسنم بەفەرخوازەکان بەشەوەیەک هەم ڕەوانبەژی ڕو هەم -لاربیر- یەکەیان بناسن.
بەنمونە بەوانەیەکی مەژوو ئەوە بەس نییە کە لەکتەبەکدا نوسراوە، لەوانەیە بەگەڵانەوە بە ئەرشیفی ڕەژنامەکان،یان ئەدەب ڕاستی زیاتر دەربکەوەت.
یان باسی مەژوی جەنگی جیهانی یەکەم ،ئەگەر بگەڕێتەوە بە لاپەڕەی ڕەژنامەکانی ئەوزەمانە،جیاوازی زەر هەیە لەگەڵ کتەبەکانی مەژوی فەرمی.کەواتا مەژو ئەوکاتە سودی دەبەت،کە : بەخوەندکارەکان بوترەت: ئەگەر بەت و بەوردی زەر هەوەندەیەن بە داوەریکردن،لەوانەیە لەگەڵ دەسەڵات توشی شتایەتی ببین بە خوەنەشتن. بە هاوەاتی دیموکراتی دەبەت دەزینەوەی ڕاستی لەلاپەڕەی ڕەژنامەکاندا لەهەموشتەک بەنرختربەت.“
مەبەست لەم وتارە بەهەند وەرگرتنی ئەو کەشە دەرون مەعریفیەیە،کەبەواەت سادەیە ، بەڵام وەک وتم سەرچاوەی زەرەک لە کەشە کانمانە. هەم لەووی سیاسی وهەم لەووی زانستی زیانمان پەدەگەیەنەت. چونکە تاکەک کە خەشباویان دەرباوەبەت دەبەتە ئامرازەک بەدەست قەبەڵە سیاسی و ئایینی و دەگماکان،و دواجار کەمەگەیەکی دواکەوتو و دژ بەماف و ئازادیەکانیشمان دەبەت.

مەحمود عەبدوڵا

لەبوردەیی لەسەر حیسابی حەقیقەت.. مەحمود عەبدوڵا

پەیوستە ڕەزی بەرامبەر بگرین. پەیوستە لەبوردەبین.دەبێت بەوامان بە ئازادی دەربڕین هەبێت.ئەمانە کەمەڵەک دەربڕینی هەنوکەین لە پانتایی ڕەشنبیری کوردیدا کە زەرکەس"بە توانایی و بە جورئەتی"خۆی لەپەنایاندا دەشارێتەوە. سەیر ئەوەیە ئەم بیرکردنەوەیە بەتە دەگماو شتی پیرەز بەجەرەک کە ناتواندرێت بیریشیان لەبکرێتەوە.ئەبێت ئاسایە بە عەوام کە بەسروشتی خۆی ڕواڵەتیە و ئەقڵی لەچاو و گوێدایە،ئەوەی دەیبیستێت و دەیبینە هەر ئەوە حەقیقەتە.بەڵام ئەمە بەنوخبە ئاسایی نییە،شەرم هەنرە و کارەساتیشە نوخبەی ڕەشنبیرو عەوام یەک دونیا بینییان هەبێت یەک ڕوانگەو بەچونیان هەبێت بە مەسەلە گشتیەکان یان بابەتە ئەبستراکتەکان . تەساموح ئەونییە من نەتوانم لەبەر ڕەزایەتی گشتی ڕەئی خەم دەربڕم. چونکە عەوام قسەکردن لەسەر دین و حیزب ئایدیەلۆژیا و پیاوی ئاینی بە گوناه دەزانێت منیش بەگوناهی بزانم. وەک جۆن ستیوارت میل دەڵێت "ڕەتی دەکەمەوە چاودێری فیکری خەم بکەم بە ئەوەی لەگەڵ جەهلی تەدا بگونجێت"

بەگوێرەی ئەم لۆژیکەی ئەمە لەهەرەمی کوردستان باوە،فەیلەسوفە ڕەشنگەرەکان ،ئەوانەی کەچرای ئەقڵیان هەڵکرد و بەرچاوی مرۆڤیان ڕەشنکردەوە ،ئەوانەی توانییان پەبخەنە هەرەمی لاهوت و دەسەڵاتەکەی ،ئەوانەی کەوتنە بەرغەزەبی جەهلی عەوام و سوڵتەی دینی کەسانی نا لەبوردە بوون چونکە ڕەزیان لە بەچونی خەڵک نەگرت و دەستیان بە پیرەزیەکان برد!بەڵام لەڵاستیدا ئەوە گاڵتەجاڕییە گاڵتەجاریەک کە کەمتەرخەمی و بەکەشە نەبونی پرسی حەقیقەتە لەلای ئەو ئەفەندیانەی خۆیان ناوناوە نوسەرو ڕەشنبیر. ئەوانە نەسەربەخۆن لەبیرکردنەوەدا ،نە ئەو جورئەت و توانایەشیان هەیە سەربەخۆبن. کەمەڵەک ڕەشنبیری ناڕەسەنمان هەیە کە لە عەوام دوەوتر مەراییکەرترن بە دەسەڵات .لۆژەرناوی تەساموح و ڕەشنبیریدا بونە پارەزەری عەوام و ڕەژی پەنج جاران بەڵێن دوپات دەکەنەوە کە ئەوان قسە لەسەر پیرەزیەکان ناکەن،کاریان بەسیاسەت و فیکری خەڵک نییە." . لەڵاستیدا زەربەی هەرەزەری نوسەرو شاعیرو ڕەشنبیرەکانمان توانای وەستانیان نییە لەبەرامبەر حەقیقەتەکانی عەوامدا،و حیزبین، یانیش خەبەکەم زانن،یانیش هەرلەبنڕەتدا باڕەنکن عەوام فوی تەکردون،ئەترسن پوچ ببنەوە، بەیە بەردەوام مەرایی عەوام دەکەن و نزیکی قەرباغین.

ئەم جارە نوسەرو ڕەشنبیرو وتاربێژ و کەڵەگەڕانە جارێکن لە مامەستای ڕاهێنەر ی گەشە پەدانی مرۆیی نەک ڕەشنبیر.

هەرکەس ئازادە و ڕەئی خۆیەتی ئەکەی،منیش دەڵێم هەرکەس ئازادە،لە کاتێک تە بەعەوام دەنوشتەیتەوە،کاتێک جورئەت نییە لە بەرامبەر عەوام بوەستی کاتێک وەک ئەوان بیردەکەیتەوە کەواتا نازناوی ڕەشنبیرو توێژەر و هتد ...لەخەت بکەرەوە. ئەمە بەو واتایە نییە کە نوسەر یان ڕەشنبیر دەبێت دونیایەکیتر بەخەی دروستبکات و لوتبەرز بێت لەئاستی خەڵکی ئاسایی،بەڵکوو بەو واتایەیە هەموکەس نازانێت ،ناتوانێت دروست بیربکاتەوە لەهەمووی گرنگتر هەموکەس ناتوانێت لەئاستی حەقیقەت بوەستێت ڕەنگە ئەرکی هەمووکەسیش نەبێت! کەواتا ڕەشنبیر بیرمەند واتا ئەو کەسی بیردەکاتەوە،لەسەروی دین و حیزب و ئایدیلۆژیا و بیرکردنەوەی لەپەناو باشترکردنی ژیانە لەپەناو حەقیقەتە. بەڵام کایەی فیکر ئەوەندە داوخاوە کە مرۆڤ بە زەحمەت دەتوانێت خەی بگرێت و قاقا پێنەکەنێت بەرامبەر ئەم تەرزە لەبیرکردنەوەیەی ڕەشنبیرو نوسەرانەک کە ڕەخنەو جنەو دان لەک جودا ناکەنەوە. جیاوازی نەوان بەچون و حەقیقەت ناکەن.وەک هانا ئارێنت دەڵێت :خەڵکی ئاسایی پێیان وایە حەقیقەتیش هەربەچونەکە وەک بەچونەکانیتر . هەربۆیە دەبینین ئەمە زەربەی تاکەکان پێیان وایە هەموو حەقیقەتەکانیان دەرخ کردووە،هەموان لەسەرحەقن هەرکەس دەنوسە بەخەی دەنوسێت و ڕای خۆیەتی و تەمام!ئیتر جیاوازی دانایەک و گەمژەیەک نیە! ئەوەی فەیلەسوفەک دەیڵێت وئەوەی کادرەکی "حیزبی کوردی "دەیڵێت هەر یەک شتە. مرۆڤ وەک چۆن حەزی لەجارە سەوەکە ئاواش حەزی لەجارە بیرو باوەڕەکە ،وەک چۆن کەس ناتوانێت ڕەخنە لەسەو خواردنەکەمان بگرێت کەسیش بەی نییە ڕەخنە لەبیروباوەڕەکانمان بگرێت. بەم شێوەیە لەناو غروری زانینی ساختەدا نقوم بوین. ئەم دەخە لە بە پرەنسیپی لەبیرکردنەوەدا ، ئەم جارە لەژیکە ساختەیە، ئەم سەفسەتەیە دونیا بینیەکی خراپی دروستکردوە،وای لەهاتووە کە خەڵکەک بەشانازییەوە جاشایەتی فیکری بکات بەتورک، بە عەرەب و ... نەمانی جدیەت و پرەنسیپ لە بیرکردنەوەو قسەکردن،لە گوەگرتن و گوەنەگرتن ئەو دونیا خراپ و وەرانەی بە خوەقاندویین ...

حەقیقەت و ڕاستیەکان بەژمارە دەپەورەن، هەرشتێک زەرینە حەزی لەبوو حەقیقەتە! ئەم گەمژانە لە لایەنگری حەقیقەتیشدا دیموکراسی پەیڕەو دەکەن،هەربۆیە ئەمە حەقیقەتیش بەتە قوربانی پەوپاگەندە و جەماوەر کەکردنەوە بەی ئەگەر بەکەینیش بێت!لەم ناوەندەدا ئەوەی

دەبێتە قوربانی ڕاستیەکانن، ئەوانەن کە وەکی حەقیقەتن تەنانەت جدیەت لە بیرکردنەوەدا وەک شتێکی نامە سەیر دەکرێت و قسەکردنیش بەهایەککی نەماوە، ئەم دەخە دەسەڵات و میدیاو دەربارکانی لە پشتیەوەن. کاتێک بیرکردنەوەو قسەکردن بەهای نامێنێت دەسەڵات ئەرخەیان دەبێت چونکە ئیدی کەس ناتوانێت کارێک بکات ،چونکە وتنی ڕاستی لە بەرامبەر درکانی دەسەڵاتداران یەکسان دەبێت. کەمەک درزنی گەورە کەخاوەن توانای نائاسایی درکردنن دەتوانن وەامی هەموو پرسیارێک بدەنەوە! بەیەک نمونە سەدان مەلەفی دزی و خیانەت لە بەرامبەر وەامەکی درینەدا پوچ دەبێتەوە یان ئەسەن نابێتە کەشە بەام هەواەکی موچە زەرترین خوێنەری هەیە .

ئیتر هەرکەس بتوانێت وەامی تەمەتەکان بداتەوە بە بەریە. تاکیکورد لەسەر چاوکراوەیەکی ساختە ڕاهاتووە ئەوەی کە دەیخوازێت ئەوەی لە بەرژەوەندیەتی ئەوە حەقیقەتە ! ئیتر سەرکردەیەک کە نیوەی نیشتیمانکەشی فرەشتبەت ئەو پشتیوانی دەکات،دژایەتی ئەوەش دەکات کە هەموو ژیانی ببەخشێتە نیشتیمانو چاکەی گشتی مادام ئەو حزبی پناکات . بەم شێوەیە سیاسی بچوک وخائین گەورە دەکرێن و خەکانی هەلپەرست و بە مەشک دەبن بە پەشەنگ. .. هیچ گەمژەیەکیش خەی بەسوقەات ناگەتەوە لەکەتایدا ئەوەی قوبێتەوە ئەوەی دور بەوانێت و ئەوسەری کەشکان ببینێت،ئەوەی نەی هەوێت لەسەرحیسابی داهاتو ئەستای خەشبکات،ئەوەی جدی و بەپرەنسیپ بێت دیکتاتەرو توند ەوە!هەر خەی پە ڕاستە. بەم شێوەیە جدیەت و تەتەوف و تەخەلوف لە تەرازوی عەوامدا یەک قورسایان هەیە.

فەیلەسوفەکی ەشنگەرو بیەمەندەکی دینی لەتای یەک تەرازودان ، بەچون هەربەچونە!لەڕدا جیاوازی بیرکردنەوەی ئەقەانی و نائەقەانی،فەلسەفی و دینی، بەیەک چاو سەیر دەکرێن. بەەک هەمووشتەکان وەک یەکن کاتێک ئەمە کوەرین. هەموو ئەو قسانە بەواتای ئەوەنیە کە دژی ئەودربەینانەی سەرتابین، بەکو بەئەوەیە تەبگەین کە تەساموحی ناپەویست ئەنجامی پەچەوانەی لەدکەوتەوە و لەسەر حیسابی حەقیقەت دەبێت. لەئەنجامدا جیاوازی زانین ونەزانین کە دەبێتەوە و نەزانینیش خەشترە، بەیە بەرەو نەزانی زیاتر دەەین،کە دواجار هەموو کوەرایەتیەکان لەنەزانیەوە سەرچاوە دەگرن.دەمەوێت بەەم ئەوەی کە لەبەر ەەزی ئەوانیتر سازش لەسەر بەچونەکانی دەکات،ەەزی خەی نەگرتوە،ئەوەی باوەەی بە ئازادی ەەئی بەخەی نەبێت درزنەو باوەەی بەازادی ئەوانیتریش نیەو ئەنگەزەی تری هەیە! ەەزگرتن لەخەەک و دینی خەەک شتەکە و

بیرکردنەوەی لەژیکی و ئەقانیەت شتەکیتر . . .

مەحمود عەبدوڵا

ئەو ژنەی ئەفسانەی بازاڕی ئازادی تێک شکاند.. ن.زکری کارتر- و. مەحمود عەبدوڵا

کەس گومانی نییە کە کتێبی "تیری گشتی" جۆن مینارد کینز- لە کاریگەرترین کتێبەکانی سەدەی بیست بو ،لە گەڵپانی سیاسەت و ئابوری. بەڵام خەڵک کەمتر دەزانەت کە کینز ئەو کتێبەی بەتەنهایی نەنوسیوە. بەڵکو تەوەرو گفتوگۆکانی ناو کتێبەکە، لە ئەنجامی گفتوگۆ لەگەڵ هاوکارانی پێک هاتوە ،لەوانە ئابوری زانی کارامە جۆن ڕابینسون . جۆن رابینسۆن تیریسەنێک بو ،کە کەمتر ناسراوە ، لەچاو هاوکارە پیاوەکانی. بەڵام وەناکردنی کەموکوڕیەکانی تیری بازاری ئازاد لەلایەن ئەوە، لەدنیای ئەمڕدا ئەهمیەتی پەیداکردوە.

کاتێک جۆن ڕابینسۆن لەساڵی (١٩٢٩) داخڵی زانکۆی کمبریج بو، کەس چاوەڕوان نەبو ،کە ببێتە گەورەترین ئابوریزانی سەدەی بیستەم،چ بگات بە سەدەی بیست ویەک.لەوکاتەدا تەمەنی ٢٦ساڵ بو،سێ ساڵی پەشتر ی لە هیندستان بەسەربردبو لەگەڵ هاوژینەکەی. بە ئەوەی پیشەو بەرپرسیاریەتەکی هەبەت. هاوسەرەکەی "استین" ئابوریزانێک بو،شەش ساڵ لە خۆی گەورەتربو،مامەستای تایبەتی منداڵەکی (ماهاراجە) بو،کاتێک استین گەڕایەوە بەریتانیا تا پەیوەست بەت بە زانکۆی کمبیرجەوە،جۆن رابینسون کە پەشتر ئابوری خوەندبو،هەستی بەرزەفڕی هەبوو،بەڵام چوبووە ناو ژینگەیەکی دژە ژنەوە.زانستی ئابوری لەو زانکۆیەدا چە ساڵ بو لەژێر سێبەرەی" الفرید مارشاڵ"دابو، مارشاڵ کەسێک بو کە "هەستی دژە ژنی بەرابەر بو بە دەستکەوتە فکریەکانی. مارشاڵ لەگەڵ ماری پیلی هاوسەرگیریکرد، پیلی یەکەم ئوستادی ژن بو لە بەشی ئابوری ئەو زانکۆیە. ئەلفرەد مارشاڵ بە ڕەگریکردن لە چاپکردنی کتێبەکەی ماری پیلی ،ژیانی

پیشەیی ئەوی نابود کرد. ئابینسۆنی توێژەر ئاماژەی بەوەکرد ،کە مارشاڵ لەگەڵ هاوژینەکەی وەک خزمەتکار یان سکرتێر ڕەفتارەکات. بەڵام ئابینسون لەبەواوانە تەڕەی پیلی کردەوە. ئەو دواتر تیۆرێکی نوێی تەرحکردکە میراسی فیکری مارشاڵی سەرەوبنکرد .تەگەیشتنی ئەمەی لەپەیوەندی نێوان ڕەقابەت وهێزی کار بەتەواوی گەیی.ئەستا داهێنانە بنیادیەکانی ئابینسون لە زیندوکردنەوەی گفتوگۆکان لەبارەی چاکسازی، دژە قەرخکاری گرنگی زۆری هەیە.
ئابوری مارشاڵی مەملەکەتێکی دەنشین بوو،خواست و خستنەڕوو، بەشەوەیەکی سروشتی بەهاوسەنگی دەگەن،و کرێکاران دەقیق بەئەندازەی ڕەنج و بەشداریان لەبەرهەم هێنان کرێیان پێدەدرێت.مادام کەمپانیاکان ناچارن لەسەر نرخ وچێنیەتی کاڵاکانیان هەڤبەکە بکەن، بەکاربەران دەتوانن بە کەینی کاڵای هەرزانتری مەرغوبتر لە کەمپانیا ئکابەرکان ،ناچاریانبکەن بە باشتر کردنی جۆری کاڵاکان.بازار بەپێی نیازو پێویستی بەکاربەران کاردەکات و سەروەتی کەمەگا زیاد دەکات.
ماری فریودەری ئەو باغی عەدەنە قەرخکاریبوو،ئەگەر بەرهەم هێنەرێک پشکێکی گرنگی لەبازار هەبێت دەتوانێت خێی لە ئکابەری بپارێزێت،بەکاربەران ناچاردەکات کە ئازیبن بە بەرزکردنەوەی نرخ،و کوالێتی نزمتر و ڕەگری لە داهێنان و…مارشاڵ دانیپیادەنا کە بازار بەتەواوی ڕەقابەتی نییە،بەڵام دەیگوت ئەو کاتییە،بازاڕەکان بەشەوەیەکی سروشتی ڕوو لە ڕەقابەتن،تەنیا قەرخکاری تەواو دەتوانێت ڕەگربێت لەو مەیلی گەشەکردنە. بەڵام
ئابینسون چوارچێوەی ئەندێشەی مارشاڵی ئاوژوکردەوە ئەولە ساڵی ١٩٣٣ لەکتێبی" دەورانی سازش"،واتا ئابوری ڕەقابەتی ناکامە ،بەگەی دەنایەوە کە مەسەلەی ڕەقابەت بەتەواوی پێیوەندی نییە بە ڕەقابەتی تەواو یان قەرخکردنی تەواو،بازاڕی ڕەقابەتی دەخێکی سروشتی نییە ،بەڵکو حاڵەتێکی- استثنائی – دەگمەنە،ئە و هاوسەنگییەی کە لەکەتاییدا بازاڕەکان پێیدەگەن هاوسەنگییەکە کە لەوەدا چاکسازیە پشکەوتنخوازەکانی مارشاڵ دەوەستن و زەر لەکەموکوێیەکانی نیزامی قەرخکاری دەردەکەون .
ئەمە دەبینین بەگەکانی رابینسون زیاتر هاوشێوەی کاری فەلسفین تا ئابوری.لەدەورانی رابینسندا ئامادەکردنی ئادەی بەرهەمهێنان و بەرهەمی ناخالصی ناوخێیی و قازانج و هتد،هەموساڵەک ئەنجامنەدەدرا.ئەو هاوشێوەی ئابوریناسبەرچاوەکانی تری سەردەمی خێی ، نەتیجەکانی خێی بەلەکەینەوەی دەقیقی پیشە سازی تایبەت بەدەست نەهێنا، بەڵکو کەمەڵە گریمانەیەکی سەبارەت بەرەفتاری بازرگانی ئامادەکردپاشان بەمەبەستی ژمارەیەک قانونی گشتی ئەو

گریمانانەی لە شیکردنەوەیەکی بیرکاریانەی زۆر ور د دانا، بەو جۆرە لەدەیەی ١٩٣٠ هێزی ئەو بەڵگانە هەم لەڕووی سودمەندی وهەم لە ڕووی کرداریبون پێویستبو بە سەرنجڕاکێشی زاتیان.
کارگەرترین چەکی رابینسۆن ئایدیایەکی نوێبو،کە ناوی نا "قەرخکردنی کێیار"، تێگەیشتن لەقەرخکاری هەمیشە بەوجۆرە بووە ،کە یەک فرەشیار نرخێکی دیاریکراو دەسەپێنێت بەسەر کێیارانی بە توانا،وەک پیشەسازی نەوتی ویلایەتە یەکگرتوەکان لە سەرەتای سەدەی بیست. بەڵام بە بەچونی رابینسۆن دیسان کێیاریش دەتوانێت لە میوە قەدەغەکراوەکانی ڕەقابەتی ناتەواو ، سود وەرگرن
ئەگەر بەکارایەک تەنیا کێیارەک هەبێت ئەوکێیارە دەتوانێت نرخی خوازراوی خۆی بسەپێنێت،ئیتر جیاوازی نییە کەچەند فرەشیار لەسەر ئەوکێیارە پێشبەکە و منافەسەدەکەن،ئەوە قەرغکردنی کێیارە.
لەهەموو ئەوانە گرنگتر،رابینسۆن بەڵگەی دەنایەوەکە کرێکار بەناونیشانی کەسانێک کە هێزی کاری خۆیان دەفرۆشن، تەقریبەن بەردەوام لە ڕوبەڕوبونەوەی خاوەنکارەکانداکە کێیاری هێزی کارەکێیانن، لەدەخی چە وسادنەوەی قەرغکردنی کێیار دان ئەو مەسەلە هونەریە لایەنی سیاسی هەیە ،لەدیدی رابینسۆن کرێی کرێکار زۆرکەمە، تەنانەت بەپێی پێوەرەکانی عەدالەتی کە گۆرە کاهینانی بازاڕ ی ئازاد بەرنامەژیان کردوە
لە مەفهومی کلاسیکی قەرغکاریدا، ئابوریزانان و حقوقناسان زۆربەیان یەکتیە کرێکاریەکانیان بە ڕەگری نا عادلانەی سەر ڕەگای ڕەقابەت دەزانن،چونکە لەجیاتی ئەوەی کە خاوەنکاران ئازادبن لەوەی کە لەسەر بەکار هێنانی تاک بەتاکی کرێکاران ململانێ بکەن،کرێکاران ئەوان ناچاردەکەن کە بە یەک "کارتێل"بەنێ سەر مێزی گفتوگۆ و دانوستانبکەن.
لە دەیەی ١٩٢٠ ئابوری ناسی کاریگەری ئوتریشی لودڤیک فون میزس، رایگەیاند کە یەکتیەکرێکاریەکان ڕەگرن لەبەرقەراری ڕەقابەتی عادلانەلەسەر کرێی کرێکاران.

لەچوارچێوەی بەچونی رابینسۆن.ئەوە یەکتیەکان نین کە دەبنە ڕەگر لەسەرڕەگای ڕەقابەت لەبازاڕی کاردا، بەڵکو جگە لە بواری تایبەت و دەگمەن، ماهیەتی بازاڕ دژی ڕەقابەتە. رابینسون لەپراکتیکدا سیاسەتی ڕەقابەتی وەک مەسەلەی حقوقی کار لەبەرچاودەگرت. ئەوکەشانەی ئەو دەیدیتن، بە زیادەڕەوی و چەند کەمپانیایەکی گۆرە پێویست نەبون کە بەلەک هەوەشانەوەو ڕیان چارەسەربن، ئەو پێیوابوو قەرخکردنی کێیار نەخشێکی باوی بازاڕی کارە،چارەسەرکەی پێویستی بەهەوەی قەربوکردنەوەی بەردەوامە

لەسەرانسەری ئابوریدا
بەرلەوەی ئابینسون کتێبی دەورانی سازش بەاوبکاتەوە لەگەڵ نابیغەیەکیتری کمبریج" جۆن مینارد کینز" هاوکار بوو لەنوسینی کتێبەکەیدا "تیەری گشتی کار قازازانج و پول، بەناوی ئەو واتا کینز، بەڵام ئەنجامی کارەکە بەهاوکاری ریچارد کارو ئابینسون بوو.ئەو کتێبە بەبیروبۆچونی نوێ،شۆڕشێک بو لە ئابوری کورتهەنانی بودجەی دەوڵەت کەمەککردنی توێژە زیانپێگەیشتوەکان و خەرجی ڕەخساندنی هەلیکار.کتێبەکەی کینز هاوشێوەی ئابینسون جۆختی دەکردەوەلەسەر ئەوەی کە کاری تەواو یەکەکی ترنیەلە ئایدیاڕەکانی ئابوری کلاسیک و بەرهەمی سروشتی بازاڕەردوکیان لەو باوەڕدابون دەبێت دەوڵەت پارە خەرجبکات بە کەم وکوڕی وکورتهەنانی بودجە، تاهەرکەس کە بیەوێت کاربکات کاری هەبێت.

بەهەمان شێوە کە کتێبەکەی کینز ڕەنمایی سیاسەت داڕێژرانی سەدەی بیستی دەکرد،کتێبەکی ئابینسسنیش هەم خوێنەرانی زۆر بو،بەڵام زۆرتر بەواسیتەی جۆن کنت گالبریایت کە ئایدیاکانی ئابینسنی لەکتێبەکەی خۆیدا بەکارهێنان بەڵام بە هاتنە مەیدانی میلتون فریدمان لەدەیەی 1970ئابوریزانان جارێکیتر بە چارەسەرکردنی کەشە گەورە کەمەایەتیەکان بە هەماهەنگی سروشتی بازاڕی ئازاد هاتنە مەیدان، ئابینسون لە ١٩٣٨ مرد کە وەک دەستە نەرینەکانی ناوبانگی نەبوو.

ئەمە بەچون و تیەڕکانی ئابینسن جۆگای سەرنجن.دوبارە تیەری گشتی لە گەڵاڕەکردنی کەمەڕەک لایحەی تەشویقی چەندملیۆن دەلاری لەماوەی ساڵی ئابردو دیاربو.لالەکردنەوەی دوبارە و بەردەوامی – قەرخکردننی کەیار -دیسان نیشاندەری کاریگەری یە بەهەمان ئەندازە .کەمەڕەک لە ئەزمونی ڕولەگەشەی ئەدەبی نیشانی دەدەن کە ئایدیاکانی ئابینسن ئاستبوون. زیادبونی سەنترالیزەی کەمپانیاکان بوەهەی ئەوەی کە مەسەلەی کرەکار لە بیست و پەنج ساڵی ئابردو لەبەرچاو نەگیرە ،ڕەقابەی ناتەواو نەک وجودی هەیە بەڵکو لە حاڵەتی بەهەزبونە ئابوریزانەک بەناوی سیمچا بارکای ڕەژەی کرەی لەدەستچوی کرەکارەک ی ئاسایی لەساڵەکدا بە ١٤ هەزار دەلار دەخەمەنەت

برت کاوانا – قاضی محافەزەکاری دادگای باڵا لەماوەی دەسەاتیدا ساڵی ٢٠١٩ لەدژی کەمپپانیای ئەپڵ لە چەمکی "قەرخکردنی کەیار"سودی وەرگرت"بەکاری هەنا "لە لەکەینەوەیەک کە لەم دوایانەدا لەلایەن دیموکراتەکانی ئەنجومەنی نوێنەران ئەنجامدرا ،دەرکەوت کە

کەمپانیای ئەمازۆن کە هێزی قەرخکردنی کەیار بەکاردێنێت کاتێک کە داخڵی بازاڕێکی خۆجێیی دەبێت کرێی کرێکاران و پێداویستیەکانیان کەمدەکات. لە دەورانێک کە هێزی کاری ڕێکخراو لاوازە دەرفەتی کار تەنها لە ژمارەیەک شاری گەورە چەبەتەوە زیاتر بەشکانی ویلایەتە یەکگرتوەکان بەکە بونەوەی کریاران پەنگیخواردەتەوە .

لەحاڵی حازردا ئابوری زانان ئەو ئایدیایەیان وەلاناوەکە کورتهێنانی بودجە استسنائی بێت ، بەڵکو وەک بەشێکی سروشتی ئابوری حیساب دەکرێ،لەگەڵ ئەوەشدا ڕێنمایەکان پەویستن بە دەنیابونەوە لەوەی کەکرێکاران کرێی شایستە وەردەگرن.لەکەتایدا ڕابینسون دەگاتە ئەوشوێنەی کە شایستەی بوو…

ن.زکری کارتر
و.مەحمود عەبدوڵڵا

سەرچاوە:
The Woman Who Shattered The Myth Of The Free Market

کورد وشێی مەدەرنیتە.. مەحمود عەبدوڵڵا

بە تەگەیشتن لەمەدەرنیتە، لەکەشکانی ڕەژهەڵاتی ناوین تەناگەین،لەهەرشکانی دەوڵەتی تورکیش هەروەها . کاتێک ئەجالان دەڵێت سەدەی بیست ویەک سەرەای ئەگەری سەرکەوتن بەکوورد ، ئەگەری جینەسایدیش لەئارادایە.ئەمە تەنیا پەیوەست نییە بەفاشیزمی دەوڵەت نەتەوەی تورک بەڵکو پەیوەندی بە بناغەی مەدەرنیتەوە هەیە.دەبێت ئەمە لەمەدەرنیتەو بنەماکانی تەبگەین هاوکات لەوداوخان وئاستنزمیەی سیاسەت و مرۆڤیش تەبگەین، کە نیچە وەک گەورەترین مەترسی دەیبینێت بەسەر مرۆڤایەتی،بەتایبەت داوخانی فەلسەفە و بچوکبونەوەو تایبەتمەندبونی و بون بەپسپۆی .یان بەواتایەکیتر مەترسی داگیرکردنی عەرشی فەلسەفە لەلایەن زانستەوە. کە نیچە مەترسیەکەی دەبینی و پێشبینی هزرڤانانی نوێی دەکرد بە ئەوەی بەن مرۆڤ لەوداوخانە و لەم ماییبون و گەمژایەتیەی زاناکان دەیکەن

دوای ئەوەی لە هەردو سەروەر دین و فەلسەفە ڕزگاریان بوو.
کاتێک دەبینین جینەساید لەبناغەی مەدەرنیتەدایە لەبەر ئەوەیە کە بیری مەدەرن هەڵگری ئایدیاو بیرکەی پشکۆتنە، ئەمەش دروشمێک یان بیرکەیەکی بەتەواوی هەڵەیە لەدیدی نیچە وە .چونکە بابەتی پشکۆتن لە کشەدایە لەگەڵ کلتورکانی تر و بەردەوام هەوڵی مارژیناڵیزە و پەراوێزی کلتورکانیتر دەکات، واتا بیری مەدەرن هەرلەسەرتاوە لەگەڵ هەندێک کشە دەرگیربووە،کە بەبە ڕزگاربون لەیان لە جینەسیاید ڕزگاری نابەت ،چونکە بەبە ڕزگاربون لەدوالیزمی پشکۆتو ودواکەوتو مرۆڤایەتی بەتایبەت کەمەڵگەکانی دەرەوەیی شارستانیەتی ڕۆژئاوا لەمەترسی تواندنەوە ڕزگاریان نابەت. جیالەوەی کەمەڵگە ئەوروپیەکان ئەستا لەسەردەمی ئینحیلال دەدەژین و بونە مەگەلی مەدەرن، بە قەولی نیچە لە ڕەکخستنی سیاسیدا گەیشتونەتە ئاستی داوخان،ئەوا سورن لەسەر تواندنەوەی کەمەڵگا ڕۆژهەڵاتیەکان تەنانەت لەناو خودی خەیشیدا شارستانیەتی ئەوروپا لەدژایەتیدا یە لەگەڵ هەر تەرزە ژیان و ئەخلاقێکیتر، ئەخلاقی باڵا. بەیە ئەمە ئەو روپا کە بانگەشەی ئەخلاق دەکات و دەڵێت"من ئەخلاقم" وەک سەگ گاز لە هەر فەلسەفەکارەکیتر دەگرن واتا فەلسەفەکار ی نوە ،نا مەسیحی و نائەوروپی ودژی فیترەی مەگەل ،ئەو فەلسەفە کارەی زەمینە بە مرۆڤی باڵا خەشدەکات.
ئەوەی شارەزایی هزری نیچەبەت دەزانەت ئەجالان مرۆڤی باڵایە، یان ئەو هەورە قوەس و بروسکەیە موژدەی مرۆڤی باڵایە. کە ئەوسەگانەی هەشتا لەداڵانکانی ئەوروپا خەریکی وەیینن گەلەکەمەکییان لەکرد. ئەوە مەدەرنیتەی سەرمایەداریە کە دژی گەریلایە ،ئەو شارستانیەتی ڕۆژئاواو سەرمایەداری فەتحکارە لەدژی ئاپە و پەکەکە …کە هەوەدەدات بە ئایندە،ئەو مرۆڤیە کە زەردەشتی نیچە مژدەی دەدا لەدژی مەگەلی ناو مەترە پەڕەکان. ئەومرۆڤی کە هیچ شتێک ی بەخەی ناوەت هەموو ڕەحی خەی دەبەخشەت تا خانو بە مرۆڤی باڵا، مرۆڤی ئایندە دروستبکات.بەیە ئەگەر لە مەدەرنیتە تەبگەین لەو ڕەحە سەرچە و پشکۆنخوازەی مەدەرنە تەبگەین ئەوسا دەزانین ئەوەی لەدژی گەریلا پەیەو دەکرەت تەنها لەدژی گەریلا نییە وەک کورد بەکو لەدژی ئایندەیە لەدژی مرۆڤی ئایندەیە ئەو مرۆڤی کە دەیەوەت لەوقەدەرە ڕزگاری بەت کە بەسەریدا سەپاوە . بەام کاهینکانی بازاڕ و ئابوری سەرمایەداری و نیولیبەالیزم وەک ئایدیەلەژیای سەرمایەداری ڕەگرن لەبەردەم لەدایکبونی مرۆڤی باڵا .

مەحمود عەبدوڵا

داهێنان.. مەحمود عەبدوڵا

هەموو داهێنانێک باشە ئەگەر وەک ئامراز بەمانتووو خزمەتی مرۆڤ بکات، بەڵام هەموو داهێنانێک خراپە ئەوکاتەی مرۆڤ دەبێتە ئامراز بە بەخۆوکردنی و مرۆڤ دەبێتە خزمەتکاری.
هەموو سیستەمێک کەدا ئەمزرێت ،کە دائەهێندرێت دواجار دەگەڕێت بە ئامانج و مرۆڤ دەخرێتە خزمەت هەڵسوانیەو. هەموسیستەمێک لەسەرتاوە فیکرو بیرکردنەوەیە ، بەڵام دواتر پاراستنی دەبێتە دەگماو دژی بیرکردنەو!چونکە بەداهێنانی سیستەم پەویستمان بە بیرکردنەوەیەکی قوە و فرەلایەنە، بەڵام بە پاراستنی پەویستیمان بە بیرنەکردنەوەیە،هەموو سیستەمێک لەفیکرەوە لەدایک دەبێت و لە لەسەر بە فیکری دەژیت.سیستەم بەرهەمی پرسیارو کەشەیە بەڵام کاتێک سیستەم دادەمزرێت پرسیار دەبێتە کەشە بگرە دەبێتە تاوان!هەموو سیستەمەکان لەبنەڕەتدا بە پاراستنی شوێزیانێک و لەقاڵبدانی مرۆڤ دەنەکایەوە، ئەوە سیستەم نییە دەکشێت و فراوان دەبێت بگورێی باڵابونی مرۆڤ، بەڵکو ئەوە مرۆڤە دەتوەیێک و بچوکدەکرێتەوە بەگورێی سیستەم...هەموسیستەمێک کە دائەمزرێت بەئەوەیە بخرێتە خزمەت چەنیەتی کارکردنی مرۆڤ، بەڵام دواتر مرۆڤ دەخرێتە خزمەت کارکردنی سیستەمەو. لەدەخی پشەویدا سیستەم دەتە کایەو، بەڵام دواجار پشەوی بە پاراستنی سیستەم دەتەکایەو. هەموو سیستەمێکی نوەخوازی داهێنرانەیە بەڵام پاراستنی کۆنەخوازی و جەگیرییە.

داهێنانی سیستەم گەڕانە بەڵام پاراستنی جەگیری و نەگەڕانە،ئامانج لەداهێنانی سیستەم گەڕینی دونیایە بەڵام باراستنی ئامانجی نەگەڕان و خولانەوەیە لەبازنەی سیستەمدا. سیستەمە گورکان لەپەناو گورەبونی مرۆڤ دانەهێندراون، بەڵکو لەپەناو بچوکردنەوەو وەک یەک لەکردنی مرۆڤکان داهێنراون.سیستەم بە پاراستنی پەویستی بەوەیە هەموانوەک یەک بیربکەینەوە و لەخزمەت سیستەمدابین. بەیە مرۆڤ لەجیاتی ئەوەی هەوەدات خەی گورەببێت،سیستەمی گورەی داهێناوە لەپەناو بچوکردنەوەی مرۆڤ و وەستانی لەدەخکدا. هەموسیستەمێک لەقاڵبدانی مرۆڤە، بە سیستەمی بیرردنەوەشەوە،سیستەم دژی گورەبون وگەڕانەلەدژی سروشت و پەرەسەندنە،سیستەم دژە زانستە،خودی زانست دەبێتە ئامرازی پاراستنی سیستەم. سیستەم دژی

فەلسەفەو بیرکردنەوەیە،چونکە فەلسەفە پرسیار لەهەموشت دەکات، بەڵام سیستەم پرسیار قبوڵ ناکات،لەبەر ئەوە هەموسیستەمێک دژی فەلسەفەیە. هیچ دەگماتیزمێک نییە شان لەشانی ئەو دەگماتیزمە بدات کە سیستەم دروستی دەکات .

ئەوەی کە مرۆڤ پێی وابووە شتێک هەیە بەناوی قەدەر ئەوە خودی سیستەمە کە لەدژی ویستی مرۆڤکان ئاوا کراوە و لەناو خەیدا دەیانهاڵێت. تەپڵەکردنی سیستەم شەشێکی گەورەدەبێت لە ژیانی مرۆڤایەتی،دەبێتە سەرتایەکی نوێ،ڕوداوێک هەندە گەورەدەبێت کە بە هەزاران ساڵ مرۆڤ وەک جۆزنێک یادی بکاتەوە. تەپڵەکردنی سیستەم بەئەندازەی دابەانی مرۆڤ لە ئاژاڵە هاوچەشنەکانی ڕوداوێکی گەورەدەبێت ، تەپڵەکردنی سیستەم واتا تەپڵەکردنی مرۆڤ بە هەموو نەهامەتیەکانی،واتا ڕزگاربون لەقەدەری سیستەمەکان واتا ژیان بەویستی مرۆڤ نەک سیستەم .لەسەرتاوە مرۆڤ سیستەم دروست دەکات، بەڵام دواجار سیستەم مرۆڤ دروست دەکات.

مەحمود عەبدوڵڵا

بسکەی سەمێی ئیسلامیەکان بەسەرکەوتنی تاڵیبان.. مەحمود عەبدوڵڵا

تاڵیبان ئەو گروپە توندڕەوە دواکەوتوە یە کە بە ماوەی پێنج ساڵ حوکمی ئەفغانستانیانکرد،ئەوانە گروپێک بون لەدواکەوتو ترین هەرەمەکانی ئەفغانستان .کاتێک دەستیان بەسەر ئەفغانستاندا گرت تاڵاویان بەخەڵکی ئەو وڵاتە چەشت،دەزەخەکیان بەژنان سازکرد،خەڵکیان بەزەر ناچار دەکرد بەنوێژی هەینی ، پۆلیسی ئەمربەچاکەو نەهی لەخراپە بەسەردیواردا و بە ئیزنی دادگا دەچونە ژورەوە. فەرمانبەری حکومەت ئەگەر سەربەتاڵیبان نەبوایە بەچەند مانگ جارێک موچەی وەردەگرت، کەسێکی سەربەتاڵیبان بەدامەزراندن ئەوەندە بەس بو ئایەتێکی قورئان بخوێنە باهیچیش نەزانە، مەسیقاو تەلەفزیۆن و گەرانی یاساغ بوو، ئەنگوستیلەو سەعاتیان لەدەسی

پیاوان دەکردەوە و... . بەکورتی شەریعەتیان وەک خەی جە بەجە دەکرد . ئەمە بەشەکە لەونەهامەتیانەی کەوحید مژدە دەیگەتەوە لەسەردەستی تالیبان .
ئەو کە خەی پەنج ساە لەوزارەتی دەرەوەی سەردەمی تالیبان کاریکردووە لەهەموکەس زیاتر شایەتی کارو کردەوەکانی ئەو گروپە توندەوەیە ...

بەام دوای گەانەوەی تالیبان کە دیارە بە ئەکەی ئەمریکا گەانەوە. ئەوەی زەر کەمیدی یە ئیسلامیەکانی کوردستان دەیان بە سەرکەوتنی ئەوگروپە خەشەو پیرەزبایی لەدەکەن. ئیسلامیەکان بسکەی سمەیان دە دەیان خەشە خەشە لەهەر کوەیەک ئیسلامی سیاسی سەرکەوت. لە کاتەکدا گروپە ئیسلامیەکان لە پەش هەموو کەسەک لە بریتانیاو ئەمریکا نزیکن. هەموو کەسەک دەزانەت کە لەسەردەمی بەهەزی سەقیەت ئەمریکا پشتیوانی گروپە توندەوە ئیسلامیەکانی دەکرد،لەدژی کەمنیزم،بەناوی پەشتنەی سەوز . ئە کەواتا پەویستە خەک بپرسەت ئیسلامیەکانی کوردستان چیان دەوەت ؟ ئایا ئەوان دینداری دەکەن یان دەیانەوەت کوردستان بەشەک بەت لەجیهانی ئیسلامی و کەشەکانی ؟بەچی ئەوان هەمیشە کەشەکانی جیهانی ئیسلامی دەننە ناوخە،بەچی هەرگیز ناتوانن کەشەکانی خەما ن ببەنە ناوجیهانی ئیسلامی؟ بەواتایەکیتر بەچی ئەوان کەشەی هەموکەسیان هەیە و کەس کەشەی ئەمەی نییە لەجیهانی ئیسلامیدا؟ محمد حەکیم دەەت: تالیبان گەاون! پاشان هیوا خوازە پەرە بەخوەندەواری بدەن و ەگە بەژنان بدەن بخوەنن و خەیان لە وابەستەیی بەوەاتانی دەرەوە بپارەزن.
نازانم ئەم برادەرە چەن دەزانە کەگەاون.ئەگەر مەبەستی ئەو لەدوانەی تالیبانە کە گوایە ەگە بەژنان دەدەن بخوەنن ئەوە لەاستیدا تەکتیکی هەموو گروپەکی ئیسلامییە هەموو گروپە ئیسلامیەکان لەئەمەدا ناچاران تا بەتەواوی جە پەیان قایمدەبەت ئاوا بەن ، سالی نەوەت وشەش حەسەن ئاخوند کە بەرپرسەکی بالای تالیبان بوو بە ەکخراوی پزیشکانی بەسنوری وتبوو:ئەمە دژی ژن وخوەندنی ژنان نین،من حەزدەکەم هاوسەری داهاتوم پزیشک بەت!
.بەام دواتر وابو! ئیسلامیەکان جەرەک لە دوویی پەیەو بکەن،ئەگینا کاتەک بەتەواوی دەست بەسەر وەاتدا دەگرن دەبنە پالیسی ئەخلاق و شەریعەت دەسەپەنن،وەک عەلیبا پیر دەەت:"دەبەت بزانی چەندت بەدەلوەت!ئیتر ەاستیەکە ئەویە بەلوانە چەندە بیان بلوە ئەوەندە ئەحکام و شەریعەت بەسەر کەمەگا دا دەسەپەنن. جەنابی محمد حەکیم شەریعەت بە کەمەگایەکی نەخوەندەوار هاتووە!بەیە گروپە ئیسلامیەکان ناچارن کەمەگا نەخوەندەواربکەن

بەئەوەی بتوانن شەریعەتی بەسەردا بسەپێنن، دەبێت کەمەگا بە ئەقڵ بکرێ، تا بتوانێت نەقڵ حوکمی بکات. پاشان تاڵیبان خۆیان لەدواکەوتوترین گروپی ئەفغانستان بوون، ئەوان خۆیان بەرهەمی نەخوێندەواریین، چۆن کەمەگا خوێندەواریکەن، ئەوان تەنها دەتوانن کە قورئان و حەدیس بە خەڵک دەرخ بکەن، هەر ئەوەی کە ئیسلامیکانی خەشمان دەیکەن لەدەرەوەی پەروەردەی ڕەسمی. ئینجا خوێندەواری فەرکردنی ئەلیف با نییە، بەڵکو فەرکردنی بیرکردنەوەیە بیرکردنەوەی فەلسەفی، بەڵام ئیسلامیکانی خەمان ،خۆیان نەیان هەشتوە کەمەگای ئەمە خوێندەواربێت بەواتای ئەوەی تاکەکی بیرکەرەوەبێت، هەرکەسێک دەستی ئیسلامیکانی پێ گەیشتبێت بەگومان بە بەشێ لە بیرکردنەوەی ئەقڵانی. پاشان دەڵێت گرنگی بەمافی مرۆڤ بدرێت و لە گەڵ ئیسلام کەشیان نییە. ئەمە خۆ خەڵەتاندنە، مافەکانی مرۆڤ ڕیشیا ن لە ئەقڵانیەتی مەدەرندایە، لەکوێ لەگەڵ ئەمر بەچاکەو نەهی لە خراپە دەگونجێن! وحید مژدە دەڵێت: شکی تەدانیە کە حوکمی ئیسلامی بە ئەمربەچاکە و نەهی لەخراپە نابێت. عەلیباپیر لەوتارەکدا جەخت لەوەدەکاتەوە .مافی مرۆڤ وەک وتم ڕیشیان لە ئەقڵانیەت و ویستی تاکەکاندایە، بەڵام دین و ئەحکامەکانی واتا ویستی خوا و سەرکوتکردنی ئازادیەکان. ئاخر لەکوێدا مرۆڤ مافی ئازادی ڕەئی هەیە لەئیسلامدا بەشێوەیەکی گشتی ناچینە ناو وردەکاری بەڵام ئەوە ئەفسانەی پەش دەسەڵاتی ئیسلامیکانە. ئەگینا جانامەی مافی مرۆڤ لە گەڵ ئیسلام بەریەک کەوتنی هەیە ویستی خواو ویستی مرۆڤ دوشتی جیاوازن کاک محمد حەکیم. ئیسلامیکان هیچیان لەوە بەدەرنین" بەویستی خەڵک بگەنە دەسەڵات و بەویستی خوا حوکم بکەن" ئەوە هەموومان ئەزموونمان لەگەڵیان هەیە بەرچاوترین نموونەش ئەردەغانە! واباشترە لەجیاتی ئامۆژگاری تاڵیبان بەخۆتان دابچنەوە و بەرژەوەندی وڵاتی گەلی خۆتان بەبەرژەوەندی ئێران و سعودیەو قەتەر و پاکستان نەفرەشن ،تاوەکو کوردستا ن وەک ئەفغانستانی لەنەیت ،مەبەستم هەموو گروپە ئیسلامیکانە،چونکە بەڕاستی ئەگەر کەسێک پەویستی بە ئامۆژگراری بێت خۆتانن. ئەمە لەم وڵاتەدا دەژین ئەزانین کە گوتاری توندەوی ئاینی بەگشتی و سەلەفیکان بونە مایەی چ تەخەلوف و دەگماتیزمێک چۆن ڕک وکینەتان بەاو کردەتەوە لە ژەرناوی ئایندایدا. گوە لە وحید مژدە بگرن کە دەڵێت: لەئەفغانستان هیچ گروپێک نەبووە بە پشتبەستن بەوڵاتانی دەرکی دوای پشتیوانیش بونە هەم وەک نمونە حیزبەکەی حیکمەتیار. پاشان ئامۆژگاری ئەوەیە بە گەلانی ئەفغان کە بەرژەوەندی گشتی وڵات لەسەروی ئایدیەلەژیاو بیروباوەڕە. ئیتر وەک چۆن تاڵیبان بەبەرژەوەندی پاکستانو وڵاتانیتر تاڵاویان بەخەڵک چەشت، ئەوەش بە بەرژەوەندی تاڵیبان و

وەاتانیتری ئیسلامی تاەاو بە گەلی کوردستان مەچەژن. ئاخر ئەمە تەکە کردنی سیاسەت و ئاین نیشانەی تەخەلو فو دەگمایی نەبەت هیچیتر نییە، ئەنجامەکەشی ماەوەرانییە بە هەمولایەک . بەداخەوە ئیسلامیەکان ەاستگە نین لەگەە خەکی کوردستان لەلایەک خەیان گرەداوە بە وەاتانیترو بەرژەوەندی وەاتانی ئیسلامی دەپارەزن و لەژەرەوە پارەو پول وەردەگرن،وەک چەن سعودیە پارەی ئەدایە تاەیبان،تا دواجار عەرەب و ئایدیەلەژیاکەیان کردنی بەسینەمایەکی جیهانی.خەکی کوردستان ئەوەندەش بە زاکیرە نییە،تارە بوو برا ئەنساەکانتان تاەاویان بەخەکی هەوارامان چەشت.خە ئەو برا دینیانەتان تەنها لەسەر دەسەات نەبوو کە ناکەک بون بەکو لەسەر ئەوەبو وەک عەلیبا پیر لە کەکدا دەەت:لەسەر ئەوەبوو ئەوە دەتانزانی بەتان نالوە بەشەوەی جماعەتی کرەکار توندو تیژی بکەن.لەەاستیدا نەتاەیبان گەەاون نەئەوەش،بەەام دەبە بەتان بلوە،چونکە ئەگەر وەک تاەیبانی کەن نەکەن ئەوە لە ئیسلام لاتان داوە.
بسکەی سمەتان نەیە چونکە دواجار ناچاردەبن بەەن تاەیبان تەمسیلی ئیسلام ناکات.

مەحمود عەبدوەەا

سیاسەت وەک مومارەسەکردنی درە لەدیدی ئارەنت-وە.. مەحمود عەبدوەەا

ەەنگە بەزەحمەت جەرەک سیاسەت بدەزینەوە بەبەری بەت لەدرە، ئەوەش وەک هانا ئارەنت دەەەت :"پەیوەندی بەسروشت و بوارو پەگەی سیاسەتەوە هەیە لەلایەک،لەلایەکیتر سروشت و بوارو پەگەی حەقیقەت. بەیە نەک هەر سیاسەیەکی دیماگەجی، بەکو بەسیاسەیەکی بەەزیش درەکردن پەویستە." ئەمە ناتوانین لەحەقیقەتەوە بەین بەسیاسەت بەهەی ئەو جیاوازیەی حەقیقەت و سیاسەت لەپانتایی گشتیدا

و ئەوکاریگەریی هەیانە لەسەر خەڵک، بەڵام دەتوانین لەسیاسەتەوە بڕوین بە حەقیقەت، ئەوەش لە بەر کاریگەری سیاسەت لە سەر پانتایی گشتی و توانای سیاسەت، بەڵام حەقیقەت لە پانتایی گشتیدا نەدارو بەتوانایە، هەربۆیە لەسیاسەتدا هەمیشە جەڵک لە درۆو فریودان هەیە یان درێی تەقلیدی . بەڵام ئەو بابەتە قسەکردن نییە لەسەر پێیوەندی ونەوان خراپی سیاسەت و حەقیقەت ، بەڵکو قسەکردنە لەسەر درە وێک سیاسەت درێی ڕەکخراو، بەو مانایەی کە سیاسەت خاڵیدەبەتەوە لەهەموو شتێک ودەبەتە مومارەسەکردنی درە،درە لەڕەدا ئامراز نیە نیە بەئامانجێک بەتەنیا بەڵکو خێی دەبەتە ئامانج و پرەنسیپ ،واتا درەکردن دەبەتە پرەنسیپ و هەموو حەقیقەتەکان دەشەوێندرێن، واقیع تەزویر دەکرەت. لەڕەدا جارێک درەکردن جێگای باسە کە ئارەنت ناوی دەنەت درێی نوە،کە بە پەچەوانەی درێی تەقلیدی مەبەستی شاردنەوەی حەقیقەتێک نییە، یان مەبەست لەی فریودانی کەسانێکی تایبەت نییە، بەڵکو مەبەست لەی فریودانی هەموانە و دواجاریش هەموان درەدەکەن لەبارەی واقیعەوە گەمەبەکەی ئەوداوەکان دەکرەت. مومارەسەکردنی درە وێک سیاسەت گوتنی درە نییە لەسەرشتێک کە لەبەرچاوی هەموان نییە، بەڵکو درەکردنە لەسەر شتانێک کە هەموان دەیزانن بەبەرچاوی هەموانەوە درەلەبارەی شتێکەوە دەکرەت کەهەموان حەقیقەتەکەی دەزانن. لەڕەدا چەکی هەرەکاریگەری درەزنەکان ونکردن و شاردنەوەی هەڵی جیاکەرەوەی نەوان حەقیقەتی واقیع و بەچونە. چونکە وێک هانا ئارەنت دەڵێت: دژەکانی حەقیقەتی واقیع هەڵەو بەچون و وەهم نین، وێک ئەوەی سەبارەت بە حەقیقەتی عەقڵی و پرسەکان ئەودەدات، بەڵکو لەڕەدا ئەودانی توانایەکیترە سەبارەت بەواقیع،ئەویش درەکردنی بەئەنقەست و بوختانکردن لەبارەی واقیعەوە.لەڕەدا سەزو بەرژەوەندی دەبەتە پەوەر بە ڕاستی نێک فاکتەکان! واتا کاتێک واقیعێک هەیە و هەموان دەیزانین و سیاسیەکان درە دەکەن لەبارەیەوە دەیانەوەت واقیع تەزویربکەن وەنەیەکی ساختە دروستبکەن،لەڕەگەی پەوپاگەندەو و میدیاوە وەنەی واقیع لەسیاقی خێی دەبەنە دەر،وەنەیەکی تر ی تەواو دروست دەکەن بەجۆرێک کە ئەسڵەکەی ونبەت،واقیعە تەزویرەکە جێگای وەنە ئەسڵەکە دەگرەتەوە. بەڵام لە درێی تەقلیدیدا سیاق دەمەنەتەوە،وەنەکە کوندەبەت، بەڵام واقیع بەتەواوی ناسڵەتەوە. ئەمە کاتێک ئەودەدات کە گروپەکی تەکدەر دەن دەستدەکەن بەدرەکردن لەژەرناوی بەچونی جیاوازدا داوای مافی دەستوریش دەکەن بەخەیان،واتا ئەوکەسە کەدرەدەکات دەزانەت ئەوەی ئەودەیەت بەچون نییە، بەڵکو درەیەکی ئاشکرایە،لەڕەگەی زەدەخوازی لەبارەی لەبوردەیی و ئازادی ئەم گروپە تەکدەرە درە دەکەن لەبارەی واقیع و لەژەر ناوی بەچوندا

،یان جیاوازی بەچون ، حەقیقەت دەشوەنن و ئامانزی دروستەکەن،لەم دەخەدا جەماوەری پەنەگەیشتوی سیاسیش توشی هەڵەی گەورەو زیان بەخش دەبن..شاردنەوەی هەڵەی جیاکەرەوەی نەوان واقیع و بەچون شەویەکە کەدرە تەیدا فەرمەلەدەبەت وەک ئارەنت دەڵەت.
خراپ بەکارهەنانی ئازادی لەلایەن گروپەکی تەکدەری درەزن،کە خاوەن توانایەکی شاراوەی درەکردنن دەبەتە هەی ئامانزی لەبارەی حەقیقەتی واقیعەوە. ئەودرەزنانە دەن درە دەکەن واقیع بەگوەرەی خەشی و بەرژوەندی خەیان و هیواو ئامانجی جەماوەرەکەیان دەگونجەنن،ئەمەش وادەکات قسەکانیان زیاتر لەژیکی بەتە بەرچاو،لە قسەکانی ئەو کەسەی حەقیقەت دەڵەت ،بەهەی ئەو تایبەتمەندیەی کە درە هەیەتی واتا توخمی لەناکاوی تەدایە. لەدەخی ئاوادا وتنی ەاستی دەبەتە خەکوژی،چونکە سیاسەت لەسەر درە دەژیت.خراپ بەکارهەنانی ئازادی بەچون و بیروا لە ئەنجامدا حەقیقەت دەشوەنەت،ئەمەش وادەکات هەموان دەستبکەن بەدرەکردن لەبارەی ەوداوەکان بەگوەرەی بەرژوەندی و خەشی خەیان.لەدیدی ئارەنتەوە جیاوازی درەی تەقلیدی لەسیاسەتدا ،لەگەڵ درەی نوە ئەویە کە مومارەسەکردنی درە وەک سیاسەت لەپەناوی فریودانی هەمواندایە نەک فریودانی دوژمن،یان کەسانەکی تایبەت،هەروەها درەکردن پەیوەست نابەت بە تەنیا کەسانی دیبلەمات و کارگەڵەی دەوڵەت،بەڵکو هەموان درەدەکەن نەک لەگەڵ خەڵک بەڵکو لەگەڵ خودی خەشیان لەم شەوازە نوەیەی درەکردندا کە خەڵک ەوگەیەکی مەترسیدار دەگرنەبەر،لەلایەن گروپەکی فریودەری درەزن ئاەاستە دەکرەن،دواجار کەشە ئەویە بەهەی ئەم هەمو درەکردنەوە کەس باوەڕ بەهیچ ناکات،حەقیقەت گاەتەی پەدەکرە و سوک دەکرەت،لەئەنجامی ئەوەشدا دەڵانی خودی ەودەدات،واتا تاک بە توانا دەبەت لەدەستنیشانکردنی ەوگە و ئاەاستەیەکی ەاست پەیوەست بەبەچونی خەی،چونکە هەموو حەقیقەتی واقیع شەواوە،لەڵەگای تەڵەکی فریودەری بەتوانا لەدرەکردن،لەرەدا یە کە درەکردن دەبەتە فاکتەری یەکەم لەسیاسەت،ئاستی توانای درەکردن دەبەتە پەوەر بە سەرکەوتن لەکایەی سیاسیدا. مەترسی درەی نوە،کە گەمەکردنە بەکەی حەقیقەت و ەوداوەکان ئەویە کە درەزنەکان خەشیان دەخەڵەتەنن،واتا لەرەدا کەسی درەزن دەبەت خەیشی بەوا بەدرەکەی خەی بکات،ئەویە جیاوازی درەزنی نوی،لەگەڵ تەقلیدی کە ئەو هەشتا حەیقەتی لەون نەبووە و دەزانەت ئەوشتەی دەیەت درەیەو جیایە لەواقیع،بەڵام لە سیاسەتی مومارەسەکردنی درەدا خود دەخەڵەتەندرەت،دەبەتە هەی دەڵانی خودی لەبەرامبەر واقیعدا و درەکردنی بەردەوام دەبەتە هەی بەردەوامی دەسەڵات .مەترسی ئەم درەکردنە ئەویە کە حەقیقەت بەتەواوی ون دەبەت،بەچون جەگای واقیع دەگرەتەوە،کە وەک وتم لەرەدا بەچون

تەگەیشتنی تایبەت و هەڵەیەک نییە بەکو درەکردنی ئاشکرایە ،سەرەنجام کاتێک سیاسەت دەبەتە مومارەسەکردنی درە ، بەپێچەوانەی ئابردو و درەی تەقلیدی ،لەناوخەدا کەشە دروست دەکات،دەبەتە هەی هەنانی کەشەکانی دەرەوە بەناوخە،ئەم جارە درەکردنە لەسیاسەت دا ململانەی دەرەکی دەنەتە ناوخە.ئەمە جگەلەوەی فریودان بە گروپە بەرژەوەندیخوازەکان لەدژی نەیارەکانیان لەناوخەدا بەکاردەت.ئەوگروپە کاتێک دەستدەکەن بەدرەکردن،بیرلەوەدەکەنەوە ئاخە ژمارەی ئەوانە چەندە کەدەتوانن فریویان بدەن بیر لەشتی تر ناکەنەوە،سیاسەت دەبەتە فریودان و هیچیتر.دواجار بە ئەوەی ئەم دەخە دروستببەت،کە درەزنەکان تەکدەران بتوانن سیاسەت بکەن،یەیسوانەبن" بەشەوەیەکی کاتی" سود لە جەرەک فەلسەفە وەردەگرن، فەلسەفەی بەباوەی بەهیچ حەقیقەتەک،ئەمەش لەپەناو ونکردنی هەی جیاکەرەوەی نەوان درە وبەچون!وەک هانا ئارەنت دەەت:باشترین ئەنجام لەسەرئاستی دورمەودا بەشوشتنەوەی مەشک و عەقەی خەک،بریتییە لەپەەوکردنی جەرەکلەفەلسەفەی کەلبیەت.واتا ەتکردنەوەی ەهای بەواکردن بەحەقیقەتی ەهای هەموشتەک بەبە ەچاوکردنی چەنیەتی سەلماندنی ئەو حەقیقەتە.

هەکار هەرچی بەت ئەمە ئەمە لەودەخەداین،دەخەک کە متمانە بەهیچ حەقیقەتەک ناکرەت، تاکەکان لەەگەی هەندەک تەکنیکی وردی درەکردن وایان لەکراوە نەتوانن جیاوازی لەنەوان حەیقەت و بەچون و درە بکەن. بەجەرەک ئەوەی واقیع ساختە دەکات و ئەوەی حەقیقەت دەەت لە یەک تەرازودان.هەموو شتەک کورت دەکرەتەوە لەبەچوندا،ئەمەش وایکردووە درەکردن ببەتە فاکتەری پلەیەک لەسیاسەتدا.بەجەرەک بەبە درەکردن هیچ سیاسەتەک مومکین نییە.نەک درەی تەقلیدی بەکو درەی نوە.هەر ئەوەندە توانای درەکردنت هەبەت،ئیتر هیچ تابەتمەندیەکیتر پەویست نیە بە ئەوەی ببیە سیاسیەکی دیار.ئەگەر تە بتوانیت بە پەچەوانەی واقیع و ەوداوە ئاشکراکان درەبکەی ئەوە دەبیتە سیاسی ،ئەگەر بتوانی بەدرە لەبارەی ەوداوەک قسەبکەی کە بەبەرچاوی هەموانەوە ەویداوە .

مەحمود عەبدوەلا

بەعیماد عەلی دەبێ وەک قیبلە نوما ڕووت لە باکوربێت.. مەحمود عەبدوڵڵا

کاتێک دەڵێن دەبێت کورد وەک قیبلە نوما ڕوی لە باکوربێت، کەدەڵێن باکور ڕەحی کوردستانە هەر لەخۆا نییە.لەبەر ئەوە نییە کە باکور بەشی هەرگەورەی داگیرکراوە،لەبەر ئەوەیە کە تورکیا دوژمنەهەرە گەورەو بەهێزەکەی کوردستانە ،ئەوەی تائێستا ئەوەنەزانێت تورکی نەناسیوە! جا هیچ شتێک لەوە مەترسیدارتر نییە دوژمن نەناسیت،ئەگەر دوژمن نەناسیت بەنەزانی دەکەویتە ناو تەڵەو داو و شەڕی تایبەتی دوژمن، بەتایبەت لەم ساتەدا هەندێک بەچون دە چنە خزمەت شەڕی تایبەتیدەوەتی تورک.

کاک عیماد تورکەکان دەڵێن :تەنها کوردی مردوو باشە،دەڵێن لەئەفریقیاش نابە کورد هەبێت،دەڵێن خوداش لەگەڵیان بێت ئەمە لەی هەڵدەگەڕێنەوە،داخە ئەمە بەزاکیرەیی نییە کە تە داوا لەپەکەکە بکەیت بەلەژیکی کوردایەتی، بە عەقڵی میرنشینی و دابەشکراو سیاسەت بکات.

جارێک هونەرمەندێک وتی کەشەی ئەمە دابەشبونی جوگرافیای مەشکمانە نەک خاک تا جوگرافیای مەشکمان یەک نەگرەتەوە ئازاد نابین،ڕاستتان دەوێت بە ئەقڵی دابەشکراو ناتوانین دروست بیربکەینەوە بەچون و ڕەفتارمان دابەش دەبێت ،لەبەر ئەوەی ئەگەر هزر وبیر پڕت بو گوتەو کرداریش پڕت دەبێت.دەبە ئەوە بیربکەنەوە ئاخە ئەوە نین تەنیا لەڕوانگەی باشورەوە شتەکان دەبینن.

بەهانە پەکەکە نییە، بەهانە کوردە کورد تەبگەن،ئاخر لەسەر ئەم بیرردنەوانەتانە ئەجالان دەڵێت:کوردبون تاڕە و ڕاکردن لەی نامەردییە. لەڕاستیدا زەر جوان بەی چووە کاتێک دەڵێت :ڕەشنبیری کورد مردووە، بەڕەز عیماد ئەو سەرنجە هی ڕەحی ڕەشنبیرەکی مردووە.

تە تەماشاکە سەنتەرەکی تورکی دەڵێت: هەولەر تورکیایەکی بچوکە ،خە لەهەولەر پەکەکە نیە؟!

بەڕەزم تورک سیاسەتی پاکتاوی نەژادی و لەناوبردن و تواندنەوەی هەیە بەکورد لەڕەگەی ئەو ئەقڵە دابەشکراوە،لەژیکی کوردایەتی و ئەقڵی میرنشینی و ئیخوانیزم ئەوەدەکات.

بەڕەز جەنابی ڕەشنبیر خە لەناو سەری ئینسانی کورد پەکەکە نییە ،بەڵام تورکیا هەوەی داگیرکردنی زهنیەتی تاکی کورد دەدات لە

ڕێگەی ئاین و میدیا بەگشتی و پارتیەوە بەتایبەتی. ئەوەتەی سەیری ئەملاو لای خەت ناکەیت، تەنها بەرچاوی خەت دەبینیت وەک ئەسپی زینکراو، پەکەکە تەماشای هەرچواردەوری دەکات لەڕاستیدا.
بەڕێز کاک عیماد تورکیا لەڕێگەی هەولدەرەوە هەوەی داگیرکردنمان دەدات ، نەک لەڕێگەی قەندیلەوە. لە ساڵی 1994 وە تورک باشوری داگیرکردووە،زانکە تورکیەکان خەڵکانێک بەکوردی دەچێتە ناویان و بەتورکی دەتە دەر ،دەبە ڕەشنبیر ئەوە ببینێت، تا نەکەوێتە ناو لەژیکی مسعود بارزانی و شەڕی تایبەتی تورک ئەی ڕەشنبیر.
بەڕێزم تورکیا لەڕێگەی ئابوریەوە هەوەی لەناوبردنی هەرەم دەدات نەک قەندیل،دەزانی گەلەک ئابوریەکەی لەژێر دەسەڵاتی داگیرکەردابێت واتای چی،واتای ئاشبەتاڵ!
بەڕێزم خە ڕەژئاوا قەندیل نەبو،کە پارتی لەڕێی ئەنەکەسەوە دژایەتی کردن،خەندەقی لەدا،خە پەکەکە نەبوو،کە باوکی مسعود بەهەمان ئەقیدەت و کلتوری جاشایەتی سەرکردەکانی باکوری شەهید کرد دکتەر شوان و ئەوانیتر،هەروەها لەڕژهەڵات سلەمان موعینی وئەوانیتر. بەڕێزم وردترو بەدیقەت تربن،دوژمن پەکەکە دەناسەت، بە ئەوە نایناسن،پەکەکەش نەبووە پارتی شەڕی بەکوردی هەرچوارپارچە فرەشتوە،لەحەدکاوە بە یەنەکە.
پەکەکە لەقەنیل نەبوو،کەپارتی بەهاوکاری تورکیا و ئەم زهنیەتە سەدان کادرو و پەشمەرگەی یەنەکەی شەهیدکرد.
بەڕێزی من تە بە ئەونابینیت کە پارتی هەمیشە بەهانەی داوەتە دوژمن تا بەنە ناو خاکی کوردستان لەپاسدارو عەسکەرەوە تا جەندرمە.
بەڕێزم بە چی تورک دەستی بەسەر ماڵی بارزانی دانەگرتووە،خە لەوە پەکەکە نییە، بە تورکیا پارتی ناچار نەکرد کەمەکوژی گەریلا بکات لە ناو هەولەر.
کەتە پەت وابەت بە بونی پەکەکە،تورکیا نایەوە ئەزمونەکە لەناوببات واتا تە بە ئەزمونیت،ئەمە نەخوەندەواری و تەنەگەیشتنە لە عمقی ستراتیژی تورکیا،لەمیساقی میللی و لە خەونی بنیاد نانەوەی شارستانیەتی ئیسلامی تورکی بەهاوکاری ئیخوان. بەڕێز ئەمە واتای نەناسینی هەزەک بەناوی ئاک پارتی.
بەڕێزم هونەرو مەسیقات،ئیمانت مزگەوتت،داگیرکراوە،قوتابخانەکانت مامەستاکانت داگیرکراون،ئەستا تە دەڕەی بەهانە مەدەنە تورک!
ئەم ئەقڵە ڕواڵەتیە چییە،ئەم بەچونە ڕواڵەتی و عەوامیە چییە،ئەوە پەویست ە سەرتا لەستراتیژی دوژمن تەبگەن!
بتەوە و نەتەوە ئیدی کوردەک هەیە لە پارادیگمای چاەدەران دەرچووە،ئەوەی لەچاەی چاەدەرانی دوژمن نەیەتە دەر لەوە

دەمرە،دوژمن ئاسمیلاسیۆنەکی بەدەنگ هەر ئەنجامدەدات،ئەوەی پەکەکە دەیکات هەنانە دەنگە،زەنگی ئاگادار کردنەوەیە،لەو چاڵە وەرنەدەر بادوژمن لەوەدا نەتان کوژێت،دوژمن دژی قەندیلە لەبەر پەکەکە نا ،ئەو کوردی ئازاد دەبینێت،لەبەر ئەوەی پشتیوانە بەیە دژی قەندیلە. تکایە وەرنە دەر لە چاڵی چاڵدەران .

مەحمود عەبدوڵڵا

خەونە مناڵانەکە ی عەلی باپیر!.. مەحمود عەبدوڵڵا

لەم ڕۆژانەدا "شەریف"ی عەلیباپیر ی زانای پینەکردنی خوافیات دەڵێت بەشانازیەوە باوکم خەونی بەخواوە بینیوە. سەرتا دەڵێم:خودا لەخەوندا خەتیر باوکت خەونی بینیوە ،نەک خوا.
خەون بەدیهێنانی ئارزویەکە، بەپێی تیرەکەی فرەید.هەندجار لەخەوندا ئاودەخەیتەوە،چونکە جەستەت تینویەتی،دەرون ئەو ئارزوە بەدی دەنێت تا خەوکەت تەک نەچێت،بەیە ئارزو خەونی لەدەکەوتەوە.. بەڵام خەون شانەی نمایشی دەرونە،هزرەکان لەخەوندا دەبن بەوەنە، بەیە مرەڤ واهەست دەکات خەون دەرکییە،ئەگینا لەواقیعدا خەون بریتییە لە و هزرو بیرەکانەی پەشتر لەدەروندا هەن،سەرچاوەی خەونەکان دەرونە نەک دەرکی. خەون زمانی وەنەیە ،تەرجومەی دەرونە لە شەوەی وەنەو ڕەمز. کەتە خەون بە خواوە دەبینی یان بەکچە دراوسە لەتەمەنی هەرزەکاری لەڕاستیدا هەکارەکەی ئەویە تە ئەو وەنەیەت داوەتە مەشکت .بەیە هیچ جیاوازی نییە لەنەوان خەوبینی هەرزەکارەک بەکچەکەوە و خەونی بینین بە خودا وە. دیارە پەش فرەید هەروا دەزانرا کە سەرچاوەی خەون دەرکییە. پەغەمبەریش وتویەتی خەون بەشەکە لەچل و شەش بەشی وەحی.
جا لەرەدە من ناڵێم عەلیباپیر ڕاست ناکات!باوادابنێین ڕاست دەکات،ئەوکات واتا خەونەکە مناڵانەیە چونکە فرەید دەڵێت:خەون لەسەر دوقاچ بەندە ،یەکیان جەخت دەکاتە سەر بنەمای واقیعە نوێیەکە.ئەویدیکەیان جەخت دەکاتە سەر ڕوداوەکی گرنگی مناڵی!خەون لەسەر ئەو ڕوداوە پەک دەت،ڕوداوەکی مناڵی وڕوداوەکی نزیک لە

خۆنەکە کە پەیوەندیان پێکەوە هەبێت. بەگومان زۆربەمان لەمناڵیدا حەزمانکردوە خوابببینین،لەوانەیە لەبیریشمان نەمابێت کە شتێکی وا هەبوبێت.جا بەگوێرەی بەچونەکانی فرۆید خۆبین هەوەدەدات ڕوداوەکەی ئێستا بەپێی نمونەی ڕابردوو بونیاد بنێتەوە.
لەم بابەتەوە فرۆید دەڵێت: ئارەزوو خۆن دەخاتەوە، بەبەردەوامی ڕوداوەکانی منداڵی سەرچاوەی خۆننمبەستی بەردەوامی خۆن دەگەڕێتەوە بەمناڵی، پێیم بەوە بردوە لەناوەڕۆکی خۆوندا بەش هەیە ئاماژە بەڕوداوەکی سەردەمی مناڵیدەکات..
بەیە لەڕەدا من دوو ئەگەر دادەنێم، یان م.علی دەرونی گەشەی نەکردوەو هەر لەجیهانە مناڵانەکەدا دەژیت، یان ڕاستگەنیە و دەیوەت خۆی گەورە نیشانبدات لەپشت خوداوە بوەستێت. ئەمەش نیشانەی بچوکیە،چونکە مرۆڤی گەورە ئازادانە دەتە پەش و خۆی لەپشت کەس ناشارێتەوە نیچە وای گوت.
بەهەر حاڵ لەکەتایدا دەڵێم مرۆڤ تا لایەنی ئەقڵانی گەشەبکات کەمتر خۆن دەبینێت، بە پێچەوانەشەوە ڕاستە. هەربۆیە مناڵ و خوافیەکان زیاتر خۆن دەبینن.
جگە لە خۆنگەلێک کە سەرچاوەکەیان زۆر خۆرییە، یان هەندە خۆن کە ئاماژەن بەبونی نەخۆشی یەکە لەئەندامەکانی جەستە،وەک زانایان باسی دەکەن. بەڵام پەویستە م. علی وەنەیەکی خودامان بە بکەشێت تا ئەمەش بیبینین.

مەحمود عەبدوڵڵا

ڕەژوی ئیسلامی و تەندروستی – درێژەکی گەورە.. و.مەحمود عەبدوڵڵا

پیاوانی دینی شوێنکەوتەکانیان دەخەنە وەهمی ئەوەی کەڕەژووی ئیسلامی ،هەمان ڕەژو"خۆبرسیکردن"ی تەندروستییە ،کە لەکەڵینەوە زانستیەکان پەشنیاری دەکەن،وە ئەوە دەشارنەوە لەشوێنکەوتوەکانیان کە ڕەژی ئیسلامی پەیوەندی هەیە بە خراپبونی تەندروستی

لەش،ژمارەیەک نەخۆشی، وەک نەخۆشیە میتابۆلیزمیەکان ،ونەخۆشیەکانی دە ،جۆتە، تەکچونی گورچیلە،تەنانەت نەخۆشیەکانی گەدە لەوکەمەگایانە زیاترن کەژوی ئیسلامی دەگرن، تا ئەو کەمەگایانەی کە ژووی شەوازی ئیسلامی ناگرن،بەجیاوازیەکی ترسناک "جیاوازیان ئاسمان و زەسمانە"

مەبەست لەژووگرتن وەک ئەوەی دانەری قورئان ویستویەتی:

دانەری قورئان ،دەستوری ژوو گرتنی دانا، وەک نەریتەکی کەهنوتی بە کەم وز یاد، دوای هەاتنی لەمەککەوە بەمەدینە و دوای ئەوەی لەگەی یەهودیەکان و سەلمانی فارسی بەژوگرتن ئاشنابو. زەردەشتیەکان مانگەک بەژودەبون،وەک نەریتەکی جادویی ،بەام پەیوەندی بەتەندروستییەوەنەبوو،هەندەی پەیوەندی بە شکەی بیرکردنەوەبو هەندە پەیوەندی بەخەلادان لەخواردن و خواردنەوە نەبوو. وە لەماوەی پازدەساە پەشتر"پەش کەچ"خودا نەیدەزانی کە ژوو بەتەندروستی باشە و دەبەتە هەی هەستکردن بە دەخی هەژاران،تا ئەوکاتەی محمد لە یەهودیەکانەوە فەربوو و ئەوجا زانی کە ژوو واجبە و بەتەندروستی باشەو دەبەتە هەی هەستکردن بە هەژاران!!! لەناکاو گەیشتە ئەو حەقیقەتە!!!" هەموو ئەو سورەتانەی باسی ژوویان تەدا مەدەنین!"
سورەتەکانی "مائدە، بقرە، نساء، توبە، مجادلە"

محمد کەسەتیتکی سایکەس بووە

کەسی سایکەس کاریگەردەبەت بە ژینگە ،وە هەندە بیرکە دزە دەکەنە سەریەوە ،لاشعوری وەریان دەگرەت.لەگەی هەلوەسەو سەرلەشەواوی و بینینی دیمەنەکانی دەورووبەر ،کاتەک محمد هاتە مەدینە و چاوی بەسەلمانی فارس و جوەکان کەوت، بیرکەی ژووگرتن هاتە سەریەوە. حیکمەتی تەندروستی ژوو لەمانگەکی دیاریکراودا چییە؟ وە حکمەتەکەی چ پەیوەندی بە بینینی مانگەوە هەیە؟وەبەچی دەبەت مانگ بەچاو ببیندرەت؟
بینینی مانگ و بەژوو بون بەی،بینینی مانگ و پارشەوکردن ،ئەومان بەدەردەخات کە دانەری دەستوری قورئان کەسەکی سایکەس داینناوە. چاودەریکردنی مانگ پەیوەندی بە نەریتی مانگپەرستییەوە هەیە.وە کاهینەکانی ئیسلام لەسەر ئەو جەرە پەرستنە ماونەوە بەشەویەکی ژەمزی،لە بابەتی ژودا،وەک دەبینین سەرەتاو کەتایی ژەمزان بە بینینی مانگ دیاری دەکرەت.
ئەو بابەتە، هیچ پەیوەندی بەزانستەوەنیە، وەبەهیچ شتەکەوە،جگەلە

مانۆی کاریگەری وەسەنی"وثنیە"لەسەر عەقڵی شاراوە-نەست-ی دانەری قورئان.کە درکی بە ھەندکان نەکردووە بەھۆی ئەوەی کە شخسیەتکی زەھانی"ذهان-ی بووە. لەگەڵ یاساو دەستورکانی مەسیحی ویەھودی و وەسەنی"الوثنیە" و "الحنفیە" تەکەڵەی کردون، بە گوڕەی ئەوەی پەششتر بیستویەتی لە بحیری و وورقە و خەکیتر. بەیە ئەم بابەتە ھیچ حیکمەتکی لەژیکی و ئەقڵانی تەدانیە.
ھیچ حیکمەتکی ئەقڵانی نابیندرە،لەژوی ئیسلامیدا.وە سودی تەندروستی نییە، بەکو زیانکی زەری ھەیە..ئاونەخواردنەوە بەماویەکی زەر زیانی زەری ھەیە و یارمەتی بەردی گورچیلەدەدات،ئەگەر ئامارەک وەربگری لەو وەاتانە ی ژودەگرن ،لەگەڵ وەاتانی تر،بەنمونە سعودیەو ئەران لەگەڵ ژاپۆن و ئایسلەند جیاوازیەکەت بەونی بەدەردەکەوەت… وە بەگشتی پەسەی دیاریکردنی سەرتای دەورەی مانگ بە شەوازە ئیسلامیەکە ھەیە،وە ئەستەم متابق بەت لەگەڵ دەرکەوتنی مانگی نوە.

سەرچاوە:(Quran debate)

و.مەحمود عەبدوڵا

زیانەکانی ژوو لەڕوانگەی زانستی پزیشکییەوە/3.. و لە فارسیەوە: مەحمود عەبدوڵا

بەشی سیەم

وانگەی پ.د.ویلیام جارڤیس-William T. Jarvis , Ph.D

ژوو دەستھەڵگرتنە لەخواردن وخواردنەوە ، بەشەویکی ئارەوومەندانە،یان تەنھا دەستھەڵگرتن لەخواردن بەماویکی دیاریکراو .
ژوو پەشینەیکی مەژوویی دورو درەژی ھەیە ، بەھەکاری جیاوازی مەزھەبی و سیاسی ئەنجام دەدرە.ھەندە لەپزیشکانی مەزھەبی بە

پاساودانی و داتاشینی سودی زانستی دەبێن ڕژوو بۆ پاکسازی و دەرمانی هەردەردێک بەسودە! لەوانە دەتوانین ئاماژە بە هربرت شلتـــــون- بکەین ، نوســـــەری fit for life -کە لە ســـــاڵی ١٩٨١ بڵاوکرایەوە، پەبو لە زانیاری هەڵەی زانستی.

بە پەچەوانەی پەوپاگەندەی لایەنگرانی ڕژووگرتن،ڕژوو لەش پاکسازی ناکـــات و نـــاشبەتە هەی حەســـانەوەی جگەر، بەڵـــام دەبەتە هەی کەڵەکەبـــونی ژەهـــر لەناوجەســـتە و نەخەشیەکـــانی جگەر. .چـــونکە فشارخستنە سەر گورچیلەکان دەبەتە هەی کەڵەکەبونی یوریا(urea).

ڕژوو دەتوانێت بەسەلامەتی مەترسیداربێت، بەتایبەت کاتێک بەهەکاری سیاســی و مەزهەبــی بەبە ســەرنجدان بە بــابەتی زانســتی وپزیشکــی دەگیرێت. بەنمـــونە لە ڕژیمـــی ڕژوگرتنـــی شلتـــون – (وەک لەپەشەوە ئاماژەمان پێدا پە لەهەڵەی زانستییەِ). شەوو ماوەی ڕژوو گرتن بەتاکەکان بەپەی تەمەن وهەلو مەرجی جیاوازی جەستە دەگۆڕێت، بەڵام ڕژووی مەزهەبی و سیاسیی ئەم بابەتە لەبەرچاوناگرێت.

لایەنگرانی ڕژوو ،دەڵێن بەهەی ڕژووەوە لەش لەماددە ژەهراویەکان ڕزگاردەبێت، بەڵام دەبێت بزانیت لەبەرامبەردا معرضی بە هپاتیت "هەوکردنی جگەر" ، نەخەشیەکانی خوێن، کەشەکانی کورچیلە، نەخەشی دە،هەوکردنی جومگەکان و نەخەشی اعصاب و دەرونیەکان ، تەنانەت سەرەتان -پەیوەست بە هەلومەرجی ویراسی یان خاڵی لاوازی پەکهاتەی لەش.

گەڕانکاری کیمیایی لەخوەندا بە درەژایی ماوەی ڕژوو گرتن دەتوانێت کاریگەری مەترسیداری هەبێت لەسەر جەستە. بەنمونە ژەهراوی بونی استامینوفنی کە هاواکات لەگەڵ هەندە دەرماندا ەودەدات.

تەکچونی هاوسەنگی گەرمی لەش،تینوەتی زەر، کەمی نوقسانی مادەخەراکیەکان کەلەش پەویستی پێن ، بەشەکن لە زیانەکانی ڕژوو.دروستبونی حاڵەتی عەصەبی سەرئەشە وبە خەوی و هەستکردن بەماندوبونی زەر لە دەرەنجامەکانی ڕژون .کاتێک لەش ەوبەوی کەمبونەوەی وزە دەبەتەو،دوای پرسەیەک بەناوی کاتابەلیزم دەست دەکات بە پوکاندنەوەو ی شان-ەکان و و پەکهاتەکانیتری پەڵەتینی و گەینیان بە وزە، ئەمە جەرەک لەخەخەریە لەحاڵەتی ڕژووگرتندا.کە لەگەڵ بەرهەم هەنانی یوریاو امونیاک دەبەتە هەی زیادبونی اسیدیتەی خوێن.ئەنجامی اسیدیتەی خوێن ،لاوازی،مانووبونی زەر،خەماژەیی وخەمەکی،کەمبونی مەیلی جنیسی،وداهەزان و هتد…

سەرەڕای ئەوەی دەبەتە هەی ژەهراوی بونی خوێن بە ترشەکان لەهەمانکاتدا دەبەتە هەی ڕەگرتن ی ئەومادانە لەلەشدا بچنەدەرەوە!ڕژو هەکاری خەرالەدەستدانی ئاو وپەتاسیەم

سەدیەمە،کەم بونی ئاو لەلەشدا دەبەتەهەی کەمبونی حەجمی خوێن لەنەتیجە کەمبونەوەی فشاری خوێن ،کە بە سەرگۆژە هەستکردن بە بە تاقەتی و بورانەوە کەتایی دەت.کەمبونەوەی زەری پەتاسیەم دەبەتە هەی نا□□کی لەدانی دە،هەندەجار دەبەتە هەی مردنیش.کەسانەک کە□□ژوو دەگەرن لەوانەیە دوچاری کەمخوەنی،کەمی بەرگری لەش،زیانگەیشتن بە گورچیلە و جگەر ببن. هەروەها زیانگەیشتن بە معدە و □یخ□□ و تەکچونی میتابەلیزم لەوانەیە تاچەند مانگ بەردەوام بەت.

□□ژوو بەتایبەت بەمندەان مەترسیدارە، لەدەستدانی ئاوی زەری لەش دەبەتە هەی کەمبونەوەی ئاستی ئاگایی و قەبزی ، وبەردی گورچیلە.

کاریگەری جەستەیی □□ژوو:

جگە لەمەشک کە زیارتر لەهەرئەندامەک پەویستی بە گلوکۆزە و کەمبونی دەبەتە هەی زیان پەگەیشتنی،دابەزینی شەکری خوێن لەنەتیجەی □□ژودا دەبەتەهەی ئەوەی جەستە بە دابینکردنی کالوری پەویست دەستبکات بە کاتابولیزم کە بریتیە لە تەکچونی شانە و پرەتینەکانیتر و گە□□ینیان بە وزە،ئەمە جەرەک لەخەخەریە لەحا□□تی □□ژووگرتندا.کە لەگە□□ بەرهەم هەنانی یوریاو امونیاک دەبەتە هەی زیادبونی اسیدیتەی خوێن.ئەنجامی اسیدیتەی خوێن ،لاوازی،مانووبونی زەر،خەماژەیی وخەمەکی،کەمبونی مەیلی جنیسی،وداهەزان و هتد…

دەرونزانی □□ژوو:

□□ژوی مەزهەبی پەیوەندیەکی زەری بە خەئازاردانەوە هەیە،چلەکەش-ان باو□□یان،وایە گەورەترین گەشو چەژی □□حی لەخەئازاردانداید،ئەم بابەتە بە زەرورەت پەیوەندیەکی بنە□□تی بە متمانە بەخەنەبونە،ئەوانە چەژ لە زەجرو نەخەشی دەبینن،تاکی توند بەز هەب و چلەکەش ،کاتەک □وداوەکی خەش وباش دەتەپەشوە هەستەکی خراپیان هەیە چونکە خەیان بەلایق نازانن و هەست بەبە ئەرزشی دەکەن.

یەکەک لەو کەسانە د□□ت:وەختەک نەخەش و نا□□حاتم بیردەکەمەوە.لەکاتی شادیدا تەنها غەفە□□ت هەیە،بەیەمن شادیم ناوە،من تەنها دەردو ئازارم دەوە.

لەکەتایدا هەشداریدەدەم کە لە□□ژو خەبپارەزن،بەتایبەت کە □□ژوەکەتان ئاوخواردنەوەی تەدا نەبەت،لەشەش سەعات زیاتر درەژەی پە مەدەن،یان چاو□□وانی ئاکامەکانی بە لەسەر تەندروستیت

سەرچاوە – گرانوم
وەرگێڕانی لە فارسیەوە
.م.حمود عەبدوڵا

ئەمەش لینکی ئینگلیزیەکە

لینکی ئینگلیزی : https://quackwatch.org/ncahf/articles/e-i/fasting/

زیانەکانی ڕووگرتن لە وانگەی زانستی پزیشکییەوە- بەشی دووەم- و.م.حمود عەبدوڵا

کەمبونی ئاو وشک"هەدمە"

کەمخواردنەوەی ئاو:

دەزانین کە بەشی زۆری لەشی مرۆڤ لەئاو پێکهاتووە.ئاوی پاک و خاوێن هەکاری چالاکیە کیمیاییەکانی جەستەیە.گواستنەوەی ماددەکان بە خانەکان و هەروەها بە پێچەوانەوەش لە ڕێگەی ئاوەوە شوودەگرێت. ئەستا دەپرسم ئەگەر کەسێک لەناونیشانی پزیشکی سوئیستیفادەدەکات ، بە چ لۆژیک و چ ئاگاییەکی پێشینە بانگەشەی ئووەدەکات کەڕۆژوی یەک مانگە بە تەسفیەی جەستە سود بەخشە؟
لەشی مرۆڤ ڕۆژانە پێویستی بەدوو لیترونیو ئاو هەیە،هەبەتە ئەو ڕێژەیە بەبە لەبەرچاوگرتنی "تا"و ئەندازەی ئارەق کردنەوە،لەبەرچاوگیراوە.
بەداخەوە!لەشی ئادەمیزاد بە شێوەیەک نییە کە ئەم ڕێژەیەی ئاو بەیەکجار بخواتەوەو بە تەواوی ڕۆژەکە زەخیرەی بکات"مرۆڤ حوشترنییە"
دوو ئەندامی بچوک و پەبایەخ هەیە بەناوی گورچیلە،کە جگە لە دەفعی هەندە ژەهری جەستە،ڕۆژەی ئاوی لەشیش ڕەکدەخەن.ئەو تەنزیماتە هەروەک ئەوەی لەبارەی میتابەلیزمەوە وتم، پشت بە سیستەمێکی

دەقیقی " دەماری غددی – نیوروهورمۆنال دەبەستێت. ئێستا بۆنە بەرچاوی خێت تاکێک لە ناوەڕاستی هاویندا ،ئینجا لە ناوچەیەکی گەرمیش خە لە ئاوخواردنەوەلابدات. جیا لە پارشو و بەربانگ، تینووتیە دورودرێژکانیتر سیستەمی نوروهورمۆنال بەحاڵەتی سەرلەشوان دەگەیەنن ،سادەترین حاڵەت ئەوەیە کە گورچیلە ڕێژەیەکی کەمتری ئاو دەپاڵێون، بەڵام گورچیلە تاسنورێکی دیاریکراو دەتوانن قەرەبوی ئاوی لەدەستچوی لەش بکەنوە.

پاش ئەوە چی ڕودەدات؟

ڕێژەی ئاو لەدەمارەکاندا کەم دەبە ،دەبەتە هەی حاڵەتێک بەناوی" شۆکی هیپوولمی"یان کەمبونی حەجمی خوێن"hypovolemia" ئەگەر چارەسەرنەکرێت دەبەتە هەی مەترسی بە جەستە،لەکەتایدا دەبەتە هەی مردن.مەسەلەن ئەوانەی کە بەهەی ڤایرەس دەمرن بەهەی کەمبونەوەی ئاو و شە کەویە .

ئێستا با چاوێک بخشێنین بەکارەساتەکانی ئاو نەخواردنەوە

١-گورچیلەیەک بە کارکردنی سنوردار

هاوشەوەی ئەوەی سەبارەت بە ئەنسەلین گوتم"لەبەشی یەکەمدا" لەرەشدا هەر ڕاستە.هەکاری جیاواز هەن دەبنەهەی ئەوەی کە هەندە کەس گورچیلەیان هەستیاربێت.ئەو کەسانە لەدەخی ئاسایدا هیچ گرفتی پاڵاوتنی خوێنیان نییە ،بەڵام سیستەمی ڕێکخستنی گورچیلەیی ئەوکەسانە توانای بەرگەگرتنی هەبەزو دابەزی زۆریان نییە، لە کاتی ڕوبەڕوبونەوەی ئەو حاڵەتانە مومکینە گورچیلەیان ڕابوەستێت. پەویستە ئەوەش بەڵێم ناتواندرێت میزی بیستوچوار کاتژمێری ملیارەک موسڵمان بنەری بەتاقیگە ئاخە گورچیلەی مولتی کیستیک-یان هەیە یان نا"مولتی کیستیک نەخۆشیەکی زگماکییە و لەئەنجامی گۆشەی ناسروشتی جینەکان دروستبێت"

٢نارسایی کلیە، یان نارسایی حاد کلیە ((acute tubular necrosi ATN"، نەخۆشیەکە بەچەند شەویەک وەک نەگەیشتنی خوێنی تەواو بەگورچیلەکان، بەرد و هتد،کاتێک مرۆڤ بەهەرهەکارەک شلە یان ئاوی لەش لەدەستبدات ،دوچاری شۆک دەبێت،ئەگەر بەخێرایی چارەسەرنەکرێت ئەوخانانەی کە لە جەگەلە باریکەکان ناوگورچیلە میز کەدەکەنەوە دەمرن،ئەو خانە مردوانە دەژێنە ناو ئەو بەریچکە باریکانە و دەبەتە هەی گیرانیان.ئەگەر ئاو نەگاتە ئەو ڕەوانە گورچیلە لەدەست ئەدەیت.

سەرچاوە سایت گرانوم

و.مەحمود عەبدوڵا

زیانەکانی ژوو لەوانگەی زانستی پزیشکییەوە/1..
وەرگێرانی مەحمود عەبدوڵا

بەشی یەکەم

زیانگەیاندن بەمەشک و شەکرە

کاتێک جەستە برسی دەبێت،سەرەتا جەستەدەست دەبات بە پلی ساکاریدەک "Polysaccharides" ، بەناوی گلیکوژن "گلوکۆز"و بەکاریدێنێت، کە لە جگەرداهەیە، بەڵام ژەژی گلیکوژن ئەوەندە نییە، کە وەامی برسێتی چەن سەعاتی بداتەوە.
پاشان جەستەی مرۆڤ چەوری کەبووەوە بەکاردێنێت ،ئەو چەوریە کەکراوەیەش دەگۆڕێت بەجەرەک لە "ceton"بەنی ناخۆشی دەمی ژەژوگر ئەو "ceton"یە.
زەربەی خانەکان وەک ماددەی خەراکی ئەو "ceton"بەکاردێنن، جگە لەمەشک !
مەشک تەنها.. گلوکز.. بەکار دەهێنێت بە بەدەستهێنانی وزە زەر کات اسلامگەراکان باسی مردنی خانەکانی مەشک دەکەن ،لە ئەنجامی خواردنەوە کحولیەکان ،بەڵام ئایا تا ئێستا لەکەینەوەیان کردووە لەو خانانەی کە لەماوەی مانگێکی ژەمزاندا مەشکی مسلمانان لەدەستی دەدات!!

دەستگای هەزمکردن چەندین هەرمەنی تایبەتی هەیە، کە بەشێوەی سیستەمێکی ئاڵوزو ورد کاردەکات،کاتێک جەستە برسی دەبێت فەرمانی پەویست دەنێرێت،کە هەموو خانەکانی لەش ماددەی خەراکی کەمتر سەرف بکەن، بەم شێوەیە گواستنەوەی ماددەی خەراکی بەخانەکان کەم دەبێتەوە.
واتا میتابۆلیزم خاودەبێتەوە.ئێستا بەنە بەرچاو کە معدەی کەسێک بە خواردنی لەپارشودا تا قوقواگە پەبەت،دەستوری هەرمەنەکان لەسەر میتابۆلیزم چ دەبێت؟پاشان شانزە سەعات ئەو جەستە بەدبەختە برسی بێت،و جارەکیتر لە کاتی بەربانگ تا سورەنچک

پەبکرەت.لەئاستیدا هەمەنەکان بەحاڵەتەکی وەک دەوانەیی دەگەن،لەکەتایدا دوای چەند ڕۆژ میتابۆلیزم فەلەج دەبەت.لە پزیشکیدا باشترین نەوعی خۆراک خواردن، کەم خۆری دایمخۆر،یان "خواردنی کەم و لەماوەی کەمدا"یە،هەرکەس پەچەوانەی ئەمە بڵەت،یان ئاگای لە میتابۆلیزم نییە،یان ئەنگەزەی دیکەی هەیە.
تەسفیەی خوێن و پاکسازی بەدەن و هتد..قسەگەلێکی نادروستن کە پایەی زانستیان نییە،لەلایەن پزیشکانی نابەرپرسیاردەگوترەت کە" حەقیقەت بە مەصلەحەت دەفرۆشن". لەپەراوێزی ئەوەدا ،ئەمە پەویستمان بە هندە ماددەیە بە کارکردنی دروستی بەدەن، بەنمونە ترش چۆریەکان ،هەندە کۆلیسترۆڵ ،ترش ئەمینیەکان،وڤیتامینەکان ،ومینرالەکان کە وەک کاتالیزەر" کاتالیزور"؛ ماددەیەك کە خۆرایی کاردانەوە شیمیاییەکان دەباتە سەرە و خۆی دوای ئەو پڕۆسەیە بە نەگۆڕی دەمێنەتەوە" بە دواهاتی میتابۆلیزم بەکاردێن.
لەبەرئەوەیە کە مرۆڤ پەویستی بەخواردنی جۆراو جۆرە،تابتوانێت ئەوماددانەی کە جگەر توانای ئامادەکردنی نیە،ئامادەبکات.ئەستا چاوەک لە لیستی پارشوو وبەربانگی میللەت بکە، گەرچی هەندەک لوتف دەکەن و حەزیان لەپارشو نیە !

نەتیجە:
بونەوەری باکرد و و هەڵاوساو،جەستەی وەک لەکە بەشکە و زەعیف.
برینی معیدەو دوازدەگرە(اثنی العشر):
باسی هەمەنەکانمکرد،یەکەک لەکارەکانی بەشە لەو هەمەنانە ،ئەکخستنی میزانی تەڕشوح و ی ترشی معدەیە،هەروەها کردنەوەو داخستنی دەریچەی دەرچونی معیدەیە.ئەگەر ئەوهەمەنانەمان دەوانەکرد، چی ڕودەدات؟میزانی تەڕشوحی معیدە لەکەنتەڕە دەردەچێت پەردەی لینجی ی دوازدەگرە هەستیاردەبێت دەروازەی دەرچونی معدە پەکهاتەی اسیدی دەڕژێتە ناو دوازدەگرە.
نەتیجە:هەفتەی یەکەم ی ئەمزان ڕشانەوە ئەژیەکی کەمە، بەڵام هەفتەکانی دواتر استفراغی خۆرای خوێنی دیوارە سپیەکانی اورژانس ڕەنگین دەکات.
ئایا کەس لە ئاماری دەقیقی ئەوەی کەیوەتەوە؟
نەخێر.ئەمە دەبینین بە اندازەی هەر قەترەیەک لەو استفراغانە خوێن دەخەین.

سەرەتای شکرە"دایابت"
یەکەک لە هەمەنەکان،کە ستونی فەقەراتی تەنزیمی میتابۆلیزمە ،ئەنسۆلینە. ئەنسۆین میزانی قەندی خوێن ئەک دەکخات. ئەگەر ئەژەی

شکر لەخوەندا زیادبەت ئەنسەلین دەژێتە ناوخوێن میزانی بەکارهێنانی شکر لەلایەن،خانەکانەوە زیاد دەکات.لەلایەکیتر بە جگەر فەرمان دەکات کە شکر وەربگرێت و بیگۆڕێت بەچەوری. بەپێچەوانە ی ئەمە ڕودەدات لەکاتی برسیەتی ،ئەستا کە سی ڕۆژ یەک لەدوای یەک بەماوەی چەندین سەعات معیدە پەبەت و پاشان برسی بکرەت،چ بەڵایەک بەسەر تەنزیمی ئەنسەلیندا دەت؟
هەندەک کەس پەنکریاسیان لە دروستکردن ئەنسەلین تەنبەڵن" بەهەکاری جینەتیکی بە یان شتەکیتر.
تا ئەستا بەشێوەی نەخۆش ،میزانی ئەنسەلینی بەدەن دابیندەکەن. بەڵام لەو هەورازو نشێوە لەناکاوەی ڕەمەزاندا نابوت دەبن.ئایا کەس دەزانێت یەک ڕەمەزان چەند نەخۆشی شکرە پەشکۆشی کەمەگەدەکات؟ئایا ئاکامەکانی شکرە دەزانیت؟ کوڕی،لەدەستدانی گورچیلەکان،هەندە جار بەینەوەی ئەندامەکانی لەش و هتد..ئایا دەزانیت خەرجی یەک نەخۆشی شکرە چەندە؟خەبرسی کردنی موسەمانان بە وشەوازە هەکارە بەشکرە.

بەردی کیسەی زراو ؟-صفرا:

صفرا ماددەیەکە کە بە هەزمکردنی خەراک لەلایەن جگەر بەرهەم دەت،لەکیسەیەکدا بەهەماناو زەخیرە دەکرەت.کاتێک خەراکی چەور بەسەریەکەوە دەخەین،دەستور دەدرەت بە کیسەی زراو،کە صفرا بەژێتە ناو دوازدەگرە.هەبەت زەربەی کات صفرا لەناو کیسەکەدا دەمێنەتەوە و تەسفیەی بەردی وردو گەورەدەکات،ئەستا بەنەبەرچاوی خەت کە بەربانگ ڕەژووان دوای ماوەی چەند سەعاتێک برسیەتی خواردنی چەورو شیرین بخوات،ئەوبەردانەی ناوکیسەی زراو دەن وچونکە لە ئەستورایی کانەکانی زراو گورەترن لەناوەڕاستدا گیردەخەن،سەرەنجام دەبەتە هەی پەیودابونی بەردی زراوو پەویستی بەنەشتەرگەری دەبەت.تەنها بەتاقیکردنەوە بە سەیرەکیی لیستی نەشتەرگەری گشتی بکە لەکەتایی ڕەمەزاندا.بەردی زراو یەکەک لەخراپترین نەخۆشیەکانی جیهانە.مەترسیدارترین کە ڕەژو هەکارە بە ی.

ئیلتیهابی پەنکریاس

لەش بە هەزمی پەتینەکان لە کەمەڵەک ئەنزیمی بەهەز سودوەردەگرەت،ئەوئەنزیمانە بەشێوەیەکن کە لەدەرەوەیدوازدەگرە بە کاریگەرین بەڵام کاتێک لەگەڵ صفرا تێکەڵ دەبن، صفرا وەک باروت کاردەکات هەزیان پەدەبەخشەت.بەگشتی جەگەکانی ئەنزیممەکانی پەنکریاس ،لەگەڵ صفرا لەک جودان،بەڵام کاتێک لە دوازدەگرە نزیک

دەبنەوە پەکەوە پەیوەند دەبن. ئەو کاناڵانەی گواستنەوەی ئەزیمەکان یەکجار بچوکن. ئەستا بەنە بەرچاوی خۆت ئەگەر پەردەی دوازدەگرە ئیلتهاب بکات، یان بەردەک لەکیسەی زراوەوەبەت و لەو دویانە گیربەبەت، ئەوکاتە بەدەن دەستدەکات بەهەزمکردنی خۆی! سەرەای پەشکەوتنی پزیشکیش بەهام مردن بەهەی ئەم نەخۆشیەوە ەژیەکی زەرە. ئایا کەسەک جورئەتی هەیە ، ئاماری ئەونەخۆشیەمان پە بەت لەمانگی ەمەزاندا؟ هەکاری ئەو نەخۆشیە ەژوو خواردنەوەی کحولی زەرە .

سەرچاوە سایتی- گرانوم

وەرگەانی مەحمود عەبدوەا

تاجی کەیلایەتی.. مەحمود عەبدوەا

ئەوانەی دەەن ئافرەتی سفور بە ەوشتە" ئەوانەن هەردوبەشی مەشکیان لەتورەکەی گونیاندا "
یەکگرتوی ئیسلامی جارەکیتر لەژەرناوی تاجی زەین ڤیستیڤاەکی بە کچانی باپاپش ەکخست. هەبەت ئەو کچانە لەتەمەنکی کەمەو مەشکیان دەشردرەتەو و ئامادە دەکرەن بە ئەم جەرە ڤیستیڤاەانە. کەمەگای ئەمە بەخوەندەوارو نەخوەندەوارەو کەی ئەخلاق لەناوگەدا دەبینەتەو، هەربەیە هەندە خوەندەوارکانیشمان دەکەونە ئەو هەیەو کە یەکگرتو گەنجی بەەوشت پەروەردەکات، نەک خائین. دەبەت ئەوگەنجە ەوشتی لەکوەبەت کە حەزدەکات عەفرین داگیربکرەت! کەشکە ئەویە ئەمە خراپ لە ئەخلاق حاەین. دەبەت ئەو چ اخلاقەک بەت کە ەوایەتی بەداگیرکاری ئاکەپە بدەیت؟
لەوی کەمەایەتیەو گرفتەک نییە با وادابنەین ئەمانە بەەوشتن، بەام ئەگەر پەمان وابەت ئەخلاق تەنها لەناوگەدایە. ئەمە هەمومان دەزانین لە هەرەمی کوردستان هەرشەکی گەورە لەسەر ناسنامەی ژن هەیە، بانگخوازەکان ، مەلاکان شەوو ەژ فەکەسیان لەسەر ژن و جەستەی ژنە ، ئەوجەستەی کە گوایە هەندە پیاو دەباتە دەزەخ و

هېندې دېباتې جګړېنېنم. ئېمې ناتوانین بې بېګګې لېژیکی ئېو وېهمې لېمېشکی ئېوکېسانې فېبدېین ، بېام ئاخې ئېمې یې ککګرتو ناویناوې تاج تاجی کې یلایې تیې یان تاجی زېیېن. یې ککګرتو حیزبې کی ئایدیې لېژیې، مې نهېجیان ئیخوانې و کار لېسېر ګېینی بیرکردنې وې تاکیکورد دې کې ن و هې وې دې دې ن پې یې وېستی بکې ن ، بې ئومې تی ئیسلامې وې، واتا تې عریبی و تې تریکی زیهنی دې کې ن ،دېېم تې تریک چونکې ئې و مې دې لې ی باپې شی مې دې لی ئیسلامی تورکیې کې ئاکې پې ابې رایې تی دې کات.

لې تېېوانینی نې رسالارانې ی ئاکې پې دا ژن کاپې وې ک خانو ،چوکلې ت و هې رشتې کیتې ر .یې کې لې بې ر پرسانی ئاکې پې دېېې ت "ژنی سفور وې ک خانویې یان بې کرې یې یان بې ئیجارې! ئې مې ستې مې کی ئایدیې لې جییې لې ژن دې کرې ت، هې میشې هې وې دې درې ت وې ک بونې کی ناېېسې ن بې مې نې تې وې و خاوانی دونیابینی و بیرکردنې وې ی خې ی نې بې ت. ئې م ئایدیې لې ژیایې کې خې زان بې بې نې مادې گرې ت و هې وې دې دات لېېګې ی خې زانې وې سې رلې بې ری کې مېېګې بګېېې ت و بینای بکاتې وې و یې ککېېنگی بکات تا لې و ېېګې یې وې دونیا بګېېنې وې بې سې ردې می سوې تانې کان و سیستې می خې لافې ت دابې مې زرې ننې وې ،واتا ستراتیژی اخوان ئې وې یې کې کې مېېګاکان یې کېېنگ بکات بې دامې زراندنې وې ی خې لافې ت.بېېام بې کورد بارودې خې کې جیاوازې ،و لقې کوردیې کې ی ئیخوان ېېې ی جاشی فیکری دې بینې ت و هې وې دې دات سیماو ېوخسار و کولتوری کوردی بګېېې ت. ئې م ئیدیې لې جیایې ژنی باپې ش وې ک نمونې پې شانی کې مېېګا دې دات و لې م ېېیې وې کولتوری کوردی دې ګېېې ت.ژنانې ک پې روې ردې دې کې ن کې جل و بې رگی ئایدیې لې جی اخوان دې پې شن ،ئې مکارې ش لې ژې رناوی ئاینې وې دې کرې ت هې ربې یې بې ئاسانی بې یان دې کرې ت.

ئې م ئایدیې لې جیایې دې و و درې زنانې یې بې دوشې وې کار لې سې ر ژن دې کات ،لې لایې ک ئې وژنانې هېېې دې دات بې وې ی کې ئې وان ژنی پاک و بېېې وشتېېې ن ،لې لایې کیتېېې ر وادې کاتې ژنانې ک کې لې دې رې وې ی ئې و ئایدیې لې ژیایې ن بې رې و ئې م نمونې یې بېېې ن.لې لایې ک غرورې کی ئایدیې لې جی بې وژنانې دې بې خشې ت،لې لایې ک فشار لې وانې دې کات کې سفورن .دواجار ئې وې ش لې زیهنیې تی پیاواندا دې چې سپې نن،کې ژن باپې ش نې بې ت وې ک چوکلې ت وایې و مې شو مې ګې زی لې نیشتوې! بېېام ژن بې هې ی فشاری خې زان و کې مېېګاو نې بونی پې روې ردې یې کی هاوچې رخ ناتوانې ت ببې تې بونې کی ېېسې ن،لې م بې کې یلې وکاپې اکردنې دا خې ی بې شداریدې کات .وې یې ککګرتو جیالې وې ی هې ژاری خېېک دې قې زې تې وې و لېېګې ی دې زګا بې ناوخې رخوازیې کانې وې دزې دې کې نې ناو ئې وخې زانانې وې دې یانکې نې لایې نګرو ئې ندامی خې یان. پاشان یې ککګرتو کې بې تې جاشی فیکری ئاکې پې و ئیخوان لېېګې ی خولی زمان و جې رې ها شې وازیتر لې قې ناغی

سەرتایی و ئو مناڵان لەسەر ئو مەدەلە پەروەردەدەکەن،لەژەرناوی ڕەوشت ئەقیان لە دەسنن و وادەکەن مرۆڤ سەرنجی تەنها لەسەر جەستە بەت بەتایبەت ناوگەڵ .

لە مەنهەج و دونیا بینی ئاکەپەدا شوەنی ژن ماڵوەیە و بەڵام دەبەت وردە وردە کاری بەبکرەت،ئەمە دونیا کراوەیە و دەبەت بەشەنەیی و لەڕگەی پەروەردەو زیهنیەتی کەمەگا بگەڕەت و ئامادە بکرەت بە سیستەمی خەلافەت،ئەمە ناکرەت هەزەک بەت ڕاستەوخە بە شوەنی ژن ماڵوەیە،بەیە ئو توانایەی ژ ن هەیەتی کەکی لەوەردەگرن ،بەتایبەت لەسەرەتاوە تا دەگەنە دەسەڵات لە هەڵبژاردندا پەویستیان بەدەنگی ژنە،چونکە دەنگی ژن و پیاو یەکسانە لە سندوقی دەنگدان،بەڵام لەسنوقی سەری اخواندا چوار ژن یەکسانە بەپیاوەک!دوژنی کەم ئەقە یەکسانن بە پیاوەک بە شایەتی دان!ئاکە پە لەتورکیا کاری زەری لەسەر بنیادنانەوەی خەزانکردوە،ئو انەی تازە هاوسەرگیری دەکەن نامیلکەیەکیان دەدرەتە کە پەروەردەی ئایدیەلەجیە تا ئوخەزانانە لەسەر شەوازەک کە ئاکەپە دەیەوەت منداڵ پەروەردەبکەن،بەنمونە لەو نامیلکەیەدا هاتوە کچ دەتوانەت لەنەساەیدا شوبکات! یەکگرتو لەسەر ئەم مەدەلەی ئاکەپە دەڕوات دەیەوەت سەرلەبەری کەمەگا بکاتە ئیخوانی و لەڕەی پەروەردە وە، بەڵام بەئەمە دەبەت یەکەم توخمی خەزان ئامادەبکەن.ژنەکی ئایدیەلەجی پەروەردەدەکەن کە لەسەر هەمان مەدەل منداڵ بخەنەو،منداڵی باپەش! بەرلەوەی بچەتە قوتابخانە ئایدیەلەژیایەکی سیاسی بەسەر ئو مناڵە دەسە پەندرەت .

دیارە لەوسەردەمدا بەئاسانی ناتوانن کەمەگا بخەنەو ژەر ڕەحمەتی خوافە، بەڵام بەشەکی بەرچاوی کەمەگا دەگەڕەن،دونیابینی ئیخوانی دەسپەنن، بەڵام لەڕاستیدا ئە م نمونەیە تەنها خزمەت بە ئیسلامی تورکی و اخوانیزمی جیهانی دەکات.لەئەستادا ئەم ئایدیەلەژیا ئیخوانیەی یەکگرتو ڕەڕەکی خراپ دەبینەت،چ وەک نەتەوە کە تاکی اخوانی لایەنگری سیاسەتی ئاکەپەیە!چ وەک زهنیەت و دونیابینی ڕەڕەکی مەترسیدار دەبینن و دژی ئەقە و ئەقانیەت ،لەڕەوی دونیابینیەوە کەمەگا بەرەو دواوە دەبەن ،کە لەداهاتوشدا دەبنە ڕەگر لەبەردەم گەشەی هەزری و پەشکەوتن.بەیە ئەمە نابەت چاومان هەر ڕوکەش ببینەت،چاومان لەسەر تاجەکە بەت،بەڵکو دەبەت ئەوەی لەژەر تاجەکدایە بیبینین،ژنەک بەعەینەکی اخوان دەڕوانەتە دونیا.بە ئەقەی ئاکەپە سەیری ژنی ئازاد دەکات. زەر جار ئایدیەلەژیاکان هەزی خەیان لەهەڵدان وەردەگرن،کاتەک ئو نمونەیە بەرز دەکرەتەو،ئیتر ژنی ناهەشیار دەکەوەتە ئو وەهمەی ئو ڕەز لەگیراوە،نازانەت اخوان ئوکایە ،ئوژنە نمایش دەکات.

ناسنامەی مرۆڤ هزرو بیرکردنەوەیەتی نەک جلوبەرگ، ئەقڵ نەک جەستە. ئەو جەرژنانە دەبەت ئەوەبزانن کە لە چاوی ئیخواندا هەر حیسابی جەستەیان بەدەکرەت،جەستەیەک کە پیاو خاوەنیەتی نەک ژن خەی. بابەت ەوتی و پەشتەیی جەستە نییە، بەڵکو ئەو ستەیە لەژەر تاجەکەویە، ئایدیەلەژیای اخوان .مرۆڤ لە پەشین و خواردن و ئازادە، بەڵام ئەوە ئازادیی نییە ستەمکی ئایدیەلەجییە. ژنی ئازاد ئەویە لەدەرەوەی دونیابینی نەرسالاری ناسنامەی خەی ببینەت، ببەتەوە بونکە ڕەسەن.وەک خەی وەک مرۆڤ بیربکاتەوە. چونکە ئەوژنەی دەبەتە ئیخوان وەک کەسکی ئایدیەلەجی بیردەکاتەوە وەک سەید قوطب و حەسەن بەننا و ئەردەگان. کەشەی سەرکی ئایدیەلەجی بون نییە، پەوەی کەشەیە ئەم ئایدیەلەجیایە یەکەم فاشیستییە،دووەم میتافیزیکییە .

دونیابینی اخوان هەمان دونیابینی داعشە، تەنانەت دەوترە داعش باڵی سەربازی ئیخوانە.ئەوەی هەیە ئیخوان دووویە، شەوازی تەکەشانی لەداعش جیاوازە و دەیهەوەت سەرتا زەمینەی زیهنی سازبکات پاشان خەلافەتەکەی دروستبکات. ئیسلامیەکان بەردەوام باسی پاراستنی دابو نەریت وکولتور دەکەن، بەڵام بە مرۆڤی بەئاگا ەوونە کە ئەوان دووون،خەریکی ئاسیمیلاسیەنن،ئەوان بونە هەی ئەوەی وەک گوەرەکە چەقەی جەللادەکانمان بلەسینەوە و وەک ئەردەگان دژی ئازادی خاکی کوردستان بن. ئەوان نەک هەر دژی جلو بەرگن،دژی بیرکردنەوەی کوردیشن،ئەوەتا ژمارەی کتەبە کانی خالید ئەرتوغرول و ژمارە چاپەکانی دەیسەلمەنەت کە ئیخوان لە پەروەردەیاندا هانی گەنجان دەدەن بە خوەندنەوەی کتەبەکانی ئەونوسەرە ئایدیەلەجیە ئیخوانیە ،کە پەمان دەڵەت شەخ سەعید هەڵگەڕاوەیە! بەڵام سەعید نورسی برامانە! بەیە وەرگەڕو خوەنەری ئایدیەلەجیش دروست دەکەن، ئایدیەلەجیای ئیسلامی -تورکی، ئەوەش خیانەتەکە لەهەشیاری تاکی کورد دەکرەت،لەژەر ناوی ئیسلامدا نەکەرەتی سیاسی و فیکری بە ئاکەپەو ئەردەگان دەکرەت.

مەحمود عەبدوڵا

تاجی تۆپین.. مەحمود عەبدوڵا

گوایە ئەوی لەسەرتنا
تاجی زێڕینە
هی عایشەو حەفسەو
ئەوی دینە
بەڵام ئەی کیژۆڵە
ئەو سەزی بیری کەڵە
تاج نیە باجە باجی تەڵە
ئەوەی ئەمە لەسەرتنا
تەختی پیاوبو
بیری قەتیسماوی بەننا
تاجی زەواجی نیکاح بو
ئەو ڤیستیڤاڵی ئیمتیناعی
یضربهن
یا ن باوەو بیری گون بو
دەپەم بەن ئا ئەم ئەم تاجە
بەڵی فەرمانی مثنی و ثلاث رباع بو
بە تەختی خەوی پیاو
یان ماملکت ایمانکم
دەپەمبەن، ئەو خەشی بیری کەیلەو کەنیزەک بوو
یان ئەفسانەی خلق ازواجکم
دەپەم بەن خەشی چیتانە
بە فەرمانی استمتعتم
یان لەخەشی نساءکم حرث لکم
دە پەم بەن ئا ئەم تاجە
هی کام سەردەمی ئیسلامە
هی راشیدین و ئومەوی
یان قەرتاجە
بەناخونی شیعرو پەخشان
خە لەسایەی بیری بیابان
جارە لەبنی دەزەخن
جارە فیتنەی ئاخرزەمان
دەپەم بەن ئەمە سەزبو یا رقو بوغض
یا لەخەشی بعضکم علی بعض
شاگەشکەی کوتەک لەدان و قانیتات بو

یا قانونی الرجالوا قوامون علی نیساء
دەپەم بەن خەشیچیتانە
چونکە فەربون ببنە مەی گوەگر
بەقالە قال
یان حەزدەکەن بتان ژمەرن
وەک و ئەسپ مە لەیزی مال
ناکیژە ئەمە شوکری بیری کە
هەزار سالە بیری گونی والەکە
دەمە دەبن بە ئامەری مناخستنەوە
دەمە وەک گوەرەکە چەقەی قە ساب ئەلەسنەوە
نا کەژە
ئەوەی دەرت بەی سەز نەبو
ەق بو
ەقی فاشیزمی ئیخوان
دوژمنی گەریلاو کوردستان
بەنام دەوەوون دەەن هی خوان
ئەی کیژە ئەو کرابونە لەشکر
لەشکری دووەمی ەژ
لەژەرناوی ەوشتبەرزی
کراون بە دوژمنی دوندی چیاو
گەریلای سەربەرزی
ئەو لەو لەهەبجە
دەی سوەتانتان ئەدایەو
کەدوبارە لوتی سوەتانی لەشکایەو
دەتگوت گوایە تاجەکەتان
تاجی بەرزی و ئەوینە
نەت دەزانی ئائەم تاجە
تاجی نزمی و تەپینە
بەنازانی چواردەسەدە
شوەنی ژن ، مەبەق و ماە بو
بەرامبەر پیاو وەکو مناەبو
ناکیژە ئەمە تاجی پیرەز نەبو
تاجی نەفرەتی مەژوو بوو
کرایە سەرتان
فشاری هەزاران سالەی ئایدیەلەژیای نەرسالاری
بەخواستی خە کرایە سەرتان
کیژەکانی کوردستان پەتان وابو

ئەو لەو کاتانین
چونکە ڕوت نین
نەتانزانی ئەو مەبو
برای ئیخوان
جاڵی دابوو
ئائەمەیە باشترین کاڵای کوردستان!
لەژێر قوماشی داهێنراوی
زلترین خودای عەرەبستان
ناکیژێک ئەو تاجی تەپین بو
نەک ئەوین
بەئەوەیە هەتاماوین سەرنەکەوین
ئەو تاجی ناقس ئەقڵی بو
لەسەرتنا
تاجی قوطب و ئوسامەو حەسەن بەننا

مەحمود عەبدوڵا

زەمینەسازی ئەنجامدانی تاوان، نەریتی فاشیزم لە(محمد)ەو تا ئەردەغان.. مەحمود عەبدوڵا

هەموو ئایدیۆلۆژیا فاشیستییەکان ،سەرتا بە ئەنجامدانی تاوان پەوپاگەندە یەک بەاو دەکەنەو ،کە دواتر پاساودەری تاوانەکەبت ،لانیکەم لای زەرینەی ساویلکە و نەزان .
بەئەوەی ڕەوایەتی بەتاوان بدرەت ،دەبەت پیلانێک هەبەت کە وابکات قوربانیەکان وەک جەللاد دابندرەن، نەک هەر ئەو ، بەڵکو وادابندرەت کە خودا تەڵیان لەدەکاتەو،لە بەرئەوەی ئەوان پەشتر کارەکیان کردو کە خودای نیگەرانکردو، یان دەندایەتییەکیان ئەنجامداو.وەک زەمینەسازیش لەڵەی تەمەتەکەو، یان گەورەکردنی ڕەفتارەکی

قوربانیەکان لەادەبەدەر . ئەم نەریتە بەدرێژایی مێژووی فاشیەکان تەکتیکێکی بەهێزبوو بەسەرخستنی فاشیزم .
چونکە بەدرێژایی مێژوو، تەنەگەیشتن، هاندەرێکی باشی فاشیزم بووە. کەسانێک کە ئەقڵێکی سەرتاییان هەیە ، باوەڕیان بەخواڵافیات هەیە بە ئاسانی دەبنە ئامرازی دەست فاشیستەکان.
زەر جار تەمەتی دواکەوتویی گروپێک ، نەتەوەیێک دەکرێتە پاساوی ئەنجامدانی تاوان و جینۆساید و کوشتار! وەک ئەوەی کوشتاری بەکەمەی خەی لەخەیدا لوتکەیی دواکەوتوویی و دەندەیی و بەربەریەت نەبێت.هەروەک لەسەردەمی پێغەمبەری عەرەب کە لەگەڵی ئەو تەکتیکە، یان نەریتە فاشیستیە ،ئەو وەهمەی خستە سەری عەرەبی ساویلکە ،کە خودا ڕەگە بە کوشتاری ئەواندەدات کە نایناسن،یان ئەوانەی کە نەفامن بە قەولی ئەڵڵای محمد،یان ئەوانەی کە پەیمانەکیان شکاندووە،لەکاتێکدا ئەونەفامانە داهێنەری زەرەک لەنەریتەکانی ئیسلامن ، لەکاتێکدا ئەوجوانەی پەیمانیان شکاند،هەمان ئەوانەبون محمدیان سەرخست.بەڵام محمد بەهێزبوبو ئیدی لەبوردنی نەما،هێز لەبوردن ناناسێت. یان وەک دەڵێن حیزب تابەهێزتربێت لەبوردنی کەمدەبێت. دزینی بەها گەلێکی سەردەمی نەفامی دەرخەری ئەواستییەن، کە ئیسلام وەک هەر ئایدیەلۆژیایەکی تری فاشیسی هەویداوە قوربانی بکاتە جەللاد.
تەمەت و ناوزاندنی قوربانیەکان بەر لەوەی ببنە قوربانی، بەرلەوەی کردەی فاشیستی ئەنجامبدرێت،ئامادەکردنی زیهنیەتی عەوام بەئەوەی کاردانەوەی نەبێت نەریتێکی فاشیستکانە.
تەکتیکێکی هەمیشەیی دەسەڵاتە زەردارو فراوانخوازەکانە،زەر جار قوربانی دەکەوێتە داوی جەللاد و بەدەستی خەی ڕەگە خەش دەکات بە تەمەتبارکردنی . ئەگەر چی هیچ کات ئەوتاوانەی ئەنجام دەدرێت،"تاوانی قوربانیەکە"وەک زەمینەسازی، ئەوەندە قەبارەی گەورە نییە، یان بەفاشیستەکان بەرگری لەقوربانیەکە ئامانج نیە،بەڵکو ئامرازە . خودی جەلادەکان، ڕەژانە تاوانی لەوشەوەیە ئەنجامدەدەن،نەک ئەوە ئەوانەی شیوەن بە قوربانیەکە دەکەن خەیان لەشوێنی دیکە ، بەرامبەر خەڵکیتر هەمان کار ئەنجام دادەن. گرفتەکە لەوەدایە کە میدیا ئەوەندە قوربانیەکە گەورەدەکات بەڵاددەیەک کاردەکاتە سەرهەست و سەزی خەڵک کە ئیدی عەقڵ و بیرکردنەوە لەئارادا نامێنێت ، بەشەوەیەک کار لەسەر سایکۆلۆژیای خەڵک دەکرێت کە دواجار پیلانی دواتر ،ئەوتاوانەی جەلاد ئەنجامی دەدات هاوتا دەکرێت لەگەڵ هەمان تاوان کە خودی قوربانیەکانی دوەم جار ئەنجامیانداوە .
یەک کەشەی کەمەایەتی گەورە دەکرێت بەڵادەیەک کە تەواوی گروپێک

تاوانبار دەکرێت،کەشێی بیر کردنەوەی مێگەلی ئەوەیە کە باوەڕی بە سزادانی بەکەمەڵە هەیە ، ئەمەش ڕێگە خۆشکەرە بە جینۆسایدو کوشتار.
لەسەردەمی محمدی پێیامبەری عەرەب،لەسەردەمی هیتلەر ، لەسەردەمی "داعش ئاکەپە پارتی، ئەوز ەمینەسازیە بە جینەساید و کەمەڵکوژی گروپە بچوکترەکان کراوە .تاوانبارکردنی گروپێکی ئەتنی،دینی ..وتاد.هەموکات ئەوتەکتیکە هەبوە،تەمەتبارکردنی جولەکە و ئەزیدی هەروەها لەسەردەمی دەوڵەتی عوسمانی بەرامبەر ئەرمەنیەکان ئەم پیلانە ئەنجامدراوە و.
وەک چۆن کاتیخێی بڕێگەنامەیەکی ساختە ،نیشانیدا کە جولەکەکان ،،دەیانەوێت دەست بەسەر مرۆڤایەتیدا بگرن،کەدواجار ئەم بڕێگە نامە ساختە بەکەمەڵکوژی جولەکەکان کەتایهات!
لەڕەدا دەمەوێت خوێنەر بگەڕێنمەوە بە ،ابردویەکی نزیک، بۆلای کەیسی دوعا، بەگومان دوعا قوربانیە،غەدرێکی گەورەی لەکرا، بە دەندانەترین شێوە کوژرا.بەڵام پرسیارەکە ئەوەیە ئاخە کوشتنی دوعا ەوداوەکی عەفەوی بو،یان کوشتنی دوعا بەرنامە بەداڕژراوبو،ئاخە دزگا هەواڵگریەکان چ ڕۆڵکیان هەبوو ؟ئاخە گروپێکی دواکەوتو بەنهەنی ژن دەکوژن،یاخود بەبەرچاوی خەڵکەوە ؟بەچی دوعا وەنەی گیرا و ڤیدیەی کوشتنەکەی تەمارکرا؟
کوشتنی دوعا ،پیلانێک بو ،کە دەبوو ەویدابوایە،ڕەکەوت نەبو،دەستی هەواڵگری تورکیاو پارتی تەدابو،بەڵام خەڵکی ساویلکە ناپرسێت ،گەلە ئەی ئاسایش چی دەکات،چۆن بنەماڵەیەک،عەشیرەتێک بەبەرچاوی دەسەاتەوە تاوانێکی ئاوا ئەنجامدەدات؟ بەچی وەنەی دەگیرێت و بەاو دەکرێتەوە؟ بەچی دوعا تەسلیمی ئەزیدیەکان کرایەوە؟
بەیە دەبوایە ئەوە بزانرێت کە پارتی لەکەسەتی دوعادا هەمان خیانەتی ئەنجامدا ،کە لە ٣ی ئاب ئەنجام درا. یەکەم جار خیانەت لە ئەزیدیەکانکرا،لەکەیسی دوعادا،کوشتنی دوعا زەمینەسازیبو، بە کەمەڵکوژی.هەر چەنەک بێت،کوڵکی موسەمان دەچێت ،گوایە ئاشقی کچێک دەبێت ،کە ئەزیدییە،ئەستا بە گومان نەکەین،ئەمە ئەشقەکی هەواڵگرییە.
قوربانیە کانی پیلانگێڕیەکەی ئاکە پە ،پارتی ،لەوانەیە دەزگای هەواڵگری عیراقیش بەشداربێت ، هەرچەنەک بێت، ەوداوەکی بەمشێوەیە ڕەکدەخرێت ،زەمینەسازی ئەنجامدەدرێت.تا دوعا بەبەرچاوی خەڵکەوە بکوژرێت. چونکە ئەم بابەتانە لای کەسانی خەڵکی دەشاردرێتەوە ، نەک بەبەرچاوی خەڵکەوە. بەڵام بەئەوەی موسەمانی ساویلکە بتەقێنن، خەیان لەجەگەی دوعا دابنێن،بەئەوەی پێیانبوترێت ئەو یەزیدیانە دەسەاتیان هەبێت،هەمان شت بەسەر بەسەر تەی موسەمان دەنن کە بەسەر دوعایان هەنا.

ئەم بینیمان کە ئایگشتی لەسەر کارەساتی شەنگال ،لەئاستەکی نزم دابو. ئەو جینەسایدە بەسانایی تەپەی،ویژدانی موسەمانانی نەجوەاند، بەکو فرمەسکی تیمساحیان بەدوعا دەشت.لەوکاتدا جاشفیکریەکانی ئیسلام ،ئاماژیان بە کوشتنی دوعادەکرد،تاسەرنج لەسەر تاوان و جینەسایدی شەنگال لابدەن.بانگخوازەکان ئاماژیان بە کوشتنی دوعا دەکرد،بەام موسەمانی گەلحە ،نەیپرسی ئەمە چ ویژدان و اخلاقەکە،،بەچی کوشتنی دوعامان بیردەخەنەو،بەمەگەر ەژانە هەر کورد نییە،ژن دەکوژە،کەوایە دەبەت ئەمەش ەوبەوی کارەسات و جینەسایدەک ببینەو.بەام ئەگەر هەزت هەبەت ،کوا خودا تەت لەدەکاتەو. سەدانساە تورک کەمەکوژی میللەتان دەکات،بەام خوایەک نییە تەیان لەبکاتەوو هەربەهەز دەبن.فرمەسکی موسەمانان بە دوعا نەبو،بەخەیان بو،بە ئایدیەلەژیاکیان بو،بە ئەو فاشیزمە کپکراویە کە لەسەریاندا.

ئەولەژیکەی عوسمانیەکان لەمەشکی موسەمانان جەکرایەو"ئەوەی دەیانەوەت بەسەرت بەنن،بەسەریان بەنە"ئەمە بەرگریە لەئەقە و حەقیقەت، نەک شتیتر،من دەمەوەت بەم ،گریمان کەیسی دوعا بەم شەویە نییە،،بەام ئەوەی هەیە و ەاستییە،ئامادەیی ئەو زیهنیەتە فاشیستیەکە لەسەری موسەماناندا،ئەو هەچونگەمژانەیە کە لەدەرونیاندا قوپ دەدات.ئەویش ئەویە خودا دەت بەدەستی پیسترین و چەپەترین هەز،تەەی خەی لە ئەزیدی دەکاتەو.ئای چ گەلحەیەکە!

چەکردنی شەنگال و بەرگری نەکردن لە خەکی شەنگال،پەشتر زەمینەسازی بەکراو. سەرەتا دەزگای هەواگری میت نەخشە و پیلانی زەمینەسازی ئەنجامدانی تاوان دەداتە پارتی ا،پارتیش جەبەجەی دەکات.

دوعا بەشەوازەکی دەندانە دەکوژرەت، بەام لەرەشدا جەللادی سەرەکی هەر ئاکەپە و پارتین .بەام لەەگەی ئەو ەفتارە ناشیرینە سەزی خەک دەجوەت بە دوعا،لەهەمانکاتدا ەقەک بەرامبەر ئەزیدیەکان سەرهەدەدات،جارەک وەک ئەوەی کەدوعا موسەمانە و موسەمانان خە لەجەگەی ئەودادەنەن،هەست دەکەن ئەمستەمە لەوان کراو،هەتا دورتر دەەن وەهمی ئەویان دەچەتە مەشکەو کە ئەوگروپە ەقی خەیان لەکەستی دوعادا بەموسەمانان دەەژن!

کاتەک تاوانی نامرەقانەی شەنگال ئەنجامدرا، ەاستەوخە لەجیاتی ورژانی هەستی سەزداری بە ئەزیدیەکان،دوعا وەک قوربانی دەتەویاد.یان وەبیر دەخرەتەو. ەەوایەتی دانی ناەاستەوخە بە و تاوانە لەلایەن هەندە بانگخواز،ئەوە ەون دەکاتەو کە کوشتنی تراژیدیانەی دوعا،ەوداوەکی ەەکەوت نەبو،نەخشەسازی بەکرابو.هەربەیە ئەکتەرەکان ،ئەوانەی بەرگریان لەدوعا دەکرد

بەناڕاستەوخۆ لایەنگری بە تاوانی کۆمەڵکوژی ئێزیدیەکان دەردەبڕن. بەنمونە عەبدالواحید یەکێک بو لەوانەی بەشاردنەوەی تاوانی ئەکەپە پارتی داعش، وەنەی کوشتنی تراژیدیانەی دوعای دەهنایەوەیاد، فرمەسکی تیمساحی دەشت . بەشاردنەوەی تراژیدیایەکی نوێ، تراژیدیایەکی کەنی دەنایەو ە یادی عەوام،عەوامەک کەسەر لەهیچ ەوداوەک درناکات جگە لەواەت هیچ نابینەت.
ئەمە پاساو نییە بە کوشتنی دوعا، بەکو بەرگریکردنە لەدوعا، ئاشکراکردنی ئەکتەرە ەاستەقینەکانی کوشتنی دوعایە . بەام هەشتا تراژیدیای دوعا بەشی شاردنەوەی تاوان و خیانەتی ئاکە پە پارتی، بەرامبەر ئێزیدیەکانی نەدەکرد،دەبوایە تەمەتی تریش بدرەتە پاڵیان. لەوکاتەدا کە ئێزیدیەکان ئەو کارساتیان بەسەردەت،هەر هەمایەک بەهەر تایبەتمەندیەکی ئەوگروپە پاساو هەنانەوەیە بەتاوانەکە! بەتایبەت لەسەرزاری موسەمانەکان ەوایەتی ئەدرا بە و تاوانە لەەگای بیرخستنەوەی تایبەتمەندیە جیاوازەکانی ئەوگروپە ئاینییە .داخراون،خەیان ناشەن، پیسن،شەیتان پەرستن یان ەز لەشەیتان دەگرن،هەموو ئەم شتانە هەندەکیان وەک تەمەت و هەندەکیش تەنها جیاوازی کلتوریە، بەام لەوکاتەدا ئاماژەیان پەدەکرا بەچی؟ بە کەمکردنەوەی قورسایی تاوانەکە، بە بەلاەدابردن و سەرنج خستنە سەرشتەکیتر،و گوماناویکردن و ..تا هیچ کاردانەوەیەک نەبەت بەرامبەر پارتی. واتا بیرخستنەوەی دوعا ،کەرکردن بو،کەرکردن واتا لادانی سەرنجی خەک لەسەرشتەک کە پەویستە، بەشتەک کە پەویست نییە.
هەمو ئەوەی بەرامبەر ئێزیدیەکان دەوترا بە شاردنەو و لادانی سەرنجبو لەسەر کارساتی شەنگال .

کەمەگای خەکی و دواکەوتو، خوافی باوەی بە بەرپرسیاریەتی کەسی نیە، باوەی بە بەرپرسیاریەتی گروپ هەیە،چونکە ئەقەیەتی ئەوکەمەگایانە مەگەلییە. بەنمونە بنەماەیەک تاوانەک ئەنجام دەدات ،دەبەت تەواوی گروپەک سزابدرەن کە سەر بە یەک ئایدیەلەژیان.ئەوەش زهنیەتی خەکی محمد و ئاینی ئیسلامە کە باوەی بە سزادانی بەکەمە هەیە، بەرپرسیاریەتی تاوانیش دەخاتە سەرکەمە، تەوپوش پەکەو دەسوتەنەت .نەک بە گورکان بەکو لەو سزایانە ژن و منالیش بەرپرس دەکرەت، بەتایبەت منال کە بەهیچ پەورەکی اخلاقی و قانونی وئەقانی بەرپرس نابەت لە و ەوداوانەی لە کەمەکەیدا ەودەدەن. بەام زهنیەتی دینیەکان وەهایە خوافیی و فاشیستانەیە و کراوەیە بە قبوەکردنی کردەی فاشیستانە بەرامبەر گروپە جیاوازەکانی دەرەوەی خەی.

لەکاتەکدا بە پەوری دونیای پشکۆوتو،کەمەگا ئیسلامیەکان دواکەوتو،کەنەپەرست و داخراون، بە پەوری خەیان بەت هەموو کەمەکوژیەک ەپەدراوە لەلایەن وەاتانی پشکۆوتو،تا ئیتر کەمەگای موسەمانیش فەتحبکرەت و بەتە ناو دونیای ئەقەانیەت و مەدەرن بن! بەام بانگخوازە مەشک داعشیەکانی ئیسلامی ئاماژەیان بەو تایبەتمەندیانە دەکرد کە بەناەاستەوخە بە لادانی سەرنج بو لەسەر ئەوتاوانە گەورەیە . بە گومان موسەمانەکان چەندین جار تاوانی لەم شەویان ئەنجامداوە بەرامبەر ئەزیدیەکان و مەژوو ژمارەی فەرمانەکانی تەمارکردووە،٣ ئاب دواین فەرمان بو کە لەسەردەستی دوهەزی ئیسلامی داعش ئاکەپە بەهاوکاری پارتی بەکرەگیراوی تورک ئەنجامدرا .خودی مسعود بارزانیش لەناو پارتی بەرپرسی یەکەمە لەوتاوانە. چونکە بارزانی بە ئەوەی پیلانەکە سەربگرەت بەەن دەدات پیانپارەزەت بە ئەوەی هیچ هەوەکی هەاتن و بەرگریش نەدەن. بەیە پارتی و خودی بارزانی وەک چەن پیلانی کوشتنی دوعایان داەشت و ەگایان بە ئەنجامدانی خەشکرد،دواتر بەرامبەر تەواوی کەمەگای ئەزیدی هەمان شتیانکرد..ئەگەر بەلەژیکی موسەمانان بەت،دەبەت موسەمانان هەمویان فەبدرەنە دەریاوە،چونکە دواکەوتون،وەک سارتەر وتبوی فەەنسا وەک مەیمونەکی پشکۆوتو مامەە لەگەە جەزائیریەکان کردووە.

داعش پەیوەندی لەگەە تورکیا هەبو.بەئاشکرا هاوکاری دەکردن،ەژنامەکان باسیان لە کەبونەوەی مسعود دەکرد لە ئەردەن،هەمو ئەمانە پەمان دەەت :دەزگا هەواگریەکان سایکەلەژیای موسەمانانیان خەندەتەوە،،پارتی دەزانەت کوشتنی جینەسایدی ئەزیدیەکان تەدەپەەت. بەیە ئەگەر ەژەک دادگایەک هەبەت،دەبە هەموو ئەوانە دادگایی بکرەن،کە هەویاندەدا سەرنجی خەک لەسەر کارەساتەکە لابدەن. ئەردەغان خەی وەک خەلیفەی ئیسلامی ناساند وهەوەی فەتحکردنی دەوروبەری ئەدا،لەەدا دەبو دواین سوەتان و خەلیفەی ئیسلام بەناەاستەوخە دواین فەرمان بەسەر ئەزیدیەکانی ئەزدان بەنەت. ئەمە هەرکەس سەرچەک بکات تەدەگات ئەمە لەناو چ ئەقەکی فاشیستی دادەژین،سەیری ئەو پەستانبکەن کە لەسەر ئەزیدیەکان دەکرەت،لەوەدا دەبینن،چ گەلحەیی و گەلیەک لەئارادایە. باوەداری نەزان و گەلحە،ناپرسەت تاوانی ئەوانە چییە کە لەسەردەمی دوعا هەشتا لەدایک نەبون؟! دەوترەت باوەداران بەچونەکانی خەیان دەپەرستن،ئەوەش زەرواقیعیە،هەموو گەمەژەو گەلحەکان وا ئەزانن خوداش وەک ئەوان بیردەکاتەوە،حاشا ئەم زبەە،ئەقەی خودا نییە.

مرۆڤی شارستانی لەو تەدەگات ،لەووی یاسایی،کە بنەمای ئەقڵانی هەیە، گروپێک تاوانبار ناکرێت،ئیللا ئەوانەنەبێت لە ئەنجامدانی تاوانەکە بەشدارن.لەو بترازێ ئەڤڕی فاشیستی و خوافی و فەتحە.
ئەو موسڵمانانەی پاساو بە کوشتاری جولەکەکانی مەدینە دەننووە،هەر ئەوانەن فرمێسک بە دوعا دەڕژن،و پاساو بە داعش دەننووە، چرپە چرپێک لە ژێر لەوەو دەت و پێیان دەڵێت:داعش ئیسلامی ڕاستەقینەیە. بەڵام ئەمە ئەمە لاوازین،دەبە بەدەنگ بین.ئەگەر داعش سەرکەوت ئەوا ئەمە چیمان دەوێت ، دەبین ە پۆلیسی ئەخلاق، وشەلاقچی و تاڵانچی.ئەمەیە دووەویی …
ئەم بانگخوازە گەلحەیانە،ئەو مرۆڤە مەژویانە،پەمان نامێن تاوانی هیندیە سورەکان چیبو،ئەرمەن،جولەکە، ،کوردەکانی دەرسیم، هەڵەبجەیەکان و…وادیارە پیاوانی خودا لەمەژودا دەبێت هەر لەسەر شەوەی ستالین و بەغدادی و هیتلەرو ئەردەغان دەرکەون.

مەحمود عەبدوڵڵا

زمانی قورئانەکەی کاک مەسعود.. مەحمود عەبدوڵڵا

درکردن لاسایی سەزی دەرونە. افلاتون

مەسعود عبدالخالق یەکەکە لەنمونە دیارەکانی چەواشەکاری لەبواری فەلسەفەو مەژودا، ئەو پیاوە پەوایە دەبێت بەوانامە پاکانەی بەبکات، بەیە بە گوڕەی سەزی دەرون لەکەینەوە دەکات و قسەدەکات، لەپەناو سەزی دەرون اخلاقی زانستی دەخاتە ژێر پە. بەهەی پاشکشەی ڕەشنبیران و جدی نەبونیان لە مەسەلەی فیکردا، زەمینەی چەواشەکاری بیرەندانی ئیسلامی فراوانە. ئەمەش خیانەتی ڕەشنبیرانە.
ڕەشنبیرانێک کە پێیان وایە نابە دەمەقاڵە لەگەڵ کەس بکەین"هەتا گەدەمان تێک نەچێت"،یاخود تەساموحمان هەبێت لەپلەی سفردا. بە جۆرێک لەجۆرە کان کولتوری پەست مەدرنە زاڵبوە، ئیتر بە ئەوەی بەخەمان بزانین لەدنیایەکی خاڵی لەئەقڵ دەژین. ئەمە بەهەی ئەم پاشکشەو تارمایی خوافیات گەاوەتەو. وەک چۆن بەشایی سیاسی

مەترسیدارە، بەشایی فیکریش مەترسیدارە، لە ئەستادا بەشایی فیکری هەیە و نەزانی پەرەیسەندوە عەوام پەرەست سەریان دەرهەناوە بەااست و چەپدا خوافیات بەاو دەکەنوە. زەریش دەخەشن کە نەقیزەی ئەقانیەتیان لەسەر نییە و لە مەرگی خورافەدا هاتو چە دەکەن.

کاک مسعود توەژەرەکی خراپە، بەجەرەک کە ئابەوی فەلسەفەشی بردووە. ئەم پیاوە لە فەلسەفە و مەژودا بەدوای سەزەکانی خەی دەگەەەت نەک بەدوای ەاستیدا شتانەک دەەەت کە خەیشی باوەەی پەنین،خەئەگەر باوەەی پەبن ئەوا جەگەی بەزەیە. ئەم پیاوە زەر بەچونی نازانستی و خوافی بەناوی زانست و ئەکادیمیبونەوە بەاودەکاتەوە. بەەام کاک مەسعود لای موریدەکانی کەسەکی خەشویستە و هەر ئەوخەشویستیی و پە سەرسامبونە وایان لەدەکات بەهەموو دوعایەکی بەەن ئامین! قسەکردن بە عەوام ، ئاسانە لەوانەیە ئەوە بەسیاسیەک ئەوندە کەشە نەبەت،بەەام بە ئەکادیمییەک کارساتە . لەگەە ەەزم بە کاک مەسعود بەەام"درەیی زانستیش"هەر درەیە . ئەگەر درەیەکی ەاستیش بەت ،لای ئەفلاتون درەی ەاست ئەوەیە کەسەکە نازانەت ئەوشتەی دەیەەت ەاست نییە ،ەاستیش نزیکترین شتە لەزانستەوە .لەوانەیە کەسەک شتەک بەەت و پەی وابەت ەاستە ،بەەام لای کەسەکیتر ئەوشتە درەیە. بەنمونە یەکەک دەەەت:"خودا لەقورئاندا دەفەرموەت ..."هەرشتەکی فەرموبەت گرنگ نیە،بەەام هەر ئەوەی دەەەت خودا فەرموەیتی ئەودرەیەکی ەاستە.هیچ پایەکی زانستی و لەجیکی نییە تەنیا باوەەە. ئەوە بە کاک مەسعودو کەسەکی ئاسایش هەروایە .کاتەک دەەەین هەرکەس ئازادە چ بیروباوەەەکی هەیە لە پەناو تەساموحە لەگەە مرەڤ ،بەەام کارساتە تەساموح لەسەر حیسابی حەقیقەتو ئەقە بەت .ئەمە لەوەدا ئازاد نین بیروباوەەو سەزی دەرونمان تەکەە بە زانست و فەلسەفە و مەژوو بکەین . هەەەکانی ئەم پیاوە زەرن،هەرکەس خوەندەواربەت دەزانەت کاک مەسعود لەتوەژینەوە کانیدا بەلایەن نییە و بەدوای ئارەزوەکانی خەی دەگەەەت. ئاشکرایە ئەمە چیمان دەوەت ئەوەمان دەستدەکوەت ،بەەام حەقیقەت تەنها لەناوکتەبەکانیش دانییە،لەجیکی نوە تەنها لەناو کتەبەکان بەحەقیقەت ناگەەەت. لەم ەەژانەدا کاک مەسعود بابەتەکی بەاوکردەوە لەوبابەتەدا دەیەوەت بیسەلمەنەت کە زمانی قورئان عەربی نییە،بەەام من پەی دەەەم زمانی قورئان عەرەبییە و قوەەیشیش! هەندە بەەگە دەنیتەوە بە بەپەی مەنتیقی فەەمی یان ئەرستەیی،کە ئەم مەنتیقەش مەنتیقی جەدەلە و بەکەەکی ئەمەە نایەت . چونکە ئەم لەژیکە ئەمەە بەس لای باوەەداران کاری پەدەکرەت و سەرچاوەی دەگمابونە. پاساوی ئەوەیە عەرەب خەیان لەقورئان تەناگەن و قاموس بەکاردەنن بە تەگەیشتن وەک خەکەکی کەم

قسمی پەدەکات . بەڵام کاک مسعود بە ئاگایە لەوەی کە زمانی دەق و زمانی ڕۆژانە جیاوازە . ئەمە زەرجار بەخوێندنەوەی کتێبێکی کوردی پەویستمان بە هەمبانە بۆرینە دەبێت و لەهەندە وشە تەناگەین بەڵام ئەوە واتای ئەوەنییە ئەم وشانە کوردی نەبن . هەندە وشە هەن دەمرن، تەنانەت لەنوسینیش دا بەکارنایەت بەڵام ئەوە واتای ئەوەنییە ئەم وشانە لەبونەوەری فەزایی داکەوتبن . ئاشکراشە لەهەموو زمانێکدا وشەی بیانی هەیە،لەقورئانیشدا هەروایە وشەی کوردی و سریانی و ....هەیە، بەڵام ئەوە بەم واتایە نیە کە ئەم زمانە زمانی میللەتێک نەبێت. زمان بەرهەمی بیری مرۆڤە ،یان وەک مەسعود مەحەمەد دەڵێت "زمان تەرجومانی هەشە".

من نامەوە بیسەلمێنم کە کاک مەسعود هەڵەیە.چونکە هەربەپێی قورئانەکەی خۆی هەڵەیە. لەقورئاندا هاتوە کە زمانی قورئان عەرەبییە! پاشان هەرلەقورئاندا هاتوە کە بەهەموو قومێک پێغەمبارمان ناردووە بەزمانی خۆی! پاشان بەشێکی زۆری قورئان مشتومڕە لەگەڵ عەرەب بەگشتی و قوڕەیش بەتایبەت کەواتا چۆن لە مشتومڕەکەی تێگەیشتن ئەگەر عەرەبی نییە .تەنانەت ئایەت هەیە ڕەک زمانی ئەبو جەهلە کاتێک عەرەبەکان شتێکیان وتوە بەتە ئایەت و لەقورئاندا جێیکراوەتەوە.ئەوە عەرەب بو بەزمانی عەرەبی وتیان ئەوەی محمد دەیڵێت ئەفسانەی پێشینانە !پاشان وەک وتمان زمانی قورئان تەرجومانی هەشی عەرەبە . کاک مەسعود دەیەوێت ئەوەاستیە بشارەتەوە"کە خودا قەرزاری زمانی عەرەبییە" ئەم هەڵەیەی بە ئەوەیە. بەڵێ خودا قەرزاری زمانی عەرەبە،قەرزاری خودی عەرەبە ،عەرەب نەبوایە قورئان نەدەبوو! ئەمە کوردین بەڵام ئەگەر "مادە"ک زیندوبێتەوە لەمان تەناگات.ئەوەمانای ئەوە نییە کە زمانی ئەمە هیچ پەیوەندی بە مادەکانەوە نییە، بەڵکو مەسەلە ئەوەیە زمان گۆشە دەکات ،هەندە وشە دەمرن و وشەی نوە دەنەکایەوە. دەکرە بەڵێین زمانی قورئان زمانێکی مردووە، بەو واتایە کە لە گفتوگۆی ڕۆژانە بەکارنایەت .پاشان قورئانی بەزمانێکی شیعری نوسراوە.جا ئەگەر بەقسەی کاک مەسعود بێت ،شیعری سەردەمی جاهیلیش عەرەبی نین.

زمان ناتوانێت سەردەمکان ببڕێت چونکە بەرهەمی هەشی گەلەکە لەکات و شوێنێکدا. بەچی لەقورئاندا وشەی کەمپیوتەر نییە،چونکە عەرەب لەکات و شوێنێک دا ژیاوە لەسەردەمی قورئاندا، کە ئەوکاتە بە بیری ئەواندا نەهاتوە.ئەوکات تەنها ئەوشتانیان زانیوە کە بەرەهەستن وەک حوشتر و ئەسپ و شمشێر ،یان ئەوشتانەی کە نابەرهەست و باوبون وەک جنەکە . بەیە ئەگەر بمانەوێت ئەو

هەڵەیەی کاک مسعود بەڵاست دەرخواردی خەڵک بدەین،دەبێ بڵێین قورئان درێژە و دەستکاری کراوە. بەڵام موریدەکانی شێخ قەت بیرناکەنەوە ، ژیانی ئەوان بەگوێرەی بیرکردنەوەی شێخ بەڵوودەچێت،و بەعەینەکی شێخ دەبینن.

ئەم پیاوە لەبابەتەکانیتریشدا هەروایە،بەتایبەت لەمەژودا،مەژو بە پێی ئارەزو و تەگەیشتنی خۆی دەگەڕێتەوە! کاک مەسعود کارەساتەکی گەورەیە بەسەر بیرکردنەوەی انسانی کوردەوە . لە کەتایدا دەبێت بەڵەم خودی شەریعەتی ئیسلامی لەعەرەب وەرگیراوە . ئەوە عەرەب بو حەجی داهێنا و بەردە ڕەشکەی پیرۆز کرد،چوارمانگ جەنگی حەرامکرد ،بەڵام محمد هات هەندێ چاکسازی تێداکرد. خودی محمد تەواوی عەرەب لەخەدگرێت .سایکەلەژیای محمد سایکەلەژیای قەومەکە بەچاکەو خراپەکانیەوە . جاران دەیانگوت محمد نەخێندەواربوە عەرەبی نەزانیوە،ئێستا ئەڵێن نەخێر قورئان عەرەبی نییە . کاک مسعود دەیەوێت قورئان ڕزگاربکات لە لەژیکی سەردەم،بەڵام ناتوانێت .

مەحمود عەبدوڵڵا

چۆن لیبراڵەکان بونە لایەنگیری تیۆری پیلانگێڕی؟-2- .. ن. جۆن گرەی- و. لە فارسیەوە مەحمود عەبدوڵڵا

بەشی دووەم

ئەو بەمتمانەییە بە زانیاری و هەواڵی گومراکەر،لە جەنگ عیراق dدەستی پەکردو، بەقەیرانی دارایی جیهانی زیادیکرد، وبە دوبارەبونەوەی بەرودوا "پەژەی ترس"لەجەنگی زانیاری سەبارەت بە ئاپرسی دەرچونی بریتانیا لە یەکێتی ئەوروپا گەیشتە لوتکە .
لە ئەوروپا پەشێوی بەردەوامی حیزبی پەپلیستی ، لەوانەی ئیتالیا و هەنگاریا ، کاردانەوەی بە متمانەییە بە نوخبەی لیبراڵ

.لەهەموو ئەم مەسەلانەدا ئەو نوخبەیە پشتگوخران ،چونکە لە کەتایەهنان بە قەیرانێک کە بە بەچونی خەڵک دەستی خەیانی تێدا بو ،بە توانابون. گەیشتنی نیزامی مالی بەسنوری پاشکشە کردنی تەواو ،کەشەی بەردەوامی کەچ ،هەموو ئەمانە پکەوە ،بونە هەی نەمانی متمانە لەناو ەەوتی لیبەاەکاندا. هیچ دەستوەردانەکی دەرەکی هەندەی ئەوەداوانە کاریگەری نەبو لەسەر بەمتمانەیی بە لیبەاەکان و بەهەزبونی پەپلیستەکان. وەلە دەتوانین بەین زەرینەی لیبەاەکان پەیان وایە پاشکشەو لاوازی ئەوسیستەمەسیاسیە دەستی دەرەکی لەپشت بو،کە بەباوەەی خەیان سیستەمەکی ئەبەدی بو.هیچ کەس ناتوانە قەناعەتیان پەبکات، کە بەدەستی خەیان مەری پوچەەیان لە
ناسنامەی خەیاندا .. دیقید کامیەەن بەجەرە نیگەرانیەکی گەمژانە کە لەنا و ئەوجەماعەتە دەبیندرەت وتی:کە برکسیت بەرەنجامی پەپلیزم بو. نیک کلیک شەریکی ئەو لەحکومەتی(١٠ ٢٠١٥-٢٠) هاو دیدی ئەوبو، هیچ یەکەکیان گریمانی ئەوەی نەکرد ،کە کاردانەوەی پەپلیستی ،کاردانەوە بو بەرامبەر سیاسەتەکانی خەیان .
لەبەر هەمان هەکارە،کە تیەری پیلانگەەی بە لیبەاەکان سەرنج ەاکەشە، تیەری پیلانگەەی ئەوان لە بەرپرسیارەتی ئەو کەشانەی دروستبوون ەزگاردەکات.
یەک دەیە سیاسەتی ریازەتی، بەپشتیوانی تەواوی لیبراەکان، بوەهەی دابەزینی ئاستی خزمەت گوزاری گشتی و ژەرخانەکان .کە زیانی لەبەشکی سەرەکی کەمەگەی بەریتانیادا. هەروەها لیبەاەکان لەهەموو باەکان بەروپەدەری کەچ بون، لەئاستەکی بەرزدا،هەرکەسەکیش بیگوتبایە ئەم پەەسەیە زیانی هەیە بەتایبەت بەکرەکارانی فەقیر ،ئەوا یەکسەر سەرزەنشت دەکران و تەمەتی نەژادپەرستییان پەودەلکا. گەورەبونی حیزبی استقلالی بەریتانیاو پاشان حیزبی برکزیت ئەنجامی چاوەوانکراوی ئەو مەسەلەیەبوو. پەپلیزم دروستکراو و پەکهاتەی ئەو گروپە سیاسیە لیبەاەیە ،کە کەمتەرخەمی و فەشەلی خەیان دەخەنەگەردنی حەماقەتی دەنگدەران .ئەگەر بە پەی پروپاگەندەی پەتین ئایدیای لیبەاەی مردوە ،ئەوە تەنیا بەهەی لیبەاەکانەوە بو کە لە پەگەی بەردەستە بە فیکرەکانی ئەودابون. بەدەنیایەوە لیبەاەکان هەربیرەکەیەک ەەتدەکەنەوە کە بانگەشەی ئەوەبکات خەیان بونە هەی شکستەکانی خەیان .بە خەیاەی خەیان ئەگەر کەموکوەیەکیان هەبەت، ئەوەیە بە ئەندازەی پەویست لیبەاە نەبوون. بەدیدی ئەوان ئەوشتەی ناکامی لیبەاەیزم چارەسەردەکات لیبەاەیزمی زیاترە، یان زیاتر لیبەاەبوونە.ئەگەر بیانەوەت پەچەوانەی ئەوە ببیستن ،دەبەت قبوەیبکەن کە دیدی

سیاسیان لەبنج و بنەوانەوە خۆشدارو خراپ بووە. مەگەردەکرێت ژیرترین نوخبەی حاکم لە تەواوی مێژودا"ئەوە وەسفەکە کە لیبەراڵەکان هەیانە سەبارەت بەخەیان"دنیای دەوروبەریان درک نەکەن؟لیبەراڵەکان بە هەمان شێوەی وەات پەرستان کە بونە ئامانجی لیبەراڵەکان بەو باوەڕە دەنەوایی خەیاندەکەن کە هەزی دەرکی بونە هەی وەرانکردنی وەاتەکانیان .

هاودەمانی زەمانی" لیونز "باوەڕیان وابو هەرچی و پەرچی وخراپەکارانی دژە سەقیەت بون ،کە دەستکەوتە بەرچاوەکانی سەقیەتیان لەناودەبرد. بەهەمان شێوە لیبەراڵەکانی ئەمە ئارەزودەکەن وابیربکەنەوە کە هەزە دەرکیە موداخەلەکەرەکان و کەسانەکی لوتبەرزی وەک "استیون بنون "ەاوژکاری پەشوی ترەمپ" لە ەوتی پەشکەوتنی خەرئاوادا بونە بەربەست.ئەوان چاودەنوقەنن،لەبەرامبەر کەشە قوەکانی سەرمایەداری بازاڕ سەنتەر،و ناەزایەتی خەک بە نەتیجەی ساختەچەتی و فەوفە دەزانن.

نەک پەیامی چاوەوانکراوی سیستەمەکی ئابوری بەکەک

ئەستاکە بەشەکی زەری خەک گومان لە نوخبەی لیبەاەدەکە ن ، خودی لیبەراڵەکان دیسان عەودالی بیرکردنەوەن لەپیلانەکی ەش.ئەمە گەیشتوینە سەردەمەکی نوەی بیرکردنەوەی تیەری پیلانگەەی. زهنییەتی بەدبین تەنها بەکاری سیاسیی سنوردارنیە، جوەانەوەی دژە ڤاکسین، نکەیکەرانی گەانی کەش وهەوا ، نکەیکردنی نەزەریە زانستیە بناغەدارو مەحکەمەکان بە فریودانی گروپەکی خاوەن بەرژەوەندی فەباز دەزانن. لەو جەگایەی کە پیلانگەیەک لەئارادانییە بیریان بە پیلانگەەی دەچێت. ئەوەی کە سیاسەتمەدارانی بەرجەستە و هەزکانی پەلیس پەوپاگەندەیەکی خەیاەی، بونی حەقەیەک لە سەرتەانی بەچەباز لە "ویست منستر"بە بەوا پەکراو دانا ، ەوداوەکی واتادار و موهیمی دەرخست ئەو ئیتیهامکردنە نەک ژیانی کەسانەکی وەرانکرد کە بەهەە تەمەتبارکرابون ،بەکو لە بەاوبونەوەی زیهنیەتەک دەدوێت کە وەک ەژانی سەدەکانی ناوەاست بەدوای دەزینەوە و گرتنی ساحیرەکان دەگەەان.

.ئەوئەکادیمیانەی کە لەهەەی فیکری زەرینە لادەدەن، بەنمونە لەبوارەکانی جنسیەت و نەژاد و ئیمپریالیزم ،یەکسەر بە تەمەتی ئەوەی دژی ئازادی دەربەینن سەرزەنشت دەکرێن ،ئەزیەت وئازاردەدرێن. بەەام لە ەوانگەیەکی گشتگیرترەوە ئەو ئەزیەت وئازاردانە، وەک هەوەکە بە ریشەکەشکردنی شەەی: ئاگایی، بەداربونەوەو، نەفرەتی ئەو تاوانانە لەپانتایی ئەندەشە ،کە گوماندەکرێت ببنە هەی پەکهاتنی دامەزراوەی سەرکوتکەر. بەشەکی ئەو گالتە جاریە ئەویە کە بەزەری لیبەاەە توندەەوکان ەبەرایەتی

ئەو جەرە لە پشکنینی بیروباوەڕە دەکەن.
سەختە بتوانین پەشبینی کەتایهاتنی ئەو قەناغەبکەین. بەدبینی و خانەگومانی و پەشەوی دەرونی ئەوانە نییە کە ئەقەیان لەدەستداوە؛ بەڵکو ئەوبارودۆخە زیهنیە یەخەی ئەوانەیگرتووە کە جگەلە ئەقە هیچیان بەنەماوەتەوە. زەرجار خانەگومانی "سەظن" ناڕەزایەتیە بەرامبەر بە بە ئەهمیەتی خود، ئەگەر هەستبکەیت ئازارو ئەزیەت ئەدرەیت، باشترلەوەی کە هەست بکەی نادیدەت دەگرن .خانەگومانی یەکەکە لەمیکانیزمەکانی بەرگری دەرونی ، زیهنیەت کەیمان نیشاندەدات ،کە وادەکات خەیاڵاتی خواروخەچی خە بدەینە پاڵ دونیایەکی شاراوە کە نهەنیەکانی نازاندرەن.لەکاتی گەڕانکاریە سیاسیە گەورەکاندا گومانی بەدبینانە دەتوانەت بگەڕەت بە نەخەشی درم .باشترین ڕاستی ئەوەش، پەرەسەندنی ئەدەبیاتی پەتەکەڕەکانە لای یەکە لە حیزبە مەژویەکانی بریتانیا.لەوانەیە بکرەت بڵین کە "پەژەی کوربین"ئەستا شکستی هەناوە، بەڵام ئەو حەقیقەتەی کە ئەو لە پەگەی هەڵکشان بەرەو بەندترین لوتکەی سیاسی حزبی کرەکاران بو.نیشانەی ئەوەیکە کەمەگەی لیبەڕاڵ دەتوانەت بە چ گوڕەک لە مەیدانی کاری سیاسی پشتئەستوربە نەفرەت و تەوەهوم هەرەس بەنەت.
مەترسی ڕاستەقینە ئەوەیە کە تەکنەلەژیای نوە دەتوانەت گومانی بەردەوام وەک شەوەیکی عەقڵانی لەژیاندا دەربخات . ڤیدیەکانی(دیپ فەیک)کە بەسودوەرگرتن لە هەشی دەستکرد وەنەگەلی کەسانی واقیعی لە بارودۆخ و جەگەی ساختەدا دروستدەکات .ژینگەی میدیایی لەوەی کەهەیە خیانەتبارتر دەکات .سود وەرگرتنی بەربڵاو لە تەکنەلەژیا سنوری نەوان دونیای واقیعی و مەجازی وا ئاڵەزدەکات کە ئیتر سنورەک لەنەوانیاندا نامەنەت.یەکەکیتر لە پارادەکسەکانی سەردەمی ئەمە ئەوەیە: پەشکەوتنی خەرا لە زانست وتەکنەلەژیادابو کە فەرهەنگی پەست حەقیقەتی هەنایە کایەوە.
ئەگەریش چارەسەرەک هەبەت بە ئەو گرفتاریە،لیبەرەڵەکان لەو بوارەدا بە توانان.ئەو جەماعەتە کە شونپەی پیلانگەڕان لە ئاڵەزی کەمەگاکەیاندا دەبینن، موبتەلای هەمان نەخەشین کە لەدژیان دە وروژەندرەت.لیبەرەڵەکان کە ئارەزوناکەن قبوڵی بکەن کە بەچی پەی پەشکەوتن دەشەلەت، بیر لەخراپترین جەری سحروجادو دەکەنەوە. ئەو هەزە نادیارانەی کە بەگومانی لیبەرەڵەکان خەریکی پیلانگەڕی و دەسیسەن لە دەوروبەری ئەوان، سەبەری یەکشتن: بەرگری لەبەرامبەر واقیعیەتەک کە لەوجودی خودی ئەولیبەرەڵانداییە.

ن. جەن گرەی
و.لەفارسیەوە مەحمود عەبدوڵا

چۆن لیبراڵەکان بونە لایەنگیری تیۆری پیلانگێڕی ؟-1-.. نوسینی: جۆن گـــــرێی وەرگێڕانـــــی لە فارسیەوە: مەحمود عەبدوڵا

"لیبراڵەکـــان هەمیشە خەیـــان بە ســـیمبولی عەقڵـــانیەت زانیوە، بەیەهەڵەکانی خەیان نابینن"

بەشی یەکەم

لیبراڵەکـــان ، چ چەپگەرا کـــان، چ ڕاســـتگەراکان ،هەمیشە باڵەسیاسـیەکانیتریان بەوە تەمەتبـارکردوە ، کە لایەنگـری تیۆری پیلانگێڕین . واتـا وابیـردەکەنەوە کە دوژمنـانی پیـس و مەلعـون دەستیان خستەتە ناودەستی یەکتر ، تا هەل و مەرجی کەمەڵایەتی تەکبدەن .
بەنام دوای هەڵبژاردنی ترەمپ و " برکزیت "چونەدەرەوەی بەریتانیا لە یەکەتی ئەوروپا" ، وادیارە کە خودی لیبراڵەکان خەیان کەوتونەتە باوەشی تیۆری پیلانگێڕییەوە و ،دەڵـــن پەتیـن و کەپانیـا کـانی تەکنەلەژی دەستیان خستەتە ناو دەستی یەک ؛ تا ڕۆژئاوای ئازاد و پەشکەوتو ڕابکەشنە ناو زەلکاوی ئیستیبداد و پەپەلیزم .

ئەو وەرچەرخانە گەورەیە چۆن ڕویدا ؟

تا ئەم دواییانە ، بەچونی لیبراڵەکان ئەوەبو ،کە هیچ پیلانگێڕیەک لە ئارادانییە ، هیـچ پیلانـک بەهیـچ پـوەرک ، کە ئەهمیەتەکـی مەژویی هەبەت، لەئارادانییە. مەژوو واتا قەناغە دورودرێژەکانی ئاژاوەو نەزانی ، بەجگە لە هەندە دەرفەتی بەینابەین ،کە کەسایەتی ئاقڵی وەک خەیان "لیبراڵەکان" دەسەڵاتداربوون.
بەتەپەینـی کـات عەقڵ پەشدەکەوت و لەمپەرەکـانی بەردەم هەـزی لیبراڵ نـامەنن . لیبراڵەکـان لە سـەرەکایەتی هەمـوو حیزبەکـان ،باوەڕیان وابوو، کە مەژو :"واتا دواهاتی تەدریجی و پەشکەوتنی مەرحەلە بەمەرحەلە "، ئەوان باوەڕیان بەهاتنەکایەی جەرەکی باشتری

سەرمایەداری ، یان سەسیال دیموکراسی هەبوو . لیبەراڵەکان تامەزرۆی پشکۆتنی بەردەوامی ئەقڵ بوون ، ئەبەت بە پشتگایەتی خۆیان.
پێیان وابو ، ئەم پشکۆتنە هەمو بەربەستەکان دەبەت و هەزە تاریکەکانیش ئەگەر بیانوەت بەربە پشکۆتن بگرن چارنوسیان هیچ نابەت جگە لە ناکامی .
بەڵام لە چەندساڵی ڕابردودا ، دیدگای لیبەراڵەکان گەلانی بەسەردا هاتووە، دەرچونی "ترەمپ" لەهەبژاردنەکان و ، راپرسی " برکسیت "و پشەوی پپۆلیزم لەرزی خستەتە گیانی "ئیمان بە عەقڵ" .
دواجار لیبەراڵەکان بە ڕونکردنەوەی ئەوگەلانکاریانە لەسیاسەتدا ،کە لەگەڵ تیۆری مەژویی خۆیان ناتەبان ، کەوتنە سەراغی هەزکی شاراوە .
زهنیەتی پیلانگێڕی ئەستا لەناو ئەوجەماعەتە ڕەواجی هەیە. ئەوەی دوساڵ لەمەوبەر "پش هەبژاردنی ترەمپ" بە وەهم و خوافاتیان دادەنا
" واتا سیاسەت بەدەستی یاریکەرانی شاراوە بەڕەوەدچەت" ئەمە خۆیان باوەیان پێیەتی. لەم دونیا بینیەی لیبەراڵەکاندا ، نەک تەنها پشکۆتن وەستاوە، بەڵکو بە شەوازی شاراوە و، ئەنقەست هەموشتێک تەکدەرەت و ،پچەوانەی دەکرەتەوە. ئەوباوەڕەی کە هەزی شاراوە فەرمانڕەوای روداوەکانن ، مەترسیدارترین ژەهرە لەگەڵپانی سیاسیدا. "نورمن کوهن" لەکتێبی " مەڕەتی جینەساید" دا(١٩٦٧) توژینەوەیەکی سەنگینی سەبارەت بەودەقە ساختەیەی ساڵیی – ١٩٠٣ – ئەنجامدا ، واتا پرەتەکەلی گەورەکانی صەهیەنی .دەقێک کە بە ئەگەری زۆرەوە ساختەو دروستکراوی یەکێک لە ئەفسەرانی دەزگای نهێنی "تزار" بووە.
کوهن ، دەری خست ئەودەقە خەراکی تیۆری پیلانگێڕیەکی گەورە بو، کە ماهیەتێکی دژە یەهودی هەبوو. لەدوای کەمەڕەک گەلانکاری سیاسی گەورە بە هەلەکەست گەیشت . لەژیکی ئەوجەرە تیۆرانەی پیلانگێڕی لەواقیعدا قەتوعامە .بەوشەویە پرەتەکەڕەکە بە پاساودانی پەژەی لەناوبردن بەکارهات، کە لەمەژودا وەنەی نییە.
بە وتەی -کوهن- ملیەنان کەس لەسەربنەمای ئە وباوەڕەکوژران : "یەهودیەکان،هەمویان،لەهەرکوێی جیهانبن،ئەندامی یەک ڕەکخراوی پیلانگێڕن ،کەدیانەوەت بەشریەت وەران بکەن و پاشان دەستی بەسەردابگرن. " زیندوبونەوەی دیدگای نکەیکەری هەڕەکەست ،نیشانەی دەرکەوتنەوەی دوبارەی ، ئە و خەیاڵە ژەهراویەیە. نەک هەر لای "ڕاستی توندڕەو" کە هەرگیز بەتەواوی ئەوخەیاڵیان نەخستەلاوە، بەڵکو لای کەسانێکیش کە خۆیان بە پشکۆتنخواز دەزانن.
بەڵام تیۆری پیلانگێڕی نەتایبەتە بە "ڕاستی توندڕەو"

نە تایبەتە بەو نەوە نوێیەی دەژە یەهودی، کە لەناو بەشێک لەچەپەکان دەرکەوتوە . لیبەراڵەکان لەکەنەوە ، تانە لە ڕاپەرتەکانی مردنی بەکەمەڵە دەدەن ، لە ڕژەمە پەشکەوتوەکاندا و دەڵێن ئەو جەرە ئامارانە پەوپاگەندەن. یەک نمونە وەردەگرین،کەلە سەرەتای دەیەی ١٩٣٠ ڕویدا، ئەرگانە موحتەرەمەکانی ڕایگشتی لیبەراڵەکان ، ئەو حەقیقەتیان پەسند نەدەکرد، کە گرانیەکی گەورە لەیەکەتی سۆڤیەت ڕویداوە. ئەوگرانیە فاجەیەکی سروشتی نەبوو،بەڵکو دەستکردی مرۆڤ بو ،بەری سیاسەتەکانی ستالین بوو .لەدەستانی بەرهەم و ئاژەڵ لە پەڵەسەی هاوبەشیکردنی کشتوکاڵ،داواکردنی بەڵکی زەر لەداهاتی جوتیاران ،ناردنەدەرەوەی خەلەو خەرمانەکی زەر بە بەدەستهەنانی پارەی بیانی ،گرانی دەستکردی یەکەتی سۆڤیەتی لەکەوتوە. لەساڵانی(١٩٣٢ – ١٩٣٣ .)

"برسەتی ، یا مردن بەهەی برسەتیەوە لەئارادانیە،بەڵکو مەرگ ومیری فراوان ، لە نەتیجەی بەدخەراکی وهەڵەخەریە" ئەو قسە سەیرو عەجیبەلە ڕاپەرتی ٣٠مارس ١٩٣٣ لە نیەرک تایمزدا بەاوبەتوە،ەک لەوکاتەدا ملیەنان سۆڤیەتی لەبرسا دەمردن. چونکە گرانی تاساڵانەکی زەر شاردرایەوە،ناکرە بەیین دەقیق چەند کەس مردن،بەڵام ئەوەی کە ئاماری مردوان گەیشتەملیەنان کەس بەهەندەک کەس ئاشکرابوو. لەوانە ەژنامەنوسی ئەمریکایی "یوجین لیونز" کە ئەو لە کتەبی " پاسەوانیکردن لە یەتەپیا "لە فەصەی "لەشکری چاپەمەنی گرانیەک دەشارنەوە"ئاماژە بەو ڕاستیانەدەکات.

کتەبەکەی لیونز، لەبەر چەند هەکارەک جەگای سەرنجە.لەوکتەبەدا کەمەەک دیمەنی ەژانە ڕوندکاتەوە ،کە خەی و ەژنامەنوسکانیتر، لەهەواڵە نەردراوەکانیاندا باسیان نەکردوە:

سەدەها ئاوارەی چەکن و گەمار، لەناوچە وەرانبوەکان لە دەوری ئەستگەی قیطار خەوتیان هەەداوە، بە خەرایەکی وا کە پەلیس ناتوانە پاکسازیان بکات .سەربازانەک کە گوندیەکان لە شەقامەکانی مەسکە دەسوەننەوە " دیمەنەکی وا کە ئاسایی بە نیونیگا سەرنجی کەمەی پیادەە بەخەی ڕادەکەشت. "هەزاران منداڵی بە ماڵ و فەدراو ، ،منانانەک کە لە پەڵەسەی هاوبەشیکردنی کشتوکاڵ دایکوباوکیان مردبون، هەتیوببون، پاسەوانانی دەزگای ئاسایشی وەک حەیوانانی لەولاواز مراقەبیان دەکردن.

بەشەکی کتەبەکەی لیونز بەناونیشانی"دو کە دو دەکاتە پەنج"ە، دەستەواژەیەکی جورج اورویلە لە ەمانی" ١٩٨٤"دا، ئەوبەشە نیشانیدەدات کە زهنیەتی لەکدژی سۆڤیەت چەند عەجیب و غەریب بو. لەنەوان ئەوکتەبانەی میوانانی خاریجی لە سەر تەجروبەی سۆڤیەت نوسیویانن ،پاسەوانیکردن لەیەتەپیا ،لەهەمویان لەقاودەر

ترە. بەڵام گرنگترین بەشی کتێبەکە کە بەکەڵکی ئەمەدەت ، ئەوە یەلەو بەشەدا لیونز پیلانەک ئاشکرادەکات: ئەو لەگەڵ ئەندامانیتری لەشکری ڕۆژنامەوانی دەرکی لە پیلانگێڕیکی سەرکەوتو دا، متمانەی ئەو ڕۆژنامەنوسەیان نە هەشت، کە ڕاپەرتی لەسەر گرانیەکەی ساڵانی ـ١٩٣٠- بەاوکردبوە و زەمینەسازیان کردبو، بە دەرکردنی ئەوڕۆژنامە نوسلە سەقیەت.

لیونز چەپگەرابو،ڕێکی چالاکی بینی لە بەرگریکردن لە"ساکو و وینزتی" دوو ئانارشیست. ئەو بە ناونیشانی ڕۆژنامەنوسی ئامریکایی بە ئاژانسی خەبەری" تاس سەقیەتی "کاریدەکرد. ئەو لەساڵی ـ ١٩٢٨- کە هەواڵنەری یونایتد پرەس بو، ئومەدی زەری بەژەمی شەڕوی هەبو، یەکەمین ڕۆژنامەنوسی ڕۆژئاوایی بو ، کە مەتی چاوپەکەوتنی تایبەتی لەگەڵ" جەزەف ستالین" پەدرا ، کارگێشتە گرانی و تەواوی ئومەدەکانی بون بەهەم. ئەوەی کە " لیونز "بەهاوکاری ڕۆژنامە نوسە بیانیەکانیتر هەوەی شاردنەوەی گرانیان دا ،ئەسەن بە هیچ جەرەک بەهەکاری هاودەی ئایدیەلەجی و یەتەپیای سەقیەت نەبو؛ بەکو دەترسا مەتی کار کردن لەدەستبدا ت و بگەتەوە ڕۆژئاوا. کە لە وەش هەاوسانەکی گەورە و بەکاری ڕوبەوی دەبوە.ڕچاونەکردنی هەە سورەکانی شەڕوی و لەدەستدانی پیشە بەئەو هەمان دەرەنجامی هەبوو. بەدەر لە هاوەایی سیاسی ، ژمارەیەکی کەم لەڕۆژنامە نوسان ئامادەبون ئەو مەترسیە بە نرخی گیانیان بکەن .

لیونز، ئەو پیلانەی بە ڕاشکاوی گەڕاوەتەوە، بە تەکەڵکردنی هیچ ئیحساسات و هەیجانەک. یەکەمین ڕاپەرتی موعتەبەر دەربارەی برسیەتی لە سەقیەت، "گرت جونز" بەاویکردەوە لە "منچستر گاردیان"ئەو ڕۆژنامەنوسەکی خەکی وەز بو، سکرتەری پەشوی "لوید جەرج "بوو. ئەوکاتەی لە سەقیەت نیشتەجەبوو، بەنهەنی سەفەریکردبو بە ئەکراین ، لەوە تەبینیەکانی خەی تەمارکردبو.جەنز تاکو تەنیا لەناو گوندەکانو کەگە کشتوکاڵیە هەرەوزیەکان دەهات و دەچو،هاواری خەک دەبیستەت :"نان نییە؛دەمانەوەت بمرین"

لەیەکەک لە سەفەرکانیدا ، بەقیطار ، یەک سەمونی وشکی لە تفدانەکەی هەنایەدەر وفەیدا، بەەام یەکسەر کەسەکیتر هات و هەیگرتەوەو خواردی، جەنز لەاپەرتەکەیدا ئەو ەوداوانەی برسەتی باسکردبوو، پاداشتی جەنز لە و ڕاپەرتە دا ئەوبو بەهەمیشە لەسەقیەت دورخرایەوە و گەانەوەی بە سەقیەت لە قەدەغەکرا .بەهانەی دەرکردنی ئەوبو ،کە پەیامنەرەکی ڕاستگەنیە و ناتوانەت متمانەی پەبکرەت. لەاستیدا ئەوە پەیامەک بو کە لیونز و لەشکری چاپەمەنی شەڕوی لە دیدارەکدا لەگەڵ ئەفسەرەکی پلەبەرز ی چاپەمەنیەکانی شەڕوی لە ژوری هەتەلەکدا وەریانگرت. ئەو ئەفسەرە قەناعەتی بە

لیونزو هاوکانی کرد،کە لە بە ئیعتبار کردنی جونز دا خەمانە و برایانە ڕەفتاربکەن.لیونز دەڵێت : «لەماوەی ئەو هەموساڵە لەدەستکاریکردنی ڕاستییە بە خۆشکان لەژێمە دیکتاتۆریەکان دەرکردنی جۆنز، بەئەمە بە ڕەحمانەترین کاری نابەدە بو کە بەمان پێشهات . بەڵام ئەوکارەمان کرد ، بەدەبەینی ناون ودووانە ئەوکارچەپەڕەمانکرد.

لەدوای دەرکردنی لە یەکێتی سۆڤیەت ،جۆنز وەک پەیامنێری مەحەلی لە کاردیف کاری دەکرد. پاشان بەکەوت چاوی دەکەوت بە "ولیام رندالف هرست" کە یەکێک بولە کەسە خاوەن هەژمونەکان لەبواری چاپەمەنی دا،لە ئەنجامی ئەودیدارە دوبارە جۆن پیشەی ڕۆژنامەوانی بییانی گرتە ئەستە .ئەو چو بە چین تا لەبارەی مناقەشەی چین و ژاپۆن ڕاپۆرت سازبکات ،بەڵام لەوسەفەردا کە بەناوچەیەکی دور لە دەستی چین ئەنجامیدا لەلایەن چەتەکانەوە دەگیرەت ودەکوژرەت.هەندێک دەڵێت سۆڤیەت دەستی لەکوشتنی داهەبو،بەڵام بەگەی ڕون لەبەردەست نییە کە بیسەلمەنێت.بەدەرلە چەندوچونی مردنی ،جۆنز قوربانی پیلانێک بووکە لیونیز لەکتێبەکەیدا تەماریکردووە. لیونزو هاوکانی تاچەندین دەیە کەمەکیان کرد بە شاردنەوەی برسیەتی و گرانی لەیەکێتی سۆڤیەت .نەهەشتنی اعتباری جۆنز بەشێکی گرنگی ئەو چالاکیانەبوو ،بەڵام دیدی لیبەڕاڵکانی ئەو کاتە دیسان یارمەتیدەری ، ئەو فریودانە بوو.
لویی فیشر، ڕۆژنامەنوسی کاریگەری ئەمریکی کەلەساڵی ١٩٣٢ دوبارە سەردانی سۆڤیەتیکرد ، دوبارە ئەو گەڕانەوەیە ڕەواجی پەیداکرد کە گریمانی دابین نەکردنی خەراک بەرەنجامی هەڵەگرتنەوەی خەڵوخەرمانی پەویست و هەرشە وەرانکاریەکانی دژە سۆڤیەتی بوە. فیشر لەبەڕاوانە ئینکاری هەبونی برسیەتی و گرانی دەکرد لەروسیادا.ئەو هەرگیز ئەندامی حیزبی کەمەنیست نەبو.بەڵکو پەیوەستبو بەکەمەڵەی چەپە لیبەڕاڵکان ،کەباوەڕیان وابو سۆڤیەت نمونەی بەرجەستەکاری پەشکەوتنی مرۆڤە و دەبەت دژی هەر ڕاپەرتێک بن دژی یەکێتی سۆڤیەت. تەنیا کاتێک جەنگی سارد دەستەکەی کەشفکردن و ،و فەیلەقە هاوبیرەکانی پەشویان ئیعترافیانکرد ،فیشر بایدایە وەو دانی بەشتێک دانا کەهەرلەسەرتاوە دەیزانی. گوایە تا ئەوکاتە واتەسەویکردوە کە ژمارەی قوربانیەکانی تەجروبەی سۆڤیەتی بەرهەمدار دەبەت!

ئەو بەچونە باوەی هاوسەزانی یەکێتی سۆڤیەت ،لەگەڵ ئەو ئیدیەمەی جەرج ئەروەل" سیاسەتی هەنگاوبەهەنگاوی کارساتبارِ "

یەکدەگرتووە،کە لە وتارەکدا لەساڵی ١٩٤٥ نوسیبوی.
ئەو تیۆرە سیاسەتی هەنگاو بەهەنگاو دەڵێت : پێشکەوتنی مرۆڤایەتی لەڕێگەی ڕوداوی گەورەدا بەت ،کە زەرجار دیکتاتۆریەت و کوشتاری جەمعیی دەبەت. هەندێک لە وانەی باوەڕیان بەو تیۆرە هەبو سۆسیالیستەکانی وەک"سیدنی" و "بئاتریس" و "وب "بون
لەدیدی ئەوانەوە ژیمی سۆڤیەت لەبنچینەدا ژیمەکی پێشکەوتوە ، بەڵام هەنگاو بەهەنگاو پێشدەکەوت .بەڵام دەبو بگوترایە هەنگاو بە هەنگاوی کارساتبار .لەڕاستیدا ئەمە واتا پیادەکردنی هەمان دیدگای گەشبینی لیبەراڵەکان "میلیوریزم" سەبارەت بە پێشکەوتنی ڕاستەوەڕە ئاسای مرۆڤایەتی و ئەقڵ ، بەڵام دەربارەی ئەوبەشی مرۆڤایەتی کەزەر دواکەوتوون.

هەڵمەتی شاردنەوەی برستی لە یەکێتی سۆڤیەت ئەنجام بەخش بو ، چونکە ئەوشتەی کە ئەو لیبەراڵانە نەیاندەویست بیبیستن پێی سەلماندن .گاتەجاری ئەو بەسەرهاتە لەوەدایە کە سەرکەوتنی تاادەیەک قەرزاری پیلانگێڕیەک بو، هەمان پیلانگێڕی لیونز و هاوکارانی کە لە مەسکە ئامادەیانکرد . لەجەری هەمان پیلانگێڕی کە لیبەراڵەکان پەداگریان دەکرد ڕونەدات .لە عەینی کاتدا ،کە ئەم جەماعەتە ڕاپەرتەکانی مردنی بەکەمەڵە بەهەی برستیان بەناڕاست و دەسیس و ساختەکاری ڕاستگەرادەزانی و پەیانوابو دەبە نکەیان لەبکەن. دەبە بزانین لەوکاتەدا لیبەراڵەکان گومانی بونی پیلانگێڕیەکیان بەمەشکداهاتوە،لەدیدی ئەوان برسیەتی جەرەک هەواڵی ساختە بو.شەواز و تایبەتمەندی گومانکردن لە سیاسەتی ئەمریکایدا " لەکەینەوەیەکی چەوپەی ریچارد هافستاردە دەربارەی تیەری پیلانگێڕی ١٩٤٢ "دا .لەو لەکەینەوە دا دەریخستوە کە چەن زیهنیەتێک کە بە هەی گومان و دودەی بەدبینانە پەکهاتبەت نەک تەنها دەبەتە خەراکی هەوادارانی "بری گلدواتر""کاندیدی ڕاستگەرای حزبی کەماری خوازی بە سەرکەماری " ،بەکو دەبەت بەسوتەمەنی بە ئاگرێک کە جوانەوە کانیتر ، لەناو توژی ڕاستی توندەو هەڵیانکردووە. تەوانینەکانی گلدواتر ،تا ئەمەش لەشیکردنەوکانی گەڵپانی سیاسی دا بەکاردەن .بەڵام ئەم بەچون و تەوانینانە لەهەمانکاتدا سەبارەت بەلیبەراڵەکانیش ڕاستن،چونکە لەناو ئەو جەماعەتەشدا باوەڕبون بە کەکخراوی نهەنی و پیلانگێڕی پەرەیسەندوە و پەیان وایە لەگەڵ انکاریە سیاسیەکانی ئەم دواییانەی ئەمریکا و ئەوروپادا پیلانگێڕی هەبووە .سەرەک کەماری پشو جیمی کارتەربە سەراحەت دەڵێت: ترامپ بە موداخەلەی ڕوسیە لە هەڵبژاردنەکانی ٢٠١٤ براوەبوو.لەبەر یتانیاش کەسانی وەک "بن بردشاو نمایندەی پارلەمان" و "کارل

کدوالار" پروپاگەندەیەکی هەمان شێوە دەکەن، دەربارەی ڕاپرسی دەرچونی بریتانیا "برکسیت"
زۆرەیی نییە ئەگەر بڵێم ئەستا لیبڕاڵەکانیش سەبارەت بەگەڕانکاریەسیاسیە بەرچاوەکان باوەڕیان بە تیری پیلانگێڕی هەناوە .

هەبەت ئەو تیرانە بەشێک لەڕاستیان تەدا.کەسێک کە تەزقاڵەک روسیە و پۆتین بناسێت ،ناتوانێت گومان نەکات کە ڕوسیە هەوڵیداوە مۆداخەلە بکات لەسیاسەتی ڕۆژئاوادا.بە پێی هەندە بەڵگەی یەکلاکەرەوە روسیەو حیزبەکانی ڕاستی توندڕەو پێوەندیان هەیە،لەوانە بەڵێنی پشتیوانی دارایی بە ڕاستی توندڕەو .هەروەها بەکارهێنانی تەکنەکەمەڵەیەتیەکان لەلایەن ڕوسیاوە و بە هەدەفگرتنی دەنگدەران بەئەوەی دەنگ بە ترەمپ بدەن ،یان هاندانی دەنگدەران بە دەرچونی بریتانیا لەیەکێتی ئەوروپا
بەکارهێنانی تەکنەکەمەڵەیەتیەکان لەلایەن ڕوسیاوە و بە هەدەفگرتنی دەنگدەران بەئەوەی دەنگ بە ترەمپ بدەن ،یان هاندانی دەنگدەران بە دەرچونی بریتانیا لەیەکێتی ئەوروپا ئەوە قسەی لیبڕاڵەکانە لەئێستادا . ڕاستە دەوڵەتی ڕوسیا پەشێنگ بوە لە پەشکەوتنی جەنگی زانیاری و هەواڵگری.بەڵام ئەو مانای ئەوەنیە ڕوسیا ئەندازیاری گەڕانکاریە سیاسیەکانی ئەم دواییانەی ڕۆژئاوابێت . و پەراوێزخستن و بەمتمانەیی گشتی وبەردەوام، بە سەرتەانی لیبڕاڵ و فەرمان ڕەوا بەسەرکەمەڵگادا ، واقیعەکە لەو ڕاستیانە کاریگەرتروگەورەترە.

نوسینی: جەن گرەی
وەرگێڕانی لەفارسیەوە : مەحمود عەبدوڵا

سەرچاوەی ناکۆکیەکانمان چییە؟ .. مەحمود عەبدوڵا

"لەجیاتی بەزاری لەباوەڕیان،پەویستە زیاتر فەربیت لەبارەی سەرچاوەی باوەڕکانیان "

لەزەمەنەکدا دەژین کە بەڕاستی زەمەنی زەربەی و چەنەبازییە.وەک

دەبێن ئەقڵمان بەتە ئاردی ناودرک و کەنابەتەوە. بیروبۆچونەکان بەهادەیەک لەک دورن کە هەڵگای لەک تەگەیشتنی ئاستەنگکردوە. حەزو ئارەزوو و خۆونو ئاواتەکانمان بەهادەیەک جیاوازن کە هەرکەسە یان هەرگروپە بەجیا و سەربەخۆ هەوەدەدەن دونیایەک چەبکەن کە ئۆویتر هەست دەکات بەئۆو دەبەتە جەهەننەم.

بەهایەکی گشتی نییە کە لەکمان نزیک بکاتەوە ،دەمارگیری بەجەرەک تەشەنەی کردووە، کە هەوەی سینەوە و دژایەتی هەستی خەشەویستی و یەکتر قبوەکردنی گرتەتەوە.لەکاتەکدا هەموان بانگەشەی کەمەک بەهادەکەن ،کە هاوبەشە لەنەوانماندا، بەەام دەبینین کەسانەک کە بانگەشەی ئازادیخوازی دەکەن، لەناو هەزەکی کەنە پارەزدا جەدگرن. هەموانیش پەیان وایە لەسەر حەقن!نەک هەر ئەوە هەموان پاساویان هەیە بە دونیابینی و بیروباوەکانی خەیان تەنانەت ئەگەر ئەو بیرو باوەانە ئەفسانەیی و دەگما و سەرتاییترین بیروباوە بن،یاخود ئەگەر بیروباوەو بەچون و دونیا بینی مەدەرن بن.

چەن لەک تەبگەین بەبە لەناوبردنی جیاوازیەکان جیاوازیەکان"کەمەحاە" و،بتوانین پەکڤە کاربکەین .
هەریەکەک لەئەمە ەژانە کەمەک قسەو بیروبۆچونی بەرگوە دەکەوت،کە سەرمان دەسوەمەت. چەن دەکرەت کەسەک ئاوابیربکاتەوە؟چەندکرەت کەسەک تائەو ئاستە دەگمابەت؟ هەندجار لەو بیروبۆچونانە بەزار دەبین و هەندجار پەکەنینمان پەیان دەت ،هەندەک جاریش وامان لەدەکات هەستی مەزنتربون لە ئەوانیر وامان لەبکات لەدژایەتیدا بەرەحم بین. من بانگەشەی یەکسانی لەنەوان بیروبۆچونەکان داناکەم ،بەەام بەوەم بەو هەیە کە دەبەت ئەوانەی زیرەکترن هاوکاری ئەوانیتر بکەن هەر وەک بریتا بولەر دەەت: کاتەک باوکم بردومی بە تاقیکردنەوەی زیرەکی ئاستم سەرو ئاستی زیرەکی ئاسایبو،بەەام باوکم ئامەژگاری کردم و فەریکردم وەک چەن دەبەت ئەوانەی سامانیان زەرترە دەبەت هاوکاری ئەوانیتربکەن،ئاواش دەبەت هاوکاری کەسانەک بکەین کە ئاستی زیرەکییان لەئەمە نزمترە،نەک بیانخەینە خزمەت خەمانەوە.

بەر لەهەرشتەک دەبەت ئەوە بزانین کە هەرتاکەک بگریت بیروبۆچونەکانی خەی پەەاستن،خوافە پەرستترین کەس گاتە ی بەبیرو بۆچونی ەشنگەرترین کەس دەت بەپەچەوانەشەوە.لەرەدا ئەمە ئەو دو ئاەاستەیە هاوسەنگ ناکەین و هەوەنادەین بەدوای ەژەی حەقیقەت دابگەەین،یان ئاستی لەژیکی بوون .بەەکو ئەوەی ئاشکرایە کە زهنی هەریەکەک لەئەمە بەگوەرەی ئاست و شەوازی مەعریفەکەی حەقیقەت

بەرهەم دەنێت. منەک کە باکگراوندەکی مەعریفی دینیم هەبێت ناتوانم لەژیکیانە پاساوی بیروباوەڕکانم بدەم. پەوەرکانم لە جۆری مەعریفەکەمەوە سەرچاوە دەگرێت .ئەلبەر کامە لەوبارەیەوە دەڵێت: من ڕۆژگارەک پەم وابو زەر ژیرم ، بەڵام بەلامەوە گرنگ نەبو،چونکە دەمزانی گەمژەکانیش هەمان هەستیان هەیە! بەڵێ هەریەکەک لە ئەمە دەکرێت ئەو هەستەی هەبێت کە ژیرترینەو داوەری لەبارەی هەموشتەکەوە بکات .بەچاوپەشین لەوەی کە بەگومان دونیابینی پیاوەکی دینی و ئاینشتاین یەکسان نین.بەڵام چ پیاوەکی دینی هەیە ئاینشتاین و فرەید بە گومەا نەزانێت!

.کەواتا لەرەدا واز لەوە دەنین کە ڕاستە و کە هەڵە. هەتا ئەگەر سەرنج بدەینە ئاستی پەرەشی هەرتاکەک بە بیرو باوەڕکانی لەوانەیە ئەوە بەدیبکەین هەرتاکەک ئەگەر گەمژەترین تاکیش بێت ،هەزی بدەیتە ویستی خۆی دەکاتە دەستوری وەات . بەڵام هەز گەرچی حەقیقەتی هەیە بەڵام حەقیقەت نییە .هەز کوەرە و نالەژیکییە.

چۆن لەک نزیک ببینەوە و بتوانین پەکەوە کاربکەین؟

ڕەنگە پەکەنیناتان بەوەبێت،کەبەڵێم بیرو باوەڕ کاریگەری لەسەر لەزەتیش هەیە! ئەمە دەبینین بیروباوەڕ هەستکانیشمان دەگۆڕێت کاریگەری هەیە لەسەر ئارەزوکردنی جۆری مەسیقا ، خوەندنەوە ، فیلم و..تاد .
کەسەک کە گوە لەقورئان دەگرێت لەوانەیە فرەسک لەچاوکانی بێت،کەسەکیتر بە پەچەوانەوە. دەبێت ئەواستیە بزانین کاریگەریەکە لەناوەوەیە نەک لەدەرەوە،ئەوە وەامی دەرونی ئەمەیە بە ورژنەر دەرکیەکە،هەزە سیحریەکە لەدەرونی ئەمدایە و پەیوەستە بە یادەوەری و ئاوات و حەزەکانمان ر هەربەیە تاکەکی بەوادار سەری دەسوەمێت کەسەک ئارەزوی گوەگرتن لەقورئان ناکات و دەی داناخورپە،ئەو درک بەوەناکات کە ئەو هەستەی ئەو هەیەتی بە بابەتەک پەیوەستە بەبیروباوەڕی خۆی،بەیە هیچ پەویست ناکات خەمان تەک بدەین وبەڵین فەان دەڵێقەو خوا مەری لەدەداوە، بەکو لەڕاستیدا ئەوە مەعریفەو بیرو باوەڕی هەست و یادەوەری ئەمەیە وادەکات ئارەزوی چ ئاوازەک بکەین،هەر گیز زەحمەتە دوکەسمان هەمان هەستمان هەبێت بە ئاوازەک مەگەر ئەوکاتەی هاوفیکربین!

جان هایت دەروناسی ئەمریکایی لەکتەبی زهنی دروستکار بەچارەسەری ئەم دەخە دەخی شەواوی کەمەگا و پەکدادانی دونیابینیەکان پەشنیار دەکات کە لە جیاتی بەزاری و تووەیی لە بیروباوەڕی کەسانی

تر، بەدوای سەرچاوەی بیروباوەڕکانیاندا بڕۆین، بە ئەوەی بتوانین گفتوگۆ بکەین. وەپەیوستە لەسەرچاوەی بیرو باوەڕکانی خەشمان بکۆڵینەوە! هایت پێی وایە شەش بەها هەیە کە هاوبەشە لەگەڵ دژەکانماندا، بەڕاچاوکردنی ئەم شەش بەهایە دەتوانین هاوکاری یەکتربکەین و لەکنزیک بینەوە و بتوانین گفوگۆ بکەین،لەجیاتی موجادەلە،چونکە ئاشکرایە بەنەزان دانان و کەمتر دانانی ئەوانیتر دەرگای گفتوگۆ دادەخرێت و مجادەلە ش ئامانجەکەی سەرکەوتن و ژێرکەوتن بردنەوە و دۆڕانە! . ئەلبەر کامە ش لەڕەمانەکدا دەڵێت:هەموکەس پاساوی هەیە بەهەر کاروبیرکردنەوەیەک بە یە مشتومە کەتایی نایەت پاساوهێنانەوە درێژە دەکەشێت ،لەوانەیە لەدەخی ئاوادا دواین قسە بەهەزبێت، بە ئەوەی هەز دواین قسەنەکات دەبێت ڕەچاوی ئەو شەش بەهایە بکەین ،بەبە گەڕینی بیروباوەڕیش دەکرێت پێکەوە بژین .چونکە وەک دەبینین هەندجار مرۆڤ لەنەوان مەرگ گەڕینی و بیروباوەڕ مەرگ هەڵدەبژێرێت! جا ئەوبیروباوەڕە ڕاست بێت یان هەڵە! من دیسان لەڕەدا جیاوازی دادەنێم لەنەوان هەڵبژاردنی دوبیروباوەڕی جیاواز ناکرێت ئەمە مردن لەپێناو داگیرکاری و مردن لەپێناو وئازادی یەکسان ببینین،هەموشتەکان وەک یەک نین،ئەوەی حوکمی وەکیەکی لەسەر هەموشتەک بدات دەبە کوڕبێت!

شەش بەها کە پەیوستە ڕەچاویان بکەین بە ژیان لەگەڵ ئەوانیتر ،شەش بەها کە دەروناس جان هایت پێشنیاریان دەکات بە تاکەکان و پێی وایە هەموان ئەم شەش بەهایەیان قبوڵن،لەبەرامبەر هەربەهایەکیش خاڵی بەرامبەرو دژ هەیە. بەڵای هایت ئاستی گرنگی دانی ئەمە بەیەکەک لەوبەهایانە ڕەفتارمان دیاریدەکات. بە گەڕانەوە بە ئەوەی ئاخە ئەم بەهایانە فیترین یان جیهانین ،ئەوەی گرنگە لەڕەدا بیزانین ئەوەیە ئەم بەهایانە ڕەفتاری مرۆڤ دیاری دەکەن،ئەمەش وادەکات ئەمە بزانین تاکەک چۆن و بیرلەچی دەکاتەوە ؟ بەچی ئەوباوەڕی هەیە. زانینی ئەم بەهایانە وادەکات هەستی لەسەرتریمان بەرامبەر ئەوانیتر نەبێت و بتوانین گفتوگۆ بکەین.

شەش بەهاکان و خاڵی بەرامبەر/ دژ

یەکەم : خەمخۆری / زیانگەیاندن :هەمومان یەک خەزانین پەیوستە تا ئەوجەگایەی دەتوانین سەبارەت بە ئەوانی دی میهرەبان بین/ بەپێی ئیمکان هەوەبدەین ڕەنج لەناوببەین.
دووەم :ئینساف و فەڕەبازی: پەیوستە کەمەگەڵ تەبکەشێت بە ئینساف بێت و عەدالەت بەهەموان بەدی بێنێت چونکە دەست خستنە ناودەستی یەک باشترە لەزوەم/وە پەیوستە کەسانی فەڕەبازو ساختەکار و مفتەخەر و

ئەوانەی شتەکان دەگۆڕن بە قازانجی خەیان سزا بدرێن.
سێیەم :وەفاداری و خیانەت :وەفاداری بە خەڵزان،گروپ،کۆمەڵگا و میللەت ...تاد ، بە هەرکەسێک شتێکی ژیانیە ،ئەو هەزیە کە دەگەڵیانەوە دواوە دەگرێت.
چوارەم:ئازادی و سوتە: پەویستە تاکەکان ئازادبن لە دەفتارو بیرکردنەوەدا /تا ئەوشوێنەی زیان بە کەسانیتر نەگەیەنن.
پێنجەم:ڕەزلەگرتن و سوکایەتی . پەویستە تاکەکان خەپارەز و نەرم و دلەڤان پاکدامەن و میانڕەوبن،چونکە ئەمانە دونیای ئەمە پایەدار دەکەن/و پەویستە تاکەکان لەدەفتاری نا ئەخلاقی خەیان بپارەزن.

شەشەم :دەسەڵاتخوازی و ڕوخانەدن:ڕەزگرتن لە یاسا و دامەزراوە کۆمەڵایەتیەکان پەویستە ؛چ ئەو یاسایەمان قبووبێت و چ قبوەمان نەبێت،چونکە کۆمەڵگا لە سەر ڕەکەکەوتنی تاکەکان پێک هاتوە و پایەدارە/دەبێت یاسا ڕەزی لەبگیرێت ئەگەر خراپ بو لەناوببرێت لەم شەش خاڵەدا ناکەکی بەرچاو دەکەوێت. هەریەکێک لە تاکەکان بە هەای زیاتر دەدات بە یەکێک لەوخاڵانە.بە نمونە بەلای کەنە پارەزانەوە پاکدامەنی،لەسەروی ئازادیەوە. بەلای دەسەڵاتخوازەوە دەبێت ڕەز لە یاسا بگریت هەرچەنەک بێت!بەڵام بەلای ئازادیخوازەکەوە یاسایەک کە دەبێتە هەی چەوساندنەوە دەبە لەناوببرێت. هەمومان لەوەدا هاوبەشین کە وەفاداری،ڕەز ،ئازادی ، ڕەزگرتن لە یاسا،خەمخەری پاکدامەنی و ...بە هەای باشن،بەڵام ئەوەی کە ئەمە لەناو ئەوانەدا کامیان دەخەینە پەش کامیان شەوازی ڕەفتارمان دیاریدەکات. خاڵی دژ لەڕدایە کە هەموان دەڵەن حورمەت پەویستە،بەڵام بەلای کەنەپارەزکانەوە هاوجنسبازی دژی حورمەت و ڕەزی ئەوانە. کەواتا ئەوان گرنگی زیاتر بە پاکدامەنی دەدەن تائازادی. هیچ یەک لەم بەهایانە بە تەوای هەڵەنیە.بەڵام هەندێک لەو بەهایانە باڵاترن لەوانی دیکە. بەبەوای هایت ئەمە گرنگی زیاتر بەچ بەهایەک دەدەین دیاریکەری ئینتیمای سیاسیمانە. بە نمونە ئەوەی کە پاکدامەنی بەلایەوە بەرزترین بەهایە ، ئینتیمای سیاسی بە کەنە پارەزکانە.ئەوەی ئازادی بە بەرزترین بەهادادەنێت ئینتیمای سیاسی بە هەزە ئازادیخوازکانە .

مەحمود عەبدوڵا

بە نوسینی ئەم وتارە سودم لە وتارەکی- دیود بایرن وەرگرتوە، بەناونیشانی نقطە اشتراک کە با دوشمن
خونی تان دارید

بـــــایکۆتی ئۆقۆ ... مەحمـــــود عەبدوڵڵا

جارێکیتر دوای زیاتر لەچواردە سەدە ، ئۆقۆڵێک سەردەبەدرێت. بەهەمان هەمـان زهنیەت و ئیمـان .چـواردە سـەدەلەمەبەو بەر محمـدی کـوڕی عەبدوڵا سەری" کەعب"ی بەی لەبەر ئەوەی دژایەتی خوافیاتەکانی محمدی دەکرد.دوای زیاتر لەچواردە سەدە یەکە لەلایەنگرانی محمد سەری مامەستایەک دەبێت لەسەر ئەوە ی کاریکاتێرکی نیشانداوە.
بڵـــام دوای ئەوەوداوە موســـەمانان وەک هەمیشە قوربانیـــانکرد بەجەللاد،کـار گەیشتە ئەوەی موسـەمانە کوردەکـان بەیـاری بـایکۆتی کاڵای فەڕەنسی بکەن.بڵام لەڵاستیدا ئەمە بایکۆتی کاڵای تورکی نییە،بایکۆتی ئۆقۆی فەڕەنسیە،بایکۆتی مەدەرنە و ڕەشنگەریی لەژێر پەردەی بایکۆتکردنی کاڵای فەڕەنسادا.
مەلاکان هەمووکاتێک دژی ئۆقۆانیەت بوون،ئەوان هەمیشە دژی پەڕژەی مەدەرنە و ڕەشنگەریبوون . هەموکاتێک فویان لە چرای ئۆقۆانیەت و ڕەشنگەری ئەوروپاکردووە،تا ڕوخساری نائۆقۆانیانە و خوافییان لە تاریکســتانی ڕەژهەڵـــاتی ناوەڕاســتدا دەرنەکەوێـــت. ئەوان هەمیشە ترســاون لەوەی تیشکـی ڕەشنگەری پەردەی ئەوتـاریکیە بـدەڕێت ،لەم پەنـاوەدا بەسـاتەکیش شـل نەبـووە لەبـانگەشەی دژە ئۆقـانیەت و مەدەرن. لەڵاستیدا بایکۆتکردنی کاڵای فەڕەنسی جگە لە قەستنەوەی دەرفەتێک بە بایکۆتکردنی ئاشکرای ئۆقۆانیەت و کلتوری ڕەشنگەری و مەدەرنە وشارستانیەتی ڕەژئاواشتەکیتر نییە. ئەوا زیاد لەچواردە سـەدەیە جەلادیەتیـی ئیسلام وەک قوربـانی خۆی نیشانـدەدات.فاشیزمی ئیسلامـــی هەرلەســـەردەمی محەمەدەوە، پاســـاو بە جەلادیەتـــی خۆی دەنێتەوە.لەکوشتن و سەربڕینی جولەکەکانی مەدینەوە تا سسەربڕینی مامەستاکەی فەڕەنسا. وەک قوربانی خۆی پیشاندەدات و بەتە پاسەوانی ئۆقە و نـاهەڵـــت ڕەشنـایی ئۆقـانیەت و پەڕژە ی مەدەـــرن بگـاتە ڕەژهەڵـاتی تاریک،ڕەژهەڵاتی مرد و ،ڕەژهەڵاتی چەق بەستوو.
زیـــاد لەچـــواردە ســـەدەیە شمشـــیری ئیسلام لەســـەر ملـــی ئۆقۆانیەکانە،هەرسەرەک ئۆقـی تەدابوبەت یـان بەیویـانە یـان ئاوارەیانکردووە،زیـاد لەچـواردە سـەدەیە بـایکۆتی ئۆقە دەکەن و بەنـــاوی خـــوداوە ســـەری ڕەشنگەرەکـــان دەبەن لەڵـــژهەڵـــات و

ڕۆژئاوا.دەیان و سەدان ڕۆشنبیری عەرەب و فارس و کوردیان تیرەرکرد و هەندەشیان ئاوارەکرد،هەشتا خەیان بەقوربانی دەزانن،هەشتا پەیان وایە ئەوان زوەمیان لەدەکرەت.شمشەری زوەمی ئیسلام گەلانی ئاسیاو ئەوروپای گرتەوە.خاکی ئەوروپایان داگیرکرد،کچانیانکردن بەکەیلەو کەنیزەک ،عوسمانیەکان سوپایەکی دەندەیان بەناوی ئینکیشاری دروستکرد لەمناڵە ڤەندراوە مەسیحیەکان هەشتا خەیان بەقوربانی دەکەن.هەستەکی نەخەشی فاشیستیانە لەناخی موسەمانانداية کە لەڕابەرەکەیانەوە بەمیرات ماوەتەوە،ئەوکاتەی محمد کە جولەکەکانی دەرکرد ،ئەوکاتەی پیاوانی بەنوقوەیزەی سەربەی و ژنو منالەکانی کردە کەیلە ،محمد وەک ئەستای موسەمانان قوربانی کرد بەجەللاد و بە یەک تەز ژیری و سەزی مرەڤایەتیانە سەری بەین.ئەوان لەپەناوخوا و بەدلخەشی خوداکەیان سەری مرەڤدەبن!بەڕاستی لەژیک لەوەنزمتر نابەت،ئەمە هیچ شتەک نیە و هیچ ناوەکی نییە جگە لە سایکەس.ئیسلام بگاتە ناو هەرسەرەک توشی سایکەسی دەکات.

ناتوانن ئەوهەستی دژە ڤەقانیەتە بشارنەوە، ئەوتا یەکە لەمەلاناسراوەکان دەڵەت:ڤەمە لەتان لەشارستانیەتتان،لەکلتورتان و…تاد.

ئەوکاتە ش کە ئەجالان گیرا ناودارترین و دەگماترین مەلاوتی:ئیدی کاتی ئەوەیە تەبگەین کە کاتی ئەوەیە دەسبەرداری بیردەزە و میردەزەو ڕەچکەو پەچکەکانیان بین"ئەو کات ئەومەلا دەگماتیستە وتی :ئەوتا ببینن لە ئەوروپا جەگای ئەجالان نابەتەوە!بەڵام ئەو لەخەی ناپرسەت کە چواردە سەدزیاترە میللەتەک لەناو دەگماتیزمی ئیسلامدا جەگای نابەتەوە،وەک نەکەر نەبەت.ئەو لەخەی ناپرسەت و بەخەک ناڵەت ئیمپراتەرە ئیسلامیەکان کوردیان وەک سورەی بەرلەشکر بەکاردەنا بە داگیرکردنی ئەوروپا،بەشەی ڕوس و فارس.ئەو پەمان ناڵەت دەوڵەتی عوسمانی هەزی ئازای هەموەندی ڕاگواست بە باکوری ئەفریقا،پەمان ناڵەت دەوڵەتی عوسمانی هەموو میرنشینە کوردەکانی لەناوبرد …

بەیە ئەم مەلایە فرەسکی تیمساحی دەڵەشت بە ئەجالان،لەکاتەکدا ئەجالان پەش هەرکەس قوربانی دەگماتیزمی ئیسلامییە ،ئیسلامی سیاسی بەتایبەت اخوان گەورەترین لەمپەرن لەبەردەم پەڕەکەی بە ڕەژهەڵاتی ناوەڕاست و چارەسەری کەشەی کورد.ئەوە شتەکی ئاشکرایە و جاشایەتی اخوانیەکان بە ئەردەگان و پەژە سوەتانیەکەی بەهەموکەسەک ئاشکرایە.

لەبەر ئەوە دەبەت بزانین کە موسەمانان لەنوستالژیادا دەژین،خەون بەڕەژانەکەوە دەبینن کە حوکمی خوایان بەسەرخەکدا جە بەجە دەکرد،جەدیان لەخەک دەدا،دەستی خەکیان دەبەی ،بازاەی کەیلەی

ژنیان هەبو لەئەستەمبوڵ، بەڵام گەیشتنەوە بەوەژگارە تەنها بەدابەزان لەژئاواو ڕۆشنگەری دەبەت، پەیان وایە.هەربەیە هەموو هەوڵەک ئەدەن بە ڕەنگری کردن لە گەشەکردنی ئەقڵانیەت . ئەوان خەون بەژگاری خەلیفەکانی ئەسمانییەوە دەبینن، ئەوخەلیفانەی کە جگە لەجەنگ لەگەڵ ە هەموو دونیاو وەرانکردنی کوردستان و دابەشکردنی هیچیتری پەنەبو. خەون بەوەوە دەبینن سوەتانەکانیان هەزاران ژنیان هەبەت ،و پەشی خەیان بدات بەجەنگ لەپەناو خوا،ئەوان خەون بە زیندوکردنەوەی خەلافەتەوە دەبینن.لە هەموو خەونە پەوپوچەکانیا ن لەژەر پەردەی بایکەتی کاەای فەرەنسیدا دەردەبن. بەەام ئەمە موسەمانان تەیرە ئەبابیلەیان نییە و کافرانیش تەیارەی ئەبابیلەیان هەیە،کە پەلاماری ئەوروپا بدەن ئەوا وەک پوش و کای خوراویان لەدەت،ئەفسانەکە دەبەتە واقیع و بەچاوی سەر دەبینن.
بەەاستی کاردانەوەی موسەمانان لەبەرامبەر ئەوکاریکاترەو قسەکانی ماکەندا زەر کەمیدی تراژیدییە،پەوان هەست دەکەن زوەمیان لەکراوە،چونکە ناتوانن لەپەناوخوادا خەک بکوژن. موسەمانە کوردەکان بەتایبەت ەابەرانی ئیخوان زەر خەمبارن کەناتوانن وەک نەکەرەکی چاکی ئەردەگان کوردستانی پەشکەش بکەن، ئاشکراترن و پیسترین خیانەت دەکەن،خیانەتی تازەو مەدەرن تا بگەنەوە بە مەلا ئیدریس و سوەتان لەپاداشتی ئەونەکەرایەتیەدا پەیان بەەت نەکەرە خەشویستەکانم.بەیە جارەکیتر ئیسلامیەکان شەە بە تورکیا دەکەن و لەپەناو پەەژەی سوەتانیەکەی ئەردەگان شەت و هاربوون .

مەحمود عەبدوەا

هەە ەەزمانیەکانی قورئان … وەرگەەانی مەحمود عەبدوەا

لەوەامی ئەواندا کەدەەن قورئان پەرجوەو کەس ناتوانەت کتەبەکی ئاوا بنوسەت،یا بەنەت.
زەربەی موسەمانان دیعایەی ئەوەدەکەن، کە ئەوقورئانەی ئەستا هەمان ئەو قورئانەیە کە لەسەرزمانی محمد خوەندراوەتەوە.
مەلاکان هەنگاوەک زیاتر دەەن و دەەن:”هیچ کەس ناتوانەت تەنانەت

سورەتەکی وەک قورئان بنوسەت."

زەربەی خەکی سادەش باوەڕیان بەو پەوپاگەندەیەی مەلاکان کردووە.وە وا بیردەکەنەوە کە تەنانەت هیچ عەرەب زمانەکیش ناتوانەت دەقی وەک دەقی قورئان بنوسەت،تائەستا نەبیندراوە و نەبیستراوە کەسەک بتوانەت لە پەکهاتەی یەک زماندا شتەک بنوسەت کە کەس نەتوانەت تەنانەت ەستەی هاوشەوەی ئەو بنوسەت.ئەو دیعایە غەریبە لە فەتە فەت و هەڵیت وپەڵیت زیاتر نیە.زیاتر پشت ئەستورە بە نەبونی توانای زاڵبونی خەڵک بەسەر زمانی عەرەبیدا.
هەر عەرەب زمانەک"ئەگەر بە انصاف بەت و جورئەتیشی هەبەت"زەر بەسادەیی دەتوانەت باشتر لەقورئان بنوسەت .بەڵام ئەوقورئانەی کە بە معجیزەی دەزانن، دەبەت لانیکەم لەوەی گرامەر ونحو بە کەم کوەی و هەڵەبەت.خە ئەگەر لەقورئاندا هەڵەی نحو هەبەت ناچار دەبەت دوگریمان لەبەرچاوبگرین:
یائەوەتە ئەو هەڵانە لەلایەن خوداو پەغەمبەر کراون،کەئەوەش تەواوی ئیسلام دەخاتە ژەر پرسیارەوە.چونکە ئەوکات ئەوپرسیارە دەتە کایەوە کە ئەوە چ خودایەکە کە توانای زاڵبونی بەسەرزمانی عەرەبیدا نییە؟گریمانی دووەم ئەویە کە موسەمانان قبوەی بکەن کە نوسەرانی قورئان هەڵەیانکردووە و قورئان کتەبەکی تەحریفکراوە .ئاشکرایە کە موسەمانان گریمانی دووەم لەبەرچاو دەگرن.بەڵا دیسان ئەوپرسیارە دەتە پەشەوە کە چەن دەتوانرەت کتەبەکی پەلەهەڵەی زمانی "هەڵبەت لەوەی ناوەڕۆکی ئەدەبی و دەوەمەندی کارساتە تەنانەت لەزەرجەگا نازانرە باسی چی دەکات" وەک معجیزە لەقەڵەم بدرەت و کەس نەتوانەت کتەبی ئاوابەنەت.ئەودیعایەی مەلا و مسەمانانی دەمارگیر بەجگە لە جەهل و نەزانی خەڵکی ساویلکە پشت ئەستور نیە بەهیچ شتەکیتر.خەڵکانەکی ساویلکە کە بە لەکەڵینەوە شت وەردەگرن .
با ئەستا ئاماژە بەهەڵەکانی قورئان بکەین

هەڵەی یەکەم

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ وَالَّذِينَ هَادُواْ وَالصَّابِؤُونَ وَالنَّصَارَى مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وعَمِلَ صَالِحًا فَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿ سوره ٥ – آیه ٦٩ ﴾

لەو ئایەتەی سەرەوەدا هەڵەیەک هەیە وشەی " الصَّابِؤُونَ"هەڵەیە و لەدوو ئایەتی خوارەوەدا وشە ڕاستەکە نوسراوە.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ وَالَّذِينَ هَادُواْ وَالنَّصَارَى وَالصَّابِئِينَ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ (سوره٢ – آیه ۶۲)

انَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ وَالنَّصَارَى وَالْمَجُوسَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا إِنَّ اللَّهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ (سوره ۲۲- آیه ۱۷)

لەو دوحاڵەتەدا (وَالصَّابِئِينَ و وَالصَّابِؤُونَ) تەنها دەتوانرێت یەکەکیان ڕاستبێت. هەروەها دیقەت بدەن ناوەڕۆکی ئەو دوئایەتە کتو مت وەک یەک و دوبارەیە.

هۆی دووەم

لَّكِنِ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ
إِلَيكَ وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ وَالْمُقِيمِينَ الصَّلاَةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ أُوْلَـئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا (سورە ٤- آیه ١٦٢)

وشەی وَالْمُقِيمِينَ دەبێت بگۆڕێت بە والمقیمون وەک باقی وشەکانی تری ئەم ئایەتە وەک " َالْمُؤْتُونَ و …" ئەو وشانە دروستن، بەڵام المقیمین هۆیە.

هۆی سێیەم:

قَالُوا إِنْ هَذَانِ لَسَاحِرَانِ يُرِيدَانِ أَن يُخْرِجَاكُم مِّنْ أَرْضِكُم بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثْلَى ﴿سوره ٢٠ – آیه ٤٣﴾

کەلیمەی هذان هۆیە و دەبێت منصوب بێت.

هۆی چوارەم

لَّيْسَ الْبِرَّ أَن تُوَلُّواْ وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَالْمَلآئِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ

وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّآئِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُواْ وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاء والضَّرَّاء وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ (سوره ٢- آیه ١٧٧)

لەم ئایەتەی سەرەوەدا پەنج هەی ەزمانی هەیە.. چوار لەفیعلەکان لەوی زەمانیەوە هەن، چونکە ستەکە بە وشەی تُوَلُّوا دەستپەدەکات،که لەوی کاتەوە بە ئەستایە، بەام چوارکەی تر بە ابردووە.
هەی پەنجەم صابرین -که دەبەت صابرون -بەت

هەی پەنجەم:

إِنَّ مَثَلَ عِيسَى عِندَ اللّهِ كَمَثَلِ آدَمَ خَلَقَهُ مِن تُرَابٍ ثِمَّ قَالَ لَهُ كُن فَيَكُونُ (سورە٣- آیه ٥٩)
وشەی یکون دەبەت کان بەت، تا لەگەە حال- ی فیعلی ماضی بگونجەت.

هەی شەشەم

لاَهِيَةً قُلُوبُهُمْ وَأَسَرُّواْ النَّجْوَى الَّذِينَ ظَلَمُواْ هَلْ هَذَا إِلاَّ بَشَرٌ مِّثْلُكُمم أَفَتَأْتُونَ السِّحْرَ وَأَنتُمْ تُبْصِرُونَ (سوره ٢١- آیه ٣
وشەی -وَأَسَرُّواْ – هەیە چونکە فاعل ەستەکە "مذکر" لەبەرئەوە دەبەت ئەو" فعل-" بە کەسی سیەمی تاک بەت. لەو ئایەتەدا فعل بەشەوەی جمع هاتوە.

هەی حەوتەم

هَذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِّن نَّارٍ يُصَبُّ مِن فَوْقِ رُؤُوسِهِمُ الْحَمِيمُ (سوره ٢٢- آیه ١٩)

اخْتَصَمُوا هەیە چونکە فاعل دو کەسن لە عربیدا فعل بە دوکەس لەگەە جمع جیاوازی هەیە.

هەی هەشتەم

وَإِن طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا فَإِن بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الأُخْرَى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ اللَّهِ فَإِن فَاءتْ فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ.

وګ خالی حوتم ، وشې اقْتَتَلُوا هېڅ یې

هېڅ نه یم

وَأَنفِقُوا مِن مَّا رَزَقْنَاكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلاَ أَخَّرْتَنِي إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُن مِّنَ الصَّالِحِينَ. (سوره ٤٣- آیه ١٠
)
وشې" وَأَكُن " هېڅ یې و دېت وګ فعلی َأَصَّدَّقَ واتا وګ فعلی پېش صرف بېت.

هېڅ دیم

وَالسَّمَاء وَمَا بَنَاهَا (سوره ٩١- آیه ٥
وشې" وَمَا " هېڅ یې چونکې فاعل خدا یې و نه کېسیتر.

هېڅ یازدېهم:

ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاء وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ (سوره ٤١- آیه ١١)

ئاسمان و زېوی لې زمانی عربیدا مینېن،لې بېرئېوې فعل قَالَتَا ېاستې بېام وشې طَائِعِينَ هېڅ یې چونکې مفرد و" مذکر "ې
هېڅ دوازدېهم:

وَلاَ تُفْسِدُواْ فِي الأَرْضِ بَعْدَ إِصْلاَحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ (سوره ٧- ایې ٥٦

رَحْمَتَ لې عربیدا مونث – ې و لې بېرئېوې وشې قَرِيبٌ دېبېت شکې مونث ی هېبېت واتا قریبه .

هەڵەی سەزدەیەم

وَقَطَّعْنَاهُمُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ أَسْبَاطًا...(سورە ٧- آیە ١٦٠)

لەجەگای أَسْبَاطًا دەبەت سبطان بەت . دوازدە قبیلە، لە عەرەبیدا دەبەتە مفرد، چونکە ناوێک کە لەدەباتربەت بە بە شێوەی مفرد دەت. ئەو قاعیدەیە لەو ئایەتەی خوارەوە دەبیندرەت (ثَلَاثِينَ لَيلَة)

سەرچاوە سایت تریبون زمانە

وەرگێڕانی
مەحمود عەبدوڵا

ئیخوانەکان ستراتیژ و ئامانجەکانیان لەکوردستان ... مەحمود عەبدوڵا

لە هەرەمی کوردستان هەموو کاتێک ئیسلامیەکان دەسەڵاتبون لەناو دەسەڵات،لەڕێگەی پەروەردەکردنی تاکەکان لەسەر دونیابینی ئیسلامی کە لەواقیعدا دونیابینییەکی نادیموکراتی،نائەقڵانی، قەدەرگەرا، ،دژە کرانەوەو دژە ژنە. چونکە بەهەر کەسێک شارەزایی ئیسلامی سیاسی بەت ، بەتایبەتیش ئیخوانەکان ،دەزانەت،دیموکراسی باوەڕێکی دوفاقەیە ،لە ڕاستیدا ئەوان باوەڕیان بەدیموکراسی هەیە ،وەک ئامرازێک بە گەیشتنە دەسەڵات،ئەوەش سیاسەتی پەپلیستیانەیە .ئەوان بەنا ڕاستەوخە ئەڵێن بەویستی خەڵک دەگەینە دەسەڵات و بەویستی خودا حوکم دەکەین،ئەوەش لەبەر ئەوەی لە ململانێی ئاشتیانەی دەسەڵات دەبەت پشت بەخەڵک ببەستیت ،ئەوە حەقیقەتێکە کە تە نهالە ڕەی باوەڕی دوفاقە هەزمدەکرەت لەلایەن ئیسلامیەکان .چونکە خودا تەنها لەجەنگدا فریشتە دەنێرەت بە سەر کەوتن بەسەر بەباوەڕاندا! لە کەبەکەی هەبژاردندا هەرچەندە شەیتانیش بیت

دەبەت خەت بکەیتە فریشتە، بەیە باوەبون بەدیموکراسی تەنها تەکتیکە لای ئیسلامی سیاسی ، ئەوەش دانانە بەواقیع و خەگونجاندنەکی زیرەکانەیە سازشی کاتییە لەسەر پرەنسیپ .
ئەمە لەهەرەمی کوردستان دەسەاتەک هەیە،کە بەباکترین دەسەاتە بەرامبەر داهاتوی کەمەگاکەمان؛کە بەگومان ئەو بەباکیە لە پەروەردەنەکردنی تاکەکان بە ئەوەی نەبنە پارویەکی ئاسان بە گورگەکانی ئایدیەلەژیا بەگانەکان خەی بەیاندەکات ،لەرەدا مەبەستم لە "ئایدیەلەژیای بەگانە"هەموو ئەوئایدیەلەژیایانەیە کە تاکیکورد لە کەشە ەاستەقینەکانی دوردەخاتەوە و بەرەو کەشەیتر ەایدەکەشت، ئەو ئایدیەلەژیایەی کە هاوردەیە و هیچ پەیوەندی بە کەمەگای ئەمە و کەشەکانیەوە نیە، بگرە سەرباری کەشەکانە و لەگەە خەی کەشە هاوردە دەکات و وزەو هەزی کەمەگا بەفیەدەدات و کەمەگای خستەتە ناو جەدەلەکی پوچەوە. ئەوان هەست بە مەزەومیەت ناکەن کە ئەجالا ن دەستگیردەکرە، بەەام بە مورسی نوەژی مردو ئەکەن!ئەوان دەەەن سیسی دیکتاتەرە، بەەام ئەردەگان پیاوەکی دەست بە دەستنوەژە!ئەوان بە عەفرین ناگرین، بەەام بە داعشەکانی باغەز هاواریان لە هەەدەستەت. ئیخوانەکانی کوردستان،کەلقەکن لە اخوانیزمی جیهانی و کاردەکەن بە سەرخستنی ئەو پەەژە ئیخوانیە کە لە دوای ەوخانی دەوەەتی عوسمانی وەک هەزەکی دژە ئازادی و دیموکراتی لەبەرامبەر کرانەوەی کەمەگا تەدەکەشت، لەەواەەت دا ئەقەانی،دیموکرات ن.بەەام ئەوە سیاسەتەکی چەواشەکارانەیە و بەردەوام لەەەگەی پەروەردەکردنی تاکیکورد وەک تابوری پەنجەم کاردەکەن ،ئەو تاکانەی کە ئینتیمای خەیان نەماوە، دەبەت لەەەگای ئایدیەلەژیاوە بە داگیرکەرەوە گرەبدرەن.
ئیخوانەکان لەگەە گەیشتنە دەسەاتی ئاکەپە ،کەوتنە پەوپاگەندە بە ئەردەگان، ئەو پەوپاگەندەکردنەشیان بە ئەردەگان لەژەر ناوی دین و ئیخوانیەتدا نەدەکرد، بەەکو وەک لایەنگیری ئاشتی،دیموکراتخواز ،لایەنگری چارەسەری کەشەی کورد، بەەام لەەاستیدا ئەوە تەنها چەواشەکردن و خەەتاندن بو،ئەوان باکگراوەندە دینیەکەی کەنە فەقە"ئەردەگانیان دەزانی،ئەوان دەیانزانی ئەردەگانیش بەویستی خەەک دەگاتە دەسەات،بەەام بەویستی خەی یان خوا کاردەکات. بەەام ئەمە ی ئیخوانەکانکردیان،لەەاستیدا دژی ئەو هەەە فیکریە ئازادی خواز ە بە کە ئەمەە لە سەرانسەری کوردستان کاریگەری هەیە. واتا ئومەدەکی درینەبو بە پیاوەکی درەزنی وەک
ئەردەگان.ئیخوان لەسەرەتای سەرهەەدانیەوە ،تاەەژی ئەمەە ،سود لەهەموو ئامرازەک وەردەگرەت بە گەیشتن بە ئامانج.هەزەکی سیاسی پراگماتیکە لەسیاسەتی ەەژانەدا ،و لە ستراتیژدا دەگماتیکە.

بەگوێرەی بارودۆخ خەیان دەگونجێنن ، ئەمەش وادەکات ئەو هێزە بە ئاسانی ئامانجەکانی دەستنیشان نەکرێت بە هەموکەسێک. اخلاقێکی ڕوکەشانە و سەرزارەکییان هەیە،واخەنیشان ئەدەن مەدەرن و دیموکراتن،وەلە تەنها دەمامکی دیموکراسی و جلی مەدەرنیان لەبەردا، بەڵام مەنهەج و باوەڕیان لە هێزێکی وەک داعش نزیکە،هەتا دەوترێت داعش لە ڕەحمی فیکری اخوان هاتتە دەر ،وەک ابوبکر بەغدادیش کەنە ئیخوان بو. خە ئاشکرایە هەردوکیان یەک ئامانجیان هەیە، ئەویش دەستگرتن بەسەرجیهان و زیندوکردنەوەی خەلافەت. هەر لەگەڵ سەرهەڵدانی داعش ،و کەوتنە جووڵەی ئەردەگان ئەم سە هێزە،داعش،ئاکەپە، ئیخوان کەوتنە کارکردن ،و هەرسەکیان خزمەتی یەکتریان کرد کە تا ئەستاش لە ناو ئەو پێیوەندیە دان،تەنانەت میسری سەردەمی مورسیش ،چاوی بەیبوە ئەردەغان و پشوازییەکی سوتانانەی لەکرا ،بەڵام لەبەختی ئەمە مورسی و دەسەڵاتی ئیخوانەکان کەتایی هات و پایەکی بەهێزی سوتان ئەردەغان شکا . ئاشکرایە کە ئەردەگان هەر لەسەرتاوە پشتیوانی داعش بو"زهنیەتی ئەندامە باڵاکانی ئاکەپە لەداعش نزیکترە تا اخوان" بەڵام ئیخوانەکانی کوردستان هەموو ئامرازەک بەڕوا دەزانن لە پەناو ئامانجەکیاندا، خەیان لە ئەردەگانی بە دەمامک لائەدەن،ئەو ئەردەگانەی کە لە کوردستان ئیخوانەکان وەک فریادڕەسی ئیسلام و موسەمانانیان دەبینی و بەردەوام بەشان و باڵیان هەڵدەدا !ئەستا کە ڕوخساری ئەردەغان بەجیهان دەرکەوتوە،ئەوان ڕوی ڕەخنەکانیان کردەتە هەدەپ! یەکەک لە مەلا ئیخوانیەکانیش بە باغەز دەگریا و بە ئە ردەگانی دەوت پیاوە دەست بە دەستنوێژەکە هەمومان بیستمان و بینیمان. ئیخوانەکان بانگەشەی ئیسلامەکی میانڕەو دەکەن ،واخەیان دەردەخەن کە جیاواز لە سەلەفیەکان بیردەکەنە وە سەبارەت بەژن، بەڵام لەڕاستیدا وانیە،پەویستە هەرکەس ئەوە بزانێت ئیخوانەکانی کوردستان،ئاکە پە دژی ئازادی ژنن و ئەوە پرنسیپە بەئەوان،چونکە کاتێک ئازادی کەمەگا بەئازادی ژنەوە بەسترابەتەوە، بە مانەوەی کەمەگا دەبەت ئایدیەلەژیای پیاو، براموسەمانەکان بەردەوام فشاری ئایدیەلەژی لەسەر ژن پەیڕەو بکات، بە ئەو مەبەستە خودی ژن بەکاردەنن،کادیری خوەندەواری ژن ،لەحیزبدا بانگەشە بە ئایدیەلەژیای پیاو دەکات!ئەمە وەک ئەویە"گوڵەکە چەقەی قەصاب بلەستەوە" ئەوان دەیانەوەت لە هەبژاردندا دەنگی ژنان بەخەیان ببن،ئەگەرنا ئەوان باوەڕیان بەوەهەیە کە شوێنی ژن مەتبەخە. ژن کە حیجاب نەبەت وەک چوکلەتەکە کە دانەپشرابەت،ئەو مغاڵتەیە وادەکات کەستی ژن لەژێر ناوی خەشەویستی و ڕەز بکوژن،بەڵام بەدیوەکەیتردا ئەم مغاڵتەیە پەمان

دەبێت ژن کایە وەک چوکلێتە خاوەنی خۆی نییە.لە بەرامبەردا ژنی ئازاد هەیە کە لەسەر ئاستی فیکری شێوەی زهنیەتی نەرانەی ئیخوان و ئاکەپە دەکات لە پەناو دروستکردنی دونیایەکی هاوسەنگ لەنێوان ژن و پیاودا،لەهەمانکاتدا لەگەڵیانی جەنگیشدا لە بەرامبەر داعشدا کە ئامرازی ئاکەپەبو،تەکۆشان و بگرە لەسەردەستی ژنی ئازاد و شەڤانان لوتی داعش شکێندرا. لەووی سایکۆلۆژیەوە، بە پیاوی کلاسیک و خەڵکی و موسەمان ئەوە هەزم ناکرێت،ژن لاواز نەبێت،چونکە بەلای ئەوانەوە ژن نابێت جەگای هەبێت و کاریگەری هەبێت لەسەر بەیاری بەڕێوەبردنی کەمەڵگا. پەشیان وایە ئەو فەلسەفەیەی باوەڕی با ئازادی ژن و یەکسانی ئەرک و مافەکان هەبێت،ئەوە دەبێتە ئاینی چوارەم و وەک بەدیلی ئاینی سێیەم خۆی دەخاتە ڕوو. لەبەر ئەوە تەواوی هەزە ئایدیۆلۆژیە کۆنە پەرست و دەگما و پیاوسالارەکان لەوخاڵەدا کەکن کە دەبێت دژایەتی ژنی ئازاد بکرێت!

ئیخوانەکان لەکوردستان لە گەمەکانی هەڵبژاردن سود لە ژنی کلاسیک وەردەگرن و دەنگی پێ کەدەکەنەوە، بەیە لەووی سیاسیشەوە دژی فەلسەفەیەکن کە ئازادی ژن بکاتە بنەما بە ئازادی کەمەڵگا،چونکە کاتێک ژن ئازاد بێت،ئیتر ڕێی ئەوپیاوانە ،ئەوابەرە ئیسلامیانە هیچ نابێت و ئەقڵی کەمەڵگا لە ژێر کۆنتڕۆڵیان دەردەچێت.

پەویستە هەمو کوردێک ئەوەبزانێت،ئیخوانەکان لەئەستادا لەکەسێتی ئەجالاندا هەرش دەکاتە سەر ئازادی ژن،بەو واتایەی کە لەدان لە ئەجالان لەدانە لەفەلسەفەکەی بە ئازادی ژن. چونکە ئاشکرایە بیرکردنەوەی ئیخوان بەستراوەتەوە بەگون و پێیان وایە ژنی ئازاد پاکیزە نیە،ئەوە نهێنیەکەکە نادرکێندرێت،دەبێت بخوێندرێتەوە لەناو دەربەینەکانیان. وەک پزیشکێکی دەرونی دەڵێت:ئەو پیاوانەی پێیان وایە ئافرەتی سفور بەڕەوشتە هەردو بەشی مەشکیا ن لەتورەکەی گونیان دایە.

لەکۆتایدا دەبێت ئەوەبڵێم،بەدرێژایی مێژوی ئیسلامی سیاسی دژایەتی گەندەڵی و خراپی بەڕێوەبردنی دەسەڵاتیکوردیان قەستەتەوە و لە ڕەگەی دژایەتی دەسەڵاتی کوردی،فرەسکی تیمساحی دەڵێژن بە خەڵک و کەمەڵگامان بەڕام لەڕاستیدا ئەوان دەیانەوێت بەڕێن کورد بە بەڕێوەبردن نابێت!دەبێت لەلایەن خەلیفەیەکی موسلمانی ناکورد بەڕێوە ببرێین.واتا دژایەتی ئەوان جاشایەتییە لە ژێرناوی خۆشویستی خەڵکدا. لەکاتێکدا لەمێژودا خراپتر لە بەڕێوەبردنی دەوڵەتی عوسمانی دەگمەنە.دیکتاتەرتر لە ئەردەگانیش دەگمەنە. ئیخوانەکان لە ژێر ناوی ڕەخنە و پاراستن لەهەڵە ودەکەنە ئەردەگان کە وەک ئەژدیهایەک خەریکە کەمەڵگای تورکیاش قوتدەدات. بەیە ئەمە تەنانەت مناڵە ورتکەی ئیخوانیش ڕەخنەی ئاپە و هادەپ و

…دەکەن. ئەگەرچی ئەوان جاشایەتی کلاسیک ناکەن،زۆر مەدرەسانە دەیکەن و لایەنگری بە ئەردەگان دەشارنەوە و دەیانەوەت بەەن ئەوە پەکەکەیە ،ئەوە هەدەپەیە سیاسەتی هەە دەکات و ئەردەگان لەکورد هاردەکات،بەام ئەردەگان بەاگەیاندنی میللی وەامیان ئەداتەوە و ئەەت :درە ئەکەن.ئاخر برا درەزنەکان، چەن لەگەە زیهنیەتی ئاکەپەو ئەردەگان بگونجەین.کە سواری خەونی خەلافەت بوە.ئەم درە و دەلەسەیەتان لەچییە! ئەم جاشایەتی فیکریە بەچی؟بە ئەوەی عوسمانیە نوەکان بتان بەنەوە بەجیهادو فتح و داگیرکاری وەاتان. یان بەئەوەی وەک سوەتان سەلیم پەتان بەەت :نەکەرە خەشویستەکانم. فەلسەفەی ئەجالان تەنها پەیوەندی نەوان گون و بیرکردنەوەتان دەبەەت،واتان لەدەکات فەربن کە ژنیش مرەڤە،دەکرە لەدەرەوەی حەقیەتی پیاو بەیاربدات و بیربکاتەوە،دەکرە باشترین جەنگاوەر بەت. دەکرەت ژنیش بەبە حیجابی سەپەندراوی پیاو هەبەت،پەتان ئەەت خەلەلەکە لە ئەقەی ئەوەدایە نەک لەسەری ژندا.ئەقەی ئەوە بەگەن بوە و مەشولەی لەنیشتوە.
ئەوە ئامانجتان ئەویە کەمەگا ئازاد نەبەت،چونکە کەمەگەی ئازاد خوافە پەرست و دژە ژن نییە،ستراتیژی ئەوش مانەوەی کەمەگایە لەو دەخەدا.

مەحمود عەبدوەلا

فاشیزمی پەروەردەی ئیسلامی لە ١٩٨٤-دا … مەحمود عەبدوەلا

ئەوەی ابردوی لە دەستبەت جەوی ئایندە دەکات،ئەوەی بەسەر ئەستادا زالبەت جەوی ابردویکردووە.
جەرج ئەروەل

ەمانی ١٩٨٤ – ی "جەرج ئەروەل" ەمانکی بەناو بانگە و بە زەرزمان تەرجەمە کراوە.ئەم شاکاری ئەروەل گەرچی باسی جەرەک لەپەروەردە دەکات لە سیستەمکی تاکحیزبی خاوەن دەسەات ، بەا م کاتەک لەی ورد دەبیتەوە شەوازی پەروەردە و پەکهەنانی سیستەمی

هزری تاک لەو کەمەگا تاک حیزبیەدا زەر لە شەوازی پەروەردە دەچێت لەسیستەمی پەروەردەی ئیسلامیدا هەیە، چ لە ئەستا و چ لەئابردودا .لەو سیستەمەدا کە "ئەروەل "باسی دەکات حیزب لەدوای گرتنە دەستی دەسەلات دەیهەوێت هەموشتێک بگۆڕێت ،سیمای شارستانیەتێکی نوێ بە ژیان ببەخشێت ، بەجۆرێک مرۆڤ نەتوانێت درک بەئابردو بکات، هەموو ئوداوەکان بگۆڕێتەوە بە سەرتای سەرهەڵدانی شەش،دونیا دابەش بکات بە پەش شەش و دوای شەش .هەموو هەوڵێکی حیزب بە ئەوەیە کە هەموشتێک بگۆڕێت ، تەنانەت غەریزەش لەگەڵ حیزب بگونجێنێت،خە ئەگەر مرۆڤ بە هەی فشاری غەریزە کارەکی پەچەوانەی باوەڕی حیزبی کرد، دەبە پەشیمان بکرێتەوە و دوبارە پەروەرە بکرێتەوە ، ئەشکەنجە بدرێت. لەو سیستەمەدا پەلیسی خەیاڵ هەیە لەهەموشوێنێک چاودێری دەکرێت لەحەمام یان لەسەر جێگا یان لەهەر شوێنێک بێت، وەک چۆن لە ئیسلامدا خودایەکی چاودێر هەیە ،ئەو مرۆڤە ناتوانێ هەست بە ئازادی بکات و بیربکاتەوە.

حیزب چەند تەکنیکێکی تایبەت و وردی هەیە بە ئەوەی تاکەکان والەبکات بیر لە حەقیقەتێکی تر نەکەنەوە و واقیع بکەنە هەمیشەیی و نەگۆڕ، بە ئەمەش دەبێت بەردەوام ئابردو لەژێر کەنتەڕۆڵی حیزبدابێت ،هەتا تاک هیچ پەوانەیەکی نەبێت پێی بپەوێت ،نەتوانێ ئەستا بەراورد بکات ،بەئابردو، بە ئەمەش وەزارەتێک هەیە کە ناوی وەزارەتی ئاستیە،کە ئیشی هەگەڕاندنەوەی واقیع و دەستکاری کردنی واقیع و هەوەدان بە گونجاندنی واقیع لەگەڵ باوەڕی حیزب، بە ئەمەش حیزب دەستی گرتووە بەسەر ئابردو هەموو بەگەکان وندەکات. بەگەکان یان نوسراون یان بیرەوەری، بەنام حیزب دەستی بەسەر هەشی تاکدا گرتوە لەلایەک،لەلایەکیتر هەوەدراوە هەموبەگەنامە و نوسراوەکانی پەشو لەناو ببرێن. حیزب بە هەیە،ەبەری گەورەی حیزب بەهەیە یە و خاوەن تواناو زانایە،خەک خەی بەقوربان دەکات. بە هەموو ئەم کارانە پەسەی پەروەردە لەمناییەوە لە ژێر دەستی حیزب خەیدا، دایک و باوک دەسزانە بەگوێرەی حیزب مناڵ پەروەردە دەکەن. خەکی نازانن ئابردو چۆن بووە،شەش ئویداوە،سیستەمی سەرمایەداری هەتەکاوە ، بەنام هەموشوێنوارەکی سەرمایەداری سەاوەتەوە،خەکی نازانن چۆن لەوە تەبگۆن لەئابردو ژیان چۆن بووە،ئایا ئەستا باشترە،یان پەشتر و سەردەمی سەرمایەداری. ئابردو تەنیا خراپەکاریەکانی سەرمایەداری ماوەتەوە. حیزب وای لەخەک گەیاندوە کە پەشتر لەسەردەمی سەرمایەداری ژیان ناخەشتربو،خەک کەیلە سەرمایەداربون و هتد،هەرچی خراپییەک کەهەیە لەئابردودا باسدەکرا ،بەردەوام حیزب ژمارەو داتای نوێی بەاو دەکردەوە و پەوانەی دەکرد

بە ئابردوو، بەنمونە ئەمسال ئەوەندە بەرهەم هاتوە،ژیانی خەڵک ئەوەندە خەشتە بەبەراورد بە سەردەمی پێش شەڕش . هەتا داهێنانەکانیش دەگەڕانەوە بەحیزب، بەنمونە یەکێک لە کارەکتەرەسەرەکیەکانی ئەمانەکە پێیوایە بەیەکەم جار حیزبی"سەسینگ" فرەکەی دروستکردووە. ئاشکرایە کە لەمەژوی دەسەڵاتداریەتی ئاینیدا بەدرێژایی مەژوی ئودەسەڵاتدارەتیە بیروەای جیاواز و گومانکردن لەڕاستی ئیسلام سزای بەدواوە بووە ،هەموو جۆرە سزایەک هەتا خستنە ناو ئاوی گەرم ،ئەشکەنجە ،زیندانی کردن و...تاد.

تەکنیەکە کانی ئەم جۆرە پروردەیە بەجۆرێکن کە ڕزگاربون لەیان ئەستەمە،وە لە بەرئەوەی پرسەکە لەمناڵییەوە دەستپێدەکات ئەستەمە تاک دواجار هەشیاربێتەوە. تەکنیەکە پروردایین کان دەبێتە هەی پێکهێنانی سیستەمی بیرکردنەوە لە سیستەمی تاکحیزبی فاشیستیدا، ئەوتەکنیکانە بریتیین لە تەکنیکی "ڕاگرتنی تاوان ، و لەژیکی "ڕەش و سپی " ، بەغەریزە چاکبیر بیت، باوەڕی دوفاقە .

وەک ئاشکرایە ئیسلام هەر لەسەرەتاوە، هەویداوە شارستانیەت بەخەی دەستپێبکات، سەردەمی پێش خەی بە سەردەمی جەهل پێناسەدەکات،سەرەڕای لەوەرگرتنی چەندین نمونە لەهەمو بوارەکانی ژیان ،وەلە ئیسلام ئەو دەستکەوتانە بەخەی دەبات. هەرلەسەرەتای ئیسلامەوە هەوەدراوە هەموو سیمایەکی شارستانیەتەکانی تر بسڕێتەوە ،هەموئاینەکانیتر بە ناتەواو دەستکاریکراو دادەنێت. تەنانەت بە پەی سەرچاوە مەژویەکان کاتێک قورئان کەکرایەوە فەماندرا ئیتر هەرشتێک ماباەت دەباەت بسوتێندرێت ئەمەش لە پێناو ونکردنی بەڵگە کان ،بەئەوەی دواتر هیچ بەڵگەیەک دەست کەس نەکەوێت.

پروردەی ئیسلامی هەمان تەکنیکی "ڕاگرتنی تاوان"بەکار دەنێت، واتا لە ناو بردنی هەموو ئەو بیرکانەی کە ڕەنگە ببنە هەی گومان، ئەمەش لە ڕەگەی دیسپلینی ناوکییەوە دەباەت ،و لەناو بردن یان ڕەگریکردن لە هەر بیرکەیەک کە گومان لە ئیسلام دروستبکات .واتا لە ئیسلامدا دەرگای گومان و پرسیارکردن لە خودی دین داخراوە ،بیرکردنەوە ئەگەر هەشبێت دەباەت لەخزمەت سەلماندنی خودی دین دابێت. بەڵام پروردەکردنی هەش لەسەرەتای منداڵیەوە دەباەت،کاتەکیش ئەم منداڵە گوردەباەت ناتوانێ قوە ولەژیکی بیربکاتەوە،چونکە ئەو وا پروردەکراوە کە بە غەریزە چاکبیر باەت،چاکبیریش واتا بیرکردنەوەیەک کە پچەوانە نەباەت لە گەڵ بنەماکانی ئایدیەلەژیا. هەر ئەم پروردەیە وادەکات تاک بەزاربێت لە هەموو بیرێک کەدژی ئایدیەلەژیا بێت و ڕقی لەو کەسانە بێتەوە کە گومان لە ئایدیەلەژیا دەکەن و بە پەی لەژیکی ڕەش و سپی هەمو

ئەوانەی ئایدیۆلۆژیا بنکەدەکەن لەگەڵی پرسیاری ئەقڵانی و گومانی فەلسەفی وەک دوژمنی ئایدیۆلۆژیا دەناسێت،ئەمەش وا دەکات تاک بەردەوام لەهەڵەی بەرگری و بیرکردنەوەی کاردانەوەیی دابێت ، نەک ویستی تێگەیشتنی هەبێت بە پێچوانەوە هەموەوەک بە تێگەیاندنی بەدوژمنایەتی بەخەی لەقەڵەم دەدات!

لەم شێوە سیستەمەدا هەشی تاک کەنتەڵە دەکرێت ،چوارچێوەی بیرکردنەوە دادەنرێت،ئەمەش ڕێگا خۆشدەکات بە چەواشەکردنی مێژوو. مێژوو بریتییە لە بیرەوەری و بەڵگەکان ،بەڵام کاتێک تاک دەست بەسەر هەشیدا دەگیرێت ،مێژوو لە هەشدا دەستکاری دەکرێت. ئەم مێژووەی کە تاکی موسڵمان دەیزانێت مێژوویەکە دەستکاری کراوە،تەتەڵەکراوە و بە گوێرەی پێویستی ئایدیۆلۆژیای ئیسلام نوسراوە. ڕاستە لە ئێستادا ئیسلامیەکان دەسەڵاتیان نییە ئەو بەڵگانە قەدەغەبکەن کە پێچوانە ی مێژووی باون،کە بریتییە لە یەک جەر تێگەیشتن بە مێژوو و مێژووی پیرۆز،بەڵام لەنا و هەشی تاکدا قەدەغەکراون، چونکە دەست بە سەر ئەقڵی داگیراوە،بەلەژیکی ڕەش و سپی بیر لەمێژوو دەکاتەوە،وە هەمیشە ئەوە وەرگرە ،مێژوویەک کە ڕابەرانی ئیدیۆلۆژی دەینوسنەوە جیاوازە لە مێژووی دژەکان،بەیە وەک چۆن ئەمیان بەڕەهایی وەردەگرێت ئەویتر بە ڕەهایی ڕەتدەکاتەوە. بە ئەوەی مێژوو پیرۆزبێت دەبێت لەکات و شوێن دابڕێت، بە جەرەک بنوسرێتەوە کە لە گەڵ سایکۆلۆژیای تاک لە ئێستادا بێتەوە. پاشان ڕاڤەکردنی دەقەکان بەدوای چەواشەکردنی مێژودا دێت. دەبێت بەردەوام دەقەکان وا ڕاڤە بکرێن کە لەگەڵ زانست و لۆژیکی سەردەم گونجاو بێت ،ئەگینا ئایدیۆلۆژیا هەرەس دەنێت. لە ڕێگەی یاریکردن بەوشەوە ،گەڕینی مەبەستی وشەکان ، تەفسیری جیاوازی دەقە شیعرییەکان سەر لە تاک دەشێوێندرێت و دەقەکانی دین تەکەڵە بە زانستەکان دەکرێت، بەجەرەک تاکی بەوادار پێی وایە دەقەکان پێش زانستی سەردەم کەوتوون. حیزب و گروپە ئیسلامیەکان بە شێوەیەکی زیرەکانە واتای دەق و زانستەکان ئاوێتە دەکەن، بەڵام بەبە ئەوەی بتوانن لەواقیعدا ئەوە بکەن،ئەوەشتەکە تەنها لەهەشدا دەکرێت،چونکە دەست بەسەر هەشداگیراوە. لەڕەوە تاکی بەوادار هەڵگری بیروباوەڕی دوفاقە دەبێت،واتا لەیەک کاتدا باوەڕی بەدوشت هەیە، یەکەم ئەو واقیعەی تێیدا دژی،دووەم ئەو واقیعەی لەهەشیدا دروستکراوە ، بەیە تاک لەگەڵ هەردولادا خەی دەگونجێنێت. بەڵام نیگەرانە بەردەوام مەترسی ڕوخانی کەشکی ئەم واقیعەی لەسەرە کە لەهەشیدا بیناکراوە تاکی بەوادار توڕەیە لەم واقیعەی کە لەگەڵ هەشی تەکناکەتەوە بەیە بەردەوام هەرش دەکاتە سەر واقیع و، وەک واقیعی گەڕاو و ساختەو بە خوایی وەسفی دەکات.ئەمەش وایلەدەکات

بەردەوام لە دەروونیدا ئارەزوی فاشیزم دەکات لە نوستالجیادا دەژیت و خەون بەدونیایەکەوە دەبینێت کە لەگەڵ دونیای خەیاڵی و ساختەی هەشیدا گونجاو بێت. بەواتات خەی لەگەڵ واقیع گونجاندووە بەڵام لە دەروونیدا نیگەرانییەکی قوڵ هەیە بەرامبەر واقیع. بەیە هەموو کاتێک لەشکری موسڵمان ئامادەن کە ئەو فاشیزمە شاردراوە ئاشکرابکەن و ئەو واقیعە وەران بکەن کە لە گەڵ ئەوەی ناو هەشیاندا ناکەکە .داعش نموونەی ئەم فاشیزمە پەنگخواردووەیە کە لە بارودۆخێکی گونجاودا زەر بەخەرایی هەرش دەکاتە سەر دونیای گەڵاو و وەرانی دەکات و دەیوەت بە خەرایی مەژوو بگەڕێنەتەوە بەدواوە، بە ڕەژانی کتێب سوتاندن و جەڵد لەدان و کەیلە و کەنیزەک و دەستبەین و تەواوی حوکمەکانی ئیسلام. پەویستە ئەوە بزانین کە ئیسلام دوو قەناغە،قەناغی مەککە و قەناغی مەدینە، بەیە بەواداران هەتا دەسەڵاتیان زەرتربێت لەبوردەییان کەمتر دەبێت، بە پێچەوانەشەوە، ئەمەش تایبەتمەندی کەسایەتی ئایدیەلۆژیستەکیانە ،کە لەهەموو ئایدیەلۆژیاکاندا، تایبەتمەندی کەسایەتی ئابەر بەمیرات دەمێنەتەوە بە لایەنگران ،بانگەشەکردن بەزانست و تا ئەوپەڕ خوافی، بانگەشە بەڕاستگەیی و تا ئەوپەڕ درەو چەواشکاری، گونجان لەگەڵ واقیع تا کاتی دێت !

بەیە ئەم درەیەکی گەورەیە کە ئیسلامیەکان باوەڕیان بە دیموکراسیێت و لەبوردەیی هەبێت، ئەوە تەنها قەناغەکە، هەرکات دەسەڵاتیان هەبێت دەگەڕێن بە ئیسلامی نادیموکرات و مەدینەیی، ئەوە ترسەکی بە بنەما نییە، بەڵکو خودی قورئان و دەقەکان لەکاتی پەویستدا ،کاتێک ئیسلامیەکان هەستبکەن هەزیان هەیە ،هەمان شت دەڵێن کە سەرەتای ئیسلام ئەنجامدرا.

ئابەرانی ئایدیە لەژیای ئیسلام ،هەمیشە پەش باوەڕدارانی ساویلکە دەکەون،لە ڕەگەی مغاڵەتەوە قەناعەتیان پەدەکەن کە ئیسلام پەرفەکتە و بە هەمو کاتێک دەگونجێت. ئەوەی بە ئیسلامیەکان گرنگە خەڵک ی ساویلکە بخەڵەتێنن. ئاشکرایە جیاوازی زەرە لەنێوان فیکرکردنەوە و لەبەرکردنی فیکر، باوەڕداران فیکر لەبەردەکەن،فیکری ئابەرانی ئایدیە لەژیا. تەگەیشتنی ساختە لەمەژوو ،زانستەکانی تر. ئەو ئابەرانە دەڵێن قورئان لەگەڵ زانست ناکەک نییە، باوەڕدارانی شوێنکەوتە دەڵێن قورئان لەگەڵ زانست ناکەک نییە.ئەم لەبەرکردنی بەچونی ئابەرانە، نەک بیرکردنەوەی تاکەکان خەیان. تاکەکی موسڵمان تەگەیشتن و دونیابینییەکەی لەسەربنەمای باوەڕە، باوەڕ بە ئابەرانی ئایدیەلۆژیا،، ئەو گوەدەگرێت و دەرخ دەکات.لە ڕەمانی 1984 نوسەر باس لەچەند دروشمەک دەکات،کە دروشمی حیزبە فاشیستیەکەن،وەک

کۆیلایەتی ئازادییە،جەنگ ئاشتییە. کاتێک موسڵمانێک دەڵێت ئیسلام ئایینی ئاشتییە،مرۆڤ ڕەک دروشمەکانی حیزبی سەسینگی بیردەکەوێتەوە، ئەگەر نا ئیسلام ئایینی جەنگە،شارتانیەتێکی بونیادنراوە لەسەر بنەمای جەنگ و خوێنڕشتن و داگیرکاری!ئیتر لەواقیعدا ئیسلام شتێکە و لەهەشی تاکەکاندا شتێکیتر.کاتێک لەگەڵی پەروەردەو دەستبەسەر هەشیتاکدا دەگیرێت،دەتوانرێت لەهەشی تاکدا دەستکاری مێژوو بکرێت.تاکی ئیسلامی تەگەیشتنی ساختەی بە مێژوی ئیسلام هەیە،مێژویێک فەرکراوە کە پوختە کراوە، پاک کراوەتەوە لە هەمو ئەو توخمانەی گومان لە پیرۆزی مێژوی ئیسلام دروستدەکەن. هیچ کات هەمو تاکەکان ناتوانن لەمێژو قوببنەوە، بەناچار گوێ لەئابڕان دەگرن ئەوانیش تەگەیشتنێکی ساختە، بەجۆرێک کە بگونجێت لە گەڵ بەهاکان دەرخواردی خەڵک دەدەن.واتا تاکی بەوادار ،ئاگاداری مێژوو نییە، بەڵکو ئەوەی دەیزانێت شێوەی مێژوویە.

بەکورتی هەموو ئەو تەکنیکانە بەکاردێن،کە لەسستەمێکی فاشیستیدا تاکیان پێ پەروەردە دەکرێت.
ئیسلام بە هەڵەیە،دونیای پێش ئیسلام سەراپا تاریکییە، سەکی قەدەغەیە،سەرێک پیرۆزە و زانایە و داهێنەری هەمو بەها بەرزەکانە.ڕق یەکەکە لە تەکنیکە بەهێزە کانی هەمو ئایدیۆلۆژیاکان،کەوادەکات تاک هەموو بەدبەختیەکانی بگەڕێتەوە بە هەزو کەسانیتر، بەیە ئەوبەرگەی هەموو سەختیەکانی ژیان دەگرێت،ولەئەنجامی خەباتەکردنەوە و ئاڵاستەکردنی ڕق بەرامبەر ئەوانیتری بەباوەڕومولحید و کافر. دەرفەتی تەگەیشتنیشی نییە،چونکە وەک لەسەرتا وتمان تەکنیکی ڕاگرتنی تاوان و چاکبیری ڕەگای بیرکردنەوەی لەدەگرێت. هەموو بیرکەیەک لە ڕەگەی دیسپلینی ناوەکی دەکوژرێت. بەیە تەنەگەیشتن لای ئەو تاکە پیرۆز دەبێت. نەک بیرکە ی کەسانیتر، بەڵکو دژایەتی ختورە و بیرکەکانی ناخی خەیشی دەکات..لەبەر ئەوە تاکی موسڵمان ناتوانێت لە دونیا تەبگات، ئەو نکەڵی و تەنەگەیشتنی لە دە بەتە تەقوا و لەخواترسان.تەگەیشتن بە ئەو بەواتای کافربون دێت!لەڕەگای دیسپلینی ناوەکی وای لەکراوە هەموو هەوەڵکی ئەوانیتر بە تەگەیاندنی بە پیلان و زیانگەیاندن بەخەی لەکبداتەوە.هەرچەندە ڕوبەڕوی واقیعێک دەبەتەوە پەچەوانەی هەشیەتی، بەڵام بەناچار دەبەتە هەڵگری باوەڕی دوفاقو بەگوەرەی پویستی ئایدیۆلۆژیا بیردەکاتەوە. تەگەیشتنەکان دەگەڕێن ئەویش دەگەڕێت. بەنمونە تەفسیری ئایەتێک دەگەڕێت ، بەئەوەی بگونجێت لەگەڵ واقیع،ئەویش تەگەیشتنی پەشو ڕەتدەکاتەوە و نویەکە قبوەدەکات.لەڕاستیشدا لەناخەوە هەوەدەدات ناوەڕۆکی دەقەکان

بگونجێن، بەهەر فەو فەڕەک بێت.چونکە ئاسودەیی دەرونی لەوەدا دەبینێتەوە. تاکی موسڵمان بەزارە لەهەر گفتوگۆیەک کە گومان لەڕاستی ئایدیۆلۆژیا دەکات، بەیە لەی دەگەڕێت بە ئابوران، دەبێت ئەوان وەام بدەنەوە، ئەوانی زانا کە هەموشتێک دەزانن!

مەحمود عەبدوڵا

نیچەو محمد و ژن ... مەحمود عەبدوڵا

لەتەواوی قورئاندا ناوی یەک ژن هاتوە بەبە پیاوەکەی، ئەمەش واتا خودا چەتە ژەر باری نەریتی عەرەب. ئەگەرچی مەلاکان پاساوی بەلاغییان هەیە ، بەڵام لەڕاستیدا پاساوەکان لەهەڵپەتەگەری زیاترنین ،. ناوهێنانی مریەمیش لەبەردوهەیە ئەویش پەش ئیسلام ناوبانگی هەبو مەشهوربو،دوەم ئەوەیە کە مریەم مەردی نەبو،چونکە لەفەلسەفەی ئیسلامدا ژن کەیلەی پیاوەکەیەتی و تەنانەت نابێت ناویشی بێت تەنها وەک موەکی پیاوەکەی نەبێت. وەک چۆن دەڵێی سیارەکەی احمد،ئاواش دەڵێیت ژنی فیرعەون و .

ئیسلامیەکان زەر دژی نیچەن لەبەر ئەوەی دژی میتافیزیکە، بەڵام لەڕاستیدا لەبابیژندا نیچە گەورەترین مەلای ئیسلامییە،محمدەکی پەست مەدەرنە. نیچە زمانەکی پە سوکایەتی هەیە بەرامبەر ژن . نیچە دەڵێت،پیاو دەڵێت: من دەمەوێت ،ژن دەبە بێت ئەو"پیاو"دەیەوێت. وەک چۆن لە ئیسلامدا ژن پردەکە کە لەیەوە مرۆڤی موجاهید پەیدا دەپەڕێتەوە بەبەهەشت،ئەوا لە فەلسەفەی نیچەشدا ژن پردەکە بە پەینەوەی مرۆڤی بەرز. جیاوازی نیچە و مەحەمەد لەوەدایە کەنیچە ئاگاییانە وادەڵێت و واقیعیەتی ژنی نەکردەتە حەقیقەت،چونکە نیچە دەزانێت کە ئەوە پیاوە ژنی دروستکردوە ەک لەپەراسوی خۆی،وەلە محمد تەگەیشتنی هەزاران ساڵی پیاوی وەک حەقیقەت و سروشت و دەستکردی خودایی ناساندووە.

محمد لەپەناو ئامانجەک وایکردوە ئەویش داگیرکردنی دونیا یە وەک بابەتەکی لەزێت پەشکەشی موجاهیدەکانی کردووە،محمد لەوەدا جیاوازە

لەنیچە کە داوای بەزەیی دەکات بەژن، بەڵام نیچە چونکە پێی وایە بەزەیی دەبەتە هۆی لەدەست دانی هێز و وەسکەرە بۆیە خۆی لەوە بەدور دەگرێت کە پیاوی باڵا توشی شتی سوک و چروکی وەک بەزەیی بکات. ئەرە شوێنی ئەوە نیە ڕەدی پاساوی مەلاکان بدەمەوە کە گوایە بەهۆی سروشتی زمانی عەرەبیەوە ژن لەدەرەوەی زمانی خودایە، بەڵام حەقیقەت ئەوەیە کە دژە ژن بون پێش ئەوەی نەریتی ئیسلامبێت نەریتی خەڵک سامیەکانە، پێش ئەوەی نەریتی ئیسلام بێت نەریتی "سەردەمی جاهیلیە" بەڵام بەشێوە فەلسەفیەکەی نەریتەکی تەواو ئەرستەییە، بەجۆرێک کە ئیسلام شتەکی ئەوتەی زیاد نەکردووە، بە "فەلسەفەی ژن"ی ئەرستە. ئەگەر ئەمە سەرنج بدەین دەبینین خودا هێزی خۆی لەزمانەدا نیشانداوە،لەزمانیشدا جێگای ژن نەبەتەوە،ژنکراوەتە دەرەوەی زمان، بەم شێوەیە زمانیشی لە سەندراوەتەوە. زمانیش گرەدراوی هزرە.مسعود محمد دەڵێت:زمان تەرجومانی هەشە.

بەم شێوەیە دەبینین ژن ڕەگەی پێنەدراوە گوزارشت لەخۆی بکات و لە ڕەگەی زمانەوە گوزارشت لەهەشی خۆی بکات،هەربۆیە دەبینین وەک چۆن بەزمانە،ئاواش بە ئەقڵە. بەڵام بەتەپڕەینی کات و لەگەڵ ڕەخساندنی دەرفەت بەژن و کرانەوەی زمانی مەشکیشی کرایەوە، بەجۆرێک کە تەنانەت هەشی لە پیاو زیاتر نەبێت کەمتر نییە. نیچە لەیەک شت دا خزمەتی ژن دەکات ئەویش "هەوەشاندنەوەی دوالیزمی دژەکانە" چونکە بە پێی ئەو دونیابینییە ژن و پیاو دوشتی دژ نین بەڵکو دوشتی جیاوازن،دوشتی جیاواز لەگەڵ دوشتی دژ جیاوازی هەیە.
لە ئەنجامی ئەونکەیکردنە هەزاران ساڵەیی ژن ،هەندە لە فەمینیستەکان کەوتونە دەخەکی واوە کە نکەی لەژن بکەن ،بەڵام ئەوە تەنها زیان لە ژن دەدات و وای لەدەکات داوای شتەکی جگە لەئازادی و یەکسانی بکات،و تایبەتمەندیە ژنانییەکانی لەدەست بدات، ئەمەش خەکوشتنە .ژن دەبێت خۆی بێت بەوشەویەی خۆی دەیەوێت خاوەن کلتورەکی ژنانە بێت، ئەوەش کاتەک دەبێت کە پیاو لە بارەی ژنەوە زەرتر مەشکی بەکار بێنێت و کەمتر زمانی.

مەحمود عەبدوڵڵا

من بومایە لەجیاتی خودا مەحمود عەبدوڵڵا...

"بە ئەو عالمە ئیسلامیانەی دەڵێن خودا ناچاربو خۆن بکوژێت"
بیرکەرەوە ئەی مرۆڤ

هەزارو چوارسەدساڵ لەمەوبەر، ئەمفەڵەکەم دروستدەکرد،و بە ئیزرائیلدا دەمنارد بە محمد،کاتێک محمد لە ئەشکەوت دەگەڕایەوە و دەچە ناو قوڕەیش چەند گوللەیەکی ئەتەقاند دەیگوت :ئەمە لەخوداوەیە. قورئانەکیشی ناردوە هەرکەس باوەڕ نە هێنێت بەو ئەمفەڵە لەگەردنی ئەدەم. بەم شێوەیە نەک خەڵکی قوڕەیش هەموو ئیمپراتۆرکانیش تەسلیم دەبون،ئەوکاتە پەویستی نەدەکرد ئەم هەموسەرە بە شمشێر بپەڕێندرێن. سەسەد هەزار ئەرا نی نەکرێنە کەنیزەک لەماوەی سیساڵدا.

یاخود مەبایلەکی بەناردبایە و تەنها دوو وشەی لەسەر تەماركردبایە. "من خودام محمدم ناردوە تا ڕێنمونیتان بکات"بەم شێوەیە لەو هەمو جەدەلە لەگەڵ قوڕەیش ڕزگاری دەبوو،ئەوسا لەجیاتی مشتومە ،زانستەکانی خەی دەخستە ڕوو،ئا دەیتوانی وێنەیەکی ملوەنی بەهەشتیش بگرێت و بە محمد بەیان لەبدە. مرۆڤ زەر ئەحمەق پەی وایە خودا هیچ ڕێگایەکی شک نەبردوە،ئیللا جەنگ و شمشێر نەبێت بەخەناساندنی بەبەشەر.ئاخر خودایەک قسە لەگەڵ موسابکات بە دوقسەش بە هەموو بەنی ئادەم نەکات.

ئەستابێ بە عەلیباپیر بێ خودا بەوای نەکرد،ڕەک ئەڵێت لەبەر ئەوەی ئەبوجەهل دەیکردە مناقەشە و دەیگوت :ئەودەنگە دەستکاری کراوە. لەجیکی ئیسلامیەکان بەم شێوەیە کەمیدییە..ئە تەبعەن ئەوە پاساو نییە،چونکە ئەبوجەهل مەبایلی دیبایە میزی ئەکرد بەخەیدا...مرۆڤ کەبیربکاتەوە خودا زەر ڕێگای ئاسانتری هەبوو بە ئەو پەیامە جوانەی ناردویەتی. ئە چی دەبوو خوداش تاقیکردنەوەیەکی فەری محمد کردبا تا هەم خەڵک باوەڕی هێنابوایە و هام خوداش داهێنانەکی هەبوایە تاهەتایە بەنی ئادەم بیزانیبایە ئەوە داهێنانی خودایە و تا هەمیشە خەڵک یادیکردبا...ئاخر مەعنای نیە خودا هیچ لە عیلمی تجروبی نەزانێت.

چی دەبو ڕەژەک محمد بە ماتەڵەک هاتبایەوە تاهەمو خەڵک بە پیریەوە بچێت و پەی نەڵین درەزن. ئە ها چی دەبوو کە دو سە مەترواەرو

هەندێ بەنزین و مەلیدەیەکیی پێدابات تا شۆڕشێک کارەبا هەڵبکات،کەقوڵایش پێیان وت: ئەمە چییە وتبای لەخوداوەیە. دەی بڵێ بە مسعود عبدلخالق بڵێ خودا بە ئاوای نەکرد لەژیکیە ن ئەڵێ لەبەر ئەوەی هەرکات ماتەڵێکە کوژابایەوە خەڵکی کافر دەبونەوەهاهاها .وە ئیمانم شتێ کە لەخەڵک ئاڵێزکراوە"قسەیەک هەیە ئەڵێ ئەگەر ویستت شتێک گەورە بکەی ئاڵێزیبکە" خە هەر ئەوەیە دەنا ئەم هەمو هەرایە بۆچی؟ ئاخر چۆن دەبێت مەنتیقی خودا هەندێ نزم بێت نەتوانێ ئەبوجەهل سەرسام بکات.عەجایب.پیاوانی دینی وا ئەزانن مەشکی خودا دەبێت هەمان مەشکی ئەوانبێت.

ئەمە ئەوە لەوسەردەمدا بەکەسێکی زیرەک سەرسام دەبین،خەرە خەڵک دەسان گاڵتەی بە محمد کرد تاناچار شمشێری هەڵکەشا… بڵێ جەنابی موسەننا کاک عەلی قەراخی خودا بۆچی پەادەیەکی نەنارد لەو پەادەیەی یەکێتی مامەستایان کە بە مامەستایان دەبینی کردوە،ئەڵێ خەی تا ئەستا مامەستایان لەوسەدەمدا بەوایان بە پەادەکە نیە ئینجا چۆن عەرەبی بەدەوی بەوای پەبکاتهاهاها…دەی ئەگەر شەریکەیەکی ئەتەمبەلی هەبوایە خودای تعالا ئەستا کاک عەلی بەڵێوەبەری کەمپانیاکە دەبوی زەر لەو جاشایەتیە باشتربو بە ئەردەگان.

هیچ من خوداباوەم ،بەڵام دەمەوە بەم مەشکی خودا لە ئەوە گەورەترە،هەزار ڕەگا هەبوو بە بەاوکردنەوەی دینەکەی ئەوە محمەد بۆچارە لەشمشەرو جەدەل و کەکردنەوەی زانیاری میللەتانی تر شتێکی شک نەبردوە. محمد هەرچی کردبێت بە ئەوسەردەم زەر بوە، بەڵام ئەوە نەدبو هەشتا بە مەشکی محمەدەک بیربکەنەوە کە ویستویەتی بە پەمەی ئەسپ خودا بەعەرەب بناسێنێت.واتا ئەوە محمدە دەیهەوێت خودای خەی بناسێنێت. نەک بە پەچەوانەوە.
تە ی مسەمان کەم لەو ڕەگایانەی سەرەوە بباش دەزانی جگە لە ئیسلام.

ئایـــــا کتێبە پیرۆزەکـــــان دەســـــتکاریکراون؟ ... مەحمـــود عەبدوڵڵا

کاتێک ڕەخنە گران دەڵێن لە تەورات یان ئینجیلدا ،چیرۆکەکانی ناو قورئان هەیە و بەشێوەیەکی جیاواز باسکراوە ،یان کاتێک دەڵێن قورئان چیرۆکەکانی وەرگرتوە،یان کاتێک دەڵێین خودا بۆچی یەکجار ئاینی نەناردوە و بەردەوام ئەبدەیتیی ئاینەکانکراوە؟ لەوەامدا "زانایانی ئاینی ئەمەمان"یەکسەر دەڵێن لەبەر ئەوەی مرۆڤ دوای ماوەیەک ئاینەکەیان لەیاد کردوە و ڕویانکردەتە کوفر،بۆیە خودا پێغەمبەرەکیتـــری نـــاردووە تـــا خەڵـــک بگەڕێتەوە ســـەر ڕێگـــای ڕاست.لەڕاستیدا ئەوە موغەڵەتەیە و هیچ پەیوەندی بە لەژیکەوە نییە، ئەو پەڕەی نەشـــارەزایـیشە لە مـــژووی گەشەکردنـــی مرۆڤـــایەتی و پەشکەوتنی پلە بە پلەی مەشکی مرۆڤ ،چونکە ئەگەر ئەمە هیچ حیسابێک لەسەر مەژو ،کەمەناسی و سروشتناسی و...تاد، بکەین،دەبینین هیچ خـــودایەک ئاینەکـــانی نەنـــاردوە بە مرۆڤ.بەڵکـــو ئەوە مرۆڤەکـــانن ئاینیان داهێناوە.

چـونکە ئەگەر ئەمە سەیری ناوەڕۆکی ئاینەکـان بکەیـن دە بینیـن گیرەدەی کات و شوێنن، کەنترینیان سادەترینە و تازەترینیان ئاڵز ترینە، بەڵام وەنەبەت لەناو تازەترین ئایندا هیچ هەمایەک لە کەنتریـــن ئاینەکـــان نەمـــابەت،نەخێر بەڵکـــو زەر لە دروشـــم و ڕەوەسمەکان لەناو ئاینە تازەکانیش داهێن. لەگەڵ گەشەکردنی مەشک و زمانی مرۆڤ دا سیستەمە ئاینیەکانیش ئاڵز دەبن،ئەوکاتەی کەمرۆڤ بایی ئەوەندە هەشی نییە، یان ئەوەندە زمانی گەشەی نەکردوە کە درک بەشتە ئەبستراکتەکان بکات ،دەبنین دیاردە سروشتیەکان دەپەرستە ، لەهەر شوێن و کاتێکیش دیاردەی جیاواز دەپەرستە،لەترسان یان لەبەر پەویستی،وەک ترس لە بومەلەرزەو بورکان،خەشەویستی خەر و ژن و... تاد .ئەوەی کە لەناو ئاینەکان تا ئەستاش ماوەتەوە ترسە لەدیاردە سروشتیەکان و وەک سزایەکی خودایی دەبیندرێن،ئەوەش واتا مانەوەی هەندە تەگەیشتنی نائەقڵانی مرۆڤی دەرین لەناو زیهنیەتی مرۆڤی مەدەرن دا.چونکە تا ئەستا هزری زانستی بەتەواوی زاڵنەبوە، بەسەر هزری ئاینی و خورافیدا.

ئەوەی ئاشکرایە مرۆڤ لەگەڵ پەیدابونی لەسەر زەوی خەی بە تەنها و

بە چارە دیتوە، سەری سوماوە کە لەکوەوە فەدراوەتە سەرزەوی؟ ئیتر بە پەی تەگەیشتنی خەی کاتەک ئاسمانەکی بینیوە لەسەر سەری واتەگەیشتوە کە لەوە وە فەدراوە، ئەمەش لەئاینەکاندا ەەنگی داوەتەوە، مرەف لەوە تەنەگەیشتووە کە سەرزەوی دایکی مرەقە، لەرە لە توخمەکانی ئەم زەویە پەک هاتووەو پەرەی سەندووە و پەشکەوتوە، لەگەە پەشکەوتن و بەدەست هەنانی ئەزموونەکانی ژیان ەەژ بەەەژ لە دیاردەکان تەگەیشتوە و ناسیونی تا دەگاتە ەەژگاری ئەمە. یەکەک لە پاساوەکانی زانایانی ئاینی بونی حەقیقەتی ئاینە لە کەنترین چاخە مەژویەکان وەک بەگەیەک لەسەر ەاستی و پەویستی ئاین. بەەام ئەوە تەگەیشتنەکی نا دروست و نالەجیکی و نازانستییە، چونکە بەهیچ شەویەک کەنی ئاین نابەتە هەی حەقیقەتی ئاین، ئەمە وەک ئەوە وایە بەەین کەیلایەتی حەقیقەتە چونکە لەسەرەتای شارستانیەت کەیلایەتی هەبووە. کاتەک مرەف بیری لە ئاین و پەرستش کردەتەوە ئەقەی پەشکە وتو نەبوە، واتا ئاین گوزارشتەکی ناعەقەانی مەشکی مرەف بوە، ئەوەش تایبەتمەندییەکە تائەستاش بە مرەقایەتی ماوەتەوە و بە ەازیبون بەئاین نابەت عەقە بەتەواوی بخرەتە کار دەنا تەلاری ئاین بەسەر یەکدا دەەمەت.

لەئەفسانەکاندا چیرەک و بەسەرهات و ەوداوەکان هەن، لە کتەبە ئاینیە کەنەکانیشدا هەن، بەەام لەتازەترین ئاین کە ئیسلامە هەمان بیرو بەچون و ەوداو بەسەرهاتی ەابردو هەن کە بەدرەژایی هەزاران ساە گەیشتونە ئەمە و تەتوانین بەەین: هەموو بەچونە ئاینیە کان تا دەگاتە قورئان بەرهەمی تەواوی ەامان و تەکەشان و زانستی بەشریەتە. بەەام کاتەک دەوترە بیرەکەکانی بەهەشت و دەزەخ و ەەح و خەلقەت و... پەش ئیسلام، بگرە پەش پەیدابونی ئاینە ئیبراهیمیەکانیشن، دیسان زانایانی ئاینی بە بە حیساب کردن بە هیچ زانستەک بە تەگەیشتنەکی ەووت دەەەن: ئەو شتانەی لەەابردوو باسکراون هەمویان خودا بەمرەقی نیشانداون، تەنها ئەویە گەەاون و دەستکاریان کراوە، دەنا بیرەکەکان بەنمونە دروستکردنی ئادەم، دەرکردن لەبەهەشت زانینەکە خودا بەمرەقی بەخشیوە. لە ئەوە تەنها وەەنەیەکی دینییە. دەقە سەمریەکان و تەوەات و دەستکاری نەکراون لەهیچ شوەنەک جگە لەناو قورئاندا نەبەت.

ئەوە پەغەمبەری ئیسلامە دەت بەتەگەیشتنی خەی وبە پەی لەژیکی سەردەمەکەی خەی وەردەگرەت و دایدەەژەتەوە. ئەو بەشانەی کە لەگەە زیهنیەتی خە ی ناگونجە یان لەگەە گەەانکانی کەمەگا و زیهنیەتەکەی ناگونجە لای دەبات، وە بە ئیمکانیاتی زانستی

سەردەمەکەی ئامانەکانی خۆی دەخاتە ڕوو. بەنمونە دەقە سەمەریەکان دەستکاری نەکراون، یان تەورات و ئینجیل ، بەڵکو ئەمانە لەسەردەمێک دانوسراون کە پێش ئیسلامە بەتەپەڵبونی کات هەندێک بابەت لەگەڵ لۆجیک ناگونجێن ،چونکە مرۆڤ بەردەوام دەگۆڕێت و پێشدەکەوێت.

لەبەرئەوە ئەگەر بەنمونە بەڵێن تەورات دەستکاریکراوە ئاست نییە،چونکە تەورات هی سەردەمێکە و قورئان هی سەردەمێکیتر، بەیە تەورات بەبەراوەد بەقورئان دەستکاریکراوە، بەڵام لەکوێ؟ لەناو قورئاندا. ئەوە خودا نییە بەت ئاین ئاستبکاتەوە، بەڵکو پێشکەوتن و تێگەیشتنی مرۆڤ گۆڕاوە. بەڵام ئیسلام سیستەمی هزری و لۆجیکی ئاینەکانی وەک خۆی هەشتەوە،واتا هەمان تێگەیشتنی نازانستی بە خوداو بون هەرماوە .مەسەلەی دەستکاریکردن ئەویە . لەوی کەمەایەتییەوە سەردەمی قورئان پێشکەوتوترە لەسەردەمی تەورات بەیە پێکهاتەی زیهنیەت ڕێگە دەدات هەندە گۆڕانکاری بکرێت، بەڵام تێگەیشتنە کانی حەزرەتی محمد"د.خ" سەبارەت بەخەر و مانگ پێشکەوتو تر نیە ئەوەش لەبەر نەبونی هەکاری زانستی کەواتا دوبارەکردنەوەی هەڵەزانستیەکانی پێش،ئەوقسەیە پوچەڵ دەکاتەوە کە گەیا ئاینەکانی تر دەستکاریکراون، نەخەر ئەوان لە سەردەمێک نوسراون کە پێکهاتەی هزرو زیهنیەت بایی ئەوەندە بووە.

بەڵام ئیسلام گەورەترین و بەهێزترین دەگماتیزمی خوقاندوە، بەجۆرێک پەرەسەندنی بە کەتا گەیاندووە، یان بەڵێن کەتایی مەژووی ئاگەیاندووە. هەواڵی ئوخانی دونیاو کەتایی زەمانی ئاگەیاندووە، بە ئاگا لەوەی لەدوای خۆی گەڵان ئودەدات،هەر ئاینێکی خۆی دەبەتە هەی گەڵان و ئەو گەڵانەش ناوەستە، بەجۆرێک کە لەدنیای ئەمەدا هزرو ئامانەکانی حەزرەتی محمد جێگای نابەتەوە، تەنها لە مەشکی ئەواندا نەبەت کە بەچونەکانی محمدیان بەڵەهایە قبوڵە و خەیان لەئاست گەڵانکان کەرکردوە. دەڵێن ئیسلام تاکە چارەسەرە بە کەشکانی ئەمەمانن! بەڵام چۆن؟ بە گەڵانەوە بەدواوە. دەبەت کەمەگا بگەیەنەوە بە سەردەمی محمد و جارێکیتر دونیا فەتح بکەین و بەچونەکانی محمد بەسەر جیهاندا فەرزبکەین، ئەوەش لەتوندوتیژی زیاتر هیچ ئاکامێکی نابەت.

ئیسلام کاەای باەای کەمەگای خەڵکی یان فیودالییە،لە کەمەگای پێشکەوتو ودیموکراتدا جێگای نابەتەوە. کاتێک دەڵێن ئیسلام چارەسەرە بەکەشکانی ئەمەمان،مەبەستیانە کە ئەمە واز لەهەموو دەستکەوتە فەلسەفی و سیاسی و زانستیەکان بنین . کەشکانی ئەمە کەشەی شارستانیەتن،کەشکانی سەردەمی محمد کەشەی کەمەگای

خەڵکین، بەچارەسەری کێشەی شارستانیەت بە زهنیەتی کۆمەڵگای خەڵکی چار نییە دەبەت شارستانیەت بەوخەنین و کۆمەڵگایەکی خەڵکی دروستبکەینەوە ، ئەمەش واتا کوشتنی نەخش لەجیاتی چارەسەر. پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکان،گرفت و ئارەشکان،مەسەلە ئابوریەکان گەڵاون ،ئیتر ئیسلام عیلاجەکی هەیە ئەگەر بخرەتە گەدەی شارستانیەت دەیکوژەت. بەکو ئەمە پەویستمان بە چارەسەری نوە هەیە بە کەشە نوەیەکان.دەبەت پەیوەندیەکان ەکبخرەنەوە بەگوەرەی پەویستی سەردەمکەمان.

نەک گەڵانەوەی کۆمەڵگا بە چواردە سەدە لەمەوبەر.تەنیا زهنیەتەک ئیسلام وەک چارە سەردەبینەت،کە هەشتا زیهنیەتی خەی وەک مرۆڤی چواردە سەدە لەمەو بەر. بەداخەوە لە کۆمەڵگەی نەخوەندەوارداا،قسەی نازانستی و گونجاو لەگەڵ پەوەرە بچوکەکان ەواجی هەیە و خەڵکی حەزیان لە سادەکردنەوەی پەوانەو پەوەرەکانە کە لەگەڵ زیهنیەتی خەیان دەگونجەت ئەوەش بەتە هەی ئەوەی دەنگی مەلاکان بەند تربەت و خەڵکی ئاوازی دینی پە خەشتر بەت لە ئاوازی زانست. دونیا گەڵاوە و هزری مرۆڤی ئەم سەردەمە قبوەی کەیلەو کەنیزەک و لەدان لەژن ناکات،بەڵام بە چارەسەری ئەمە،زانایانی دینی دەن لەناو کەوانەیەک دەڵەن ئەمە بە کاتی خەیبو،بەم شەویە فە لەخەڵک داکەن.هەزارو چوارسەد ساڵە هزریان خستەتە خزمەت جوانکردنی دەقەکان هەشتاش نەیان توانیوە قورئان ەزگاربکەن،چونکە ئەوە کارەکی نەکردەیە و شەتایەتییە.چونکە نازانن کە دیسان کۆمەڵگا دەگەڵەت و بەچونەکانی خەشیان دەکەوەتەوە ژەر پرسار.

مەحمود عەبدوڵا

پەڵاوی شنگالییەکان ... مەولود ئیبراهیم حەسەن

پەشکەش بە پەڵاوە مەژووییەکانی کورد

پەڵاو..

لە تەک زمان وقسەکردندا ، پەڕاویش تایبەتمەندییەکە مرۆڤ لە ئاژەڵیک جیا دەکاتەوە .
پەڕاو هەی پەشکۆتنی مرۆڤ و دروستبوونی نەتەوەو گەشە کردنی شارستانییەتە .
مرۆڤ بە گشتی و کورد بە تایبەت مەژووەکی دوورو درێژیان هە یە لەگەڵ پەڕاودا .
قانیعی شاعیردەفەرموو : خودا ئەو پەیانەی بە یە داوەتە من ، بە ئەوەی بەو پەیانە بە دوای ناندا غاربدەم و لە دەست دوژمن هە بەم !
بەڵێ ؛ زەر پەڕاوی کورد لە ڕەگای نان پەیداکردن و لە دەست دوژمن هە ڕاتندا دەاوە .
پەڕاو ئەو کەرەستە پیرۆزەیە کە مرۆڤ بە خاک دەبە ستەتەوە .
لە کارەساتی ئەم دواییە ی برا کوردە ئیزدییەکان، پەڕاو یەکەمین قوربانی وبەرچاوترین زیان بووڵە یەکە یەکەی ئیزدییەکان دەکەوت...منداڵ ، گەنج ،ژن ، پیاو ، پیر ، نە خۆش ..ساغ پەڕاوکانیان ، پەڕاوە قایش ولاستیک وکەاشە دەزووکانیان بە نرختریین و پەویسترین کەرەستەکانیان بوون ، کە لەم ڕەژەڵەشەدا تا ڕادەیەک لە مەرگیان دوور دەخستنەوەو ژیانیان بە مسۆگەر دەکردن .
ئازاری ئەم دواییەی پەڕاوی خوشک و برا ئیزدییەکان ..بەشەک بووڵە ئازاری بەردەوامی میللەتی کورد . برینی پەڕاوکان برینەکی قووڵی مەژوویی بوو..برینی هە موو پەڕاوکانی مەژووی کوردی کولاندمەوە وبەم شەعری (پەڕاوی شنگالییەکان)گەرم ..گەرم ئەو برینەم پەچایەوە .
کەتایی ئابی /٢٠١٤- هە ولێر
پەشکیەکی تایبەت بە چاپکردنی ئەم دیوانە :-
نووسینی : دکتەر مایکل لەزنبەرگ
١٧/٨/٢٠١٥
دوای یەک ساڵ لە هەرشی ڕەکخراویتیرەرستی داعش( ) بە سەر شنگال هیچ وشەیەک ناتوانێت تراژیدییای ئیزدیەکان پەناسە بکات ، نواندنی ئەو وێنەیەی کە ئاوارەکانی شنگال لە سەر چیایە سەخت و ترسناکەکانی شنگال بە دوای پەناگەیەک دا دەگەڕان بەدوورکەوتنەوە لە هەرشەکانی (داعش) هە میشە لە یادەوەریەکانمان دەمینەتەوە .
دوای یەک ساڵ بە سەر تەپەڵبوونی ئەو کارەساتە پرسیارەکە ئەویە ، کە چۆن وشەکان دەتوانن بەیار لە سەر گەورەیی ئەو کارەساتە بدەن ، هە روەها بە شەویەکی ڕەشەیی چۆن دە توانرێت ئەو زنجیرە ڕووداوە ترسناکە بگوازرێتەوە بە ناو ئەدەب ؟ شاعیری کورد (د.مەولود ئیبراهیم حەسەن) هە وەدەدات کە ئەم تراژیدیایە بگوازرێتەوە بە

ناو شەعر ، بیرەکەو ناوە ڕەکی شیعرەکە پەڕاوە ! هە بەژاردنی ئەو بیرەکەیە خوێنەر توشە سەر سوڕمان دەکات . بەڵام ، (د. مەولود)هە وەدەدات شەعرەکە ی بە شێوەیەکی ئەدەبی بێت ، بەڵام ، لە هە مان کاتدا ئەدەبی نەبێت ! لە لای خوێنەر کە لەی تەنگات ، پەشنیار دەکات وشەی پەڕاو ئەو وشەیە کە ئەمە پەیوەست دەکات بە نیشتمان و شوێنەکی ئارام بە ژیان ، بە پەچەوانەوە لە دەستدانی تاکەک پەڕاو (میتافەرەکلی)- یەکسانە بە لە دەست دانی ژیان ، (د.مەولود) سورە لە سەر شاردنەوەی ئەو مانا سمبەلیە چاوەڕوان نەکراوە و زرینگەی پارچە هەنراوەکە کە دراوەتە پاڵ ئەو وشەیە (پەڕاو)شەعری کوردی بەدەگمان ئەو بەها جەوهە ریەی هە یە بە ئیلهامکردنی هەنراوەیەکی بەگەرد . زیاتر توندوتیژی وناخۆشی تەدا بەرجەستە بووە ، هە روەکو ئەو شەعرانەی لە بارەی ئەنفالی ١٩٨٨ وە هەرشی داعش ٢٠١٤ کە تەنها بە بەدەست هەنانی ڕەژەی جینەسایدە و لە ئەستاوە بە گەیە کە بە دەربڕینی ئەش وئازاری خەی و بەگەیەکە لە نەوان ئەزموونی تاک وداوای یارمەتی کردنە لە جیهاندا .شەوازی دەربڕینەکە زیاتر سیاسییە ،نەک جوانی ، بە درێژی ئەم هەنراوەیە شەعرەکانی (د.مەولود) وا لە خوێنەر دەکات کە خەی بەڕاربدات ، بەڵام ، ئەم چەند پارچە هەنراوانەی (پەڕاوی شنگالییەکان) تەنیا بە پەناسە کردن نیە . بەڵام ، بە زاڵبوون بە سەر کاری تیرەرستییە لە سەر چیای شنگال . شەعرەکە لەوەدایە هەما لە تەنیایی مردن ناکات ، بەلکو هەمایەکە بە هیواو لە دایک بوون.

شنگال لە ڕۆژی ٣/٨/٢٠١٤ دا
ڕەکخراوی تیرەرستی داعش(دەوڵەتی ئیسلامی لە عەراق و شام) پاش ئەوەی بەشەک لە خاکی سوریاو عەراقی داگیرکرد، لە ڕۆژی ٣/٨/٢٠١٤ دا هەرشی کردە سەر شارچکەی (شنگال) لە کوردستان ، دانیشتوانی شنگال هە گری ئایینی (ئیزدی) ین وبە هەی دەسبەردار نەبوونیان لەم ئایینە کەنەی خەیان زەرجار لە مەژوودا (فەرمان) یان بە دەرچووە ، فەرمانی کوشتنی بەکەمەڵە !! هە ربەیە ئەستاش گەرانی لاوک و چیرەک وپەندو گەتەیان ، بەشەکی گرنگی باسی ڕەشکوژی ئەو فەرمانە زەرانەیە .کە ئیزدییەکان دەڵەن : ژمارەی فەرمانەکان بەمەی داعشەوە دەکاتە (٧٤) فەرمان .
لەم هەڵەشە داعشی تیرەرست شنگال و گوندەکانی دەوروبەری بە تەواوی داگیرکراو خەکەکەی بەشەکی زەریان کەوتنەدەست داعش و زەربەی پیاوو گەنج و ژن ومنداڵەکان کوژران و زیاتر لە ٣٠٠٠ کچ وژن

کۆتنە دەست ئەم ەکخراوە تیەرشتە و وەک(سبایە) کۆتنە کەن و فرەشتنیان و ئەستاش بەشەکی زەریان ەژانە لەم شارو ئەو شار بە هە رزانترین نرخ دەفرەشرەن و دەفرەشرەنەوە .
ئەوانەش کە ماە و حاەی خەیان بە جەهەشت و بە پەیان ژن ومنداە و پیر ەوویان لە (چەای شنگال) کردوو لە ژەر هە ەشەی ترس و بە پەیان و بەبە نان و ئاو ەووەو ەزگاری وئازادی کەچ وەویانکردوو کۆتنە بەر زوومی کامیراو دەزگاکانی ەاگەیاندن..دیمەنی زەر دەهاژەن ودەتەزەنیان لە بەدنیادا بەاو بووەو . ئەستا ئەو ئیزەدیە کوردە هە ەاتوانە لە کەمپەکانی سەرچیای شنگال وشارەکانی ەؤژئاوای کوردستان و هە رەمی کوردستان و شارەکانی ترکیا بە بریندداری وبە لەکدابەاوی دوور لە ماە و شاری خەیان لە نەو خەم و ئازار شەووەژلەک گرە دەدەن و هە ندەکیشیان بە ەگای مەرگ ەووەو هە ندەران سەری خەیان هە ەگرتووە ، دەستەیەکیش لە کچ و کوە ئازاکانی ئیزەدیەکان لە ەزەکانی پەشمەرگەو شەقانان چەکی بەرگرییان کردووتە شان وخەریکی ئازادکردنی خاک و پاراستنی پیرەزییەکانی کوردستانن.
مەولود
دیوانی پەاوی شنگالییەکان
توەیی پیر
-هە ی دنیا
تە ئاگاداری ،
لە هە موو جیهاندا
هیچ ژیانەک
لە ژیانی نەو(کوردستان)
پە (باج)تر نییە!؟
هە ی جیهان
تە دەزانی ،
لە هە موو مەژوودا
تاجی سەری
هیچ پادشایەک
لە تتاجی پەی پەتی
منداە شنگالییەک
پە (تاج)تر نییە ؟!

مەر

پەناوەکی پیرەز
لەگەڵ پیرەکی نوورانی
خەیان نەدایە دەست ،
بەرەو چیای شنگال
بەرەو کەوتن
هه ورازو لێژ .
لە پە بە جووتە
درانە بەر
ڕێژنەی دەسەڕێژ .
نوورانی.. بریندار بوو
پەناو..کونی تەکەوت.
خوێن ڕەچکەی بەست
شنگال سوور بوو
شنگال ئاڵ بوو
بە یەکەمینجار
چیای شنگال
بەرەو سەردەمەکی تازە
مەری خوەناویی
ژیانەکی نوەی پەکەوت .

داهێنان
لە هه ڵاتندا
هه ڵاتنی دەست تاریکی
لە پەناو ڕۆیشتن
لە پەناو ڕووناکی و
بەردەوامی ژیان .
منداڵە شنگالییەکی
پەناوەکانی
گیان لەدەست دەدەن.
منداڵ..
لە پارچەی لبادو بەن
نوەترین پەناوی
داهێنا.
پەناوەکی
پە لە پەیامی ژیان .

بریندار
پیرەک..
لە چیای شنگال
تاکەکی پەناوەکەی
بریندار بوو.
بە جێی نە هێشت
هەردوو تاکی پێکەوە
خستە باخەڵی
بە پای پێتی
بە پەناوی بریندارەوە
بەردەوام بوو
تا ڕزگار بوو.

بەرد
پەناوی قایش
دەا
پەناوی لاستیک
پچەا

- پەناوی بەرد
لە پە دەکەم.
پەناوەک
هیچ پاڵەوانەک
بەدەستی نەهێنا بە
پەناوەک
هیچ پادشایەک
بەی نەکەا بە!

هاوڕێ
کچەلە یەک
لە گەڵ تاکە پەناوەکەی
گەیشتە
کەمپی نەورەز.

کچ پاوکی
گرتبوو باوش
وک خوشکی
دسز.
لو ژوو
خشی دو
ماچی دکا
لو ووی خی
هه دسو
شو بیکو
دخون
بیانیان
لگی دو.

پاوک لو گو
پاوکان
زر مندا بوون
برگی کچ ویان
نگرت.
پیکان بچوک
بچوک
ناسک ناسک
یشتن
یالویال
باسکو باسک
پیکان برو برو
غونچیان کرد
غونچی (گر)و(کو)
غونچ پشکووتن
بوون بو
پاوک لو گو.

میرات
منداک

لە چەای شنگال
دایکە پیرو نەخۆشەکەی
بەرگەی کەچ و ڕووی
نەگرت..مرد.
منداڵەکەش
بە سەبووریو
هاودەنگیی
پەڵاوکانی دایکی
ماچ کردو
لەگەڵ خەی برد.

نەوە
باوکەک
لە شنگال
کوڕەکانی هە مووی
کوژرابوون.
کچەکانی هە مووی
بردرابوون.
ئەوەئ بەدەستیەوە مابوو
وەنەی منداڵەکان و
جووتەک پەڵاوی
دەابوون.

مارەیی
کچ و کوڕەکی شنگال
یەکتریان خۆشدەویشت
خۆشویستیەکی
پیرەزو حەلال
لە کەچ و ڕەو
زەر بەدە وداو
ڕەکەوتن و بەڵاریان دا
ببن بە یەک ماڵ .
مارەییان بە یەکتر
جووتەک پەڵاو بەت

پ□ا و.

هاوس□ر
دوو تاک□ پ□ا و
ی□ک□کیان
پ□ا وی ژن
ئ□و□ی تریان
هی پیاو
ل□ س□ر (بیری ب□هار)
ل□ چیای شنگال
گ□یشتن□ ی□ک و
□□ککو□تن
س□ر پ□ک□و□ن□ن
ب□ □□یشتن
ب□ ب□ردو□وامی ژیان
ببن□و□ ب□ خاو□ن ما□.

کارگ□
کات□ شنگالیی□کان
هه موو پ□ک□و□
ل□ پ□ناو مان□و□
پ□ا وی خ□باتیان د□ی
شنگال
ب□رد□کانی خ□ی
هه □و□راند
و□ک دایک□کی د□س□ز
ب□ ب□ر پ□ی
پ□خواس□کان
کردی ب□ خ□□□کی
ن□رم و پیر□ز
هه ربد□ستی خ□شی
شریتی ش□□ش□کی نو□ی
پ□ا وی تاز□ی ب□ی.

حەج
تا ئەستا ئیزەدییەکان
کە دەچوونە حەج
لە بەر دەرگای
لالشی نوورانی ،
پەناوەکانیان
دادەکەند.
لە مەودوا هەر لە شنگالەوە
پەتان خواس کەن
حەجتان قبوڵە
بە چەن وچەند.

فەرمان
لە کەچ و ڕەوی
شنگالییەکان
پەناویکی
مەژوونووس
خەریک بوو
دەی پەناوەکی
گەنجی دەدایەوە.
وردە وردە
پە بە پە
فەرمان بە فەرمان
ڕابردووی
دوور دووری
بە دەگەڕایەوە.
گەنجی پەناو
سەرسام بوو
توڕەو توندهە ساییەوە.
ئەوە چیە ؟باسی چە دەکەی ،
پەناوی پیر؟
ئەوەی تە دەیڵەی،
هە رهە مان بەسەر هاتە
ڕوویانداوەو

ڕوویاندایەوە !

تۆشە
منداڵێکی شنگال
تاکێکی نەعلە لاستیکێکی
پێما بوو.
توند
توند
گرتبوویە مشت.
کە برسی دەبوو
پێڵاوێکی دەجوی
کە تەنوو دەبوو
پێڵاوێکی دەمشت.

سەرکەوتن
لە چیای شنگال
فڕۆکەیەک نیشتەوە
منداڵێک
منداڵێکی تەنیا بە
فرستی بەرکەوت
زوو سەرکەوت
لەوکاتەدا
تاکێکی پێڵاوێکی
بە جەما!
منداڵ.. بە دوودڵی
زەر بە سەربەرزی
بە دوای تاکە پێڵاوێکی دا
دابەزی .

نەفرۆشتن
ڕۆژنامەنووسێک
ویستی
پێڵاوی دەاوی

(پیر) بکی!
پیر.. نا یفرشم،
نا یفرشم.
تزی نیشتانی پوی.
ئم پاو نی!
ئم چیای شنگال
ل سایی ئو پاوی
میلتک
بسر پوی

دیاری
ژنامنووسک
ویستی ونی
منداکی شنگال بگر!
منداک زوو
پاوکانی داکنی و
ل سر سینی خی دانا
دانانکی زر پ ل مانا!
ژنامنووس
ونی خی گرت
دواجار بم ونی
گورترین
خاتی ورگرت.

نونر
چ ل نتو یکگرتووکان
دخوازن،
چیتان ب بکن؟
ئستا ئامادن
یارمتیتان بدن،
گوتتان ل بگرن .
پیر: پیان با
با ل مودوا
ز ل پاوی ب پ بگرن .

کۆچەکی تر
لە ژێر پردەکەی دهەک
منداڵەکی شنگال
سەری بە جووتە پێڵاوەکەی
کرد بوو.
خەوی لە کەوتبوو
خەوەکی خۆش
کە دەنگی هەڵەنی
ماشێنەکە
زیندووەکانی ڕاجلەکاند
ئەو کۆچەکی تری
کرد بوو
دەمەک بوو مرد بوو!

کومپ
پێڵاو
جەماوەکانی
چیای شنگال
پێڵاوی
پیرو
گەنج
ژن و منداڵ
کەبوونەوە
توڵەو توند
بە هاوارو ناڵەناڵ
بە کەسە
ئاگای لە ئەمە نیە؟
بە کەسە
ئاوە لە ئەمە نادا تەوە؟
بە ڕەکخراوە
شارە
حکومەتە
کەمپەکمان بە ناکاتەوە ؟

کەمپی نەورۆز
منداڵە شنگالییەکە
لە کەمپی نەورۆز
دەستەکی پیرۆز
پێڵاوە لاستیکە
نوێ کەی لە پێ کرد.
بەهە شت دەرگای
کرایەوە.
ژیان لە نوێوە
دەستی پێکرد.

ئەو بەسکی
دایکەک
لە شنگال
بە منداڵ بوو
بە پیاو بوو.
ئەوەی لە دوا فەرمان
بەی ڕۆژگارکراو
پێی ما بوو
تاکەک پێڵاو بوو.
پێڵاولە باوەش
لە ئەو بەسکی
سەرەی نانی گرتبوو
نەفەرەکیان پێدا
گوتی:
بەمان بکەن بەدوو.

پاکبوونەوە
دوو پاکیزە
لە دوای (پیسکردن!)
لە دەست داعش
ڕۆژگاریان بوو.

گەیشتنە چەای شنگال
هاواریان کرد:
ئیزەدنە..
کوردنە..
وەرن مە بکوژن!
داعش مە پیس کرن!!
خەک و چیاکەوتنە گریان
پاکیزە
بە رەزەوە
پەپاوەکانیان داکەند
گوتیان.. پەپاو
بەیان بگەنەوە
ئەمە چیمان بەسەر هات!
ئەمەیان گوت و
بە جووتە
خەیان هەدەرا
بەرەو بەرزی
بەرەو(لوتکەی ئاوات)
پاکیزە
بوون بە کەتر
جووتە کەتری
ەوو لە ەؤژ هەات .

هەمیشەیی
خەریکم
پەپاوی
جەماوی
شنگالییەکان
کە دەکەمەوە.
وەنەی
یەک بەیەکیاندەگرم
چیرەکی
یەک بە یەکیان
دەنووسمەوە
لە پەشانگایەکی

هه میشەیی
زەر بە پیشەیی
وەنەی
یەک بە یەکیان
پیشانی دنیا
دەدەم.
چیەکی
یەک بە ئەکیان
بە هه موو جیهان
دەگەمەوە
تا ئەوەژەی
پەم دەەن:هه ڤاە
دنیا
هه مووی تەتگەیی !

فەرهه نگی چەند وشەیەک.:
پیر:چین و پلەیەکی ئایینیە لە ئایینی ئیزدیەکان .
کەمپی نەورەز:کەمپەکی تایبەتە بە ئاوارە ئیزدییەکان لە ەژئاوای کوردستان
بیری بەهار:بیرە بە هارەیەکە، برهاران ئاودارە لە چیای شنگال.
یرکپ:ژن، ئافرەت ، شەژن.
توەشە: ئەو خواردنەی کە ەبوار بە ەگای دوور لە دەستبوخچەیەکدا هه لیدەگرە .
رەبەسکی :گوندەکی سەرسنوورە لە کوردستانی باکوور، لەم سانەی دوایی فرەکەی ترک ٣٦ کەلبەری سەرسنووری شەهیدکردن. ئەم ئاوییە هه موویان پەکەوە نانیان بە ئاوارە شنگالیەکان ئامادە دەکردو سە ژەمە یەک بە یەک پەشکەشیان دەکردن .
تەبینی : ئەم دیوانە شەعرە وەرگەو ەژنامە نووس ەحمەتی مامحستا خالید بەکرئەیوب کردوویە بە عەرەبی و ئوستاد جەلال زەنگابادی پەیدا هاتووتەوە ،دکتەر حەمید عەبدوەلا کردوویەتە ئینگلیزی ، بەەز عوسام حەسرەتی و مامەستای ەمانوس و وەرگەە ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل کردوویانە بە ترکی ،دکتەر ەحیمی سورخیش کردوویەتیە فارسی ، برای هونەرمەند محەمەد فەتاح مەتیڤکانی بە کەشاوە و لە دەزگای بەدرخان ساەی ٢٠١٥ چاپکراوە .

مەولود ئیبراهیم حەسەن – هه ولەر

پاسەوانی مەشک ... مەحمود عەبدوڵا

هەرگیز گومان مەکە دین ڕاست نەبێت. ئەوە گوناهە و تەوبە بکە. ئەوە چواردە سەدە زیاترە ئەو قفڵە دراوە لە مەشکی خۆک. و پاسەوانی دەکات لەمەشک و ناهێڵێت بیرکەیەکی نوێ بچێتە ناو بیرکە کۆنەکان .

ئەوە لەووی زیهنیەتەوە، دەکرێت باوەڕدارێک زانای فیزیک بێت، بەڵام لە ڕوی زیهنیەتەوە وەک کەسێکە کە ئەلیف و بێ نازانێت، چونکە لەم ڕووەوە ئەویش پاسەوانی مەشکی هەیە، بەڵێ نابێت زانست و زیهنیەت تێکەڵ بکرێت... لایەنی ڕەوشتی مرۆڤ بەستراوەتەوە بەدین، بەڵێ هەرکەس لە و دەگماتیزمە دەرچێت پێیان وایە بەڕەوشتە. دەرونزانێک دەڵێت: ئەمانە هەردو بەشی مەشکیان لەگونیاندایە" لەو لایەنەوە بەگون بیر دەکەنەوە.

لەزەر دەگمام بیستوە کە ئەوەی دینی نەبێت هەموشتێک دەکات، هەتا باوەڕدارێکی عەیار بیست و چوار پێی وتم: ئەگەر دین نەبێت هەموشتێک دەکەم! چاک دەزانم زەرینەی بەواداران بە بەڕەوشت لەکەسێک دەڕوانن کە ڕەخنە لەدین دەگرێت،چونکە خەیان ناتوانن بەعەقڵ بژین، ئەمەش بە خۆک گریمان دەکەن. من بەباوەڕم، بەڵام هەرگیز مەشکم هەندە بچوک ناکەمەوە کەخودا لە سەکس زیاتر شتێک نەبێت پەشکەشی لایەنگرانی بکات. ئەگەر پاشایێک ئەوەت بەبکات تە ئەڵێی بەڕەوشتە.

بەختیار عەلی دەڵێت: گەورەترین هەڵەی مرۆڤ ئەوەیە پەیوەندی خۆی بەجیهانەوە وەک تاکە جۆری پەیوەندی ببینێت. تە پەیوەندیخێت ،لەڕەگەی گونتەوە بەجیهانەوە گرەداوە، خۆک وانیە، ئیتر بەچی وابیر دەکەیەوە، تە تەنانەت پەیوەندیت بەقیامەتیشە وە هەروایە. باوەڕدار دەت دەڵێت: نابێت کەشەی ڕەوشتت هەبێت کە باوەڕت نیە، ئەکەی هەڵبەت ڕەوشتیش لە سەکسدا کورت دەکەنەوە، جاکەوابێت ئاژەڵێک کە وەرزانە یان ساڵانە یەک جار سەکس دەکات زەر بەڕەوشترە لەوەی کە دوازدە ژن دەنێت. ڕاستە دەبێت مرۆڤ پەیوەندی سەکسی ڕەک بخات بەڵام ناکرێت شەوازی خۆت پێ لەهەموشەوازێک ڕاستتر

بۆت. کارەساتە مرۆڤ نەتوانێت لە سەربنەمایەکی عەقڵانی ژیانی خۆی ڕێکبخات، پێش ئەو دینە باپیرانی تە اخلاقیان هەبوو ڕوتیش نەبون خە هەموو کلتورەکان شێوازێکی جلو بەرگیان هەبووە .وەک ئەلبەرت ئەنیشتاین دەڵێت :شتێکی زۆر قەزەونە ڕووشتی مرۆڤ لە سەر ترس بەند بێت.ئە من بەدەبێت تەگەیشتنی خەم ملکەچی دەگماتیزمی تەبکەم.

لەو دا تە ئازادی کە لەسەر بنەمای دینی ژیانی خەت ڕێک دەخەیت،بەڵام کاتێک واگومان دەبێ نادینی بەڕووشتە ئەو بینینی وێنەی خەتە لەکەسانیتردا.تە بەوزیهنیەتە زۆر ئابەوبەری. ئەگەر نەتوانی بەعەقە خەت کەنتەڕکەی نەکەی بەدین بیت.دەزانی چەند شتێکی قەزەونە تە خودا چەندین هەزار پیاوی دابینکردبێت تا نەچیتە دەخی ئاژەیەو.هەستناکەیت بەستراویتەو؟ئەو شەرم نییە؟لە کتێبی پیرۆز قسەیەکی جوان هەیەدەڵێت:مرۆڤ بە خواردن پیس نابێت ، بەڵکو بەبیرکردنەوەی خراپ پیس دەبێت،ئاخر کەسێک گۆشتی بەراز بخوات پیس نابێت،ئەو تەی بە بیرکردنەوەی پیس ،پیس دەبیت.ئەو بەڕووشتییە تە پێت وابێت سەربەین لە پەناو خوداو سەکس نەکردن لەپەناو خودا وەک یەک ئامرازن بە چونە بەهەشت. خەڵکان بە بە دین زۆر توندبون لەسەر ئافرەت ،خەیش هەبوە کراوەتر.

ئەگەر بگەیتەو بە فەلسەفەکان اخلاقێکی جوانتریان بەرهەم هەناوە تەنانەت شتە جوانەکانی دینیش وە رگیراون.کەنفەسیەس لە چین نەک لەژهەاتی ناوینی هەلانە پەغەمبەر وتویەتی " اخلاق هەس و کەوتە لەگەڵ خەڵک بەوجۆری خەت ئەتەوێت" دوایی بوو بە چیت بەخەت پە خشە بەخەکیش پێت خۆش بێت.بەشەوی دزی ئەدەبی برایە ئاسمان .تە پاسوانی مەشکت هەیە ناهەڵێت بیربکەیتەو!

مەحمود عەبدوڵا

گوەبگرە ژنی بچوک -2- ...مەحمود عەبدوڵا

بەشی دووەم

ئەبەت ئەوەت پەبەم جوانترین ڕەوشت بەمرۆڤ ئازادبونیەتی ، ئەخلاق دەبەت لەسەر بنەمای ئازادی پەکبەت،دەبەت لەسەربنەمای تەگەیشتنی خەت پەک بەت نەک کەسانیتر،ئەگەرنا دەبەتە شتەکی ڕواڵەتی، جەندە ڕوکەش و ڕازاوەبەت لە دەدەرەوە، لەناخەوە هەندە داڕزاوە ،چەندە لە ڕوناکیدا خەی نمایشبکات هەندە لەتاریکیدا ون دەبەت. تە نابەت لەسەربنەمای بیرکردنەوەی پیاو بنەمای اخلاقی خەت دابەژیت ، ئەگەر مرۆڤ لەسەر بنەمای تەگەیشتنی کەسانیتر بەوانەتە دونیا دەبەتە ڕەبەت، بیربکەوە ڕنگە ئەوەی لەدیدی پیاوەکەوە ڕەوشتە لەدیدی تەوە پەچەوانەبەت . بەڵام تە بیر ناکەیتەوە،لەبەرئەوەنا کەناتوانیت،لەبەر ئەوەی کە ڕەگەت نادەن ، پەشت ئەکەون ئەتترسەنن ، تە دەبەت بزانیت بیرکەی ڕاست پەویستی بەترساندن نییە بە ئەوەی قبوڵبکرەت ، ئەوە بیرکردنەوەی ئەفسانەییە کە تەکەڕە بەترس هەر فیکرەیەک ترسی لەگەڵبو ، ئەوە بیرکەی سەردەمی ئەفسانەیە …

ئەڕەن ئەبە باپشبیت، چونکە پیاوی بچوک تە وەک بابەتەکی سەکسی دەبینەت، هەندە گەوجن پەیان وایە جوانی دەشاردرەتەوە ! نا ژنی بچوک ئەمە تەنها ئایدیەلەژیای پیاوە کە تە باپا پەشی پە دەکەیت. ئەمەت وەک ئازادی پە ئەفرەشن، بەڵام لە ڕاستیدا کەیلایەتییەکی ئارەزومەندانەیە، ئارەزومەندانە!لە ژەر فشاری ئایدیەلەژیای پیاودا .ئەرە ئایدیەلەژیای پیاوی بچوک ئەوانەی کە بەبینینی تە تەنیا ناوچەی سەکس لەمەشکیاندا دەوروژەت. ئەوانەی کە ئیمانیان لەچاویاندایە . حیجاب جوانی ناشارەتەوە،ئەوانەی کەپتن ئافرەت بەوتی دەبینن،هەموکەپتەک دەتوانە ئافرەت بەوتی ببینەت سەد حیجابیش بکات. لەگەرە با ئەوان چاویان داپەشن …

ژنی بچوک حیجابیش کولتورو نەریتەکە دەشەت ئازادبەت تە لەوەدا ئازادی ، بەڵام بە مەرجەک حیجابی ئایدیەلەژی نەبەت،حیجابی عەقە نەبەت !کاتەک تە ئەو حیجابە دەکەیت تەنیا جوانیت ناشاریتەوە بەڵکو هەوەکە بە شاردنەوەر عەقەیشت. ئەرە ئەزیزم ئەو حیجابەی اسلامی سیاسی پروپاگەندەی بەدەکات تەنها ئیمانی ڕوکەش نییە، بەڵکو باوەڕ بونە بەوەی کە تە فیتنەی و دەبەت بشاردرەیتەوە تا پیاوی بچوک زیا ن بە ئیمای نەگات،حیجاب واتا باوەڕبون بەوەی کە تە: شونەت
مەتبەخ و ئیشت مناڵ خستنەوەو گوڵایەییە بە مەرد !گوەبگرە ئەوە ستراتیژەکە بە خەواندنی کەمەگە بە مەرگ دەستی،ژنی بچوک ئایندە ی ئازادی کەمەگە بەندا بە ڕوانین و دونیا بینی تەوە،گەرتە نەکرەیتە کەیلەی هزری سیستەمی خەلافەت دروستنابەتەوە.

هەمیشە پیاوی بچوک لەژێر فشاری ئایدیۆلۆژیای نەرانە نیوەی کەمەنگای کردەتە دیلی خۆی و نیوەکەیتریش لەوەنگەیەوە .
ئەوانەی ناتوانن لەتەدا جوانی ببینن،ناتوانن لەگەڵ بینینت بیر لەجوانی بکەنەوە داوای باڵا پۆشیت لەدەکەن،باڵا پۆشی حیزبی ئەمە هەم بازرگانیی کاڵای ئیسلامییە هەم بازرگانی سیاسی . ببورە تە بچوک نیت،تە بچوک دەکرێیتەوە پیاوە بچوکەکانی مەژوو هەمویان ژنیان تەنها وەک ئامرازێکی دەخەشکردنی خەیان بینیوە،هەمویان وەک پارە ژنیشیان کەکردەتەوە. من دەمەوە ئازادبیت جوانیەکەت نەشاریتەوە .گوە لە کەپتەکان نەگریت .چیتر سوکایەتیت پێنەکرێت تە چوکلەت نیت!ئەوە هزرێکی بەگەن هزرەک کە هەر هەندەی هزری مەشولە فراوانە وتی: ئافرەت وەک چوکلەت و سەو دەبەت داپەشراوبەت ئەگینا مەش و مەگەزی لە دەنیشەت، ئەرە تە ئاوا بچوک دەکەنەوە.

گوەبگرە" بیرەکەی ەاست خۆی بەاو دەبەتەوە" پەویستی بەنمایشی حیزبی نییە. لەگەەەن با ژن ئازادبەت با ژن وەک پیاو بیر نەکاتەوە پیاوی بچوک دونیای تەک داوە دەیهەوەت تەش تەک بدات بتکاتە پیاو!دەیهەوەت تەش وەک ئەو بیربکەیتەوە! خودا ژن و پیاوی وەک دیاردەیەکی دیالەکتیکی دروستکردوە تا وەک دوبیرەکەی دژ ژیا ن بخوەقەنن جوانی بخوەقەنن،بەەام پیاوی بچوک ئەوە ی تەکدا دونیایەکی پیاوانەی دروستکرد،لەنەگەەا بیرەکەی ژن شان بەشانی بیرەکەکانی خۆی بەشداربەت لە ژیان و تەشی لە ەەگەی فشاری ئایدیۆلۆژی کردەتە پیاو. ئەرە ئەم پیاوە بچوکە،ەەگەز پەرستە لەوەتەی هەیە خەریکی سینەوەی تەیە لە ناگەەەت تەش دونیا بینی خەت هەبەت،ئەو بچوکە زەندەقی لە هزری ئازادی تە چووە،هەر کە ئەەەین باژن ئازادبەت چاوەکانی ئەبەەق دەبەت و هەناسەی سواردەبەت.ئەزانی بە چونکە ناتوانەت ژنیەکەم ەازیبکات بە ئەوەی دووەم بهەنەت و دووهە م بەسەهەم و چوارەم و...ئەرە ئەزیزم هەموو پیاوە ئایدیۆلۆژیە بچوکەکان حەزدەکەن دونیا و سیستەمی ژیان بکەنە بەشەک لەغەریزەکانی خەیان کەپتەکان دەیانەوەت بە ناوی خوداوە غەریزەکانی خەیان بگشتەنن.

پیاوی بچوک کەمەنگەیەک دەکاتە پەوەر بەجیهان ئەوەیە کەشەی پیاوی بچوک کە دونیای بەسەر خەیدا داخستووە . ئەو بەناوی تەوە ئەدوەت و گوایە دیفاعت لەدەکات بەەام ئەوە پیاوی بچوکە ناهەەەت یاسا دیفاعت لەبکات پەویست بەوەەنەی پیاوی بچوک ناکات تەش وەک پیاو دەتوانی بیربکەیتەوە و بەرگری لەخەت بکەیت پیاو هەر ئەوەندە بەی هەیە بەە دەبە ئازادبیت،هیچ پیاوەک بەی نییە چوارچەوەت بەدابنەت

چونکە تەش خاونی نیعمەتی عەقڵیت. گوێبگرە پیاوی بچوک ئەوەندە گەورە نییە لای خودا، ئەوە ڕەئی خۆیتی! ئەوە پیاویبچوکە نەخۆشە نەخۆشی خۆپەسندی و خۆیکردەتە سەنتەری ژیان، ئەگینا ئەگەر تۆ ئازادبیت ئەوگرگنە لە پەشبەکەی فیکرو زانست ناگاتەوەتە ، ئەمە تۆ و ئەو دونیا سەیرکە لە پیاوی بچوک فراوانتر بیربکەرەوە.

گوێبگرە! ترسنۆکێک بەر پرسێکی ئاکەپە وتی:ژن بە پەشینی دوکلتە پیاوان ئازاردەدەن! یەکێکیتر لە بەرپرسانی ئاکەپە وتی: ئافرەتی صفور وەک خانووە یان بەفرەشتنە یان بە کرێیە! سەیرکە ئیمانی ئەوانە لەسەر گونیان بەندە.سەیرکە چەند ترسنۆکن پیاوەکانی خودا، ئەرە قەت لەخەت پرسیوە دەبەت پەیوەندی ئەمانە بەخوداوە چیبەت؟! بەڕاستی سەرم سوماوە بەناوی خوداوە دەتکەن بە بونەوەرێکی حیزبی و هیچیتر… ئەوان دەیانەوەت تا هەتایە ئاغای ژن بن، بەئەوەش دەبەت لە پەشدا هزری داگیربکەن ، تەماشاکە چ تراژیدیایەکە وەهای بچوک کردویتەوە کەنەک هزری ئاغایانەی پیاو قبوڵدەکەیت، بەڵکو بانگەشەشی بۆدەکەیت.

کردویانیت بەکاڵایەک بە ئیکلامی سیاسی بە بانگەشەکردن بە زیهنیەتی پیاو. تۆ دەبەت لەقوڵاییەکانی مێژودا بەخەت بگەڕێیت،دەبە بزانی مێژووش مێژویی پیاوە ، بەیە مێژووی عامە پەسند ئەفسانەیە ، ئەوانە نوسیویانە کە بەخوداو پاشا نوسیویانە تە دەبەت لەو مێژوو نوسانە بگەڕێیت کە بەخوداو پاشایان نەنوسیوە بە مێژوو حەقیقەتیان نوسیوە. ئەمانە ئەدزیتەوە کاتێک سەربەخە بیردەکەیتەوە و لەگەڵ حەقیقەتی ژیان بەراوردی دەکەیت.

مەحمود عەبدوڵڵا

وەها یگوت سەردەشت … مەحمود عەبدوڵڵا

سەردەشت وتی: من چاوەڕێی بکوژەکانی خەم دەکەم ،چونکە مردن باشترە لەژیان لە سەبەری پیاوە بچوکەکان. لەو شوێنەی ترسنۆکەکان حوکمدەکەن یان دەبە نەترسی، یان دەبەت بمریت، ئەگینا دەبیتە

شتەکیکەمتر لەمرۆڤ،لەم پەسەی بەئاژەکردنی مرۆڤدا ،مردن هەدەبژەرم نەک پاروی سەرشەی ئەوە.ئەو وتی: بەرلەوەی هیچ بەنەنکمان پەبدەن، بەرلەوەی هیچ درێکمان بەبکەن ،مژووتان ئایندەی بەدیاریکردوین دەزانین ئەو گیانەی وزە لە پاروی ئەوە وەربگرت دەمرت مردنەکی فەلسەفی .

ئەوە هەموو بەیانییەک جنەوی کورداێتیمان پە ئەدەن و پەمان دەەن یەکەیزی بەام خەتان هەرهەموتان لەیزی خیانەت وەستاون و پەشبەگەتانە ئاخە کامەتان شیرینترن لای سوەتان. ئەوە خەی درە لەسەر کورسی و مەزی بارگا حیزەکانتان خوەنی هاونیشتیمانیان دەەژن بەام کە
دوژمن دەگاتە سەردەی خاک ئەوە وەک هەموجار بە دەستنوەژن ، هەندە تەی کورداێتیتان کەندووە .
ئەوە گیانی بەرگریتان نەماوە ،دەستنوەژی بەرگریتان شکاوە،هەتاماون دەبە سورەی بەر لەشکربن بە تورک و حەجەم.

سەردەشت وتی:ئەوە ئەی پیاوە بچوکەکان وەسەکانی مەیخانەکان بەسەر ئەوەدا ساغ دەبەتەوە، بەام لە پەشمەرگەیەکی دەرین ،لە مامەستا و خانەنشین داوای سک هەگوشین دەکەن،بە بوتەک غاز داوای بوتەک خوەنمان لەدەکەن .
سەردەشت وتی:هە پیاوە بچوکەکانی شاخ ،ئەوە لە ەگای گەانەوە بە شار ئەوشتەتان ونکرد، کە پیاوەکانی مەژووی پەدەناسرەتەوە ،ئەوە بەوتی هاتنەوە وتبونەوە لەهەموو پرەنسیپەک. ئەوە ئەی ئەوانەی منەتی خەباتمان بەسەردا ئەکەن، خەریکی تەەکردنەوەن ئەوە بونەوەری لاوازو پەشیمانن ،ئاخر مرۆڤ کە لەپرەنسیپەکانی پەشیمانبەوە دەبەتە دەندە.

سەردەشت هاواریکرد :
ژیانەک لە ژەر ەحمەتی بیری کەی ئەوەدا کەی و بەدبەختییە،وەرن بمکوژن کە ئەوە لە سیاسەتدا جگەلە کوشتن هیچیتر فەرنەبون.ئەی خەی درە ،وانیو سەدیە خەنجەری ژەهراوی خەی خیانەت ئەدەن لەدە و مەشکی هەرکەسەک بیربکاتەوە. ئەی خەی دواکەوتو ئەوە پەشبەکەتانە بە دواوە ئەوەی پەشتان بکەوەتەوە دەیکوژن.
ئەوە نیوسەدیە لەسەر کەلەسەر دەژین،کەللە سەری زیندوو مردوو.
سەردەشت هاواریکرد ووتی: لەبەر ەوە کەیلەی ئەوە کەس دەنگی من نابیستەت،هیچ گوەیەک و هیچ زمانەک و هیچ چاوەکی پاکتان نەهەشتووە، بەیە هیچ گوەیەک و هیچ چاوەک من نابینەت لەبەر نەەی کەیلەی مەشک بەتاەی ئەوە . سەردەشت وتی:ئەوە ئەی خەی درە

تەماشای دەوروبەری خۆتان بکەن بزانن چ مەخلوقێکتان لێدەور کەبەتەوە ، ئەمە لێدەوروبەرکەتانە وە دەزانین ئەوە کێن. ئەوە وەک باڵونن بەردەوام لەشکرێک فوتکەرتان پێویستە ،ئاخر کە مرۆڤ بەتاڵ نەبێت پێویستی بە فوتکەر نییە .هە پیاوگرگنەکان لەهەگبەی ئەمەدا ئازادی هەیە،لەهەگبەی داهاتوی ئەوشدا دنیایەک سەر شێی،مەزەخانەیەک لە ئاسەواری خیانەت.

سەردەشت دەنگەکی تازە و نامەی ئەم هەرەمبو،کە گوێیەکانی بەرپرسانی کوردی ئازاردەدا،ئەوان تەنیا بەدەنگی کێلە هاتبون،بەیە بەئەوەی بە ئارامی بخەون دەبو دەنگی کپ بکەن. لەناو ئارامی ساختەی شاردا بەئارمبو ،لەهەولەری تورکیای بچوک ،چاوی لەبوو کە بەرپرسەکانی میت لەماڵی سەرەک دەخەون ئیتر سەردەشت چەن ئارامبەت! ەحی سەردەشە چەن ئارامبەت کە لەوەتەی بەبیری دەت کوە خەشویستەکەی ئەردەگان سەرەکی حکومەتە.
بەە دەنگی سەردەشت نامەبو، ئاوازەکبوو هەرتەنەکی حەسرەتەک بو ، هەروشێیەکی بیرخستنەوەی خیانەت و جەهلی مەژوی پە شەرمەزاری پیاوە شاخاویەکان بو.

سەردەشت بەتەنیا هاواری دەکرد و بەبە ترس،ئەودەیزانی کەدەشی کوژن، چونکە پیاوەسیاسیە ترسنەکەکان جگە لەکوشتن و گولە هیچ وەامەکیان پە نییە بە ژیرو دەسزەکانی ئەم هەرەمە.بەام سەردەشت نەترسانە و ئازایانە و زیرەکانە دەستیکرد بەوتکردنەوەی سیاسیە بچوکەکان و پەی وتن بمکوژن باشترە لەوەی ناچاربم لە ژەر حوکمی ناشەریفانە و خائینانەی ئەوەدا بژیم،کە دەستی هەموو شایەک ماچ دەکەن تا ببن بەشای ئەم وەاتە ،ئەوە کە کورسی لەهەشی خستون. سەردەشت وەهایگوت : ئەمە ەژەک دەین بەرەو باەخانەکانی ئەوە و لەگەە زەوی تەختی دەکەین،ئەمە مەحکومین بەیاخیبون و ئازادی، ئەوەش مەحکومن بە مردن و سەرشەی.

ئە و وتی،من یەکەم شەهید نیم و دواشەهیدیش نابم ،تائەواەژەی دەین و لە باەخانەکانی ئەوەدا فایلی خیانەت ئەدەزینەوە،ئەمە بەەنماندەوە نابەت برابچوکەکانمان وەک ئەمە بژین بەیە من سەرتایەکم دەستپەکردوە و دوای منیش هاوەکانم بەردەوامدەبن.
ئەو زەردەشتی لاو بو لەناو خەی کوردایەتی هاواری دەکرد: ئەی خەی بەزیو وەرن "چەقەکانی غەدری ئەوە" تەمەنەکە لەدەی هەرچی ئازادیخوازە تینوەتی دەشکەت ،وەرن بەکرگیراوانی سوەتان وەرن ئەم نیشتیمانە هەشتا خوەنی دەوەت بە ئازادی. سەردەشت وتی: ئەوە بەسەگی ئیسرائیلی پاسەوانیتان ئەکرەت و سەگەکانی خەی خەشتان

بەرداوەتە گیانی ئەمە ئەی ئەوانەی دەستەات بەشەرەف تەگەیشتون پەتان وایە شەرەفتان کورسییەکی"ساردوسەی بن مردوە"

مەحمود عەبدوللا

ناسیونالیزم و نەتەوەو خەت ... مەحمود عەبدوللا

لەمەژووی کوردا داگیرکەرانی کوردستان هەمیشە سودیان لە خەت و سەرخەتەکان وەرگرتووە بە ئەوەی دژایەتی ، یان ەەگری پەبکەن لە گەشەکردنی هەستە نەتەوەییەکان و کلتوری هاوبەش . ئەو خەتانە بەر لە داگیرکەرانی کوردستان بونە هەی سەرکوتکردن و ەەگریکردن لە گەشەکردنە هەستە نەەوەییەکان . بەبەوای من بانگەشەی نەتەوە پەروەری لەلایەن هەزە کوردییەکان درەیە و تەنها بە هەشتنەوەی پەگەی کەمەایەتی خەیانە . دەکرەت هەردوو بنەماەە وەک سەرەک و یشسپی گشت خەەکان ببینین .

مەشکی ناسیونالیزمی کوردی خەت و سەرەک خەەن ، بەیە بە سەدان ەەگەدا بەرەو خەەگەرایی دەچن و بەیەک ەەگەشدا ناەەن ، کە ببەتە هەی گەشەکردنی هەستە نەتەوەییەکان ، لەدوەیانی مەدەنیەت و بەربەریەتی خەەدا وەستاون . زەر لەشارەزایان پەیان وایە کە ناسیونالیزم دیاردەیەکی نوەیە واتا شتەک نییە بەناوی نەتەوەی سروشتی" نەتەوە دیاردەیەکی مەدەرنە نەک ئەزەلی " نەتەوە تەپەاندنی خەت و ، بەەکەوت یان زەرورەت یاخود بە هەی باردو دەخەکی تایبەتی کەمەایەتی یان بەبەیارەکی سیاسی پەک دەت وەک گلنیر دەەت.

بەیە ئەگەر مەسەلە بە عەقەی نەبەت ، هیچ هەیەک نییە بە پاراستنی پەکهاتە و ەەکخراوە خەەکیەکان ، ئەگەر بتەوەت نەتەوە دروست بکەیت. ئەوە ئابەوو چونەکی گورەیە بە ئەوانەی بانگەشەی نەتەوەپەروەری دەکەن لە کاتەکدا بەفەەکە وەنەی ئاهەنگ و ڤیستیڤاەی خەەکان دەگرن . ئابەوچونیشە بە ئەوانەی بانگەشەی دابەان و دیموکراتی دەکەن و لەبەرامبەر فیستیڤاەی خەت و

عەشیرەتدا بە دەنگن و پارەیشی بە تەرخان دەکەن، یان بە کەسانێک کە لە ئەوروپا ژیاون و خەیان بە هەڵگری بەهاکانی ڕۆژئاوا دادەنێن و لەهەمانکاتدا ئامادەی ڤیستیڤاڵی خۆ دەبن.گلنیر وا پێناسەی ناسیۆنالیزم دەکات "بریتیە لە کلتورێکی یەکسان" بەڵام ئەم کلتورە چۆن پێک دێت ، بەگومان بە هەی گەشەکردنی هەستە نەتەوەییەکان .

بەڵام لەکاتێکدا احزابە خەڵکیەکان پارێزەری کلتورە خەڵکیەکەن ،ناکرێت گەشبین بین بە پێکهێنانی نەتەوە و دەوڵەت و دیموکراتی و...لەلایەکیتر کلتوری دیموکراتی گەشناکات و پێکنایەت ئەگەر ڕێکخراوی کەمڵایەتی دیموکراتی نەبێت.وەک گلنیر دەڵێت کلتور و ڕێکخراو دوو توخمی بنەماین لەژیاندا و یەکتر بەخۆو دەکەن، ڕێکخراوی کەمڵایەتی خۆ هەڵگری چەند تایبەتمەندییەکە کە ڕەگرە لە گەشەکردنی کلتوری دیموکراتی ، یان وەرگرتنی.بەیە ئەوەی کە ئێمە لە دیموکراتی نزیک دەکاتەوە،ڕێکخراوەی نوە و یەکسانیخوازە نەک خۆ و حیزبی خەڵکی یان ئەو حیزبانەی دەستبەرداری مەنتالەتی خۆ نابن.درێژەکی سەر سوهەنەرو نەزانانەیە سەرەک خۆ و حیزبی خەڵکی بانگەشەی ناسیۆنالیستی بکەن،لەوە عەجیبتر ئەویە بانگەشەی دەوڵەتی قانون و دیموکراتی بکەن . یان لەنەزانییە یان چەواشەکارییە و هیچیتر. پێکهاتەی خۆ بەسروشت دژی دیموکراتییە، پاڵپشتی خۆ و بانگەشەی دیموکراتی مەینەتی عەقڵی حیزبە بەناو ناسیۆنالیستیەکانی کوردییە .

مەحمود عەبدوڵا

دەق و لۆجیک ، لۆجیکی دەق ... مەحمود عەبدوڵا

هە موو دەقێک تەمەنێکی دیاریکراوی هەیە و گیرەدەی کات و شوێنە ، ئەوەی دەق لە زەمەنێک دە گوازێتەوە بە زەمەنێکیتر تەفسیرە ، نەک خودی دەق . بە یە دەبینین تەفسیرەکان کە بە تەپڵەینی زەمەن پێشدە کەون وێنەی ڕاستە قینەی دەق دەشارنەوە .
هەموو مرۆڤێک خاوەنی دو عەقڵە ، عەقڵی سروشتی و عەقڵی وەرگیراو

لەکەمەنگە . ئەگەر مرۆڤ عەقڵی سروشتی بەهێزتربێت "خەراکی باش لە منایێدا هەکارە بە گەشەکردنی ئەوعەقڵە" ئەوا عەقڵی سروشتی پەوانەو پەورەکانی بە هەستەنگاندنی دیاردەکان لەسەربنەمایەکی زانستی دەبن . ناچێتە ژێر باری سزەکان ، بون وەک خەی قبوڵ دەکات. دیارە بون تراژیدییە ، چونکە بون سەرتایەکە بەنەبوون . تراجیدیای بون هەمیشە فشاردەخاتە سەرمرۆڤ بە باوەڕ چونکە بەمرۆڤ گرانە قبوڵکردنی حەتمیەتی لەناوچون .

عەقڵی سروشتی سەربەخۆیە و دور لە پەورە باو گشتییەکانە پەورەکانی لە سەر بنەمای مژوویی و پیرزی نین و سەربەخۆیە . هەرچی عەقڵی وەرگیراوە لە ئابردودا گیری خواردووە و بە عەینەکی کەمەنگا و گشت سەیری دونیا دەکات . عەقڵەکی لادەرە لەیاسا سروشتیەکان و تەسلیم بە سز و عاتیفە بووە ، کونجکاوی نیی ە، خەڵازیکەرە. عەقڵی سروشتی عەقڵەکە لەسەروی نەریتی باو تەماشای بون دەکات ، ئەنجامەکانی کە لە لەکدانەوەی دیاردەکان بەدەستی دەنێت ، بنەمای مژوویی و کەمەڵایەتی نییە ئاستە و خە لە سروشتی دیاردەکانەوە ئەنجامەکان قبوڵدەکات . گرەدراوی دەقە پیرزەکان نییە ، بەڵام عەقڵی وەرگیراو نا سەربەخۆ ، ناتوانێت لەبەرامبەر حەقیقەتدا بوەستێت . حەقیقەتەکی ساختە دروستدەکات ر کەک لەگەڵ هەستەکان . بەبەوای من ئەوە جیاوازی نەوان مرۆڤی بەرز و نزمە لە هەزری نیچەدا . عەقڵەک کە واقیعی و دور لەیاسای زەرینە و سەربەخۆیە ، عەقڵەکیش کە لە کەمەنگا وەردەگیرێت و نیوە حەقیقەتی پێیە ، کە بارگاویە بە بەچونی هەزاران ساڵی ئابردوو ، بە خەڵازیکردنیش پەنا دەباتە بەر پیرزکردنی مژوو ، چونکە بە بە پیرزکردن ناتوانێت لەگەڵ ئاستی ساختەدا بژی ، ئەو عەقڵە هەمیشە ئەو لەئابردویە ئەوە یەکەکە لەزیانەکانی مژوو بە عەقڵ !

ئەگەر چی هەموو دەقەک تەمەنەکی دیاریکراوی هەیە و لەناو بارودۆخەکدا لەدایک دەبێت ، وەامە بەدەخەکی ئابوری و کەمەڵایەتی و…، بەڵام دەقی پیرز گەڵان کاری تەناکات ، ئەویش لەبەر شتەک کە هیچ پەیوەندی بە بەهەزوو لاوازی دەقەکەوە نییە ؛ بەڵکو پەیوەندی بە پیرزی و باوەڕەوە هەیە . باوەڕ گەورترین مەینەتی عەقڵ و زانینە . کاتەک باوەڕدار ەک بانگەشەی نەمری دەقە پیرزەکان دەکات لەبەر هەیەکی سادەیە ، ئەویش نەگەڵانی ئەقڵیەتی خەیەتی و مانەویەتی لەزەمەنی لەدایکبونی دەقەکەدا . ئەوە باوەڕ وادەکات دەق نەمرێت . زەر جار دەبینین باوەڕدار ، نکەیدەکات لە بەسەرچونی زەمەنی دەقەک و پاساویشی بەدەنەتەوە ! لەبەر ئەوەی لەجیکی باوەڕدار

لەجیکەکی وەرگیراوە لە خودی دەق ،لەزەمەنی لەدایکبونی دەق گیری خواردووە خەون و تەگەیشتنەکانی هی دونیای ئابردون ،لەجیکەکی سروشتینییە بە گوەری یاسا سروشتیەکان ،تا بە ئەقەکی کراوە بەوانەتە دەوروبەر و هەست بە جیاوازی گەلان و کەنبون ، یان نەگونجانی دەقەکە بکات.لالایەکیتر باوەبونی بەدەق و پیرزبونەکەی وادەکات هیچ جیاوازی نەکات لەنەوان ئاستی و خیالدا. بەتایبەت لەبارەی تەگەیشتنەکان ، مرۆڤ چ تەگەیشتنەکی هەبەت بە"بون" ناتوانرەت پەی بسەلمەندرەت کەهەیە ، چونکە تەگەیشتنەکان کەسین و لەکەسەکەوە بە کەسەک دەگەلان ، جەری مەعریفە جەری دونیا بینی دیاری دەکات . بەلام لەبواری بابەتە مادییەکان یان زانستەکان جیاوازن .

ئەوشتانەی کاریگەرییان لە سەر ژیانی کرداری ئەژانەیی نییە وەک تاک هیچ کاریگەری دانانەن .
عەقلی سروشتی و دور لەدەگما دینی و ئایدیلەژیەکان لەسەربنەمای زانیاری لەکدانەوە بەشتەکان دەکات . بە بە زانیاری ناتوانەت لەکدانەوە بکات بە پەی یاسا سروشتیەکان دەرەنجام قبوەدەکات . دورە لەدەردی هەست و نەست ، عەقلەکە کە پەنا ناباتە بەر پاساوی دەرونی و ئەنجامەکان قبوەدەکات و نانوشتەتەوە لەبەرامبەر"تراژیدیای بون"
بەلام عەقلەک کە بەر مەبنای باوەشتەکان لەکدەداتەوە ، پەویستی بەزانیاری نییە .

بەدوو ئەگا شیکردنەوە دەکات با نمونەیەکی مەژوویی وەربگرین
یەکەم: ئەگەر شیکردنەویەک هەبەت و لەگەل باوەکەی بەتەوە قبوەی دەکات بە لەکدانەوە
دووەم: لەکدانەویەکی خەرای نەستی دەکات بە زانیاری.
بەیە عەقلی باوەدار، بەدوای پاساو دا دەگەلات بە ئازیکردنی خە ،ئەو لەجیکەی کە ناویدەنەم لەجیکی ئازیکردنی خود ،لەجیگەکە لەکات دابەاوە، لە ئابردو ئەستادا دەژیت ، واتا هیچ پەشبینی گەلان ناکات لە بەهاو یاسا کەمەایەتییەکان .حەقیقەتی ئەستا دەکاتە پەوری هەم داهاتوو و هەم ئابردوو ،واتا ئەو حەقیقەتی کە ئەستا ئەو دەیبینەت پەی وایە لەئابردوشدا وابوە و لە ئەستاشدا ئاستە لەبەر ئەوە وەک شتەکی سروشتی بەگەل نەویست وەریدەگرەت.
بەلام عەقلی سروشتی بەدوای وەامدا دەگەلات بە ئازیکردنی ئەقە نەک هەست و نەستەکان .

مەحمود عەبدولا

ڤیستیڤاڵی ڕەنگەکان لەکوێوە دژایەتیدەکرێت؟ ... مەحمود عەبدوڵڵا

مرۆڤ بەی نییە ببێتە پارێزەری اخلاقی ئەوانیتر؛ بەڵکو ئەرکی هەشیار کردنەوەیە ئەرکی بەرگری کردنە لەئازادی ئەوانیتر . دەشێت خودی ڤیستیڤاڵەکە وەک ئازادی کەسی ببیندرێت، بەڵام مەبەستەکە دژی ئازادی بێت. سیاسیەکان لەدوو ڕەگەوە ئازایەتی لەمرۆڤدا دەکوژن تەرکە دنیایی و گوە پێندان ، یان نغرەبون لە چێژ پەرستی و بە ئاگایی. زۆر لە بیرمەندان پێیان وایە کە هەوەسبازی دەبێتە هەی کوشتنی ئازایەتی و گوێندان بە کەشکانی ژیان و گەلەتی. بەهەمان شێوە دەشێت بڵێین ئاین پێیوەندی بە ئازادییەوە هەیە ، بەڵام ڕەنگە مەبەستی سیاسیەکان خوواندنی کەمەڵگابێت ، کاتێک تەبانی شێوەیەک لە ئاین دەکەن. ئەوەی ئاشکرایە چ چێژ بە حیکمەت لە ژیاندا، چ دینداری ڕەنگە ببێتە هەی بە باکی و خوواندنی کەمەڵگاو کوشتنی گیانی یاخیبون . کەواتا کەشە ڤیستیڤاڵە کە نییە ،کە کەمەڵەک کەس دەچن کەدەبنەوە و خەشی خەیان دەردەبڕن ، کەشە ئەوەیە کە کەیان دەکاتەوە و بەچی ؟ ئایا بەکرانەوە و چێژ بینین لەژیان و زیندوییە ، یان بە مەبەستەکی پەچەوانە. ئە گەرتە لەو ڕوانگەیەوە تەماشای دەکەی کە دژە دین و دژە خواستی تەیە ئەوە دەبێت لەگەڵیت ، ئەگەر لەو ڕوانگەیەشەوە کە پەت وایە دە بێتە هەی بەباکی بەراامبەر ستەمکاری ئەوە سەلەفیەتیش هەمان ڕەڵ دەبینێت . لەگەڵ ئەوەشدا تە ناتوانی بە مانە بەڵی بەڵەوشت .

لەوەشدا هاوا نیم کە لاساییکردنەوە بەتەنیا ببێتە هەی پەشکەوتن، بە بە بونی ئینتیمایەکی تایبەت و فەلسەفەیەکی تایبەتی پەروەردەیی، لاسایی کردنەوە دەبێتە لەهەردو دینان بوون، لەدولا مەست و حەیران دەبی.

تاکەک پەروەردە نەکرا بێت هەشیارو زیرەک نەبێت حەتمەن بەوجۆرە دەبێتە خاوەن عەقڵەکی مەگەلی سەرلەشواو . ڕەنگە لە ئەستادا ڕەفتاری ئاوا بە کوشتنی گیانی یاخیبون و بەرەنگاری بێت و کارەکی بەمەبەست بێت، ڕەنگە ستراتیژی خوواندنی کەمەڵایەتی دەسەڵات بێت.

دڕژکراوەی ئەم هەموو دراماو هونەرە نزمە بەت کە پەشکەش دەکرەت ودەیبینین .
من دەزانم زۆرینەی دینیەکان لە و ەووە وە سەیری دەکەن کە نابەت هەردو ەەگەز تەکەە بن و دەستی یەکبگرن ، ئەوە ئەگەر کلتوری کوردیش بەت وەک ەەش بەەەک پاساوی خەیان هەیە. هەندەکیش لە نارەزایەتیەکەیاندا بەغالەتیان شاراوەیە ئەمە هەیەکی دەرونی لە پشتە.
هەندەک لە و ەوانگەیەوە دژایەتی دەکەن کە ناکرەت مرۆڤی چە پەندراو ەوبەەوی ئەو ئازادیە ببەتەوە ، چونکە سەردەکەشەت بە بەرەەایی.
هەندەکیش لەو ەوانگەیەوە سەیری دەکەن کە ئەوە تەنیا هەوەەکە بە نغرەکردن و هەستبزواندن و دروستکردنی مرۆڤی سەزاوی و بەباک و ، ستراتیژەگە بە دروستکردنی مەگەل و عەقەی مەگەلی ، نەک دژایەتی خودی ڤیستیڤاە و تەکەە بونی هەردو ەەگەزبن. لە هەموو حاەەتەکدا ئەوەی باشەی لاوانی دەوەت دەبەت بزانەت لە پەش ئەم شتانەدا گەنجان پەویستیان بە پەروەردە و هەشیاری هەیە. دەسەاتی کوردی دەسەاتەکی بەباکە و هەموو کات هەوەی بە ئاگاکردنی تاکیکورد بووە و متمانەی نییە ، هیچ کات متمانەی پەناکرەت کە کردەیەک ئەنجام بدات بە مەبەستەکی باش. پاشان لەوەاتەکی دیموکرات و سیستەمەکی سیاسی جەگیر کە دەسەات خزمەتکار و پارەزەری ئازادیە کانە دەکرەت خەک بیر لە ژیان بکەنەوە و سەرگەرمی چەژبنین بن لە ژیان . بەام لەهەرەمی کوردستان سەرگەرمکردنی خەک ئەمرازەکە بە ئامانجەک ئەویش بە ئاگابون لە سیاسەت لە پەناو چەسپاندنی سیستەمەکی بنەماەەیی و دیکتاتەری.دەسەاتەک سیستمی پەروەردە وەران بکات لەکوە بەختەوەری و کرانەوەی کەمەەگای دەوەت !

مەحمود عەبدوەا

ئایەتەکانی سروشت ... مەحمود

عەبدوڵڵا

ئایەتەکانی سروشت شتێکن کە ئێمە دەتوانین بە بە ئاینیش بیانبینین و بیانخوێنینەوە . هیچ معجیزەیەک گەورەترنییە لەسروشت ، بەڵام ئەو معجیزانەی سروشت کاتێک تەرجەمەی ناو دەقەکان دەکرێن هانی بیرکردنەوە نادەن . دەبن بە وشە و دەنگ وشک وبەتام و تێکڕا بە مەرگ دەستی دەکرێن .
سروشت تاکە پێغەمبەری مرۆڤە کە دەشێت خودا لە ڕێگەیەوە پەیوەندی بەمرۆڤەوە بکات . سروشت تاکە کتێبی خودا و تاکە نامەی پەروەردگار بەگشت مەخلوقی سەرزەوی . ساکارترین ئاینی سەرجەم مرۆڤایەتییە . خودا تەنیا بەزمانی سروشت لەگەڵ مرۆڤ دەدوێت . زمانی خودا نە عیبرییە ، نە عەرەبی نەهیندی و نەیۆنانی . تاکە ئامرازێکە کە چەواشەکارنییە و ڕێ لە پێش تەفسیری درزنانە ناکاتەوە . بەڵام زمانی ئاینەکان زمانی قەومەکانە ، بەڵام زمانی خودا زمانی سروشتە . تاکە زمانێکە کە سەر جەم مرۆڤایەتی لێی تێدەگات . دەبێت بە پەیوەندی کردن بەخالقەوە لە ڕێگەی نامرۆڤەوە پەیوەندی پەوە بکەین ، خودا لەسروشدایە بەڵگەی ئاشکرای خودا تەنیا سروشتە ئەگەر ئێمە لەسروشتدا خودا نە دەزینەوە لەهیچ کوە نایدەزینەوە . لەجیاتی کەنیسە و مزگەو ت بەڵ بەناو سروشت ، ئێمە هەم بە ئیمان و هەم بە تەندروستیش باشترە . خودا لەناو سروشتا لە ئێمە نزیکترە تا مزگەوت .

لەوتای مرۆڤ ڕێگای چون بەرەو خودای گەیوە بەمزگەوت خودای لەونبووە . لەبەر ئەوە خودا مەشکی لەسەری هەموماندا ناوە تا هەمومان ئایەتەکانی سروشت لەبەر بکەین و بخوێنینەوە .ئایەتەکانی خودا بەوشە نانوسرێنەوە . زمانی خودا لەسەروی زمانی مرۆڤەوە . سیفە تەکانی سیفەتی سروشتن نەک مرۆڤ . ئایەتەکانی سروشت تەفسیری جیاواز هەڵناگرن ناچنە بەرژەوەندی هیچ کەسێک . بەڵام ئازیم هەرگیز خودا ئامرازێک بەمرۆڤ نانرێت کە بە دوو مەبەستی دژ بەیەک بەکاربێت . بەئاشتی و جەنگ بەچاکە و خراپە و لە کەتایشدا زیاتر بەخراپە بەکاربێت و لەدستی خێی دەربچێت .
دواجار ئەو هەستە پەلەژیانەی سروشت دە ماندا تە ئاینەکان ناماندەنە . ئێمە ناچارین بە بەسەربردنی کاتێکی خێش بچینەوە لای سروشت ، دوای نوێژکردن و دەرچون لەمزگەوت و کەنیسە ! چونکە لەناو سروشت لەخودا نزیکترین . نابێت مرۆڤ لەسروشت دوربێت خودا مرۆڤی بەناو سروشت خوێقاندووە نەک بەناو مزگەوت وکەنیسە .

دەبەت بگەڕێنەوە بۆ ناوسروشت . پێغەمبەرایەتی هیچ نیە جگە لە تەرجەمە کردنی سروشت بۆ کەسانێک کە بیرناکەنەوە . لەهەموو سەردەمێکدا مرۆڤانێک هەن کە تەنها شتەکان دەبینن هەستیان پێناکەن . بە ەە سروشت پەە لە نیشانەکانی خودا . لەسروشتدا تە نها جەدەستی خودا دەبینین هیچ داوایەکیان لەمان نییە ، جگە لە بەبەرهەمی و جوانی و چێین و عەشق . بەەە خودا تەنها داوای بە بەرهەمی و جوانیمان لەدەکات . داوامان لەدەکات لاسایی سروشت بکەینەوە و کەدەکانی بکەینەوە. سروشت ەازەکە هەتا دونیا هەبەت لەخوەندنەوە و کەشانەوەی تەرنابین . بەهەشت هیچ نییە جگە لە کەشانەوە ی وەنەکانی سروشت .

مەحمود عەبدوەلا

مرۆڤ بە چی ئاینی حەق نابیستەت؟ … مەحمود عەبدوەلا

ئەگەرچی بە پێی بانگەشەی ئاین خەی ، بەەزگاری بەشەریەت لەگومەایی،هاتووە. بەەام خودی ئاین کە بریتییە لە گەشبینیەکی ساویلکانە سەبارەت بەچارەنوسی مرۆڤ، و لەهەمانکاتدا خراپترین جەری گومەایی لەدەکەوەتەوە، کەبریتییە لە دەگمایی. بانگەشەی ئاین بە حەقیقەت چەندە گەورەبەت هەندەش ساویلکانەو نەزانانەیە. وەک نیچە دەەەت: بناغەی تەلارە بەرزەکانی فەلسەفە گەشبینیەکان بریتییە لە خوەافیاتی میللی.ئەو نەریتە میتافیزیکیەی محمد دایهەنا هیچ نییە لە جە ختکردنەوەیەکی ەەها ی لەژیکی ئەرستەیی. هەروەها حەزرەتی محمد نەیتوانیوە سەردەمەکەی تەپەەبکات و ناسینی مرۆڤ لای ئەو بریتییە لەخوەندنەوەی نیازو ویستی کەمەەکی خەەکی، بەەام لەرەدا ناچمە سەر ئەوبابەتەی کە ئاین چەن کەمەەگای خەەکی دەکاتە بنچینە بە لەکدانەوەی سایکەلەژیای مرۆڤ لەهەموو سەردەمەکان ،کە ئەگەر بەهەی ەەکردنەوەی ئاین نەبەت لە پەش وشکە باوەەی ،ئەوا بەمان دەردەکەوەت کە ئاین ،بە تایبەت لەرەدا مەبەستم ئاینی ئیسلامە هەندە کورتبین بووە کەتەنانەت لەسەردەمی خەیشیدا لەکدانەوەی کانی بە خەەکی ساویلکە و نەخوەندەوار نەبەت

جەنگای گاڵتە پێکردن بوە ، پێ دەچێت زەربەی فەلسەفاکانیش وەک ئاین هەر هەوەک بوبن بە ژیاندنەوەی کلتوری پێشینان، نەک دەزینەوەیەکی نوێ،لە خەڵانیە کە محمد "د.خ" ەوبەوی ئەو ئایەتە دەبەتەوە، کە پێی دەڵێن ئەوەی تە دەیەیت ئەفسانەی پێشینانە.

هەر لاوازی و ناواقیعی بونی فیکروفەلسەفەکانیشە کە بە سەلماندنیان ناچار دەبن پەنا ببەنە بەر هەزو کوشتار! ئەوەی ئەمە دەروناسان و کەمەناسان دەیزانن ئەویە کە بیروباوەڕ و هەست و نەستی تاکەکانی کەمەگا بەرهەمی ژینگەیە،ئەوە ویستی شیطان نییە کەوادەکاتات مرۆڤەک بەردبپەرست، بەکو ژینگەی کەمەایەتییە ! ئەوە شتەکە کە ئەمە هەریەکەک لە ئەمە بەراوردی کلتورە جیاوازەکان بکات ئەو ڕاستییەی بە دەردەکەوت،ئەوە شەیطان نییە کەوادەکات کەسەکی هیندی ڕەزی مانگا بگرێت،بەکو ئەوە کاریگەری ژینگەیە. هەر ئەوزانینەشە کە ئەمە بەتە هەی ئەوەی بانگەشەی میانەوی و لەبوردەی وەژەیی بونی حەقیقەت دەکات، چیتر بەگەیشتن بەحەقیقەت"پەویستناکات فەیلەسوف ەوخساری تەقەنەرو ناشیرین بێت".

ئەوەی کە دەبێت نیشانەی پرسیار لەسەر خودایبونی ئاین دابنێت ئەویە، چەن خودایەک ئەم ڕاستییە نازانێت کە مرۆڤ خونەریتی کەمەگا وەردەگرێت و لەوەدا گوناهەکی نییە لەو سەردەمەشدا کە تاکەکان توانا و دەرفەتی ئەویان نییە بەراوردی کلتورەکان بکەن"لەەگەی گەشت یان خوەندنە وەو هەر هەکارەکیتر…" . ئەوە ئاشکرایە کە تەنانەت مرۆڤ بەهەی کاریگەری ژینگەکەی ئامادەی مردنە، نەک گەان. دەبێت تاوانی خەەک چی بێت کە پەکهاتەی هزرییان ەگایان پەنادات دەستبەرداری بیرو بەچونەکانیان بن!تەنانەت ئەوترە پەکهاتەی هزر لە ەی بەهەەو دەگوازرەتەوە.

ئەوە خودانییە کوەرو کەولایکردون تاەگەی ەاست نەدەزنەوە، بەکو ژینگە یان خەواندنی کەمەایەیە!ئەمانە نەک گوناهکارنین، بەکو ەنگە لە بەرخەپارەزی لەگوناح نەتوانن دەستبەرداری بەهاکانی خەیان بن! چونکە ئەوەی بە گوەرەی کلتورەک گوناحە لە کلتورەکیتردا چاکەیە، بەیە ،ەنگە حەزرەتی محمد هەستی بەو کاریگەریە کردبێت ودوای دەنیابون لەوەی ناتوانە بە ئامەژگاری بەرەو حەقیقەتەکیان بەرێت کە بنچینەکەی هەستەکانی خەیەتی بەیاری کوشتنیان بدات.

خودا بەو سیفەتانەی کە ئیسلام پێیداوە،حەتمەن ئەوە دەزانێت ئەی چەن ئەمەویدا؟چەن خوەنی ئەوانەی حەەاەکرد کە بەوا بە حەزرەتی محمد ناهەنن! لە کاتەکدا ئەمە ئەمە دەزانین بەهەی کاریگەری

ژینگە و هەست و نەستەکان کەسانێک نکۆلی لە ئاستییەزانستیەکان دەکەن، نەک لە بەرئەوەی ئەمان ئەو ئاستییە زانستییان پێ هەڵە بێت، بەڵکو لە بەر ئەوەی لەگەڵ حەزو باوەڕیان ناگونجێت، بە ئەمەش پێنا دەبەنە بەر لۆژیک کە پێ دەچێت" هەکارێک بێت بە فەسادی فیکری و خەخەڵتاندن " بە یەک نمونە ئەو خەخەڵتاندنە وندەکەمەوە ،کاتێک تۆ بە باوەڕدارێک بڵێیت لە ئاینەکەی تۆدا ئەم شتە هەیە، ئەو دەڵێت لۆژیکی نییە چونکە ناکرێت زانستی مرۆڤ زیاتربێت لە زانستی خودا، بازانست هەر بە ئەمە بەوا بەخودادەکەین و تەواو !لۆژیکی باوەڕداران دو پرەنسیپی هەیە: یەکەم: باوەڕ بەشتێک بکە.دووەم: باوەڕ بە پێچەوانەکەی مەکە. کەواتا لەرەوە بە بە ئەوەی هەستبکات چالاکی عەقڵی کەتایی هاتووە تەنانەت خوێندن و خوێندنەوە و توژینەوەکانی باوەڕدار بە سەلماندنی یەقینەکان و هەست و نەستکانیەتی.عەلی وەردی ئەڵێت" مرۆڤ دوربینێکی لەسەروی عەقڵەوە هەیە"مەبەست لە و عەقڵەیە کە لەکەمەڵگە وەردەگیرێت"بەو دوربینە سەیری دنیا دەکات ئەوی دوربینەکە نەیبینێت بە هەڵەو ناتەواوی دادەنێت.

بە یە بەتەگەیشتن لە دنیا دەبێت دوربینەکە دابنێیت،ئەگینا لۆژیک کاری لە چەنەبازیەکی بەتام زیاتر نابێت.
حەزرەتی محمد نزیکەی دەساڵ بانگەشە کردن بە باوەڕەکەی ژمارەی شوێنکەوتوانی نەگەیشتە سەد کەس،بەڵام دوای بەکار هێنانی توندوتیژی دونیای فتحکرد! ئەمە خەی بەگەیە لەسەر ئەوەی کە بەهێزی شمشێر نەبوایە"وەک تەریقەتێکی بچوک دەمایەوە" ئەمە ئازادی ئاین یەکەکە لە بنچینەکانی مافی مرۆڤ،مرۆڤ لە ئەنجامی ئەزمون و پەشکەوتنی لە ناسینی مرۆڤ پەشێلکردنی ئەو مافە"ئازادی ئاین"بە تاوان دادەنێت. هەر چەندە پەغەمبەری ئیسلامیش لەکەتایدا بە هەندە چارەسەری مامناوەندی ازی دەبێت ،و هەندێک نەریتی جاهیلی دەهێڵتەوە! بەم جۆرە دەگاتە چارەسەرکی مام ناوەندی و سەنتەزێک پێکدێنێت.

دیارە لە ئەنجامی وردبونەوەی زیاترو ئەزمونی دەساڵ بانگەوازی بە وەامەکی پەویست، تەگەیشتوە کەناچارە لەهەندە شتدا تەنیا گوزارشت لە چینێک نەکات و سازش بکات یان ڕەنگە لەبنەڕەتەوە هەندە نەریتەکانی سەردەمی جاهیلی پەباشبوبێت و ئەوانەی گونجاندبێت، دواجار کاتێک دەبێتە کەسێکی کاریگەرو بەرچاو، تەنانەت خەیشی ئەو جەش و خرۆشەی بە زوهدو دوربون لەشەهوەت نامێنێت!
مەحمود عەبدوڵا

محمد پەغەمبەری خۆی ... مەحمود عەبدولا

زەرینەی ئاینەکان لەناو خەڵکان سەریان هەڵداوە،خەڵکانیش کانگای ئەفسانەکانن،هەربۆیە ئاینەکان وەک ئامدەرەوەی پەویستییە ڕەحیەکانی کەمەڵگای خەڵکین،چەندە کەمەڵگایەک خەڵکی بەت هەندە لەئاین نزیک دەبەتەوە و بە پەچەوانەشەوە. بەتاکیش هەروایە.لەبەئەوە تا زیاتر ئاین وەک پەویستە دەروونیەکانی تەبەت تەش هەندە لەخۆ و مەنتالەتەکەی نزیکیت و بە پەچەوانەشەوە.
چەندە کەمەڵگا لەشارستانی نزیک بەت هەندە لەئاین دوردەکەوەت و بە پەچەوانەشەوە ...تەش هەر وەها...
ئەوە گاتەجایییە،کەدەڵێن مرۆڤ بە بە ئاین ناژیت...مرۆڤێک کە بتەواوی مانا ڕەشنبیر بەت بەبە خودا دەژیت،و لەگەڵ پرەنسیپە اخلاقیەکانی ئاینیش هەڵدەکات ، بەنام مرۆڤ ناکاتە قوربانی ئاین ئاین بەمرۆڤ نەک بەپەچەوانەوە.

ئاینی ئیسلامیش لەناو خۆ سەرهەڵدەدات و وەک ئامی کەشکانی کەمەڵگەیەکی خەڵکی دەداتەوە.
محمد و بەچون و لەکدانەوەکانی ئەودیوی سنوروکات نەبوون،محمدیش پیاوی سەردەمی خۆی بووە،لەزەر ڕووەوە نەیتوانیوە سەردەم وکلتورەکەی تەپەڕبکات،بەکو زەر لە نەریتە کانی ئەوکات، کە لای خۆی پەسندبوون ، بە ناوی خوداوە جەگیری کردوون و هەندێک نەریتیشی هەربەناوی خوداوە ڕەتکردونەتەوە.محمد چاکسازێکی کەمەڵایەتیبووە.
ئەوە محمد نییە کە بەچون و بیرکەکانی بەهەموو سەردەمێک گونجاون،ئەوە تەی مسلمانیت کە پەوەرکانت تەوانیینەکانت ناگەڕێن،ئەوە ئیسلام نییە کە پەشکەوتووە ،ئەوەتەی کە دواکەوتویت و یەک ملیم پەشناکەویت و هەموو شتێک بەمەتری ئیسلام پەواندەکەیت.

ئیسلام ئاینەکە لەناو خەڵکی سەری هەڵداوە، بەزەرەک لە خەڵک لەوکاتەدا ئیسلام بیروباوەڕێکی پەشکەوتووە بووە ،وە زەر گونجاویش بووە لە گەڵ هەست و نەستی عەرەبەکی دەشتەکی،لەهەمانکاتدا تەنانەت لەسەردەمی محمد خۆیشدا ئیسلام چ نییە جگە لە گەڵانەوەی ئەفسانەی پەشینان، بەتایبەت لای کەسانێک کەخوەندەواربوون، بەنام لە کاتەکدا

محمد پیامکی ادگیرنت لمککدا چند کسکی کم خوندواربون ،کە ژماریان هەر هەندی پەنجەکانی دەست دەبت، ئەمش هەیەکە بە سەرکەوتنی ئاینی پەغەمبەرکی بەحیساب نەخوندوار.ەنگە نەخوندواری محمد هەکارک بوبت بە ئەوی نەخوندوارکان شونیبکەون و خەشیان بوت کەدەبینن محمد نەخوندوارکە وەک خەیان،جائگەر محمد نەخوندواریەکی پەوپاگەندەش بوبت! بە ئاشکرا دیارە کە نەخوندوار بونی محمد پاساوەکە بە ەوایەتیدان بەوی کە لەلایەن خوداوە هاتووە،ئەمش خەی لەخەیدا بەگەیە لەسەر ئەوی کە پیامەکەی محمد بەیە گرینگە کە نەخوندوارە،ئەگینا ئەگەر خوندوارک بوایە بیروو باوەو زانینەکانی هەندە سەرسامکەر ندەبون،بەواتایەکیتر،ئەوی محمد دیەت دەشە کەسکی خوندواریش بیزانت،بەام ناشە کەسکی نەخوندوار بیزانت!

ئیسلام ئاینک نییە بە هەمو سەردەم کەمەگایەک بگونجت،بەکو دگونجندرت، ئەویش بەدوو ەگا:یەکەم سیستەمی پەروردە ئیسلامی بت نەوە لەدوای نەوە ئەم بیرو باوەە نەقە ببت و ، کەستیەکی ئیسلامی بەرهەم بنیتەوە،کە دیارە مرقیش بەرهەمی سیستەمە،وە لەەگای پەروردەوە کەمەگا لەدەخی خیدادەهەیتەوە کاتکیش کەمەگا پەشناکەوت ئەوە لەگەە ئاینکە هاوشان دەبت ،ئاخر مەنتیق نییە حەزو ئارەزوو ویستی کەمەگایەک پەشکەوتو تربت لە ئاینەک کە بتە پەکهاتەی هەزری ئەو کەمەگایە.دووەم-تەفسیر،لەەاستیدا موفەسیرکان چ نین جگە کەسانک کە معجیزە دادەتاشن،لەبەر ئەوی قورئانیش زمانی شیعرە لاستیکییە و چەنت بوت ئاوا لەکیدەدیتەوە و بەفیزیاوکیمیاش ترش و خوی دەکەن،بەنمو نە-الطیر-ئەکەن بە فەکە ،ئاخر پەم ناەن کە" مرقی کافر"فەکەی دروستنەکردبایە ئەوە چەن دەتانزانی ئەو طیرەی محمد مەبەستی هەمان طیارەیە. محمد باسی باەندە دەکات کە خوا ئاسمانی بە مسخر کردووە،دەی فەکە حەفتاجار ئاسمانی بە مسخربکەی ،سوتەمەنی ببەت حەفتاجار دەکەوتەخوار بەحەفتاقورئانە.

بەکورتی دەمەوت بەەم ئەوتەی کە خەەکی و ئاین و پەغەمبەری خەە پەبەپەستی تەن،نەک ئیسلام بەهەموسەردەمک گونجاوبت،ئەوتەی لەم هەویری ئیسلام دروستکراویت .تا تەش پەشنەکەویت ممکین نییە ئاینەکەت دواکەوتوبت ،تە لەئاینەکەیت و ئەویش لەتە.

خەماندنکی هەی خودا و هاوەابونی لەگەڵ عمر ... مەحمود عەبدوڵا

قورئان وەی لە کەمەی عەربی بەدویە،لەناو عەربیشدا وەی لە پیاوانە ،کاتێک خوای محمد دەڵێت :"ئەی باوەڕداران"وەی لەپیاوانە نێک لەهەردو ڕەگەز،چونکە کاتێک مژدەی پاداشت دەدات بەباوەڕدارانێک کە بانگی کردون پاداشتەکە بریتییە لە ژن و ئەسپ و ...تاد.

بەڵام لەڕدا ناچمە ناو ئەم بابەتە، بەکو باس لە دووئایەتی دژ بە یەک دەکەین لە سوڕەتی تاڵانی یان دەستکەوتدا،کە لەو دوئایەتەدا بە ئاشکرا دەردەکەوێت محمد خەماندنکی هەی کردووە ،و دوای ئەوەی کە لەجەنگدا بەی ونبەتەوە کە خەماندنکەی هەیە بە پاساوەک ئایەتەکیتر دەنێت و بەناوی خوداوە جەگیری دەکات.

لە ئایەتی شەست و پەنجدا ، بیست کەسی باوەڕدار دادەنێت،لەبەرامبەر دو سەدکەسی بەباوەڕدا،واتا یەک بەدە، بەڵام دوای ئەوەی بەی دەردەکەوێت کە ئەمە هەم قورسە و هەم لەتوانادا نییە کە تاکە کەسەک شەی دەکەسبکات"بەگشتی،ئەگینا هەندەکجار ئەمە ڕودەدات،کەسەک بەرامبەر دەکەس بجەنگێت بەڵام ئەمە حاڵەتی شازە" بەیە دواتر لە ئایەتی شەست و شەش ئەم حیساباتە دەگۆڕێت بە یەک بە دوو،واتا یەک کەسی باوەڕدار بەرامبەرە بەدوکەس،سەد بەرامبەردوسەد،و هەزار بەرامبەر بە دوو هەزار.

لەڕدا یان دەبەت بەیەن خودا حیساباتەکەی هەبووە ودوای تاقیکردنەوە هەکەی بەدەرکەوتووە،کەئەمەش پەچەوانەی تایبەتمەندییەکانی خودایە لە قورئاندا،یان محمد ئەو خەماندنەی بەخەیکردوە و بەاوەژ لەگەڵ هاوەڵانیدا.
پاشان محمد ڕاوەژ بە ابوبکرو عمر دەکات سەبارەت بە چارەنوسی دیلەکان،ابوبکر دەڵێت :مەیانکوژە.
عمر دەڵێت: بیانکوژە.

تەماشابکە دواتر ئایەتێک دێتە خوارەوە بە محمد کە بەچونی عومەر، ئەو ئایەتەی کەدەڵێت:"بە هیچ پێغەمبەرێک نییە کە دیلی هەبێت لە بەباوەڕان تا کوشتارکی زۆریان لێنەکات"بە پێی گێڕانەوەی بوخاری محمد بە عمری وتوە کە خەریک بو توشی سزایێک ببین، بەهۆی هاوڕانبونمان لەگەڵ تۆدا!ئێستا پێویستە بیربکەینەوە ،چونکە بەگومان خودای محمد ناتوانێت بەسەر ژیریدا زاڵبێت،خودای محمد تەنیا بەسەر هەست و نەستدا زاڵە ،خودای محمد دەڵێت:"ان اللە یحول بین المرء وقلبە ِ"واتا ویستی خودا دە بێتە بەربەست لەنێوان مرۆڤ و دەیدا،واتا خودا ئەوپەڕی دەسەڵاتی هەیە بەسەر دەی بەندە کانیدا، نەک بەسەر عەقیاندا!ئاشکرا یە دین،هەموو ئاینەکان، بەجۆرێک دوچاری هەستو نەستی بەواداران بوون.بە یە بە ستەمکی باوەڕ کاتێک دەکەوێتە بەر تیشکی عەقڵ دەتوێتەوە .

گوێبگرە ژنی بچوک – بەشی یەکەم … مەحمود عەبدوڵا

نزیکەی هەشت هەزارساڵە پیاوی بچوک خەریکی بچوکردنەوەی تایە، لەم ماوەیە دا وەک ئایدیۆلۆگێک خەریکی تیەریزە کردنی بچوککردنەوەی تایە، هەموشتێکی کردەتە نەر تەنانەت بیرکردنەوەش"هەردەمی هەردو بەشی مەشکی لەتورکەی گونیدایە" ، ئەرە ژنی بچوک،تەنانەت بیرکردنەوەش نەرانیە،هەر لەبەر ئەوەیە کە بەزەحمەت یەکەک ئەدەزیتەوە وەک مرۆڤ لە بارەی تەوە بدوێت ،نازانن کە"پیاوبون ئەوە نییە کلکت هەبێت". بەڵام لەڕاستیدا داهاتوت بەندە بە بیرو بەچونەکانی تە ،تەش باوەڕت بە پیاوی گەورەی بچوک کردووە.ڕۆژگارەکیش هەبوو هەموشتێک مەینەبو،وەک چۆن ئێستا هەموشتێک نەرە.ژنی بچوک "تەخت سەروەری کەیلەیی خەتی"چونکە تە لەڕابردوت نانەیت،بیرناکەیتەوە بەچی ناسنامەی سەکسیان داوە بەتە،ناسنامەی پارەش بە پیاو،ئەرە بە تەناگەیت هەی چییە تە هەمیشە فرەشیارو پیاوی بچوکیش هەمیشە کەیار.تەناگەیت ،ئەدی ئەتە بە پەکهەنانی ژیانی هاوبەش نرخێک بەخەت دانانیت!

"تە خەت سەروەری کەیلەیی خەتی "چونکە بە پارە پەیوەندی بەسوکردنی

خەت ئەزانی،ەەک بە پەچەوانەوە بیردەکەیتەوە. تە دەتەوەت پیاو سەروەربەت .ئەها تە بەمن دەەیت:گەر کاریش بکەم خەرجیم لەسەر پیاوە ،چونکە خەمی بەدەستەوە ئەدەم،ئەە گرگن،گرگنە تە ئاوا بیردەکەیتەوە بەیە ناسنامەیەکی سەکسی نەبەت بە تە ەەوانابینن.تە گازندە ی ئەوە دەکەیت کە ناتوانی پیاوەک بدەزیتەوە خەشی بوەیت، بەرلەوەی بیر لە سەکس بکاتەوە،گرگن تە تەنیا لایەنی سەکس و جوانی لەخەتدا نیشاندەدیت بەیەوایە،هەمو شتەک پەیوەندی بە بەچوەکانی تەوە،من دەمەوەت لە گەەت بدوەم ،دەمەوە فەلسەفە لەبدەیت،دەمەوەت بەەین پیاسە بکەین بەەام تە باوەەناکەیت ،ئاخر تە خەت پەت وایە تە تەنیا ناسنامەیەکت هەیە ئەویش سەکسە.تە نابیتە ژنی گەورە لەەاستیدا نابیتە هەڤاڵە.
گرگن من دەزانم گەمژەیی بەجوانی دەشاریتەوەو پیاوی بچوکیش بە پارە،ئاخر ئەو وادەزانەت کەیارە،بەیە هەر هەندەی پارەی هەبو لەەادەبەدەر دەکەەت لە جوانترین کاەا دەخوازەکانی خەی.
تە پەت وایە کە خەرجکردنی پارە بە پیاوی بچوک لە ەیستەرانتەک ،لەپاسەکدا لەهەمو شوەنەک لەخواردنە ،گرگن بزانە بە پیاو ەازیی نییە کەتە پارەکە بدەیت لە هیچ شوەنەک !ئایا پەی وانییە کە دەبەت شتەک قەرزاری بیت جگە لە پارە،یان لە بەر ئەوەنییە کەپەی وایە ناسنامەی ئەو پارەیە و هی تەش جوانی و سەکس. ژنی بچوک لەخەمە وە وانەەم ، دەیان توەژینەوە ئەوە دوپات دەکەنەوە کە ژنی بچوک خەی بەفرەشیاردەزانەت و پیاو کەیاە.

ژنی بچوک،کاتەک پیاوەک داخوازیت دەکات خەزانەکەیان پرسیاری چی لە ئەکەن دەپرسن ئاخە پارەی هەیە،ئیشی باشە،ئەی خەزانی پیاوی بچوک دەبەت بەدوای چی تەدا بگەەن بەگومان دەپرسن جوانە یانا!! پاشان کەمەک پرسیاری ەەوشتیش ئەکەن،بەەام هەرچەنەک بەت ناسنامەی تە جوانییە! ژنی بچوک ەەنگە تە باش بزانیت بەچی ژنی بچوک تەنیا لەگەە پیاوی بچوکی پارەدار پەیوەندی دروست دەکات، دەگمەنە، بەەاستی دەگمەنە ژنەک جوانبەت و بیر لە پەیوەندی دروستکردن بکاتەوە لەگەە پیاوەک کە پارەدار نەبە! ئەم بیرکردنەوانەی تەیە کە هەموان لەتەدا یەک شت دەبینن سەکس، ئەمە لە ەەژ هەەات بەت یان ەەژ ئاوا جیاوازی نییە، تەنیا ژنو پیاوی گەورە لە دەرەوەی کەین و فرەشتن بیر لە پەیوەندی خەشویستی دەکەنەوە و پەیان ئاسایییە کامیان ماە بەەەوەبەرەت.
لەکەەینەوەکان و ەاپرسیەکان لەوەاتەکی وەک ئەمریکا جەختیان لەو ەاستیانە کردەتەوە،کە پیاو ی بچوک و ژنی بچوک ئاوا بیردەکەنەوە!
ژنەکی گرگن کە لەکەنەدا ئەژی و بەتەمایە ئەدەبیات بخوەنەت

وتی:"دەبێت مەردەکەم خەرجی خوێندنەکە م بدات"لە کاتێکدا کچی پیاوێکی دەوڵەمەندە، خەیشی کاردەکات، دەزانێ بە وادەڵێت، بەشەرمنییەوە وتی: چونکە خەمی بەدەستەوە ئەدەم. گرگن بارودەخت پەیوەندی بە بەچونەکانی خەتەوە هەیە .
تە چارەنوسی ژیانت بە پیاو سپاردووە جەنگ و سیاست و ئاشتی وپەروەردە تەنانەت چارەنوسی خەشت.
تە نابیتە هەڤاڵی من،ژنیبچوک بەداخەوە!ئای چەند حەزدەکەم لەدەرەوەی پەیوەندی سەکسی لەگەڵ من گفتوگۆی کەشکانی ژیان و ژینگە و سیاسەت بکەیت،بەڵام تە نابیتە هەڤاڵ و کەوی بویت لەهاوەڵیەتی . تە پەت وانییە پیاوێک هەبێت لەدەرەوەی سەکس بیر لەپەیوەندی بکاتەوە لەگەڵتە چونکە تە پەت وایە سەکس ناسنامەی تەیە .
تە خەت زنجیری کەیلەیی دەکەیتە دەست و پەت،کاتێک گوێ لە عەبدولەکان دەگریت،لە جیاتی تەسلیمە ونەوال سەعداوی، ئەوانیش جگە لەسوکایەتیکردن بەتە بەسەلماندنی پیاوەتی خەیان هیچیترت پەناڵن. نایان هەوەت ببیتە سەروەری چارەنوسی خەت ،چونکە ئامەژگاریکاران ئەترسن بەکاربین کاتێک نەتوانن ئامەژگاریت بکەن .ژنی بچوک پاشان پەت ئەڵێم ژنی گەورە کەیە.

بە نوسینی ئەم بەشە سود لەم سەر چاوەیە وەرگیراوە:
ئافرەت لەکاروانی مەژودا لەفریشتەکانی ئاسمانەوە بە کەیلەی ماڵەوە